

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt. félév 4 frt. 50 kr. évnegyed 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt. félév 5 frt. évnegyed 2 frt. 50 kr. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek. **Hirdetésekért** soronként 14 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatásnál, a szerkesztőnél úttér 10. sz. és Osterlamm K. könyvkereskedésében, úttér a kioszk átellenében.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Hatodik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Böke Gyula tr.: A külhangvezeték boncztanilag alkalmazott leírása és az oda jutott idegen testek eltávolítása. — Kramolin István tr.: Adatok az eskór, másképp nyavalyatörés gyógykezeléséhez. Folyt. — Jendrassik Jenő egyet. tanár: A bordaközi izmok működéséről. Folyt. — Hazai könyvészet. — Lapszemle: A magzat érlökése, midőn az anya hágy-mázban szenved. — Orbáncz oltott gyermekeknél, stb.
Tárca: —ky. Úti naplóból. London, nyárelő 1862. — Vegyesek. — Pályázatok. — Szerkesztői levelezés.

A KÜLHANGVEZETÉK*) BONCZTANILAG ALKALMAZOTT LEIRÁSA és az oda jutott idegen testek eltávolítása.

Közli **Böke Gyula** tr., gy. orvos Pesten.

Midőn szándékom Toynbee, a legtekintélyesebb fülészek egyike, nem rég megjelent „The diseases of the ear“ czimű fülkórtani könyvéből a külhangvezetékbe jutott idegen testek eltávolítási bánásmódját és néhány érdekes esetet közleni, a külhangvezeték boncztanilag alkalmazott tárgyalása fölöslegesnek nem fog itéltetni; e rendbeli dolgozataimat Lenhossék tr. úr, mélyen tisztelt egyetemi tanárunk vezetése alatt tevén, neki hálás köszönettel tartozom, s a legjobb kutfők után indulva, meggyőződtem, hogy a gyakorló orvos a boncztan helyrajzi ismerete által itt is sokban kellően eligazodhat, és soknak okát könnyebben föllelheti.

A külhangvezeték, a fülkagyló és dobhártyával együtt, teszi a külfület. A fülkagyló egyes domborodásainak, mélyedéseinek és csekély izmainak elnevezését mellözve, a gyakorló orvosnak fontos tudni, miszerint alakja porcpos szövet által föltételeztetik, mely a külhangvezeték porcpos részével egy egészet képezvén, amannak mozgatás által eszközölt helyváltoztatását ezen utolsó is követi. A fülkagyló, külhangvezeték és az Eustach-kürt kifejlődésüket legkésőbbén végzik, és ha újdonszülött külfület vizsgáljuk, a kis fülkagylóval kezdődő hártás csövet az állkapocs és csecsnuyjtvány között mint külhangvezeték találjuk; a dobhártya, mely ezen hártás csőnek végét képezi, a felnőttél létező átmérőket (9—10 mm. magassága, 8—9 mm. szélessége) közelítőleg elérte, és körületénél jóval előbb keményen megcsontosodott, fölfelé kevésbé nyílt rovátkában van illesztve, ezen rovátka, az ugynevezett dobgűrű (annulus tympanicus) fölfelé nyílt részén a halántékesont pikkelyének domborodása fekszik, hol az agy közép lebenye foglal helyet,

*) A meatus auditorius, »Gehörgang« szokásos elnevezése »halljárt«, mely szószerinti fordítás helyett szerény véleményem után inkább használható volna e kifejezés »hangvezeték«, ez eredeti szó és a fogalomnak is inkább megfelel.

s mely fölfelé levő irányából később kifelé hajolván, a külhangvezeték esontos részének 1—2 vonalnyi vastagságú felső falát képezi. — A külhangvezeték, mely felnötteknél egy 16 millim. esontos és 8 millim. porcpos részből áll, a fönt említett hártás csőből képződik; a csontosodás születés után a dobgűrűben veszi kezdetét és lassan folyván le, Huschke szerint csak a 4-ik évvel végződik; a 2-ik évben találtatik még a hangvezeték mellső falában cseresznyemag nagyságú, kifelé nyílt, csont nélküli hártás hely, mely rendes állapot megjegyzésre méltó, nehogy ily csont-hiány által valamely kóros átváltoztatásra gondoljunk; az eredeti hártás csőből a csontosodás végeztével nyújtható kötszöveti karima marad, mely a csontos hangvezeték a porcossal összeköti. Születéskor a fülkagyló porczával együtt a hangvezeték porcpos része is meg van, mely egy egészben zárt hengert nem képez, hanem föl és hátrafelé a porcpos szövetet rostlemez helyettesíti, mely rendszerint feszesen a halántékesont pikkelyéhez van kötve, ezen feszes összeköttetés aggoknál gyakran lazul és a vezetékürbe redőformán benyulik, annak szűkítését okozván, azonkívül a porcpos hangvezetékben léteznek még mellülről hátrafelé terjedő hézagok az úgynevezett Santorini vágányok — incisurae Santorini —, melyek rostos hárták által kitöltvők.

A kültakaró, mely a fülkagyló hátsó részéhez lazán van kötve, feszes összeköttetésben létezik annak mellső felületével és innen azonos folytonosságban nyulik a külhangvezetékbe, hol annak porcpos részén és egy hegyével a dobhártyáig terjedő szegélylyel a vezeték felső csontfalzatán is föltalálható, ezen részen majdnem egészen az irhának tulajdonaival bir, vannak irhahámsejtei, faggyumirigyei erős hajakkal, azonkívül pedig fülzsírmirigyei, melyek legszámsabbban a vezeték porcpos részének hátsó felében lelhetők és a kötszövetben fekszenek; a porcpos részről a csontokra átmelve, a kültakaró sokkal finomabb és vékonyabb, a mirigyek, a fönt említett szegélyt kivéve, hiányzanak, s csak finom hajacskákkal (lanugo) és szemölcsökkel ellátott, a csonthártyával pedig oly

szoros összefüggésben van, hogy attól el sem választható; ezen még most vékonyabb irhabőr a dobhártyára is kiterjed, hol annak a vezeték felé létező fölületét betakarja, áttetsző és hámsejtekkel ellátott, ezen utolsók pedig átmállott dobhártyáról összefüggésben levehető, s annak alakját megtartva láthatók.

A külhangvezeték és a dobhártya külfelülete vértüket legnagyobb részben a mélyen fekvő fülütértől nyerik, ez az állkapocs izületi nyujtványa mögött, tehát a fül előtt vevén eredetét, mely tényállás fontos, midőn lobos tünetenyeknél helybeli vérvevéseket elérni törekedünk, hogy a nádályok a vezeték külső nyílása körül vagy a fül előtt helyeztessenek. — Az idegek, melyek a külhangvezetékben elágaznak, különféle területekből származnak; egy jelentékeny idegszál a bolygóidegtől, több idegszál az ötödik idegpár fül-halanték ágától (n. auric. temp.) veszik eredetüket, azonkívül az arcideg (n. facialis) is küld néhány szálaclakát a hangvezeték porcós részéhez; a hangvezeték idegzetének ezen bősége és különfélesége teszi fölfoghatóvá azon különféle kórjeleket, melyek akár mily módon létrejött hangvezeték ingerlés következtében származhatnak; ilyen ismert tüneteny a tüsszenés, mely előidézhető, ha a hangvezeték hátsó fele izgattatik, továbbá, hogy a hangvezetékben levő idegen test olykor köhögést és hányást okozhat, mint a Toynbee és Romberg közölte esetek tanusítják; azonkívül előfordul, hogy a hangvezeték porcós részének sérelmezése által, midőn idegen testek műszerekkel erőszakosan eltávolíttatnak, az arcideg béníttatik.

A külhangvezeték, mely rendes alakját csak néhány év múltával a születés után érvén el, csak ekkor záratik el az öt környező képletektől; a halantécsont pikkelyének domborodása, a felső falazat, mely olykor a dobüreggel érintkező üregeket tartalmaz, s csak 1—2 vonalnyi vastagságú válaszfalat képez, a külső agyburok és a külhangvezeték üre között; a hátsó falazat, mely a hangvezeték a külső agyburok legnagyobb vérvezetőjétől a sarlódad árkacstól (fossa sigmoidea) elválasztja, csak néhány vonalnyi vastagságú és belsejében a csecsnyujtvánnyal érintkező üregekkel ellátott csontlemez; a mellő csontos falazat, mely mint érintve volt, legkésőbbben végzi be csontosodását, az állkapocs izületürét képi, s a fültömírgygyel határos, ezen csontfalazat gyakran oly ritka szövettü, hogy majdnem áttetszőnek mondható. A külhangvezetéknek ezen fontos szomszédsága figyelemre méltó és bizonyos eseteknél kórbonezi vizsgálatuk világot deríthetne, ha meggondoljuk mily táplálási viszonyban vannak az egymáshoz közel lévő szövetek, főképe pedig gyermekekénél, hol ezen csontfalak még igen vékonyak, s hol a fülgenyfolyás (otopyorrhoea externa) igen gyakran előfordul, s érdemlett méltatásra ritkán talál.

A külhangvezeték irányát a születés utáni kifejlődésének előrehaladása határozza meg, első rendben pedig a halantécsont pikkelyének domborodása, mi újszülöttnél nagyon csekély, s a halantécsont majdnem függélyes irányban van a dobgyűrűvel, eképe pedig a hártýás eső, mely ez időben a külhangvezeték

képezi, felülről lefelé terjed, a dobhártya sem foglalta még el a felnöttnél meg lévő függélyes helyzetét, hanem mintegy vízszintes fekvésben a koponya alsó részét képezi; későbbben, midőn a halantécsont pikkelyének domborodása kifelé hajol, s a külhangvezeték felső falát képezi, a vízszintes fekvéshez közeledik, a vezeték porcós részével mellfelé nyílt tompaszöget képez; ha tehát a fülkagylót föl- és hátrafelé huzzuk, ezen tompa szöget közelítőleg kiegyenlítjük, s a külhangvezetéknek majdnem egyenes irányt adunk, de azért még sem vagyunk képesek a dobhártyát látni, tekintetbe nem véve ezen mégis hosszú ürnek rossz világítását és a benn lévő hajak és fülzsír okozta akadályokat, lehetetleníti még a látást a külhangvezeték külső csontfalának domborodása a vezetékür felé, mely az állkapocs izületének üregét képezi. A külhangvezeték harántmetszete petéded, s pedig künyílásánál a hosszátmérő fölülről lefelé halad beljebb, míg mellülről hátrafele irányult. (Vége köv.)

Adatok az eskór, másképe nyavalyatörés gyógykezeléséhez.

Közli **Kramolinj István** tr., a sz.-mártoni főapátság urad. orvosa.

VI. Gyógykezelés.

Végnélküli azon gyógyszerek száma, melyek Dioscorides korától mai napig az eskór ellen használtattak; rövidség okáért csak azokat fogom fölemlíteni, melyek mint az eskór sajátzerei ajánltattak, névszerint: gyökönke — basarózza — vadüröm gyökerek, narancs levelek, élődi fakín, (visc. quercinum), borsos szaka, (sedum acre.) légyölő galócza, hunyor, dohány, mezei kökörösín, maszlagos redőszizom, zedoár gyökér, dictamnus albus, csikorka, ebvészmag, szoral, hánytatók, indigo, Dippel-féle s terpetin-olaj, vilany-savas szarúlél (?), búzaszat, hódony, pézsmá, kámfor, mákony, nadragulya, beléndek, vilany, szénsavas haméleny, horgéleg, gyökönkesavas vilany-savas horgéleg, kénsavas réz-éleg legköneny, alas légenysavas kenényéleg, légenysavas ezüstéleg, iblany, vasiblacs — szörp, kinahéj, kinal, vaskélecs, mireny, hambüzeg, indiai nyilméreg (curara), gyökönkesavas és kénsavas nadragulya, gyökönkesavas légenyköneg éleny, villamosság, állati delej, köpülyök, hólyaghuzók, kutacsok, genyszálagok, tűzkupok, izzó vas a nyakszirtre, vagy fejtetőre, hideg leöntések, mindenféle, főleg tengeri fürdők, illó olajos s kábitó bekenések, taglekötés, a fejtetőnek öszvenyomása, légesömetzés, herelés, idegátmetzés, bőr alatti beföcskendezés s. a. t.

Habár ezen szerek által néha egy-egy gyógyulás sikerült is, mit tagadni nem lehet, még sem szabad egyet is az eskór sajátzserének nevezni, mert nem lévén az oktan kellően megalapítva, nem lehetett okszerüleg számot adni a gyógyszer mi módon eszközlött jó sikeréről; hanem csak merő tapasztalatiságból használtattott egyik vagy másik szer, s nem veendi rossz néven senki azon merész állításomat, hogy bizony csak vakszerencse volt a netalán bekövetkezett gyógy-siker; de hála Schroeder v. d. K. tanulmányinak, most már az általa felismert kórlényegre alapíthatjuk okszerü gyógy-eljárásunkat, melynek két fölteendője leszen s pedig:

1-ör A nyultagy fokozódott izgékony-ságának csillapítása, s szükség esetében a nyultagybani vértorlás kevesb-bitése;

2-ör A távolabbi okoknak lehető megszüntetése.

A nyultagy felfokozott izgékony-ságának csillapítására nem ajánlhatók a mákony, szunyal, beléndek, hangyhalvány-féle bódítók, mert csillapítják ugyan a felfokozott érzékenységet, de nem az emelkedett izgékony-ságot, sőt mondhatni,

hogyan ezt az okozott vértorlás által előmozdítják; e czélból Schroeder v. d. K. kísérleteket tett a bürökállal (coniin) melylyel azonban hamar felhagyott veszedelmessége miatt; kedvezőbbnek tapasztalta Schroeder v. d. K. a gyűszűvirág hatását az edény-tevékenység kisebbitésére, mert a gyűszűvirág forrázata által sok esetben megriktította a rohamok számát, de teljes gyógyulást nem tudott általa eszközölni; így tehát a gyűszűvirág igen ajánlható mint a gyógyozó elősegítő szer; később Schroeder v. d. K. az elvezető szerek külhasználatához fordult, s sok esetben teljes gyógyosiker jutalmazta meg észszerű fáradozásait; — kezdetben a fejtetőre alkalmazta az elvezetőket már is kielégítő eredménnyel, de később a tarkón nyitván kutasot, vagy huzván genyszálagot, teljes gyógyosikerrel dicsekedhetett, különösen kezdetleges esetekben; túlérzékeny eskórosoknál a genyszálag által néha igen nagy ingert idézett elő, miután a rohamok kezdetben szaporodtak, de véres köpölyök, nadályok, gyűszűvirág forrázat s hánytató borkó törtagbani használata után csakhamar egészen megszüntettek, miért is érzékeny betegeknek kezdetben egy kutacs nyitassék, és csak később, midőn a beteg ezen bőringerhez mintegy hozzá szokott már, huzassék a genyszálag; — vérmes egyéneknek pedig szükséges az ismételt véres köpölyözés, mely Schroeder v. d. K. szerint előnyösebb a nadályozásnál, ő csak gyermekeknek vagy túlérzékeny nőknél rakatott 2 vagy 3 helyen egészen fenn a tarkón két-két nadályt egymással úgy, hogy ezek leesése után a közeli nadálysebekre kis ruganyos köpölyöket lehetett alkalmaztatni.

Ha már az eskór szülte tompaelműség ritkábban következt be, várhatni ugyan gyógyulást, mindamellert használtassanak türelmes kitartással ezen elvezető szerek, sőt kétségbe ejtő makacs esetekben alkalmaztassék az izzóvas a nyakszirtson föltt, vagy pedig 3-4 centimeter hosszú harántmetszés fétessék a fejtetőn egész a csonthártyáig, melybe aztán borsó szemek helyeztessenek; ily hősi szerelés által Schroeder v. d. K.-nak sikerült két egészen tompaelmű eskórost teljesen kigyógyítani.

Habár a legközelebbi kór-okok ellen irányzott gyógyintézkedéseink a legfontosabbak, még sem szabad gondolnunk, hogy a tarkóra alkalmazott köpölyök, s genyszálag kizárólagosan elégségesek a kór megszüntetésére, mert tudva azt, hogy a nyúltagy izgékonyasága különféle ingerek által tartatik fenn, ezen ingerek eltávolítása leendő gyógyeljárásunk második főteendője.

a) A belekből eredő ingerek a leggyakoribbak, a bélférges ellen használjuk az ismert szereket; a belek takhártyalobját gyógyítsuk lobellenesen; ha pedig a bélinger az együttérz vagy bolyg-ideg felfokozott érzékenységében rejlik, akkor az eskórosok rendesen nagyevők lévén, szorítsuk őket szigorú étrendre, különösen estve, mert alvás közben a vízidőzési tevékenység nagyobb szokott lenni, mint ezt hangyhalványozásoknál is láthatni; s ebből magyarázható, hogy sok eskórosnál leginkább alvás közt jönnek meg a rohamok, mit a fej mélyebb s melegebb elhelyeztetése a vértorlás gyarapítása által elősegíteni látszik, azért ily esetekben mit sem használhat a legészszerűbb gyógyeljárás is, szigorú étrend, hűs hálószóba, lőször vagy szarvasbőr fejalj nélkül; — az együttérz s bolygideg ingerültségének lecsillapítására pedig legalkalmasabb szer a nadragulya, mely különben is sajátos hatást gyakorol a belekre, mint ezt gyomor- s bélzsabáknál, görcsökknél, s bélszoroknál gyakran tapasztalhatni; minél fogva igen ajánlható, hogy az eskórosoknál jelentkező székrekedések ellen soha se használjunk hashajtókat nadragulyakivonat hozzáadása nélkül; közbevetőleg kell itt egy úttal felemlítenem, hogy ha néha a vadürömgöyökér, horgéleg, légsavas ezüstéleg, s több efféle szerek által sikerült is egy-egy eskórost meggyógyítani, ezt leginkább azon csillapító, s zsongitó hatásnak lehet tulajdonítani, melyet a bélsatorna takhártyájára gyakorolnak.

b) Longet ¹⁾ élettani kutatásai által bebizonyította,

¹⁾ Phys. Vol II pag. 201.

hogyan a nyúltagy s ivartevékenység közt szoros viszonylat létezik; ő számos kísérletei által megsemmisítette Gall azon gyanítványos állítását, mely szerint az agyacsban keresendő a nemi tevékenység székhelye; de továbbá ismeretes tény, hogy a nyúltagy sérelmeinél p. o. akasztottaknál monymerevedést, s magömlést tapasztalhatni; Kilián ²⁾ pedig terhes tengeri malaczkok méhében s méhkürtyeiben öszvehuzódásokat idézett elő, ha a nyúltagyot izgatta; nem lehet tehát kétségünk, hogy az ivar felfokozott tevékenységéből eredő ingerek behatással vannak a nyúltagyra; ennek okáért, ha önfertőzést tapasztalunk eskórosoknál, annak mielőbbi megszüntetését kell ajánlanunk, az éjjelenkénti magömléseket szereljük az ismert módok szerint; — továbbá figyelembe veendő az eskóros nőknél néha előforduló hőszámhiány, vagy igen csekély havadás, mert ezek által a nyúltagyhozi vértorlás lehetősége könnyítettik; ily esetekben meleg lúgos lábfürdőt, a talpakra forró téglákat, a czombokra pedig közel a hüvelyhez nadályokat alkalmaztattam a legjobb sikerrel; nem tanácsos eskóros esetekben a méh hüvelyi részére rakatni a piócákat, mert ingerként hatnak a nyúltagyra, mint ezt alább 32. számú kóresetemből láthatni; — ha pedig sápkór, fehérfolyás, méhszenv, méhvértorlás, méh-túltengés, vagy méh-iszam jelenségeit észlelnék, ezek ellen irányzandó gyógykezelésünk.

c) Végre ha az eskór távolabbi okai gyanánt gümögörvény- vagy angol-kórt, váltólázt, aranyerességet, bőrküteget vagy egyéb kórállapotot tapasztalunk, az ezek ellen szokásos szereket kell használnunk. (Folyt. köv.)

A bordaközti izmok működéséről.*

Jendrassik Jenő, egyetemi tanártól.

(Folyt.)

Mindazonáltal bármennyire nagy is a felhordott érveknél fogva az épen említett sugárhosszviszonynak valószínűsége, mégis bizonyossá csak akkor válik, ha sikerült azt tetteleg mérés által kimutatni. De ismerjük már e részben azon elháríthatlan akadályt, mely a sugarak közvetlen megmérését lehetetlenné teszi, tudjuk, hogy ezen mértéknek is a bordategyek képezik alapját, azokat pedig közvetlenül annál kevésbé lehet kitűzni, mentül változékonyabbak azok maguk. Ennél fogva kénytelen voltam a sugarak hosszát közvetleges úton felkeresni. Eljárásom röviden következőben állott. Miután több bordán az előbb kikészített belső bordaközti izomrostoknak felelkező felső és alsó rögpontjai kijelöltettek, és a mellkas egyenes felemelt állásban megerősítettett, az egyes bordának az épen vizsgálat alá vett rögpontnál megcsonkított végébe rövid tűt szúrtam, azután pedig ennek a bordából csak igen kevésse kiálló vége elébe papírral bevont üveglapot akképen állítottam fel, hogy e lap, megfelelően a tű vége azon forgási síkjának, melyben az mozgott, midőn a borda előbb felemeltetvén, magától minden erőltetés nélkül előbbi nyugalmi állásába visszaesett, ezen mozgás alatt mindig egyformán a tühegyével érintkezésben maradt, és azon a tü forgásának könnyű nyomai visszamaradtak. Így a tü hegye által leírt görbe vonal megfelel azon rögpont forgásívének, melyet a tü helyettesített; s közönséges tértani eljárás szerint meghatározatván e görbület központja, tudva volt a kérdéses rögpont sugárhossza is.

Ezen eljárásom két esetben, melynek egyikében férfi, a másikban női hullának mellkasa képezte vizsgálatom tárgyát, következő eredményhez vezetett:

Bordaköz	I.		
	belső b. k. izomrost	sugárhossza a felelkező rögpontok felsőbbikének	alsóbbikának
II	a	90 mm.	152 mm.
	b	86 "	113 "
V	a	102 "	132 "
	b	87 "	115 "

²⁾ Zeitschrift f. rat. Med. 1851.

^{*} L. OHL. 28-ik számát.

Bordaköz	belső b. k. izomrost	sugárhossza a felelkező rögpontok felsőbbikének	alsóbbikának
VI	a	133 mm.	178 mm.
	b	81 "	97 "
IX	a	150 "	176 "
X	a	140 "	154 "
II.			
I	a	75 mm.	84 mm.
	b	67 "	77 "
II	a	72 "	80 "
III	a	74 "	82 "
	b	87 "	83 "
IV	a	101 "	107 "
V	a	81 "	104 "
	b	71 "	115 "
VII	a	120 "	146 "
	b	102 "	115 "
VIII	a	99 "	106 "

Ott hol egy bordaközben két rostnak sugárhosszát mértem, *a*-val azt jelelem meg, mely a köznek mellsőbb részében feküdt, *b*-vel pedig a tovább oldalt fekvőt.

Mielőtt e számok által kimutatott viszonyra ügyelhetnénk, szükséges előbb még azok bizonyító képességéről következőket felemlíteni.

Először is tudjuk, miszerint egy ugyanazon borda tengelyét megváltoztathatja midőn az, bárha megtartva ugyanazon forgási lapot, nagyobb kiterjedésben mozog; így tehát valamely rögpontnak forgása is, bárha ugyanazon lapban megmarad, mégis nem egyazon álló központ körül megyen végbe; azért a *tü* által írt görbe vonal is, ha azt nagyobb kiterjedésben vizsgáljuk, nem fog tökéletes körszeletnek megfelelőhöz; mindamelllett tekintetbe véve azon görbületnek csak kisebb részét, azt megközelítőleg körszeletnek vehetjük, és az annak megfelelő sugárhosszát is, valódi megközelítőnek tekinthetjük.

2-szor épen mint a bordák különböző tengelyek körül forgathatók, azért az ezen mérések folytán nyert számok is abszolút értékkel még akkor sem bírhatnak, ha a mérés egész szabatságossággal tétetett meg, hanem mindig csak azon bizonyos forgási esetre vonatkozhatnak, melyben azok nyertek. Így tehát azon sugárhosszviszony is, mely e számokból kiderül, szigorúan tekintve, csakis azon forgási lapra nézve látszik bebizonyítva, melyben a *tü* vizsgáláskor mozgatva volt. De tekintve, hogy a mérés alá vett görbék olyanok, miket a *tü* minden erőltetéstől mentes bordaforgásnál ért, úgy látszik, hogy szabad e mérésekből nyilvánuló sugár hosszviszonyt még azon esetre is alkalmazni, midőn a bordák természetes összefüggésükben a mellkassal mozognak.

Ezen mérések azon feltűnő viszonyt mutatják és elméleti kimutatásunkat tökéletesen bebizonyítják, miszerint a belső bordaközti izomrétegben is úgy mint a külsőben, két felelkező roströgpont közül a felsőbbik rövidebb, az alsó ellenben hosszabb sugárral bír. Hogy e tekintetben a II-ik esetben egy kivételre akadunk, a mennyiben a III-ik bordaközben *b* izomzatnak felső rögponti sugara hosszabb mint az alsóé, ez a kimutatott viszonyt nem csonkíthatja, sőt inkább azt igazolja, a mennyiben a bordatengelyek változatosságánál fogva, inkább számosabb ily kivételt várhatunk volna.

A tengelyek változékonyságának tulajdonítandó, hogy a felelkező rögpontok egymás közti sugár-hosszviszonyára nézve az egyes bordaközökben semmi szabályosság ki nem tűnik; annyi azonban mégis látható, hogy az egyugyanazon bordaközben hátrább álló rost sugarainak hossza kisebb mint a mellsőbbiké. E tekintetben is csak két kivételt találunk, és pedig ismét a II-ik esetben, hol a 3-ik bordaközben *b* rostnak sugarai hosszabbak mint *a* rosté, és az 5-dik bordaközben *b* rostnak alsó rögpontja hosszabb sugárral bír, mint *a* rostnak hasonnemű rögpontja.

Az eddigi vizsgálatnak eredménye tehát következő pontokban foglalható :

A bordák változékonny tengelyek körül forgathatók, és ennek következtében két szomszéd bordatengely közti fekvési viszony lehet egyszer olyan, hogy a felsőbbik bordának tengelye vízszintes felületben az alsóbbiknak tengelye előtt fekszik, máskor pedig lehet e viszony — főleg az alsóbb bordánál — ellenkező is. Függélyes vetületben pedig nagybárá a két szomszéd tengely kifelé egymástól széthajlik; megfordított viszony itten inkább csak kivételes esetben áll be.

A tengelyek azon fekvési viszonyainál, melynél vízszintes felületben a felsőbbik az alsóbbik előtt áll, a felelkező rögponti sugarak a külső b. k. izomrétegben vízszintes felületben mellfelé összehajlanak, a belső b. k. izomrétegben ellenben mellfelé haladva egymással kereszteződnek, és a kereszteződésen túl egymástól eltérnek. Mindkét rétegben pedig a felelkező rögpontok sugár-hosszviszonya olyan, hogy a felső rögpontnak forgási sugara rövidebb, az alsó hosszabb.

A szomszéd tengelyek viszonylagos fekvésének másik esetében megváltozik úgy viszonylagos iránya a felelkező rögponti sugaraknak, mintszinte azok viszonylagos hossza is; és pedig — valószínűleg — úgy, hogy a külső b. k. izomrétegben azon sugarak vízszintes felületben egymással kereszteződnek, a belső izomrétegben pedig összehajlanak, egyszerűs mind ez utolsó izomrétegben a felsőbbik rögpontnak sugara most hosszabb mint a felelkező alsóé; a külső izomrétegben is szinte hasonló sugár-hosszviszony állhat be, vagy legalább az alsó rögponti sugár most kisebb fokban mulja felül a felelkező felső sugárt, mint azelőtt.

De ezen adatok elégtelenek arra, hogy azok segítségével háromszög tanilag valamely két felelkező izomroströgpont közti távolsági viszonyt és annak változatait a bordák mozgatójánál meghatározhatnók; erre nézve ugyanis szükséges volna egyfelől biztosan ismerni az eddig felsorolt tényezőknek esetleges értékeit, másfelől pedig szintűgy ismerni azon szögek nagyságát, melyet a felelkező rögpontok sugarai a vízszintessel képeznek úgy nyugalmi állásukban, mint akkor, midőn abból fölfelé vagy lefelé szállva, mozgásuknak legnagyobbját elérték; tudni kellene tehát valjón a felelkező rögponti sugarak függélyes vetületben párhuzamos irányban állanak-e nyugvó mellkasnál, és azok maradnak-e, midőn a bordák fel vagy leszállanak, avagy össze- vagy széthajlók voltak-e már akkor, és össze- vagy széthajlásuk növekedett vagy fogyott mozgáskor. Mindezen tényezőknek kellő meghatározása nem lévén a mellkason kivivhető, nem marad egyéb hátra, mint számbavéve azon adatokat, melyek birtokába eljuthattunk, mindazon különféle eseteket, melyek a mellkason lehetségesek, mértani elemzés alá venni, és ezen az úton a keresett távolsági viszonyt lehetséges eredményeit felkeresni.

Ezen feladatnak megfelelően törekedtem a már idézett nagyobb értekezésemben, melyből itten csak a végredményt akartam felemlíteni.

A belső b. k. izomrétegben, a felelkező rögpontok közti helyviszony, valamint a mellkasnak gépezeti viszonyai is megengedik, miszerint a bordák felemelkedésénél és mi alatt a bordaköz nagyobbodik, ezen rögpontok is úgy mint a külső izomrétegbeliek egymáshoz közeledhetnek, és pedig nemcsak azon esetben, midőn a felelkező rögponti sugarak párhuzamosak maradnak mozgáskor úgy mint voltak nyugodt állásban, hanem ezen közeledés még akkor sincs minden esetben kizárva, ha az eredetileg függélyes felületben össze- vagy széthajló sugaraknak össze- vagy széthajlása nagyobbodnék vagy hosszabbodnék a bordák felemelkedésénél.

Így tehát azon nézet, mely szerint a belső bordaközti izmok is úgy mint a külsők bordaemelőként működhetnek beleheléskor, érvényt talál magának a mellkasnak gépezetében is. Azonban még megkísértettem ezen felelkező rögpontoknak közeledését a bordák emelkedésénél a mellkason is, melyen a belső b. k. izomréteg kikészítve volt, kimutatni. Ha kellően meg lévén erősítve a gerincoszlop, a mellkast felemeljük vagy az által hogy a mellcsontnak felső végét megfogva azt felvonjuk, vagy azt alsó végénél feltaszítjuk, akkor többnyire csak e külső b. k. izomrétegnek rögpontjai közelednek egymáshoz. De nem szabad elfelednünk, hogy midőn a

mellkas az említett módon felemeltetik, akkor a bordák forgása a rendestől eltér, s azok akkor nem oly tengelyek körül forognak, mint az élőknél. Az életben ugyanis a bordaporcok is tettelegesen részt vesznek a bordák felemelésében, úgy hogy azok is a porcok közötti izmok összehúzódása folytán mellesonti izületeikben fölfelé forgattatnak, ellenben nemcsak tétlenek maradnak, midőn a mellesontnak egyedüli emelése által hozzuk a bordákat mozgásba, hanem még az ellenszegülő bordák által lefelé nyomtatnak, s azért a porcok közötti tér is, mely a mellkasnak rendes emelkedésénél tágul, ekkor nyilván szűkülni látszik. Ha ellenben sikerült a mellkast úgy felemelni, hogy a porcok azon szögekben, melyhez egyfelől a borda-essontal, másfelől a mellesont szélével képeznek, kiegyenesedtek, akkor, a bordák is más tengelyek körül forogván, többnyire sikerült mérés által is ama felelkező rögpontok közeledését egymáshoz a felső és középső bordaközökben, mely utóbbiak egyszersmind tágultak, kimutatni. Ellenben kimaradt ezen eredmény az alsó — álborda — közökben, valószínűleg csak azért, mert itten nem voltam képes az összenőtt porcokat a kellő irányban megmozdítani.

De nemcsak mint bordaemelő, hanem szinte mint bordaletolók is képesek a bordaközti izmok, jelesen a belső rétegbeliek működni. Rendes állapotban ugyan már saját súlyánál és a felemelkedésnél feszült részek ruganyosságánál fogva, minden izomközbenjárás nélkül fog a felemelt mellkas nyugalmi állásába leszállani; ha azonban a légzés nehezült, de főleg ha a mellkas nyugalmi állásán túl még alább leszálltatatik, akkor az izmok közreműködése elkerülhetlenül szükségessé válik. Miután pedig tudjuk, hogy a bordatengelyek fekvési viszonya változhat, és ennek következtében mind viszonylagos iránya, mind hossza a felelkező rögponti sugaraknak is ellenkezővé válhat mint a tengelyek más állásánál, nem nehéz belátni, miszerint ezen viszonyoknál fogva a bordaközti izmok, és főleg a belső rétegbeliek képesek lehetnek, a forgási tengelyek megváltoztatván, ellenkező irányban is hatni, és a bordákat letolni.

Igy mindkét bordaközti izomréteg együttesen és meg egyezőleg működhethet, nemcsak hogy egymás hatását csorbítani és nehezíteni nem fogja, hanem egybeműködésük által még azon kártékony befolyás is mellőztetik, mely egy egyes izomrétegnak egyoldalú hatásából keletkezhetnék; az által t. i. hogy a bordaszélek majdnem azonos pontjára egy belső és egy külső bordaközti izomrost tapad, annak valamennyi pontja is mintegy hurokban lebeg és a borda forgása is minden nyomás és erőltetés nélkül annak izületeiben, mintegy szabadon lebegő tengely körül mehet végbe, melynek fekvését maga a két izomrostrétegnek vonzás-iránya szabja meg.

(Vége következik)

HAZAI KÖNYVÉSZET.

A királyi magyar természettudományi társulat Közlönye. Harmadik kötet. Első rész. V. könyvátvétel tábla és 12 a szövegbe nyomott fametszetű ábrával. Szerkeszti Tóth Sándor, mint társulati első titkár. 1862. Nyomatott Trattner Károlynál, Pesten. Nagy 8-ad rétt 195 lap.

A természettudományi társulat közlönyének előttünk fekvő része a társulat 1862-ki téli 29-től kezdve ugyanazon év tavaszhoz 23-áig tartó, tehát 3 havi működésének tükré, mi mindenesetre kielégítő eredmény akár a mennyiséget, akár a változatosságot, akár pedig az egyes cikkek tudományos értékét vesszük tekintetbe; az értekezések bővebb tárgyalását azonban annál inkább kerülhetjük, minthogy a társulat üléseiről szóló jelentéseinkben azok mindegyikének tárgyát annyira mint ez lapunk közönségét érdekelheti röviden megemlégtettük.

Az önálló, eredeti értekezések sorát Balogh Kálmán dolgozata. „A szilárd testek behatolásáról a bélbolyhok szövetébe“ nyitja meg, melyet a szerző által készített kivonatban lapunk közelebbi számainak egyike hozni fogja. — Thann Károlytól két jeles értekezet található, melyek egyike a zimbrói barnakövek, másika pedig a pécsi sajtolt kőszén és a nagy

szőlősi barnaszén ipari értékének meghatározásáról szól; szerinte, az általa vizsgált 1, 2, 3, 4 számú barnakövek közül az 1-ső és 2-ik az igen jó fajuk közé tartozik, s ugyanazon alkalommal megemlíti az iblanysavas KO nagy hasznát a SO₂ térfogatot meghatározásánál. A pécsi sajtolt kőszén úgy, csekély nedvesség tartalma, mint kellemes alakja és kiváló szilárdsága által ajálja magát, míg a nagy szőlősi barnaszén csekély hamutartalma által tűnik ki; mindakettő az illető tüzelő anyagok jó fajaihoz tartoznak.

Szily Kálmán dicséretes törekvést és szép képességet mutatott az által, hogy a hatványlat fejtegetését Clausius „Die Potentialfunction u. d. Potential“ című remek munkája nyomán irodalmunkban megkezdette. Tóth Sándor három kagylórakot ír le, melyet ő és munkatársa Madarász Ede legközelebb nálunk is fölfedeztek. Láng Gusztáv értekezésteről „Adatok a tengeri mag csirázása történetéhez“ egy ízben már szólottunk, s most is csak azon óhajátunkat nyilváníthatjuk, vajha a szerző szabad idejét egészen a növény-tani buvárlásoknak szentelné; tágas, nálunk egészen parlagon heverő, de termékeny tér nyilna itten tevékenysége számára. Mindenesetre kívánatos volna, hogy jelen dolgozatát, melyet csak a tengeri mag csirázására vonatkozó nagyobb munka előzőkénél kell tekintenünk, minél előbb bevégezzék, s itten kötelességünknek tartjuk a fiatal természetvizsgálót figyelmeztetni, hogy iparkodjék a dolog lényegét minél határozottabb domborodottságban kifejezni, egyszersmind pedig azon legyen, hogy a tárgyak megvilágítására ne hozzon fel rajzok tömkelegét, melyek nagy része nem szükséges, hanem iparkodjék az okvetlen szükséges, az egyedül jellegző ábrákra szorítkozni. Az olvasót a sok, nem lényeges rajz csak úgy ki szokta fárasztani, mint fárasztó reá nézve azon tárgyak olvasása, melyeknél a valóban szükséges rajzokat nélkülözni kénytelen.

A pesti felső valár-tanodai, Preysz Mór vezetése alatt álló vegytani műhelyből három közlemény található, még pedig azok mindegyike Aujesky Lipót tanársegédétől van. Azok elseje a pesti vizeket tárgyalja, melyekről alkalmilag már szólottunk, míg másodika a budai Erzsébet és Hildegard keserűvíz-források 1861-ik évi sótartalmára, a harmadik pedig az esztergomi keserű sóra vonatkozókat foglal magában.

Az eredeti értekezések (1—121 l.) után következnek a külföldi közlemények (122—189) sora, hol Weiss Armin azokat, kik Fourier osztásmódjára az iskolai évekből nem emlékeztek, vagy azt tanuló korukban nem hallották volna, a szóbanforgó műveletre, ennek tüzetes előadása által figyelmezteti. Kondor Gusztáv három csillagászati közleményt tesz, s azután Nagy Károly, jeles hazai csillagász és áldozatkész honpolgár „Considérations sur les comètes sat.“ című 1862-ben Párisban megjelent munkáját ismerteti. A vegytani részben ismét Thann Károlylyal találkozunk, ki ügyes tapintattal nagy érdekű dolgokat szemelt ki, a külföldi irodalom körében megjelent dolgozatok közül, még pedig 1) a folyadékok átömlesztésének alkalmazását a vegyelemzésnél, mi törvényszerű tekinetből is felettebb fontossá válhatik; 2) a gőzsűrűségek meghatározását alacson hőmérséknél, végtére 3) pedig a lithium vegysúlyját. A természetrajzi részt közléseivel Tóth Sándor foglalta el, ki 1) az állat és a növény közti határról szólott, 2) Stein munkáját az ázalagokról ismertette, 3) pedig az afrikai nyarga Európában költéséről tett közlést. Negyedik közleménye — a hidegvérű gerinczesek életpontjáról — élet-tani tárgya a híres francia életbúvár, Flourens után. Azután a korytniczai, tátrafüredi, czigelkai és bártfai ásványvizek legújabb vegybontásai közöltetnek, még pedig a három első szintén Tóth S., míg a negyedik Chyzer Kornél által.

A füzet az 1862-ki téli-tavaszhói szak- és közgyűlésekre vonatkozó jelentéssel rekesztetik be, midőn egyszersmind a tagoknak tudtul adatván, hogy küldeményeiket a társulat szállására: Lipót útcza 8-ik szám, intézzék, nemkülönben minden tag figyelmeztetik, hogy kik közülök a társulat folyóiratát, taggá való választásukat megelőző évekről akarják, azokat kötetenkint 3 frtjával a titkárság utján megkaphatják.

Demos.

L A P S Z E M L E.

(—i—c) A magzat érlökése, midőn az anya hasihagymázban szenved.

Fiedler úgy találta, hogy a magzat érlökései oly szaporák mint az anyáéi, ha ezen utóbbi hasi hagymázban szenved, minthogy azok majdnem olyan, sőt néha nagyobb reggeli alászállást és esti emelkedést mutatnak. Még nagyobb az összeegyezés az anya hőmérséke és a magzat érlökéseinek szaporasága között, minthogy a kettőjüket jelelő görbe vonalak egészen összeválnak. Midőn az anya hőmérséke emelkedett anélkül, hogy érlökései szaporodtak volna, a magzat hőmérsékének szaporodását nyilvánvalóan kilehetett mutatni. Fiedler ekkorig idevágólag csak két esetet vizsgált meg, s vizsgálatai igen szabatosak voltak, noha nem elégségesek, hogy belőlük általános következtetéseket lehessen kivonni, hanem mindenesetre ismétlésre serkenthetnek. (Archiv für Heilkunde. 1862. 3.).

(—i—c) A baloldali szív hosszanti és a jobb oldali szív szélességben való növekedésének oka.

Hogy a baloldali szív élettani és kóros körülmények között hosszanti irányban növekedik, míg a jobb oldali szélesség szerint, annak okát Scheiber a következőkben találja: a főér (aorta) gyökének iránya a baloldali szív tengelyirányával összeesik, míg a tüdőútér iránya a jobb oldali szív tengelyét bizonyos nagyságú szögletben metszi, mely szögletet a két nevezett nagy útér keresztözése jelöl. A mondott elhelyezésből következik, hogy míg a főér visszalökésének ereje a szívcsúc felé tart, a tüdőútér visszalökése a jobb oldali szívgyomor mellő falát éri, mely nevezett irányok a szívfelek növekedési irányának megfelelnek. (Wochenbl. d. Z. d. Ges. d. Aerzte in Wien 1862. 14 sz.).

(—i—c) Orbáncz, oltott gyermeknél.

Loiseau gyermekhez hivatott, kinél tehénhimlői genyhólyagcsák körül orbánczos körök támadtak, melyek egymással részben összefolyva egészen az előkarig terjedtek. A gyermek lázban lévén, szopni nem akart, hanem rendkívül kiáltozott. Loiseau cserenynek (tannin) borlangos oldatát kevés hangyhalványanul keverve kente fel, mit azután 10 percenkint ismételt, mire a gyermek kiabálni megszűnt, szopott, s elaludt. A bekenés mindamellet egészen késő éjszakáig 1/4—1/2 óránként ismételtetett. Másnap reggel a gyermek

egészen csendesen viselte magát, rendesen szopott, s az orbáncz nem haladt előbbre. Loiseau nem állítja ugyan, hogy az orbáncz rendelése nélkül is meg nem állapódott volna, annyit azonban bátran mert mondani, hogy a szenvedés gyors csökkenése azzal szorosán összefüggött.

(—i—c) A húgycsatornácskáról.

Henle legujabb vizsgálatai után a vese húgycsatornácskairól állítja, hogy ezek kétfélék, még pedig vannak olyanok, melyek a kehelyszemölcsöknél kezdődve a kéregállományig haladnak, hol azután hurokalakulag meghajolva ama szemölcsökhöz visszamennek, továbbá pedig vannak olyanok, melyek a Browmann-tokcsákkal vévén kezdetüket, szinte a kehelyszemölcsöknél végződnek. Sok körülmény oda látszik mutatni, hogy míg az előbb említett csatornácskák a húgy lényeges részeinek elválasztó szervei, az utóbb felhozottak által a víz elválasztása megy véghez. (Nachrichten v. d. Ges. d. Wissenschaften zu Göttingen. 1862, 11).

(—h—n) Az egérfül holgyomál, mint a chinahej pótszere.

Az egérfül holgyomál (Hieracium pilosella, Habichtskraut) az összetett virágúak családjába tartozik, száraz réteken közönségés.

Miquel, ki a napoleoni szárazföldi zárlat idejében használt china pótszereket sorra megkísérelte, csak az egérfül holgyomált találta biztosnak, melyből 1 1/2 obonyának a legerősebb váltólázak megszüntetésénél csak oly biztos hatása van mint 1 obony chinahejnek, mimellett azonban a gyomrot csak úgy elrontja, mint az utóbbi, s ezért felettebb kívánatos volna hatószereinek elszigetelése. Miquel meg nem mondhatja, hogy a hatóanyag a növény mely részében székel, mert az egész növényt, a gyökeret, magvakat, virágot és a leveleket együttvéve használta, azonban hiszi, hogy a magvak leghatályosabbak. (D. Kl. 1862. 17 sz.).

(—h—n) A guaco, üszkös fekélyek gyógyításánál

Pascal 1860-ban a guaco borlang kivonatát a bujafekélyek gyógyítására ajánlván, azon szer később üszkös sebek és idült lábfekélyek gyógykezelésénél is szép sikerrel megkíséreltetett. Bauchet petyüdt halavány sebeket feltűnően javulni látott, ha azoknál guacomások alkalmaztattak, midőn a szemcsésedések élénkebben mentek véghez, s Bauchet hiszi, hogy az üszkös sebek gyógyításánál a guaco a legjobb helyi szer.

T Á R C Z A.

Úti naplómból.

1.

London, nyárelő hóban 1862.

—ky. A nyár forró hevében — rendes időjárásnál — a szellemi élet kissé alábbhagy, a tanítás és tanulás buzgalma enged, nemcsak tanulók és tanárok, de parlamenti tagok, ministerek s orvosok is szoktak tartani szünnapokat, — ha csak valami „beteg ember“ keleten vagy nyugoton nem zavarja ki őket óhajtott nyugalmaikból. Föltéve, hogy ez általános és discséretes szokás alól az idej nyár nem képez kivételt s orvosi hetilapunk, mint gyanítanom lehet, tudományos buvárlatokkal túlhalmozva nincs, s ügytársaink talán némi érdeklődéssel veendik azt, mit Angolországban mulatásom alatt tudományunkat és szakmánkat illetőleg tapasztalni alkalmam volt — megbocsátják e leveleknek a pongyola uti köntöst.

A nyár forró hevében, mondám, mert úgy hiszem, hogy hazánk verőfényes térségein, more patrio mégis csak meleg leend, habár Kátay és Mayer A. barátink, kik ittlétök alatt sokat áztak és fáztak, alig hihetik el, hogy a közel continensén valóságos nyár legyen, midőn Londonban a hőmérték néha alig pár fokkal áll a zérus felett, s a kandalló tüze benn a drawing roomban, künn pedig a flanell ing és felöltöny igen becses thermopoeticus eszközöknek bizonyulnak.

Az International Exhibition most a politikával jó sikerrel versenyez, s még az amerikai testvérháborúnak — az angolok függetlenségi harcznak mondják — sem enged; s politicai lapok állandó rovatát képezik a kiállítás tárgyai, azoknak ismertetése és bírálása, a nemzetközi ünnepélyek, a látogatóknak s illetőleg a bevett shillingeknek statistikája, a háztartás rendje és visszaélései, szóval azon saajátságos élet, mely a világváros szokott forgalmának közepette a nagyszerű műtárlat és annak folyton változó idegen ajkú és idegen szokású népessége által előidézett. — A folyamannak én sem állhatok ellen, s bár tanulmányaim egyáltalán nem fekszenek ez irányban, naplóm leveleit forgatva, mégis az exhibitionnel kell kezdenem, ha utazásom egymásutánjához csak némi leg is hű akarok maradni. Részletes kimerítést azonban nem adhatok, kijelölvének inkább csak azt, mit mások, kik utánam jövendnek, talán szabatosabban irhatandnak le. A benyomás, mit első látogatásom alkalmával a kiállítás én reám tett, inkább leverő volt, örvendetes és emelőnek legalább nem mondhatom. Elnyomott már a tárgyak sokasága és különfélesége, el a tudatlanság érzete szemben a tudomány és ipar nagyszerű műveivel, melyeket nemcsak előállítani, de megérteni is már nehéz, sőt lehetlen. Az egyes emberi erő eltörpül a népek munkásságát és ipartökélyét tanusító ily roppant tárlat előtt, s csak akkor lélelkünk ismét bátrabban, s élvezhetjük

örömmel sőt büszkeséggel, ha úgy tetszik azt, mit látunk, midőn egyéniségünket felejtvé, nem gondolánk a kiállításához szükséges technikával; az eszközökkel és ismeretekkel, melyekkel parányiságunk nem rendelkezik, s egoismus nélkül engedjük oda magunkat a teremtő emberi szellem művei aesthetikai szemlélésének.

Nem állíthatnám, hogy minden ember úgy járt mint én; nem az például, ki ily látványokhoz szokott, vagy ki csak mestersége után néz, vagy talán az sem, ki más hangulattal vagy más kapun lépett be az épületbe, mint épen én; de úgy hiszem, hogy valamint általában az életben, úgy annak egyes pillanataiban is az egyensúlyt lelkünkben gyakran nem állítja helyre más mint vagy a szépnek eszméje, mely minket ragad el, vagy a tett, mit mi ragadunk meg.

Az angol birodalom az ipartárlatban is egy maga száll szembe az egész világgal, — egyes tárgyak kivételével, — s most annál könnyebben, mert Amerika épen nincs képviselve. Angliát illeti minden esetre az elsőség az ipar, mezei gazdaszat és hadi tudomány terén, habár nem a művészetben; — a francziákat ellenben a kiállított tárgyak tetszetős alakja s az összeállítás csinoságára nézve senki sem haladja meg. Lát-szik, hogy iparműveik készítésénél a hasznos mellett a szépnek gondolata is folyton előttük lebeg, s hogy szemök és izmaik a gyermekkortól fogva ez irányban szokták meg a működést. — A német ipar talán közepett áll, de mindkettőhöz mérve, itt legalább, némileg szegényesnek tűnik fel.

Az orvosi műszerek és készletekről ugyanazt mondhatni el, mit általában az iparról: észt, gondolatot, találatekonyságot itt s a csatornán túl is találunk; elmés, néha kisdedes változtatásokban a francia műszerkészítők erősebbeknek látszának; az angol egész jelleménél fogva határozottabb barátja az egyszerűségnek, s inkább a műtő kezébe bizik mint a műszerbe.

Lüer barátunkat ide érkeztemkor a kiállításban találván, először is a francia tárlatot tekintém meg; az ő, Mathieu és Charrière műszerszekrényeit.

Természetes, hogy az újabb időben gyakrabban tett műtételek s az újabban alkalmazott gyógymódok kivételére szolgáló készülékek a legjobban vannak képviselve; Pulverisateur-ök és villamgépek mindenféle módosításai, a gögsip-metszést könnyítő eszközök, húgycsőtágítók és meteszek, méhnyakmeteszek, méh-, húgycsó-, fül-, szá-, szem- és gégetükrök, irrigateur-ök, a hüvelyhólyagsipoly és ovariótomiához tartozó műszerek, s mindennemű kautschuk készülékek, melyekre kiállítóik a vizsgáló figyelmét leginkább irányozzák.

Charrière szekrényében a hosszú sorokban lógó különféle fogók és ollók nagy sokasága tűnik fel. Alkalmat szolgáltatott ezen seregre egyrészt e hosszú műszerek ágainak saját egyesítési módja — articulation a tenon — egyik részzel, a másik ebbe illő csappal lévén ellátva, — másrészt a kísérlet, ugyanazon markolatra különféle nagyságu fogókat alkalmazni. Kusztoráknál Ch. hasonlóképen ugyanazon nyélre különféle nagyságu és alakú pengéket, tűket, kutaszokat s más hasonlóféléket illeszt, mi által úgynevezett chirurgical Arsenaljába egy 18 hüv. hosszú, 10 hüv. széles és 4 1/2 hüv. mély szekrénybe — minden közönségesen használt műszerek beférnek, a hólyagmetszés, kőmorzsolás, meg a szülési eszközök kivételével. — Mechanika tekintetében ez mindenestre javítás, melynek némely esetben jó hasznát vehetni; rendes viszonyok közt azonban a szerkezet inkább elmés, mint gyakorlati; a „double usage“ a hasznavehetőséget gyakran épen tökéletlenné teszi, s csak a biztosság rovására érhető el.

Chassaignac és Trousseau tágitókat találtak fel a légcsőmetszés biztósítására, Langenbeck pedig fixateur és dilatateur-t ugyanazon célra, mely úgylátszik a párisi nevezetességek tetszésével találkozott. Mathieu a légzési csövet bilentyűvel látja el alumín golyó helyett, Charrière pedig a két cső könnyebb változtatása kedvéért, azt egy izülettel szaporította. — A gégetükrészt következtében Mandl gégemetszt, Trousseau pedig hajlékony gégeedzőt talált fel. Ugyancsak a gégetükrésztnek köszönjük valószínűen a többé-kevésbé célszerű és hasznavehető újabb fül-, szá-, valamint a méh-

üreg és húgycsőtükröket, mint a physicalis vizsgálatot minél inkább terjesztő és biztósító eszközöket.

A húgycsősorok termékeny mezején előlről és hátulról vágó meteszek (Reybaud, Mathieu), valamint mindennemű tágitók nagyrészt Perrése mintája szerint készültek, s két egymástól eltávolítható lemezből állanak; Dieulafoy pödörded tágitót ajánlott, mit Nélaton egyébiránt kórodáján két év óta már használ.

A hólyagban lévő idegen testek, tűk, kutaszdarabok sat. kivételére Leroy, Courty és Nélaton igen elmés műszereket készítettek, az utóbbi különösen célszerűnek látszik.

A zúzó (ecraseurs) természetesen nem hiányzanak, s az angol sebészetbe is sokoldalú hasznavehetőségöknél fogva általában fölvetettek. Spencer Wells ovariótomiánál a tömlő kocsánya összeszorítására az ecraseurnek adja az elsőséget a közönségesen használt szorító — Serre-Pédicule — felett, mit Mathieu egyébiránt egy félkör beillesztése által tetemesen javított, a szorítást a kocsány egész hosszában egyformává és biztósabbá tevén.

Az egykézzel kezelhető mondometeszek s lánczfűrészek ismeretesek; a troicart explorateur et aspirateur — ruggyantával a végén, valamint a méh-insufflateur-ök néha jó szolgálatot tehetnek. A troicart multiple-nél ugyanazon markolatra külön nagyságu szűresapok illeszthetők; Anatoel Gilet opthalmoscopjának könnyű kezelhetésénél fogva talán azon haszna leendő, hogy e vizsgálatmód az orvosi gyakorlatban minél inkább elterjedjen; a vizsgáló mindkét keze szabad, a beteg szilárdítása nem szükséges, s a láttér nagy és tiszta.

A francia orvos-sebészi ipar részéről e műszereken kívül még mindenféle más jó, de rossz készítmények állítottak a világ elé; Páris nincs messze, s az angolok úgy hitték, hogy udvariasoknak kell lenniök szomszédjaik irányában, mi által több oly mű is vétetett föl, melynek csak utcai reclame folytán akadhat vevője. Említést érdemelnek mindenesetre a kitűnő tökélyvel kiállított műszerek (Boissonneau fils, Coulomb sat.), a gyógyezélokra alkalmazott villamgépek, a sérvkötők és mesterséges vétagok, az egyenészeti gépek s Auzoux plastikus, azaz szétszedhető bonczkészítményei, melyekhez hasonló, ha jól emlékszem, Arányi tanárunknak volt egyszer szándéka kiállítani. Egy ily 92 darabból álló, az izmokat és szerveket utánzó emberi alak, melyen állítólag 2000 különféle rész látható, vétélára 1000—3000 frank, egy hónapi használata pedig 30—100 frank. A ló s némely más nevezetesebb állatok, valamint egyes szerveik hasonlóképen vannak kiállítva. A művek kétségekívül nagy technicus ügyesség példányai, s a tanításnál is hasznosak lehetnek ott, hol az általok szerzett ismeret pusztá fogalom marad, de életrevaló tudománynak csak az élet szolgálhat alapul, s e tekintetben nézetem szerint még a viaszkészítményeknek is utána állanak, melyeknél a természetet sokkal hívebben utánozhatni.

V e g y e s e k.

Dr. Tormay meteorologiai s egészségügy-statisztikai észleleteiből f. évi nyárelő hóról következőket közlünk:

Az időjárási viszonyok e hóban rendes nyáriak valának. A hévmérő legmagasabb állása +25,00, legalantabb +11,20, közép 16,58 fokra hágott. Többnyire északról jövő légáramlások voltak észlelhetők, eső 11 napon volt 16,04 pár. von. mennyiségben.

A közegészségi állapot kielégítő vala, a betegmozgalom aránylag csekély. Az uralkodó kórmentő hurutos-csorvásnak mutatkozott, néha lobos jellemmel. — Aránylag szaporodtak az emésztőszervek bántalmi és általános kórok, változást nem mutattak a bőrbetegségek. A mult hóval összehasonlítva nagyobb számmal merültek föl a gyomor- és bélhurutok 2,3, — a bujakór 3,4 arányban; csökkentek a tüdőlobok 13,6, — a csúzó 5,2 arányban; nem változtak a váltólázak.

A szegény betegek gyógykezelésénél a vár. ker. orvosok által 1786, járólaga a gyermekkórházban

215, fekvőleg pedig a kórházakban 1612 beteg ápolatott, s pedig 1224 a vár. Rókus közkórházban, 72 a gyermek, 82 az izraelita, 23 a kereskedelmi kórházban. 1000 beteg közül 6 agyvérterlődésben, 29 szemkór, 44 légzőszervi hurut, 12 tüdőlob, 40 tüdőgümő, 68 gyomor- és bélhurut, 139 bujakór, 9 himlő, 47 csúz s köszvény, 10 hagymáz, 57 váltólázban szenvedett.

A halottak száma a városban — a cs. k. katonaság kivételével — 495-re rugott, tehát 38-al kevesebb mint a múlt hóban; s pedig 261 férfi és 234 nőnemű. Az életkort tekintve hat 1 éves korig 271, 1—10-ig 92, 10—20-ig 14, 20—30-ig 40, 30—40-ig 45, 40—50-ig 36, 50—60-ig 23, 60—70-ig 17, 70—80-ig 19, 80—90-ig 5. — A halál okát tekintve 21 halva született, 15 szül. gyöngeség, 15 agykór, 9 himlő, 9 torokgyík, 5 számárhurut, 15 hagymáz, 45 hasmenés, 15 vízkór, 8 hányszékelés, 14 tüdőlob, 19 bél- s hasbélgyulladás, 84 tüdőgümő, 69 rángásokban sat. halt meg.

A népesség szaporodása. E hó folytatában született 521 gyermek, t. i. 266 fi és 255 leány; ezek között volt törvényes 354, törvénytelen 167, tehát az utóbbiak 32.05^o arányban.

Házassult 144 pár, ezek közül 24 izraelita.

+ Sauer Ignác, kir. tanácsos és egyetemi tanár az 1862³-ki tanévre a pesti k. egyetem igazgatójává választott.

+ Az egyetemi orvostanári testület f. hó 25-én tartott ülésében dékánná: Rupp N. János, aldékánná pedig Balassa János újra megválasztották, míg egyetemi igazgatóválasztókká az orvostanári testület részéről Rupp J., Balassa J., Semmelweis I. F. és Stockinger T. lettek.

+ Thann Károly, tudor, a pesti kir. egyetemnél a vegytannak már két év óta helyettes tanára és a kir. természet-tudományi társulat második elnöke, a „Wiener Zeitung“ szerint Ö Felsége által ugyancsak a pesti egyetemhez a vegytan nyilvános rendes tanárává kineveztetett. A tisztelt tanár kitűnő képessége és jeles képezettsége, nemkülönben fiatal kora legjobb biztosíték arra nézve, hogy teljes erejével működve, a gondviselésére bízott vegytani intézetet világhírűvé fogja emelni, honnét évek hosszú során át számos általa jelesen képzett vegyész fog ezen szép ország számára kikerülni. S mi igaz lélekkel kívánjuk, hogy mindazon szép vágyai, melyeket a hazai és a közvilági tudományosság előmozdítása és terjesztése ügyében létesíteni óhajt, mindannyian teljesedésbe menjenek.

+ Fanta Adolf és Horváth György tudorok a Balassa tanár vezetése alatt álló egyetemi műtőintézethez az 1861⁶² és 1862⁶³ tanodai évre ösztöndíjas növendékek kinevezettek.

+ Hasenfeld Manó, a szljácsi fürdők dicséretes buzgalma orvos a nyárhó 23-án ugyanottan táncvizigalmat rendezett, melynek tiszta jövedelme 152 forint 66 krajczárt és 1 ezüst tallért tett ki, ezen összegből 120 forint a pesti egyetemi orvosnövendéki, a többi 32 forint 66 krajczár és 1 ezüst tallér pedig a sebésznövendéki egyesület javára Pestre el is küldetvén, az illető pénztárnok urak a szóban forgó összegeket Balogh Kálmántól — országút 41. szám élettani intézet — a reggeli órákban (10 óráig) bármikor átvehetik. (Az orvosnövendéki segélyegylet részéről az átvétel megtörtént).

— Megjelent „Az ember élettana“, írta: Balogh Kálmán, orvostudor. I köt. 1-ső rész, mely 292 nyolczadrétű lapon, 54 a szövegbe nyomott ábrával, magában foglalja a vért, vérkeringést, közbelső nedvkeringést, vérmirigyeket, a tápszereket és az emésztést. Ki az első részt megveszi, az az egész munkára, mely karácsonyig teljesen megjelen, 5 forintjával előfizet. Az egész munka 50 nyomott ívre (800 nyolczadrétű lap) fog terjedni, s ha egészen elkészült, bolti ára 6 forint lesz. Rendeléseket elfogad a szerző (országút 41 sz. élettani intézet), Emich Gusztáv könyvnyomdája (barátok tére 7 sz.) és minden hiteles könyvárus. A vidékre küldésnél a postaköltséget a megrendelő viseli.

Az I. kötet II. része már sajtó alatt van, magában foglalván a bélsői átszivárgást, a tüdői légzést, a bőr munkaságot, a hang- és a szóképzést és a vesék működését. A II. kötet az élettan többi részeit fogja tárgyalni.

A munka megjelenhetése és olcsó ára Emich Gusztáv magyar akadémiai könyvnyomdász áldozatkészségének köszönhető, ki költséget nem kimélve a jelentékeny terjedelmű munka kiadására vállalkozott.

+ A M. T. a. G. nyárelő 28-án írja, hogy két terhes nő-kutya veszett ebtől megmaratva az alferti állatgyógyintézetbe vitetett. A kutya néhány nap mulva megszülte, s kölykeiket nyalták, szoptatták és ápolták; nem sokára azonban dühösekké lettek, s csak kicsinyeik kiáltására tértek magukhoz, míg nem sokára meghaltak; a visszamaradt kölykök pedig az ebdühnek ekkorig mi jelét sem mutatták, noha anyjaik nyála sokszorosan érintkezett velük, s azok tejével táplálkoztak.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1862. július 25-től egész 1862. július 31-ig ápolt betegekről.

1862.	Felvétet.			Elbocsát.			Meghalt			Visszamaradt					
	beteg		Össz.	gyógyult		Össz.	beteg		Össz.	beteg		szülőnő	gyermek	elme-kór	Össz.
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Július 25.	10	6	16	17	7	24	2	3	5	240	315	2	2	20	579
„ 26.	14	7	21	9	8	17	1	3	4	244	311	3	3	219	579
„ 27.	13	9	22	12	8	20	2	—	2	243	312	3	2	19	579
„ 28.	6	13	19	10	3	13	—	—	—	237	319	5	5	19	585
„ 29.	20	12	32	5	12	17	1	2	3	247	315	9	8	18	597
„ 30.	7	12	19	8	12	20	2	2	4	244	315	7	8	18	592
„ 31.	15	8	23	15	4	19	—	2	2	245	312	11	9	17	594

A létszám e héten növekedett; leggyakrabban észleltetett váltóláz, hasmenés, hagymáz és csúz; a halottak száma a múlt hetinél nagyobb.

Pályázatok.

Bács-Bodrogmegyében kebelezett Moholy helységben a községi orvosi állomás, melyhez 600 a. é. forintból álló évdíj van kapcsolva, megüresedvén, betöltése végett csőd nyitattik, s a kérvények f. é. nyárutó 30-ig az első alispáni hivatalnál Zomborban nyújthatók be. — Zombor, nyárhó 15. 1862. Bács-Bodrog t. e. vármegye.

Bács-Bodrogmegyében kebelezett kapcsolatos fekvésű és közegészségi tekintetben egyesített ó-, uj-, és német-palánkai községi orvosi állomás üresedésbe jöven, betöltése végett pályázat nyitattik, s a folyamodványoknak az első alispáni hivatalhoz Zomborban f. é. nyárutó 30-ig be kell nyújtatniok, megjegyezvén egyszersmind, hogy a pályázók közül azoknak, kik a magyar nyelven kívül a német és szerb nyelvet is értik s beszélik, elsőbbség fog adatni. A díjazás 300 forint a. é. 24 pozsonyi mérő buza és hat öl tűzifa.

Zombor, nyárhó 16. 1862. Bács-Bodrog t. e. vármegye.

A parajdi cs. kir. sóaknai hivatalnál a XII. nyugdíj osztályhoz tartozó bányorvosi állomás 210 forint évi fizetés, 42 frt lőpénz, és szabad lakás vagy 10% lakpénzzel, nemkülönben évi sóilletéssel üresedésbe jöven, a folyamodványok f. év nyárutó 15-ig a kolosvári cs. kir. bánya-, erdő- és sóakna-igazgatóságban beajuttandók. A folyamodónak többek közt ki kell mutatnia, hogy házi gyógyszerár vitelére képes.

Szerkesztői levelezés.

Azon t. uraknak, kik a szótár 1—2-ik ívéért felszólaltak, újlag jelentjük, hogy ezt nem sokára meg fogják kapni, csak kevés türelmet kérünk.

Popper J. és Kaczánder Á. tudoroknak Miskolczon. Levelükre f. hó 30-án magániratban válaszoltunk.

Hasenfeld M. tr.-nak Szljácson. A dolgok állásáról magánlevélben tudósítottam. További tudósításokra számolhat. A cikket a 32-ik számban megkezdem. A pénzt megkaptam.

Kramolinj I. tr.-nak Sz.-Mártonban. A kétszer kívánt 27. számot mindakétszer elküldöttük.

Csiky M. úrnak Bethlenben. A kívánt 18, 19, 20. számot elküldöttük.

Stenczel Sándor tr.-nak Késmárkon. A 8-ik szótár ívet elküldöttük.

Rozgonyi G. úrnak Szigetvárott. A gyógyszerészre előfizettünk. Az orvosi hetilapra a jelen félévi előfizetés fejében 50 krral kevesebbet küldött.

Pesten, 1862. Müller Emil könyvnyomdája Dorottya-utca 14 szám.

Mai számunkhoz az orvos-gyógyszerészi műszógyűjtemény 15-ik íve van mellékelve.

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt., félév 4 frt. 50 kr. évenként 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt., félév 5 frt. évenként 2 frt. 50 kr. A közlemények és feltevések bérmentesítendőek. **Hirdetéseikért** soronként 14 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztő-nél újter 10. sz. és Osterlamm K. könyvkereskedésében, újter 10. sz. a kisköztelekben.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Hatodik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Kramolinj István tr.: Adatok az eskór, másképp nyavalyatörés gyógykezeléséhez. Vége. — Böke Gyula tr.: A külhangvezeték boncztanilag alkalmazott leírása és az oda jutott idegen testek elavoltása. — Friedberg A.: Ritka agybántalom koponyasértés következtében. Vége. — Hazai köznyelv. —
Tárca: Sassi István tr.: A szoptatásról. — Popper J. tr.: A Borsodmegyei orvos-gyógysz. rész egyesület. — Vegyesek.

ADATOK AZ ESKÓR,

másképp nyavalyatörés gyógykezeléséhez.

Közli **Kramolinj István** tr., a sz.-mártoni főpátság urad. orvosa.

(Vége).

VII. Eskór eseteim kórtörténeti folytatása.

A fönnebbieket előre bocsátva, áttérek eskór eseteim lehetőleg rövid, mesterkéletlen és természetű leírásának folytatására; megjegyzendő azonban, hogy az 1858-ki közleményemben 28 kóreset közül csak 26 esetben volt befejezve a gyógykezelés, miért a 27. és 28. esetet, mint akkor kezelés alatt lévőket ezúttal fogom leírni; továbbá, hogy a Schroeder v. d. K.-féle gyógymódot csak a 40. számú esetnél kezdtem alkalmazni, mert ekkor jutottam a fennemlített munka birtokába.

27. kóreset. T. T. birtokos 21 éves leányához hívtam 1858-ki nyárhó 9-én, kinél két év előtt jelentkezett az első eskóri roham, minden kitudható ok nélkül, s azóta mintegy 20 rohama lévén, azok többnyire elalvás után lepték meg; — a különben is csinos leány egészen ép, s jól táplált testalkotású. egyedül bal lábát középen volt egy $\frac{3}{4}$ hüvelyk hosszú, kissé csomós haránt heg, mint már több év előtti szeg által történt sebzés maradványa; más hiányában ezen heget tekintetem a visszidegzési görcsök lehető okának, s miután a Cooper¹⁾ által megkísérlett hegkimetszést az 1858. évben közlött 9. esetnél a legjobb sikerrel vittem véghez, azért ezen esetben is kimetszettem a második lábközépcsont küloldalán létező, s néhány rostos szálagot a köztakaróval összezsugorító heget, anélkül hogy az inhüvelyt érinteném; s távol tartva egymástól a sebszéleket, ép sarjadzás általi sima heget eszközöltem; minthogy pedig az előttem gyógykezelő orvos már hideg fejmossásokat, belsőleg pedig salétromot rendelt, hozzáfogtam még a műtéti seb gyógyulása alatt a Herpin ajánlotta gyógymóddhoz, s mintegy 7 obony horgéleg sikeretlen elfogyasztása után rendeltem a Barnes által ajánlott vilsavas horgéleget, de miután betegem ezt is 4 hétig siker nélkül használta, más orvosokhoz folyamodott, és most 4 év eltelté után bizonyos tudomásomra esett, hogy baja egészen a régi, sőt jelenleg eskóri szellőérése (aura epileptica) is van.

28. K. M. ravardi 40 éves özvegyasszony 1858. nyárhó 20-án hozzám jöven, 22 éves nyavalyatörését atyja általi fejbeütésnek tulajdonította; az első roham a külsértés utáni 7. hónapban jelentkezett, igen gyakori és szellőéréssel járó ro-

hamainak számát még megközelítőleg sem tudta; az említett sértésnek nyomát sem találhattam, de az állítólagos körelőzményt figyelembe kelle vennem, s azért a hajzat eltávolítása után 6 hétig Autenrieth kenőcsöt használtattam, háromszori szüneteléssel a genytüszők leszárlhatása miatt; később 11 hétig hamiblagkenőcsöt; ezen külszerelés ideje alatt vétettem 9 obony horgéleget, de miután semmi eredményt sem tapasztalhattam, megkísérlettem a Pierlat szerint készített gyökönkesavas légkönéleget, melyből betegem 8 hétig naponként két kávéskanálnyt vett be, de szinte hasztalan, miért is megunta a további gyógykezelést.

29. F. P. sz. ügyvéd 1858. nyárhó 24-én jelent meg nálam; saját előadása szerint neki más baja nincs, minthogy 8 év óta, sétálás közben néha öntudatlanul elejt botját, mire ő tovább megy, de menésközben arczizmai erősen rángatóznak, úgy hogy némelykor nyelvét is megharapja, felső végtagjai görcsösen mozognak, ujjai ökölbe szorulnak, de ő mindezekről mitsem tud, hanem midőn már egy pár száz lépést gépszerűleg tovább haladott, jön csak magához, s egyedül botja hiányából, vagy nyelv fájdalmaiból gyanítja, hogy ismét görcsös rohamának kellett lennie, melynek jelenségeit esetleges kísérei vagy szemlélői tudatják véle; — ezen esetet mély szunynak (cataphora) mondanám, ha a jellegzetes arcz-és felső végtaggörcsök nem mutatkoztak volna, de így nem lehetett kétségem, hogy eskórral van dolgom, habár az összeroskadás hiányzott, s ez azon a kórjelek közt felemlített petit mal-féle kóresetem, melynek nyomán az összeroskadást nem számíthattam a hiányozhatlan kórjelek közé; rendeltem belsőleg gyökönkesavas horgéleget és Autenrieth kenőcsöt a lapoczkok közé, ezzel betegem távozott, levélbeni tudósítást ígérve, de azóta róla mitsem hallottam.

30. 1858. télelő 19. vitettem B. N. b. izraelita szeszégető leányához, ki menyasszony lévén, 4 nap előtt elment anyjával vőlegényéhez háztűz-nézni, hol meg is háltak, a menyasszony saját anyjával az egyik ágyban, a vőlegény pedig a másikban; de a menyasszony igen hevülékeny természetű lévén, egész éjen át nem tudott aludni; másnap csikorgós hidegben haza menve igen átfázott, részint pedig a csontkemény, töretlen út miatt a rázós koci által annyira megdöcögöttetett, hogy mindjárt hazaérkeztekor ivarrészein gyötrő viszketegség támadt, melyet a folytonos vakarás által annyira fokozott, hogy még azon éjjel az ivardüh (nymphomania) kórjelei nyilvánultak, s midőn szüleinek intésére nem szüntette meg, sem szeméremsertő szavakból álló kiáltozásait, sem pedig buján féktelenkedő testmozgásait, szülei lekötöttették őt az ágyhoz, mire fél óra múlva teljes eskóri roham lepte meg, mely reggelig négyszer ismétlődött; a reggel hivatott helybeli sebész eret vágott, s belsőleg édes higanyt adott; az érvágásra néhány órai szünet következett, de ezután oly gyakoriakká vál-

¹⁾ S. A. Cooper Chirurgie 3. Auflage 1. Bd. S. 433.

tak a rohamok, hogy másnap délben, midőn a betegnél megjelentem, már a 19. rohamot láttam; a kórelőzményből kiindulva, megvizsgáltam az ivarszerveket, a méhet mintegy kemény görcsös golyót lehetett a végbélen át érezni, a külszerméremajkak vörösek, fényesek és dagadtak voltak; a szűzhártya sértetlensége miatt mellőztem a belvizsgálatot, s ezután rendeltem 18 nadályt a fantájra, nadályozás után jeges borogatásokat, belsőkép hánytató borkövet tört adagban, mákonynyal; nadályozás után s alatt jött még egy-egy roham, azután 36 óráig használta a beteg a jeges borogatást és belszerelést, mely idő alatt teljesen lecsöndesedett és mindkét bajából (ivardüh, eskór) kiépült, s minthogy hallomás szerint vőlegényét igen szerette, az összekelés siettetését ajánlottam, azon figyelmeztetés mellett, hogy a közönsésseli visszaélés felújíthatja a bajt, de ő azóta egészséges anya.

31. F. J. b. Kovács 1859. télhó 8-án jött hozzám 7 éves fiával; e gyermek 3 év óta rendkívül sokat szenvedett hasgörcsökben giliszták miatt, sőt néha a végtagok rángörcei is mutatkoztak; a szülők által alkalmazott népies szerekre néha 3—4 orsógiliszta jelentkezett az ürítékekben, az utóbbi három hétben pedig a részletes leírás szerint 2 valódi eskór-roham lepte meg a fiút, miért is ürömmalt (Santonin) rendeltem vadürömgökér (Artemisia) porral, s Bednar szerint rozmarin olajcukorral, továbbá gyakori hideg fejmosásokat; télhó 15. jelentette az atya, miszerint 5 nap alatt 22 orsógiliszta ment el a fiutól; ajánlottam tehát a szerelés addigi folytatását, míg az orsógiliszta többé nem jelentkeznek, mi nyolczad napra be is következett; ezután a kellő étrend megtartására figyelmeztetve az apát, 3 hónapig reggelenként fél csésze fehér üröm-forrázat ivását ajánlottam; a nálam többször megfordult apa jelentése szerint nem jött többé sem giliszták, sem roham, s alig várta, hogy a sok ellenkezéssel ivott keserű forrázat mellőztethessék. Közbevetőleg meg kell itt említenem, hogy már több év óta igen sikeresen akadályozom a gilisztakór visszaeséseit a fehérüröm-forrázat utólagos ivása, vagy olyan csőre által, mely forrázatot a szegény népnél gyakran előforduló nyüves fülfolysokban, s nyüves fekélyekben is oly kitűnő eredménnyel szoktam külsőkép használni, hogy egy-két beföcskendésre vagy mosásra az undorító nyüvek eltűnnek.

32. K. F. p. 37 éves gyermektelen izraelita nő, 1856. évi őszutóban éjjel annyira megijedt a házában támadt tüzi lárma miatt, hogy egy ingben futott ki a hideg udvarra bőséges havadvása daczára; a veszély azonban nagy nem lévén, tüstént visszatért a szobába, de már viradóra észrevette, hogy egy napos tisztulása, vagy az ijedtségtől, vagy a meghüléstől egészen megszűnt, holott máskor, mindig 4—5 napig szokott tartani; mindazonáltal harmad napig jól érezte magát, midőn minden más ok nélkül súlyos eskóri roham tört ki rajta, mely néhány nap múlva ismétlődött, miért is P. győri orvoshoz ment, ki a czombok felső részét megnadályoztatván, belsőleg kónsavas rézéleg légekőneget rendelt mákonynyal, de nem javulván, orvosait minduntalan változtatta; — 1859. télutó 7. került hozzám férjével; miután elbeszéléseiből kitűnt, hogy a már mintegy 170-re gyarapodott és szellőzéssel járó rohamok minden 4 hétben dühöngnek leginkább, ezt némi viszonyban hittem lenni a 2¹/₄ év óta elmaradt tisztulással, miért is a legutóbbi roham-csoporttól számított negyedik hét elején egy fontnyi vért bocsátottam ki a vérmes nő lábán, másnap pedig magam raktam 4 nadályt a méh hüvelyi részére, de alig szíttak a nadályok, már roham lepte meg, mely egymásután oly gyakorivá lőn, hogy nagy ügygyel-bajjal tudtam a nadályokat eltávolítani; ezen kedvezőtlen eredményt az egy pár nappal megkészt gyógykezelésnek tulajdonítottam, megakarván pedig a jövő rohamfordulatot (Paroxysmen-Cyclus) minden áron gátolni, a harmadik hét végén újból megkésztettem a nadályozást a méh hüvelyi részén, midőn egy pár nap már izgató lábfürdőket, belsőleg pedig a méhpangásoknál sajátzerkép ajánlott csikorka-forrázatot használtattam volna, de nadályozás közt egy, 38 perczig tartó és életveszélylyel fenyegető roham jött létre, s azért mint már a gyógyjavalatoknál említettem, a méh hüvelyi részének nadá-

lyozását eskórosoknál ellenjavaltnak, vagy csak igen ritkán alkalmazhatónak hiszem, habár az 1858. közleményeim 15-ik esetében az ellenkezőt tapasztaltam; — ezután daczára, hogy a lép nem volt terjedtebb, tekintve a rohamok időszerűségét, gyökönkesavas kinalt s hideg fejuhanyozást ajánlottam, de siker nélkül, miért is lemondott minden további gyógyítatásról.

33. Sch. A. n. 3¹/₂ éves izraelita leányka 1859. télutó 15. hozott hozzám; 6 nap óta 10 eskóri rohamot küölt (két év előtt elhunyt anyja szinte eskóros volt), s a kórtünetekből bélférgeket gyanítva, a 31. esetben leirt gyógymódot követtem, s már másodnap jött hozzám az atya, egy egész csomó végbélkukaczczal (oxyur. verm.); az utószerelés a fennirt esetétől abban különbözött, hogy a fehér ürömförázatot ros z ize miatt a gyermeknek allövetekben adattam. A bélférgek eltávolítása óta a leányka mai napig ment az eskórtól. — Azt mondhatná valaki, hogy nem is volt talán eskór, hanem csak nehézkór (eclampsia), mire ki kell nyilatkoztatnom, hogy azon esetekben, hol magam nem láthatok rohamot, a legrészletesebb körjeli kikérdezést szoktam tenni, s csak kétségtelen körisménél sorozom eskór eseteim közé.

34. M. J. ny. 20 éves, lakatos legény ujonczozás végett haza hivatott vándorlásából, s rokonai állítása szerint annyira irtózott katona-kötelezettségétől, hogy a mindig erős, egészséges legény egy este bővebb borozás után hirtelen dühöngővé lett; kezdetben részegségnek hitték, de midőn dühöngése már mintegy 36 óráig tartott, 1859. télutó 22. ide bátyjához Sz.-Mártonba hozták; azonnal a beteghez hívtak, hol félemlítő jelenetnek voltam tanuja: a beteg lánán hevert, kezei s lábai össze voltak kötve, minden közeledőre köpködött, harapott, fülhasító kiáltozással káromkodott, arcát hirtelen neki vetvén a közel lévő ablaknak, összevérézte, a vért alig lehetett letörölni, harapási szándéka miatt; midőn ezen a körüllévkre veszélyes dühöngőt mintegy óranegyedig észleltem volna, kétségtelen eskóri rohamba esett; 17 percz után felébredvén, folytatta dühöngését; ezeket látva, hol víziszonyra, hol mérgezésre, hol rezgőjre, hol pedig színlésre kelle gondolnom, de az okokat s jeleket kipuhatólván, és némi kísérleteket is téve, meggyőződtem, hogy valódi dühöngős eskórossal van dolgom, kínél majd hosszabb, majd rövidebb dühöngés után ismétlődtek a rohamok; lehetetlen lévén minden belszerelés, a roham utáni rövid de mély álmat felhasználattam másfél fontnyi vérbocsátásra, a gyomortájra egy tűzkupot tettem, fejét pedig minduntalan jeges vízzel öntöttem le, de minden kedvező eredmény nélkül, s miután rokonai nem birtak vele, elvitték Pápára az irgalmasok kórházába, hol, mint bátyjától hallám, nem sokára meghalt.

35. St. R. a 19 éves izraelita hajadon gyermekkortól fogva görvélyes nyakfékelyekben szenvedett, melyek hol gyógyultak, hol kiujultak; — 1859. tavaszaló 16. kérte ki orvosi tanácsomat, részint 4 hetes orrdaganata, részint pedig 1 hetes eskórja miatt, mely már 5 rohamban mutatkozott; a kutaszolás által kiderült, hogy az orr belcsontjai mind, meddig a kutasz érezhetett, terjedelmesen üszkösek voltak; a bal orrnyilásból magfogóvol azonnal ki is vettem a már mozgatható üszkös alsó orrcsigát; a torok duzzadt és sűrű genynyel be volt fődve, az orrból és torokból kiállhatatlan bűz jött, a hallás és nyelés nehéz volt; a bujasenyvnek minden lehetőségét tagadván, az ivarrészek vizsgálatát határozottan visszautasította; ily lelet után szabad volt sejtennem, miszerint a rosta- vagy ík-csont egy része hasonlóan üszkös lehet, mi által az agyhártyák, vagy talán az agyállomány is izgatva lévén, elegendő alapom volt az eskór támadásának magyarázatára, ennél fogva a legrosszabb körjósolat mellett belsőleg szikiblagot, az orrba pedig higitott kreosot oldatának gyakori s lassu beföcskendezését rendeltem el; — 14 nap múlva jelent meg nálam a szomorodott atya azon hirrel, hogy leánya a szerelés első napjaiban még két, az orrnyilásban megjelenő csontdarabot vett ki könnyen ujjával, s hogy eskóros rohamai gyarapodtak, míg végre az ottani sebész állítása szerint hagymázba, de valószínűleg agylobba, vagy genyverbe esett, melyben hatod napra elhalt.

36. Sz. J. a közbirtokos 7 éves fiát hozta hozzám 1859. tavaszról 30. Kórisme: bélférges okozta eskór, rohamszám 11, gyógykezelés mint a 31. számú esetről; a fucska teljesen kigyógyult.

37. T. N. b. jegyző 21 éves fia, 1859. tavaszról 4. jelent meg nálam azon kéréssel, hogy 3 hét óta 6 ízben jelentkezett eskór-rohamaitól gyógyítanom meg; miután semmi kór-okot nem találhattam, hosszas faggatás után bevallotta, hogy nemi ösztöne kielégíthetetlen, s minthogy falun kéjhölgyek nem igen találkoznak, kénytelen sokszor önfertőzéssel csillapítani bujávágyát; mindenekelőtt figyelmeztettem néma bűnének veszélyeire, s rendeltem gyakori hideg fürdőket a Herpin-féle horgéleg gyógy móddal; továbbá a nemi ösztön csillapítása végett ajánlottam, hogy szükség esetében vegyen néha hamanybüzeg (bromkalium) labdacokat, s hogy faníve fölött hordjon egy vászonba göngyöltett diónagyságú kámfor darabot (ezen utóbbi szert azelőtt igen sikeresen használtattam gyakori éjjeli magömlések ellen, de újabb időben igen célirányosnak tapasztaltam a Simon-féle bécsi műszert, ez ugyan drágább a kámfornál, de nem okoz fejfájást s álmatlanságot); betegem 5 hétig használta a szereket, a rohamok ritkultak, midőn egy este barátjával éjfélig borozott, reggel öt szülei az ágyban halva találták, szederjes arczszínnel; valószínű, hogy a bortól fölhevült fiatal ember megfedekezett orvos tanácsáról, s néma bűn által idézte elő a halálos eskór-rohamot. A halálhírt hozó atyától kérdeztem, valjon nem lehetett-e heveny ondónyomokat látni az ágyneműn, vagy a fehér ruhán? de erről bizonyost nem mondhatott. Ezen esetben törvényszéki bonczolásnak lett volna helye, a rögtöni halálózás miatt, de nem lévén hites halottkémeink, nem lehet fel nem jaidulnunk: quousque tandem törvényszéki orvosügy!?

38. 1859. nyárhó 27. hivattam H. I. r. bíróhoz, ki 43 éves, pozsgás, bajnoki testalkattal bir és makacs székrekedéseit leszámítva, mindig egészséges volt; másfél év óta gyakori, de mulékony szédülésekben szenvedett, melyek miatt a múlt tavasszal eret is vágatott magának, mire szédülései csakugyan javultak; — ezelőtt 7 héttel birkausztatásánál délben, nyakszirtére igen forrón sütöttek a napsugarak, midőn hirtelen összeroskadt, s eskóros roham által lepetett meg, mely az ismételt érvágatás daczára már azóta 5 ízben jelentkezett; ezek nyomán az altesti vérmességnél s a napszurásnak róttam fel az eskór kifejlődését, miért is növényi étrendet, bőséges vízvást, a károlyfürdői sónak oldatát és a keresztájra véres köpülőzést rendeltem; a fülek mögé pedig Janin-féle tartós hólyaghuzókat tettem, végre hideg fürdőt ajánlottam, gyakori hideg fejmosásokkal; — a szerelés kezdetén volt még 2 rohama, de azután 1½ évig jól érezte magát, mely idő alatt hol tehén-, hol birkasavóval, hol borkóvel élt székürüléseinek előmozdítására. 1861. télhó 16-án elkezdett ismét szédülni, mi miatt azonnal hozzám jött, s bevallotta, hogy egy pár holnap óta elhagyta a növényi ételt, s hogy az előtte igen kedves disznóhúsból, valószínűleg borból is bőven fogyasztott; miért is figyelmeztetve őt az életrend jelentőségére, tört adagban hánytató borkövet s nadragulyakivonatot rendeltem, a tarkón pedig egy kutacsot nyújtottam; azóta egészséges.

39. 1859. őszhó 5-én jött Pestről hozzám R. J. 14 éves, görvélyes küllemű fiú, özvegy anyja kíséretében, kiket néhai egyetemi igazgató Márkfi utasított hozzám; — mint kis gyermek veres himlőben s bélférgesben szenvedett, 6 éves korában váltóláza volt, mely többszöri szüneteléssel 3 évig tartott; 1856. télutó 28. fészülködés közt hirtelen megállapodtak görcsösen összeszorított kezei, s szeméit pár percig elforgatván, vége volt az első rohamnak, melyet egy meghülséből támadt arczorbáncz előzött meg; továbbá felemlíté a kórelőzményeket elbeszélő értelmes anya, hogy a roham előtti éjszakán fia valami utczai lármára ijedt fel álmából; tized napra egy második s hosszabb roham következett; a fölkért orvos a fültőre nadályozást, a tarkóra hólyaghuzót, belsőleg pedig indigószort rendelt, de a rohamok szaporodván, G. tr. az állati delejességet kísérelte meg; Sch. tr. hideg lepedőkbeni bepólyáztatást, s érczes delejességet alkal-

mazott, de mind hasztalan. A beteget megvizsgálva, egy a jobb szem mellett lévő felületes s mozgatható sebhelyen kívül mindkét tüdő felső karélyait gümösen beszűrődve találtam, szeméi csipásak, orrczimpái, felső ajka, s nyakmirigyei duzzadtak voltak, a gerincoszlop pedig púpos és kissé balfelé volt görnyedve, a rohamok számát megközelítőleg sem tudták megmondani; — a rokon kórállapotok, u. m. gümö-, görvély- s angolkór háromságának jelenléte miatt a kórjósolat igen kedvezőtlen volt, annál inkább, mert a szellőérés már nyilvánult; némi visszahatás előidézése végett rendeltem hideg vízzel fej s hátgerincz leöntéseket, belsőleg pedig Blancard-féle vasiblaacs labdacokat felváltva tisztított csukamájolajjal; harmad hétre felcseréltem ezen minden eredmény nélküli belszerelést csontszénnel, s szikiblaggal, de a gümös beszűrődés s rohamszám napról-napra gyarapodott, míg végre őszutó 29-én a sokat szenvedett fiú roham alatt kimúlt.

40. W. N. a. 24 éves izraelita nő, 1860. télhó 5-én jött hozzám; ő ezelőtt 2 héttel a padlás lépcsőzetéről mintegy 5/4 ölnyi magasságról hanyatt esvén, különösen jobb vállát s nyakszirtjét ütötte meg, de magától fölkelvén, az ütés által támadt búbra és fájdalmas vállára hideg borogatásokat rakott, s már másnap reggel egészen jól érezte magát; azonban vacsora után férjével beszélgetés közben hirtelen leesett a székéről s eskórrohamot küldött, mely alatt nyelvét is összevérezte; másnap eret vágatott magának, de a roham azóta kétszer kiújult, s pedig mindkét ízben nyelvsértéssel; miért is 8 véres köpölyt rakattam tarkójára, s miután az esés következtében kifejlődött eskór valószínűvé tette a nyúltagyban létrejöhett izzadmányt, belsőkép kénsavas rézéleget rendeltem, a köpölyözés utáni napon pedig genyszalagot huztam, melyet, habár rohama többé nem volt, elhatároztam 6 hétig meghagyni, de betegem a 3. hét végén azt maga huzta ki, a sebcsatorna tized napra egészen begyógyult.

41. Sz. J. f. 35 éves, csapláros, 1860. tavaszról 7-én jött hozzám nejevel; már azelőtt 3 évvel gyógyítottam őt rezgőriben, mely mákony használatára megszűnt, mióta neje bizonyítása szerint csak igen keveset iszik; 1858-i karácsony táján hajnal felé, midőn neje mellett feküdt az ágyban görcsösen rángatózott, s neje szolításait nem hallotta, de azóta jól érezvén magát, csak álombeli nyugtalanságnak hitték ezen valószínűleg eskóros rohamot; azonban 3 hét óta a leírás szerint 5 valódi eskór-roham volt s az utóbbi 3 roham alatt nyelvét meg is sértette; miután minden szeszes italt eltiltottam, belsőleg gyüzüvirág-forrázatot rendeltem, hánytató borkóvel tört adagban, külsőleg pedig véres köpülőztetést és genyszalagot alkalmaztam a tarkóra, mire 23 holnapig nem volt rohama, midőn a múlt farsang alatt egy lakadalomban bővebb borozás után táncz közben hirtelen összeroskadt, s 2 nap alatt 3 rohamot küldött, miért is igénybe vette a 2 év előtti gyógszerelést, s az utóbbi 5 holnapban nem volt rohama.

42. Sz. E. b. 41 éves gyöngé testalkotású birtokosnő, kinek anyja szinte eskóros volt, mintegy 15 év óta igen sokszor szenvedett váltólázban, mely szerelés után 6, 8, sőt 16 holnapig is elmaradt, de ismét visszajött, s az utóbbi 10 év alatt minden első váltólázrohamnak forrószaki szaka nehéz légzéssel párosult valódi eskór-rohammá fokozódik, nyelvsértés nélkül, de a reá következő többi lázrohamok rendesek, s a gyógszerelésnek hamar engednek; — vagyonos lévén, sok mindenfélét megkísérelt ezen aggasztó baj ellen, még tengeri fürdőket is használt, de sikertelen; — 1860. tavaszról 10-én került gyógykezelésem alá, midőn 4 nappal azelőtt ismét eskóros váltóláza volt; a lép csak kevéssé volt túlfellett, a gyökönkesavas kinal használatára a váltóláz azonnal megszűnt, s ismételt szerelés után a lép is visszatért rendes nagyságára; az eskór ellen négy-négy nadályt rendeltem a fültővek mögé, a tarkón kutacsot nyitottam, melyet 3 hétig nyitva is tartottam, begyógyulása után pedig genyszalagot huztam, s ezt csak a 8. hét végén távolítottam el, mire betegem egész 1860. télelő 16-ig jól érezte magát, midőn a legovatosabb étrend daczára a váltóláz ismét kiújult, s pedig a szokott eskórrohammal, ekkor a váltólázat megszüntetvén, ismételni akartam a genyszalagolást, de betegem ellenezte; miért is hideg

borogatásokat téttem naponkint többször a tarkóra, azon figyelmeztetéssel, hogy különben is lévén jégverem a háznál, mihelyt a váltóláz fázási szaka jelentkezne, azonnal jeges borogatásokat kell a tarkóra alkalmazni, s azóta már 2 ízben jött vissza a váltóláz, de a jeges borogatásnak köszönhetően a legjobb sikert, mert sem az öntudat-vesztés, sem a nehéz légzés, sem az arc- és a végtagok görcsei nem mutatkoztak; — jelenleg a beteg további sürgetéseire ajánlottam a gyökönkesavas kinal minden 4 hétnyi bevétele, a visszafordulható váltóláz teljes elűzése végett; már ismét 8 hónap óta nem volt láza; — a végeredményt annak idejében tudatni fogom.

43. N. M. eö. izraelita boltos 46 éves neje 1860. nyárhó 11. kérte ki orvosi tanácsomat; 2½ év előtt rablók törtek be náluk egy éjjel, s fejét baltafokkal beütve eszméletlenül öszveroygott, alig hogy magához tért, eskóri roham lepte meg, mely oly gyakorivá lőn, hogy napjában 10 rohama is volt, melyek alatt nyelvét többnyire összeharapta, ha csak valamit fogai közé nem szoritottak; a hivatott orvos hideg borogatást, érvágást, s légsavas ezüstéleget rendelt, mire ritkultak ugyan a rohamok, de egészen nem szűntek meg, s legalább minden 2 hétben fordultak elő, és pedig többnyire szellő érzéssel; a beteg fejét vizsgálva, a fejtető közepén egy új ezüst forint nagyságú csonthorpadást találtam; ettől indítva a koponya lékelést ajánlottam, de minthogy bizonyos gyógyulást ez által sem mertem ígérni, betegem nem egyezett bele; ennél fogva véres köpülőzést és genyszálagot alkalmaztam a tarkóra, belsőleg pedig kénsavas rézéleg legköneget; nem lévén ezen 3 hónapig folytatott szerelésnek eredménye, s beteg enél lassankint fejlődő tompaelműséget tapasztalván, a csonthorpadás fölött egy majdnem 3 hüvelyk hosszú harántmetszést tettem a csonthártáig, melyet borsó szemek által 2 hónapig tartottam genyedésben; a belszerelést felváltottam gyökönkesavas nadragulyallal, ezt pedig horgéleggel de mind hasztalan; mai napig meg vannak rohama, tompaelműsége pedig gyarapodik.

44. Jh. J. sz. 38 éves napszámos 1860. őszutó 22. este szesz-égetésnél vigyázatlanságból szörnyen összeégette arcát, nyakát és kezét. ½ óra múlva pedig eskór roham által lepetett meg; rendeltem egy fontnyi érvágást, az égésekre zsírédényből, keményítóből s borostyán meggyvízből készült kenőcsöt, azonfelül hideg borogatásokat, belsőleg légsavas haméleget, de reggel betegemet halva találtam; neje elbeszélése szerint éjjel után volt egy második rohama, hajnal felé pedig a 3-ik roham alatt nehéz hörögés közt múlt ki.

45. N. L. r. bognár 20 éves leánya 1861 télhó 16. jelent meg nálam; 3 év óta mutatkozik igen csekély tisztulása, 2 év óta sápkórban szenved, 4 hét előtt igen átfázván, eskór rohamot küölt, mely már 5 ízben ismétlődött; nyelvét nem harapja meg, de légzése roham alatt nehéz, lábai estvénkint vízdagosak; ezen esetben a vérföstyé hiány miatt csak száraz köpülőket s genyszálagot alkalmaztam a tarkóra, belsőleg vasiblaecet rendeltem, később kénsavas vaséleccet kénsavas kinalal, a genyszálagot a negyedik hétre eltávolítottam; a genyszálagolás kezdetén volt a 2 utolsó rohama, s azóta sápkórából is kigyógyult tökéletesen.

46. D. J. sz. bivalos 5 éves leánykája 1862 tavaszhoz 24. hozatott hozzám, midőn épen harmad ízben törte a nyavalya; a fogínyát nem találtam duzzadtnak, hanem bélférgeket gyanítva ürömlt rendeltem; a tarkóra pedig a gyenge kór miatt csak Autenrieth-féle kenőcsöt; el is ment néhány orsógiliszta, de a rohamok ismétlődtek, miért is megkísérlettem a kutacs nyitást, s mondhatom, hogy a gyermek jobban megbirja ezt, mint a kenőcs okozta genytüszöket, 6 hét óta genyed a kutacs, s azóta nem volt rohama; a végeredményt annak idejében szinte tudatni fogom.

VIII. Gyakorlati folyományok.

Végre szabad legyen néhány folyományt ide igtatnom; Schroeder v. d. K. buvárlatai, s saját habár még csekély számú kedvező gyógyeredményeim nyomtatékosan tanuskodnak arról:

1) hogy a nyultagy hajszaledényeiben keresendő az eskór legközelebbi oka.

2) hogy kétféle az eskór, a mint t. i. vagy a nyelv — vagy a légzési szervek — görcsei a túruralkodók;

3) hogy az öröklékenység hajlama által fejlődött eskór nem gyógyulhatlan;

4) hogy Herpin azon állítása mindinkább bizonyodik, miszerint a rohamok öszves számától függ leginkább a kórjósolat minősége;

5) hogy az eskóri szellő érzés a rohamok nagy számúságánál ritkán hiányzik;

6) hogy a fiatal kor hajlandóbb az eskór kifejlődésére mint az aggkor; a fennirt eseteim közt aránylag számos az izraeliták, nem mintha ezeknél nagyobb volna a hajlam, hanem egyedül azért, mert ezek vidékünkön többször veszik igénybe az orvosi tanácsot, mint keresztény népünk, így 2 vidékbeli eskór eset jött tudomásomra, hol minden orvoslástól iszonykodnak, habár kijelentettem nekik, hogy orvosi szereket nem kell bevenniök, csak külsőleg s ingyen fognak gyógyítani.

7) hogy a lobellenes s elvezető szerek nem mondhatók ugyanaz eskór sajátszereinek, de eddig bizonynyára a legcélravezetőbbek.

A külhangvezeték boncztanilag alkalmazott leírása és az oda jutott idegen testek eltávolítása.

Közli Bőke Gyula tr., gy. orvos Pesten.

(Vége.)

Ezeket előrebocsátva áttérek Toynbee eljárási módjához a külhangvezetékbe jutott idegen testek eltávolításakor. A külhangvezetékbe, mely mint láttuk egy kanyarodott térjmegete, az igen finom dobhártya által elzárva, idegen testek gyakran vitetnek; gyermekek játék közben azon hiedelemben, hogy a másik fülön kijönnek, felnöttek pedig fájdalmas érzések enyhítésére tesznek oda egyet más; ha ezen idegen testek orvosi kezelés tárgyává lesznek, mindenek előtt szükséges a külhangvezetéknek pontos vizsgálata, hogy először a testet, mely olykor magától is kihullott, láthassuk, másodsor hogy a betegnek haszontalan fájdalmat és olykor veszélyes kárt ne okozunk; közönségesen az orvosok nem emlékeznek arra, hogy idegen testek rövid ideig ártalmatlanul létezhetnek a vezetékben, mi nem oly különös, ha tudjuk, hogy a vezeték és a dobhártya külfelülete a kültakaró folytatása s egy réteg hámsejtrel fődöttek. A külhangvezeték és a dobhártya fölötte érzékenyek, ha kemény, rögös testek által nyomtatnak, de puha és síma testek gyöngéden hozzájuk nyomva fájdalmat nem okoznak, így a vulcanizált kaucsukból készült mesterséges dobhártya az átfürodott dobhártyához minden kellemetlen érzés okozása nélkül illeszthető. — Toynbee általános szabályként állítja fel, miszerint a főcskendő és a meleg víz elegendők gömbölyü, tömör testek eltávolítására, olykor hasznos a testet kutasz által lefelé nyomni, hogy a víz könnyebben mögéje juthasson, mert épen a víznek a test mögé jutása eszközli annak kiürítését. Wilde és más irók idegen testek eltávolítására a lapoczkát, hajlott kutaszt, fogót stb. ajánlják. Toynbee ezen eszközökre ritkán szorult és használatuk ha lehet mellőztessék. Diffenbach, ki szószóloja volt a hajlott kutasznak, oly esetekkel találkozhatott, melyek annak használatát veszélyesnek mutatták, mert ekkép nyilatkozik „ha erős vérzés beállana és a mütét egyszeri kivitele valószínűtlen lenne, hideg és később meleg borogatások kívántatnak a genyedés meggátlására“ de egy hajlott kutaszt majdnem lehetetlen az idegen test és a vezeték fala

között vezetni, anélkül hogy a test beljebb ne tolassék, mely esetben lehetséges azt erőszakosan a dobhártyához nyomni és lobot okozni; vannak esetek hol a legszomorúbb következmények beállottak, midőn műszerekkel az idegen testek eltávolítása megkísérletett, nem ritkán a halál volt eredménye és a hol a beteg élete kimélve maradt, a hallás olykor megsemmisítettett, és az arczideg bénítottatott. Ha egy beteg segítségünket igényelné, kinek hangvezetéke lobos és dagadt állapotban van, netaláni előrement műszerek általi eltávolítási kísérletek következtében legjobb nadályok és borogatások által a lobos jeleneteket eltávolítani, mielőtt csőrével az idegen test kiürítése eszközöltetnék. Olykor a hangvezetékben létező idegen test a bolygó ideg fülágának izgatása által köhögést sőt hányást okozhat. T. egyik betege kinek hangvezetékében csont létezett, köhögésben szenvedett, mely semmi szernek nem engedett és csak a testnek eltávolítása után maradt fel, Romberg a British and foreign Med. Review XVII köt. említi egy Arnold által észlelt esetet, hol egy gyermek idült hányásban szenvedvén, sok ideig tartó haszontalan gyógyszerelés után, csak egy lob eltávolítása által a hangvezetékéből gyógyított meg. Vannak testek, melyek csőre által nem oly könnyen távolíthatók el, ilyenek gyapju, pamut, dohány, levelek, papír és más puha anyagok, melyek a vezetékben kiterjeszkednek és azt betömik, ha ezeket csőre által lehetetlen kimozdítani az emeltyü-gyűrűs fogóval (lever-ring forceps) könnyen kihuzhatók. Gyakran a vezetékbe rovarok jutnak ezek inkább mint izgatnak a tömör testek, mert a dobhártyával érintkezve annak nagy érzékenységet és feszítő izmának (m. tens. tymp.) görcsös összehuzódását okozzák; a csőrének használata vagy ha az kéznél nincsen egy kis meleg víznek a fülbe öntése rögtön enyhítést nyújt. Idegen testek, melyek a dobhártya külfelületét nyomják, képesek a csontocskák láncolatát beljebb tolni és a kengyelt az előpitvarba szorítva a fejben szédelgést, zavartságot (confusion) és sajátságos érzéseket előidézni; ezen jelenetek melyek fülzsirhalmozódásnál gyakoriak, az idegen testek elmozdításával elmúlnak. A külhangvezetékbe tett bódító szerek hatása kevésbé ismert, de T. minden oka van hinni, hogy egy darab dohány a vezetékben bódító hatása által igen komoly agy zavarodást okozott.

Következő esetek tisztelt olvasómat talán érdekelni fogják.

Lökupak (Kapsel) a fülben 15 évig. — C. E. 26 éves hajadon, a Szent Mary kórodán felvétetvén, előadása szerint utóbbi időben mindakét fülén süketnek érzé magát; vizsgálatnál bal hangvezetékeinek nyílása közelében megkeményedett viaszhoz hasonló tömeg észleltetett, csőre által kimozdítva fülzsír által beburkolt lökupaknak mutatkozott, a beteg emlékezett hogy fülébe 11 éves korában egy kupakot tett, de híven hogy az eltávolítottat, arra soha többé nem gondolt; ezen fülön a dobhártya homorú, az Eustach kürt rendes, a halltehetség majdnem semmi. A jobb fül halltehetségi távolsága 7 hüvelyknyi, dobhártyája fénytelen, homorú, az Eustach kürt rendes, úgy látszik, hogy a jobb dobhártya vastagodása újabb időben ezen fül halltehetségét gyöngíti, a bal fül kétségkívül már hosszabb idő óta haszonvehetlen és még a jobb fül egészséges volt, a balon lévő hiány észre nem vétetett.

A külhangvezetékben gyakran haj halmozódik össze, ez hajnyírásnál kis darabokban vagy a vezeték nyílásán levő hajak behullása által jutván az üregbe, nagy izgatottságot okoz, így W. S. 69 éves a jobb fülbeni kellemetlen sustorgás végett ha fejét vagy fülét mozgatja, panaszkodik. Ezen jelenet 2 hónappal ezelőtt tengeri fürdő után beállott, ehhez hasonló fájdalom, mely magától elmúlt, egy néhány év előtt mutatkozott. A halltehetségi távolság 3 hüvelyknyi. Csőre által egy nagy tömeg rövid haj mozdítatott el a fülből; a sustorgás azonnal fölhagyott és a halltehetségi távolság 2 lábnyi lett.

Gombostű a hangvezetékben. — A R. 35 éves hajadon nagy félelemmel panaszkolja, hogy midőn bal fülét gombostűvel szurkálta, ez a fülbe sikamlott, honnan kivenni lehetetlen. A gombostű feje a dobhártya alsó része közelében látszott, hegye a vezeték hártvány részében befuródva tettszett. A csőre itt elégtelennek mutatkozott és az egyen-

szögű fogóval (rectangular forceps) kivétetett, ezen műszer nagy haszon ott, hol az idegen test máskép el nem mozdítható. A midőn T. a gombostűt visszahuzni megkísérlette, hegyét a bőrben rögzítve találta és az egyedüli mód annak kivételére — azt középen fogva gyöngéden a dobhártya felé tolni és rögtön kihuzni — maradt.

Pamut a külhangvezetékben. — O. M. 55 éves lelkész gyermek korában kanyaróban szenvedvén, bal fülét kifolyása maradt; szokva volt ezen hangvezetékbe egy darab pamutot tenni. Utóbbi időben szédelgésben és fejnehézségben szenvedett, orvos tanácsosai ezen körjeleket gyomorbanalomtól okozottnak hitték, a mint valóban is emésztési tehetősége rossz volt. Vizsgálatra egy nagy darab pamut vétetett észre a hangvezetékben, a dobhártyával érintkezésben, mely valószínűleg másik a fülbe tett pamut darab által tovább tolatott, csőre által eltávolítatván a pamut, látható volt a mint az egy lyukot a dobhártyában födött. A szédelgések a pamutnak eltávolítása után egészben fölhagytak.

Egy kagyló (shell) a hangvezetékben; annak műszerek általi eltávolítása; az arczideg bénulása. — A. 14 éves k. a. tökéletes sükettség miatt a jobb fülén és az arczideg bénulása végett T. felkereste. Atyja előadása szerint 8 éves korában, egy kis kagylót fülébe dugván, egy sebész annak kimozdítási kísérletei által azt mélyebbre betolván, összetörte és szörnyű fájdalmakat okozott, ezek után nagy fülfolyás állott be és kevés nap multával a jobb oldali arcizmok erejüket veszítették melyet azóta vissza sem nyertek. Vizsgálat által kiderült, hogy a dobhártyának nyoma sincs, a dobüreg nyákhártyája igen vastag és vörös, a halltehetség pedig tökéletesen elveszett.

Dohány a hangvezetékben; fájdalom és zsidadtság (numbness) a fejben; részletes érzéktelenség és képtelenség egyenesen járni. — M. B. S. 50 éves 1843. segítség végett T.-hez fordult. Előadá miszerint 4 hónapja hogy fájdalmat és zsidadtságot a fej jobb felén érez, ezek idővel fokozódtak, szédelgés is állott be és néha oly felfogása van, mintha motolák volnának a szobában, máskor kénytelen leülni mintegy lenyomtatva és kábultan érezvén magát; emésztetlenségben is szenvedett. Orvosi tanács következtében köpölyök, hashajtók minden siker nélkül alkalmaztattak. A jobb fül hangvezetékét vizsgálván, egy fekete anyagnak meglehetősen mennyisége észleltetett, mely könnyen elmozdítatván, nedves állapotban fülzsírral és pamuttal kevert dohánynak mutatkozott. Következő napon a fejbéli körjelek sokkal gyöngébbek és kevés nap múlva elmúltak. A dohány a betegség előtt kevés idővel fogfájás ellen tetetett a fülbe, a tömeg puha és oly könnyeden volt összetéve, hogy valószínű miszerint a körjelek inkább a dohány bódító hatásának mint a dobhártyábani nyomásnak tulajdoníthatók, erősíti még ezen feltevést azon tényállás, hogy hol a dobhártyára idegen test által nyomás okoztatik, ennek eltávolítása a fájdalmakat tüstént eloszlatja, mi ezen esetben csak lassanként jött létre.

Ritka agybántalom koponyasértés következtében. *)

Írta: Friedberg Armin, a berlini egyetemnél magántanító.

Archiv für path. Anatomie und Physiologie und für klinische Medicin, XXII. kötetéből.

(Vége)

e) Az érintett koponyacsont egész marad, míg másik eltörik.

Paré írja: N. szolga jobb falcsontját dobott kő érte. Az itteni kicsiny sebecske tágitása és a bőven kiömlött vér eltávolítása után a csont egésznek mutatkozott; midőn azonban a 21 nap múlva meghalt s hullája boncoltatott, a baloldali falcsont találtatott összetörve, s alatta kiterjedt evgóc foglalt helyet.

Klose Boroszlóban észlelte: F. erős férfi fáról le, fejére esett. Öntudatát elvesztette. A jobb oldali falcsonti dudor tá-

*) L. az OHL. 30-ik számát.

ján daganat támadt, mely bemetszvé, a csont épnek, repedés nélkülinek találtatott. A koponya többi részén semmi sérülés. Koponyalékelés, kevés vérömleny kiürítése. A folytonosan eszmélet nélküli beteg 5 napra meghalt. A jobb oldali falcsonti dudornak megfelelőleg helyet foglaló lékbe a külső agyburok elő volt nyomulva, s itten kevés genytről fedetett; a baloldali falcsonton átelleni repedés (Contrafiassur) és jelentékeny vérömleny.

f) A koponya az érintett helyen egész marad, azonban kéttávolabbi ponton összetöredezik, melyek összekötő vonala a külerőszak ható irányát keresztezi.

Arnaud után: N. férfi nyakszirtjével a szobapadlózatára esett. Eszméletét elvesztette, s füleiből vér folyt. A hívott sebész a baloldali fülkagyló mögött daganatocskát vett észre, melyet bemetszvé, a halántéksontot varratából eltávolodottnak találta. Most Arnaud-ért mentek, ki részint azon körülményből, hogy a beteg nyakszirtjére esett, részint pedig onnét, hogy nem rég hasonlót észlelt, a jobboldali halántékcsontot is varratából eltávolodottnak állította. Állítása valóban bizonyult.

g) Nemcsak az ért csont törik el, hanem távolabbi is.

Fontanus azon jegyzetekben, melyet az általa kiadott Vesalius-féle boncztan első fejezetéhez csatol, közli: 15 éves fiú pinyökét 15 láb magas falon üldözvé, innét le, baloldali halántékára esett. Rögtön felkelt, s állítva, hogy mi baja sincs, rendes foglalkozásához látott. Éjszaka nagy felindulás közben felébredvé, vért és epét hányt, reggel felé pedig félre kezdett beszélni. A fejen semmi zuzódás, semmi benyomás. Másnap a halántéktájon daganat támadt, mely felnyitvatván, a csont összetörve találtatott, anélkül, hogy darabjait ki lehetett volna húzni. A lékelés a beteg életét nem mentette meg. Bonczoláskor a lékelési helyen levő csonttörésen kívül az átelleni oldalon 2 háromszögű törés volt. A koponyacsontok és a külső agyburok (dura mater) között, nemkülönb az agyfelületén és az agyürekekben vérömleny.

Dionis 1690-ben észlelte: Y. lovász lóról leesvé, homlokán sebet kapott, a homlokcsont megtöredezett, s eszméletét elvesztette. A lékelés sikertelen maradt. 3 nap múlva a nyakszirt daganat mutatkozott, mely megnyitvatván, kitűnt, hogy a nyakszirtcsont szinte meg volt repedezve. Itten is lékelés vitetett véghez. A beteg sok vért vesztett. Tökéletes gyógyulás.

h. A koponya azért és ezen kívül még két más, távolabbi helyen tör el, s ezek összekötő vonala az erőszak hatási irányát keresztözi.

A szerző saját észlelete: 50 éves kalmár, ki erős, egészséges, két év óta szédelésben szenved, s néha főkép tartós számadás után fejében pusztaságot és huzást érez. Este jó kedvvel teázva arca egyszerre kivörösödvén, mellszorulásról panaszkodott, s a 14 hüvelyk magas ablaksámolyra lépett, hogy az ablak szárnyakat kinyissa, idáig azonban nem juthatott, mert összerogyva hátával a szoba padlózatára esett. A hívott orvos az eséssel mit sem törödvén, csak az agyi vérömlenyt, minek a betegség tartatott, vette tekintetbe. Ide járult még, hogy a szerencsétlenségre következő reggelen a jobboldali végtagok úgy érzésileg, mint mozgásilag teljesen hűdve találtattak, míg a törzs és az arcz jobb oldalán (a százug alább állott) részletes hűdés vétetett észre. Ezen tünetek 5 napig így tartottak, csak hogy a 2-kon hozzájuk még önkéntelen székelés járult.

5-ik nap a szerző hivatván, az arcot vörösnek, a finom bőrvisszérkéket kitágulva, a látákat tágnak, a rekeszhártyát (iris) lomhának és a köthártyát kevésbé belöveltnak találta. A nyelv száraz, hátán barna, oldalán és hegyén pedig vörös volt. A nagy, ellenálló orsötér percenkint 86-szor lüktetett. Az ötödik bordaközben az emlő közepetti vonalába eső szív-lökést csak nehezen lehetett lenyomni. A szív összehúzódása-

kor zörej hallatszott, s a második főéri (aorticus) hang ékezett volt. — Percenkint 16 hörgő légvétel történt, látszólag nehézség nélkül. Kiterjedt tüdőhurut vétetett észre; a hátsó mellkas-falon az 5. bordától alafelé kevésbé tompult kopogtatósi hang és határozatlan, kis hólyagú bugyborékolással (kleinblasiges Rasseln) összekötött légzés találtatott. — A kitágult húgyhólyag majdnem a köldökig ért. A beteget eszméletre hozni nem lehetett, s az ide célzó kísérleteknél csak érthetlen szavakat mormogott. A nyelés lassan, hangosan és csak akkor ment véghez, midőn a tárgy a szájbán némi ideig már időzött.

A jobboldali nyakszirti dudornak megfelelőleg daganat képződött, mely felett a koponyatárak épek voltak. Nagysága hosszában felezett lúdtőjásnyi lehetett. Meglehetősen rendetlenül lefutó szélei néhol előugrottak, mindenütt emelkedettek és legtöbnyire igen élesen határozottak voltak. Az összeállás meglehetősen keménynek észleltetett. Ha a vizsgáló ujj a szélektől közép felé haladott a csontalap mélyedését lehetett érezni.

A mondottakból itélve külerőszak folytán származott koponyacsontthártya alatti vérömleny volt jelen (cephalaematoma externum traumaticum). S ezen kívül csonttörésre is kellett gondolni, mert a csontalapon mélyedt, egyentelen hely vétetett észre, honnét 2—3 ponton hézag ment tova.

Azon kérdés merült fel, vajjon a nyakszirtcsont jobb oldali felének megállapított törése a jelen baj általános okául vehető-e? Helyükből kimozdított csontdarabok, vagy a törés folytán származott vérömleny az agykaréyra nyomást gyakorolhattak, nemkülönb az agyacsátorán keresztül az agyacs és a nyúltagya is. Ezen esetben a lékelés üdvözöz lesz vala. Minthogy azonban a hűdés a jobb oldalon észleltetett, míg a balon annak mi nyoma sem találtatott, a törést a baj egyedüli okául fel venni nem lehetett, sőt inkább jobb oldalon levő nyomás felvétele is indokolva volt; s miután a legpontosabb vizsgálás után koponyasértés egyébhol, mint a már említett helyen nem volt észrevehető, igen természetesen koponyaüri vérömleny jelezetett, mely a baloldali agykarélyt összenyomta. Hogy a vérömleny az esés következtében keletkezett koponyacsonti és agyi sérülésből, vagy pedig gutarohamból eredett-e eldönteni nem lehetett; s csak annyit lehetett állítani, hogy ama vérömleny nem a nyakszirtcsonti törés származéka.

A guta ellen addig alkalmazott gyógykezelés folytatva lön; a beteg azonban az esés után 6-ik napon délután meghalt.

A bonczolás halál után 24 óra múlva történt. — Csekély halálmeredtség még pedig úgy a hűdött, mint a nem hűdött tagokon. A nyakszirtcsont jobb oldali felén a dudor körében a csontthártya belövelve, megvastagulva, lágy, itt-amott szeny nyeres színű és elhalva. Alatta geny és vérből álló keverék, melyben néhány szinevesztett véralvadék. A külső csontlemezt repedése Y alakú. A két felső ág mindegyike, 1 hüvelyknyi s egészen a lambdavarratig ér. A baloldali $\frac{1}{2}$, a jobboldali, pedig 1 vonal széles, s az előbbeniben aludt vér. Az alsó ág hajfinom nyolcz vonal hosszú hasadás. A kutasz egyikükön át sem juthatott a külső agyburokhoz. A két felső repedési ágtól közbefogott csontdarab szenny szürkevörös színű, s leginkább a jobboldali repedés alatt levő csontdarab felső széle van lenyomva.

A jobb oldali halántékizom lefejtése után a halánték-árok felső részében a csontthártya belövelve és aludt vért vékony rétege által felemelve találtatik. Az aludt vér környékén kevés geny. A halánték falcsonti varrat felett két vonalnyira, az ikfalcsonti varratól pedig 1 újjnyira a falcsont alsó szögletében repedés veszi kezdetét, mely ferdén felülről alá felé haladt, s az utószor nevezett varratnál $\frac{1}{2}$ vonal széles. Innét az ikcsont nagy szárnyában folytatódik, s ennek halántéki felületén két rövid ágba szétoszol, melyek a járomível átellenben végződnek.

A varratok össze vannak csontosodva, s némely helyen többé fel nem ismerhetők. A koponyacsontok közép vastagságuk, s meglehetősen vérszegények.

A baloldali falcsont bellemézén H alakú törés. A jobb oldali hosszanti repedés 14 vonal hosszú, s a nyilvarrattal, tőle 3—4 vonal távolban, párhuzamlag fut le. A koszorú varrattól 2 vonalnyi távolban végződik. A haránt repedés 8 vonal hosszú, s kevéssé ferdén hátulról és belülről mell- és kifelé van irányozva. A baloldali hosszanti repedés 22 vonal hosszú. Egészben véve hátul és belülről, ki és mellfelé kevéssé ferdén halad, s a koszorú varraton át a homlokcsontba jó két vonalnyira beér. Balra a félköri sík (planum semicirculare) felé hajlik ki. A haránt repedés mögötti töredék oly formán van benyomva, hogy mellső széle a koponyaurbe mint egy vonalnyira ér be. Ama repedés ennél fogva majdnem $1\frac{1}{4}$ vonal széles míg a hosszantiak hajfinomak. A harántrepedés véralvadék által majdnem teljesen ki van töltve. Genyedésnek ottan semmi nyoma.

A baloldali falcsonti törés alatt a sértetlen külső agyburkon (dura mater) 15 nehezék részint aludt, részint pedig folyékony vérből álló ömleny, mely a középső agy lebenyt lenyomja.

A felső hosszanti barázda sötét, részben hevenyen aludt vértől megtelve. Az agyburki tömlő (Arachnoidealsack) baloldali részében a mellső agylebeny felett $1\frac{1}{2}$ nehezék, nagy részben megaludt vékony vérréteg. — A jobban benyomott középlebeny tekeredvényei összelapítva, szürkeállománya igen meg lágyulva, mely ezen felül szennyes vörös, s finom edényei ki vannak tágulva és sötét vörös folyékony vérrrel megtelve. A baloldali agyi oldalürben (Seitenventrikel) 1. nehezék, jobbadán folyékony vér; itten az edényfonat felettébb vérdús, s egy helyen lencsényi véralvadék ül rajta; hámrétege homályos, mely alatt néhol az agyállomány $\frac{1}{2}$ —1 vonal vastag ságban meglágyulva és foltosan vörösen színezve. Az agy egyébkint mi nevezetést sem mutat azon kívül, hogy vérszegény.

A koponyauri öblökben bőven sötét, folyékony vér. Az üterek egészségesek.

A nyakszirtcsonti küllemez törésének megfelelőleg a bellemézén két finom repedés tűn elő, melyek alulról és belülről, fel és kifelé egymástól széttérve egészen a haránt öbölig érnek. A külső 8, a belső pedig 6 vonal hosszú. A repedés helyén a külső agyburok legfeljebb egy vonal vastag aludt vérréteggel van fedve.

A jobb oldali halántékárokban levő külső csontlemezi, már leirt törésnek megfelelőleg a belső csontlemez szinte meg van repedezve. A mellső, alsó falcsonti szögletnél ugyan is két repedés van, melyek széttérve le és befelé haladnak. A hátsó közülok egészen a petelikig terjed, míg a több mellékrepedésekkel ellátott mellső, egyszerre csak mellfelé fordulva, két vonalnyi távolban a felső szemgödri rés mögött végződik.

A hörgökben mérsékelt hurut. A jobb oldali alsó tüdőlebeny mellső fele vizenyős (oedamatosus), s levegőt tartalmaz, míg hátsó fele, valamint a középső lebeny hátsó része is vörös májasodásban. A baloldali szívgyomor kitágulva és túlfejlettségben (hypertrophia). A szívüregekben, különösen pedig a jobboldali gyomorban és a tüdőüterben rostonyaréteges alvadék. A szívbillentyük jól zárnak. A főéri (aorta) billentyükön és falon, egészen a karfejéri törzs (art. anonym.) eredetig zsírszerű változásban levő (atheromatosus) helyecskék.

A máj igen vérdús, szövete teljesen ép; az epehólyagban pedig nyálkás, zöldes-sárga epe; az epevezetékek nyitvák.

A beteg életének utolsó két évében jelenkező szédelés, s pusztaság és húzás érzése a fejben agyi vértolulásokra mutatnak, melyek valószínűleg a szív túlfejlettségében találtak eredetüket. S hogy az agyban már ekkor táplálási zavar támadt volna a boncsolási lelet által nem támogatják. A baloldali oldalür falán és a nagy agy hasonoldali karélyán talált lágyulás nyilvánvalóan heveny természetű, miután a szinte heveny véromlenny savójának az agy állományába való átívódásából származott. Miután az agyi szövetemek zsírszerű átváltozása és szétesésére, régibb véromlennyek maradványaira (alakatlan és jegecztült festeny), nemkülönböztetve új-

képződésre sehol akadni nem lehetett, régibb agylágyulás nem volt megengedhető.

Az említett vértolulások legfőbb foka kétségkívül a halál előtti hatodik napon fejlődött ki. Ekkor támadt a baloldali agyi oldalürben az edényfonat megrepedése, innét pedig vértolulás. Az agyi véromlennytől meglepetett, földre rogyott, s nyakszirtjét a talajhoz vágta. S a nyakszirtcsont jobb oldali felén látható tünetek valószínűvé teszik, hogy ütést annak csak jobb oldala szenvedett, minek következménye lett, hogy a koponya betört, behajlott, a jobb oldali halánték- és a baloldali falcsonttáji csontok pedig összetöredeztek. Csak akkor, ha a törési folyamat oly módon képzeltek, lehet felfogni, hogy a belleméz törése a küllemez törésével sehol meg nem egyezett, s hogy a talajt nem érő helyeken is keletkezett koponyatörés, még pedig majd csak a bel, majd azután mindkét lemezen. A lökéseknek ellenható ruganyosság kétségkívül károsan csekély volt, s hogy ezen csökkenés a varratok összecsontosodásából származott, arról kételkedni nem lehet.

Az agyburki véromlenny oly csekély volt, miszerint azt a halál okozójaként felvenni nem lehetett. Előjövetele helye után ítélve, valószínű, hogy azon visszerek megrepedéséből vette eredetét, melyek az agyból jöve az agyburki tömlőn keresztül a külső agyburokig mennek, s ezt átfúrják.

A baloldali falcsonttájon a külső agyburok felett lévő és az agyat összenyomó vért lehet a halál előidézőjeként tekinteni. Ezen véromlenny pedig a baloldali falcsont töretéből származott, mint ezt a haránt repedésekben levő véralvadék is mutatja.

A tüdőlob a tüdőnek leeseés kori összerázásából származhatott. Míg a kiterjedt hörghurut, nemkülönböztetve a lobnak a tüdő alsó és hátsó táján való jelenléte azt látszik mutatni, hogy az a központi idegszervek összenyomásából eredett ideghüdesi volt.

A felhozott észleletek után többé kételkedni nem lehet, hogy közvetett koponyatörések előjöhetnek. Ilyen törések felvétele azonban csak akkor engedhető meg, ha pontosan ki fürkésztetett, hogy a külerőszak a koponyára nem hatott több helyen át.

K. midőn falcsontján megütetett, tántorgott, s azután hátával a járdára esett, ekkor pedig nyakszirtjét odacsapta. Az a kérdés, vajon a nyakszirtcsonti törés közvetlenül a járdára való esés folytán, vagy pedig ellenlökés (contrecoup) által a falcsontra történt ütés következtében származott-e? Ha az első kérdésre a válasz igen volna, akkor a sértett halálát a szerencsétlen mellékkörülményben találta volna, míg ellenkező esetben kimulása, közvetlenül a sértés által okoztatott volna. A sértés azonban a halálos kimenetellel akkor is okozatos összefüggésben lesz vala, ha a nyakszirtcsont törése a járdára való esés következtében fejlődött volna ki. K. Ugyanis tántorgás közben esett le, ez pedig a fej elő részére intézett ütésnek volt következménye; a törés tehát még mindig a sértés folytán idéztetett volna elő. De ekkor a nyakszirttörésben oly sértést lehetne tekinteni, mely csak azon véletlen körülménynél fogva, hogy az egyén földre esett, lett volna halálos.

A bot fogantyúja által intézett ütés a koponyát mellül, felül és jobbról, hátra, alá és balfelé haladó irányban érvén, a koponya mellről, felülről és jobbról rögtön benyomatott, miért falainak hátra, alá és balfelé szinte oly rögtön ki kellett térniök. Igen könnyen megtörténhetett, hogy a jobb oldali falcsont mellső és felső szögletére hatott erőszakból származott benyomás haladási vonalai (Excursionslinien) a baloldali alsó nyakszirti árokban mint góczpontban összegyűltek, hol azután a belső csontlemez megtöredezett. Az először ért csonthely betörése által a külerőszak hatálya gyengült ugyan, mindamellett azonban elég erős volt, hogy a nyakszirten a falcsonti töréssel egy időben, vagy talán valamivel előbb folytonossági megszakadás keletkezzék. Hasonlóképp láttuk ezt a Dionis és a Fontanus által g. alatt között eseteknél, nemkülönböztetve a szerző által h. alatt leirt kereskedőnél.

Ezen tények világosan mutatják, hogy K.-nál a jobb

oldali falsontra intézett ütés nemcsak ezen csontot törte be, hanem a nyakszirtecsont bellemezését is megrepeszthette.

Hogy K.-nál a nyakszirten a koponyatakarók épéknek találtak azon véleményt kelthette, mintha a járdára való esés nem volt volna annyira hatályos hogy ez által a nyakszirtecsont eltörhetett volna. De másrésről a tapasztalás tanítja, hogy az ért helyen a koponyatakaró sérületlen maradhat, míg a csont bellemeze összeropedezhet. Ez láthatni C. alatt a szerző által észlelt fiunál és a Paré után idézett esetben.

Ezen tények eléggé bizonyítják, hogy K.-nál a nyakszirtecsont törés a járdára való esésből is származhatott.

Hogy a két lehetőség közül melyik valószínűbb, orvosi szempontból el nem dönthető. Ilyen esetekben azonban az orvos eleget tesz, ha, mint itten történt, a következő kérdésekre felel meg:

- 1) K. a nyakszirtecsonttörés következtében halt meg.
- 2) A kérdéses csonttörés úgy a falsontra gyakorolt ütésből származó ellenlökés, mint a járdára való esés folytán származhatott.
- 3) K. a járdára tántorgása következtében esett, melyet a falsontra intézett ütés idézett elő.

HAZAI KÖNYVÉSZET.

1) *A szervényi vegytan rövid kézikönyve.* Dr. Strecker Adolf sat. munkája után magyarította Dr. Oroszhegyi Jós. A szövegbe foglalt 42 fametszévényel. Pest 1862. Müller Emil könyvnyomdája. Kis 8-rét 404 lap. ára 1 forint.

2) *Orvosi vénytán.* Irta latinul, Stetter József. Magyaritá Hamari Dániel. Második kiadás. Pest 1862. Müller Gyula sajátja. 16 rétt 104 és IX lap. Ára 70 kr.

3) *Törvénykezési orvostan rövid vázlatokban.* Irta orvosok és jogászok számára Joachim Vilmos. Második kiadás. Pesten 1862. Müller Gyula sajátja. Kis 8-rét X. 99 l. Ára 70 kr.

A fenneziment három munkát azért hozom fel, hogy a könyvkereskedői nyereszkesedés által okozható hátrányok-

tól azok óvassanak, kiknek a dolgok állásáról tudomásuk nincs.

Az első számú már 1857-ben jelent meg, csak a címlap lévén 1862-ről való. Ugyanazon évben ezen lapok hasábjain Káta Gábor által ismertette volt, s hogy azóta keletnek nem örvendett, igen természetesnek találom, mert már megjelenése idejében sem állott a tudomány akkori állásának felszínén, minthogy Strecker régibb kézikönyve után fordítatott, most pedig midőn a szervi vegytan oly lényeges átváltozásokon ment és meggyeresztül, még kevésbé felelhet meg a jogos követeléseknek. Nyelvezetéről nem szólok, mert nézetem, hogy mindenki fejezze ki gondolatait mint neki teszik, s pedig ha akarja, hogy mások is okuljanak rajta: érthetően; míg ha mások által megértetni nem akar: lehetőleg érthetlennül. A szerző az utóbbi elérésére törekedett.

A 2 és 3-ik számú könyvek mint második kiadás 1862-ről vannak címlapozva. Új kiadás alatt igazi magyar nyelven azt szoktuk érteni, hogy a régibb kiadástól fogva lefolyt idő óta a történet vívmányoknak megfelelőleg a munka átalakított, míg ha a régi kiadás ujjal változatlanul bocsátatik közre, tisztán beszélve új lenyomatnak nevezzük azt. Ezen megjegyzések a kérdéses munkák mindegyikét illetik, minthogy a 2 számú 1852-ben fordított, a harmadika pedig 1853-ban iratott, s ugyancsak az említett években jelent meg, míg a címlapon 1862 áll. Most azonban a dolog bevégezve nincs, mert ki könyveket gyakororta forgatott, s a papiros fehérségi árnyalatainak megítélésében némi ügyességgel bir, rögtön észre veszi, hogy még az új lenyomat kifejezés is csak a címlapot illeti, míg az ódonabb kinézésű többi rész régibb korból való. Munkák belértékére vonatkozólag pedig véleményünk, hogy 9—10 év előtt szükségét pótolhattak ugyan, de a mostani igényeket nem elégíthetik ki.

Kiadó urak! nemzeti irodalmunk csak a kor igényeinek megfelelő, jelesen szerkeztett vagy irott munkák által mozdíttatik elő.
Demos.

T Á R C Z A.

A szoptatásról.

El tárgyhoz inkább köz- mint szakérdekénél fogva óhajtván szólni, ha ez utólsót illetőleg újat nem mondok is, legalább saját ügyünk iránt tartozó érdekeltségre számíthatok az olvasónál. — Gyakorlatunkban, kivált a nép közt, sok visszaélésre akadhatni, de a szoptatás ügyetlen kezelésénél károsabb következményüire alig. — A kisededek satnyasága, az anyák kora aggulása és fajunk szaporátlansága nagy részben ez öröklött rendtelenségből származik, melytől okszerű javításokra fogékony népünk, hogy eddig meg nem vált, egyeben kívül hagyományokhoz ragaszkodó jelleméből vélem magyarázhatni. Ámbár műveltségre igényt tartó családoknál sem ritka szokás a csecsemőnek, ha éhes, ha szomjas, ha sir, ha nem, ha ébred, ha aludni készül — folyton szoptatásra unszolása, mi miatt aztán igen gyakran nem a kiseded a tejet, hanem ez amaszt, a szoptatás pedig az anyát emészt meg. — Általán társadalmunk minden rétegében nem gyéren találhatók, kik részint hagyományos előítélet, részint nemtudás miatt kisededekkel együtt önmagukat ez úton kockáztatják, min egyfelől ügyfeleink okszerű tanácsadásai, másfelől viszonyainkkal ismerős és avatott szakértőnek közhasználatra készítendő népszerű és eredeti forrásból merített útmutatása segíthet egyedül. — Legtöbb anya ugyanis, a szoptatás szabályairól sejtellemmel sem bírván, nem csoda, ha egészséges csecsemője tápját rendetlenül kezeli, s a megbetegültnek gyakran legbecsesb gyógyszerét emlőjén kívül — búbajos ráolvasások és egyéb badarságokban — keresi, s hiszi feltalálni. Ez okból gyermekkórházunk főorvosa a kiseded ápolást érdeklő nyilvános oktatása által közügyileg is hasznos szolgálatot tön. — Igy azon bába, ki a kiseded életszükségeit anyja után legelső rendezheti, okszerű tanácsával azt tenni tudja, s fogja is; orvos

legtöbb esetben akkor hivatván, midőn kiseded és anyára nézve a téves mulasztás nehezen helyrehozható.

Állításaim igazát küzdelmes pályán szerzett tapasztalaton nyervén, mint észleltem — közlöm; miért is mind a visszaszoptatás következményeit kiseded s anyára nézve, mindaz ellenkezőnek egyedül hasznosítható szabályait annak nyomán adom elő.

A rendetlen szoptatás káros hatása legtöbbször a ki kiseded küllöli magát. Tulmennyiségben és kiszabott idő nélkül történvén, szükségképp az emésztés rendjét zavarja, részint a gyomor túlterhelése, részint az anyatej alkatrészeinek gyakor s rendetlen kiszopás által igen változó vegyaránya folytán, mit aztán csak annak szabályozása állít ismét vissza. — Minden inger iránt oly fogékony kiseded, ily körülmény közt gyakorolt szopás után vagy azonnal, vagy rövid nyöszörgéssel párosult alvás megelőzésével turósodva hányja ki a tejet. Később a kitágtított és savdússá vált gyomor — az éhség és jóllakás élettani érzete iránt is némüleg eltompulva — unszolt szoptatások által még inkább izgattatik. Ebből hurutos bántalom fejlődik, melyet — a belekre is kiterjedvén — vagy gyors és általános összeeséssel párosult híg székelés követ, vagy a meg nem emésztett anyatej fehér-sárga turógömbökben, nyulós nyákkal feles savakkal terheltén fájó nyugtalanság közt ürítettik ki. Gyakori híg, zöld székeletek, bélfájdalmak s gyors anyagvesztés miatt a kiseded csakhamar vérszegénnyé válik, s ezt rögtön követni szokott erőkimerülés, emelkedett inger-fogékonyosság folytán visszahajló görcsök, agy s tüdőedényes pangások által fenyegetve, váratlan elhalásnak van kitéve. De ha ennyire nem jó is a bántalom, az anyát éjjeli virrasztások, kiseded rövid, fájdalom zavarta alvás lankasztja el. Amannak testi nyugtalansága s lelki tépelődése tejelválasztására mind mennyiségileg, mind a tömör részek fogyta

miatt minőségileg károsan hat, s új okul szolgál, hogy a kised szomorú helyzetéből ki ne bontakozhassék. Fölteszem, hogy e mellett a naponkénti lemosás, fürösztés, szájtisztítás és ruhaváltás megtörténik, mert hol ama rendtelenséghez tisztátalanság is járul, ott a szájjur s bárzsingban tejsavas forrás folyama mellett Soor-féle élődi növénytelepek (oidium albicans) rakódnak le, s a gyomor gyakori túlterhelését követő lobos szájszebrék támadnak. A folytonos és csipős kiürítéseket végbéllágyék s czombhajlatok körül bőrlehamlás, bőrlob s kifekélyedések követik. Megezik, hogy a csecsemő ily hizlalási kísérleteket — másnak alig nevezhetvén sok anya legyőzhetlen elfogultságát — első fogzása bekövetkeztéig jól türi, s leszámítva könnyebb gyomorcsorvát, hélesikarásokat, átmenő hasmenést, hízodalmas fejlődés közt éri azt el. Az orvos tanácsaival dacolni szerető anya önelégülten tekint most csecsemője rengő czombocskáira s hiszi hogy orvosa csalódott. Az előítéletek győzelme azonban soká nem tart, mert a csontképződés rovására történt zsirlerakodás mellett amaz hátrább tolatik, néha föl is akad. A fogak későn, rendetlenül fejlődnek s törnek át, a kutacsok nagyok, az agygyurma gyarapult s a puha csigolyák a törzset és fejet nehezen hordják; e mellett a sokszor igénybe vett és izgatott gyomor ily éptanos forradalom kitörtével emésztési kötelmeit felmondja, az aránytalanul felhizlalt kised pedig a csontképződés eme legfontosabb feladatát életveszélyes görcsök közt fejt meg és gyakran áldozatul esik. Ily küzdelmes tengés közt az előbb életvidor kised szomorú siránkozó kezd lenni, szemlátást fogy, álmai nyugtalanok, fájdalmas felsikoltásoktól zavarvák, tüdője nyálkásan hörög, fájó kiürítései higak, zöldek, bűzösek s az elnyelt csekély eledel vagy tej emésztetlenül pelenkájában jelentkezik. Most hivatik az orvos és szomoruan kell tapasztalnia, hogy az elmulasztást helyrehozni többnyire lehetlen, bár „a kétségbeejtő baj ellen kétségbeejtő szerhez folyamodik is.”)

Az anyák mit s mennyit bírnak s minő feláldozással adják át magukat végzetüknek, tudjuk. A hiba csak ott van, hogy előítéletek közt növekedvén föl, ezektől önmaguk s kisedük kárára megválni nem tudnak. — Nem munka hervasztja el népünknel oly korán a nőket, s okozza, hogy nagyobb rész már 30—35 éves korában kecselenné, aggulttá válván, fajszaporításra képtelen, hanem kiválólag a terhesség, szülés, gyermekágy s szoptatás körüli félszepségek tömkelegében rejlik az. Hol időn túl — néha másfél, két évre — nyulik az ugyis rendetlen szoptatás, éjjel pedig rendszeren emlőn alszik s ébred föl a kised, ott szükségkép a vérszegénynyé vált anya öntestét sem táplálhatván kellőleg, hogyan elégithetné ki fonyadt emlőivel étkes gyermekét. De bár el nem gyöngül is, a tökéletlen kiszopás s szabdatlan föltevés által tejelválasztásában szenved.²⁾ Ehez járul nappali munka, éjjeli álmatlanság, a háztartás s élet különféle gondja s némely vidék bevett szokása hosszúra nyújtott szoptatás által akadályozni egy újabb fogamzást.³⁾ Az anya ily teher alatt már a szoptatás 6-ik havában — néha előbb-utóbb — étvágyhiány, gyengültség, kedélyhábortól lepetik meg. Ezt követi szédelgés, fej-, gyomorzsába, szivdobogás, a szükült mellben összeszorító érzés, rövid légzés, száraz kehével, fuldoklással párosultan, a hátgerincz és szegycsont mentén fájdalmas túlérzékenység, görnyedt testtartással s általános elsoványodás a képzelt tüdővész minden rémjével. Súlyos feladat az orvosra ily nőt fárasztó kitarítás mellett felüldithetni, leendő fogamzásra zavart hősázmás,

1) Diseases desperate grown by desperate appliance are reliev'd.—Shakesp.

2) Nemesak embernél, de állatnál is, minő káros ez, két esettel bizonyíthatom, hol tüdőbaj miatt orvosi rendeletből üde tehén tej rendeltetett tápszerűül. E végre a csírászat két legjobb tehene azon utasítással, hogy mikor s menyit tetszik fejesse a beteg, lőn kiszemelve. Ily szabdatlan s tökéletlen kifejések folytán mindkét tehén elsoványodott, elapadt s felül rá meddők is maradván, a tulajdonos eladni kényserült őket. S.

3) Vannak községek, hol megalázó szegényen évenként, valamint 2—3 évig nőszülés után fogamzani; egy legfőlebb két magzatnál többet szülni. Ily község aztán kenő-fenő kuruzsulók s ezek áldozatainak ötöt tanyája! S.

különféle méh helyváltozatok, hurutos méhbántalom folytán különben is gyér lévén a kilátás; s ha történik is terhesség, korán fellépő ideges túlérzékenység, visszatérő vérfogyás, kedélyingadozás mellett a magzat fejlődése szenvedvén, anyjának tetemes vérvesztése életkockáztatása közt satnyán, néha idő előtt születik meg, s így a családszaporítás és boldogításra rendelt nő már élete javában képtelenné lőn.

Ezen kisedet s anyát érhető szomorú következmények elejét vehetni az egyszerű rendnek következetes alkalmazása által. Ha nem tudnám, nem szólnék, mennyire jutalmazó itt az orvosnak okszerű, erélyes föllépte, de csak úgy és akkor, ha magát legkisebb részletig tájékozván, a konok előítélet ellen képzettsége minden fegyverével következetesen küzd. — Fél-szabály vagy roszkor alkalmazott tanács elegendő hogy a kételkedő anyát orvosa tervei ellen felzúdítsa s kisedével együtt kétes végzetének engedje át. — Felesleges említenem, hogy ily orvosnak a család befolyásos tagjait, azok műveltségi fokozatát s uralgó eszméiket ismernie kell s hogy tanácsai alkalmas időben keletkezzenek, említém. Ha például a kised betegségét egyedül rendetlen szoptatásból származtatva arra veti a súlyt s a rend helyreállta mellett a kised rosszálléte folyton tart, alig fogja anyjával elhithetni, mit akart. Ki itt vereséget szenved, győztes többé alig lehet. Tapasztalat után tudom, hogy egyes családdal csak több csecsemő betegeskedése s halálos áldozat után lehetett elhithetni a szerencsétlenség valódi okát, természetünkben levén előítéleteink hű őrzése s távol okok fürkészte mellett a közelieliek kicsinylése.

Újdonszólóttre a koratej tömör részeinek — vaj, czukor, sók — gazdagsága s tán tejsavas forrásra csekélyebb hajlama miatt hashajtóként hatván, túlbőn adva gyors gyöngülést idéz elő, másrészt nagy könnyebbségül szolgálván az anyának a rend jókor kezdése, — tőle a szoptatás határóráinak szigorú megtartását szülés után azonnal követelem, és pedig negyed-évig nappal ötször, éjjel kétszer engedvén meg a kised föltevését. Reggel a végbement fürösztés, öltöztetés után 9 órakor, mire a kised rendszeren elszunnyad, anyja pedig dolgai után láthat. A többi étidő déli 12, délután 3, 6, 9, éjjel után 1 s reggeli 6 óra. El nem mulasztandó, hogy az anya felváltva nyújtott emlőjét mindig teljesen kiüríttesse, melyen az így szoktatott kised buzgó eltelés után üdítő álomba szenderül s mely időszakokat később megszokván, valóságos óraművé válik, anyja pedig időfelosztását, mi az élet naponként emelkedő szükségei közt nagy előny, biztosan teheti. Ezen szabályos szoptatást még azon szikár, gyöngének látszó, de különben egészséges anyák is — kikről egyébaránt tudva van, hogy tömörrészekben gazdag tejük sok izmos és elhizott terméteknél táplálóbb — erőfogyás nélkül bírják meg, azon éptani oknál fogva, hogy gyakrabban föltevés által, bár ideig-óráig több tej készül is, de benne sajt és czukorfogyás mellett a só, víz és vasrészek emelkedvén, kevesebb tápanyagot nyújtó, ki nem elégítő s mégis két részre erőfogyasztó leszen. — Negyedév után nappal négyszer, éjjel kétszer engedem meg a szoptatást, időközben már előbb is üde, mindig czukortalan víztalra szoktván a kisedet. Hat hónapos korban, midőn a tej tömör részei — vaj, sók, majd a czukor, végre 10-ik hónapon a sejt része — különben is fogyni kezdenek, a kised anyja tejjével ritkán éri be, nappal 10, 4, éjjel 12, 4 órakor engedek rövid szoptatást; reggel este házilag készült tészta-nemüből⁴⁾ — a kised életkorához aránylagosan vízzel elegyített üde tehéntej s czukor hozzáadásával — főtt pépet; délre húslében — só-, nem czukorral — ugyanama tészta-nemüt befőzve táplevesül adatom. Eleinte ez nem kedves eledele, de megszokván, aunal tenyészttöbbsé válik. Végre nap- s éjjelre is csak egyszeri szoptatást engedek, nyugtalanító szomját kö-

4) Legfinomabb lisztből elegendő tojássárga s fehérével, lehetőleg kemény, gombóc alakú tészta gyuratik. Ez egy tömegben hagyatva s forró vízbe téve addig főzetik, míg az egész golyótömeg a vízszinére fel nem adja magát. Most kivételvén, kihűlni hagyatják s a megnedvesült vékony külréteg leszeletvén, s a megmaradt részt megreszeltetvén, áttörő szítán apró daraalaku szemcsékre dörzsöltetik, s langy meleg helyen új szárítás után elzért üvegben tartható el időnkénti használat végett. S.

zönként vizzel, éhségét naponta háromszor a föntebbi mód szerint csillapítván. Az elválasztást ily előzmény után, kivált ha a kisdéd már könnyebb húsfélékhez is szokott, 10—11-ik hónap kezdetén nehézség nélkül eszközölhetni. — Oly nő, ki már 4—5-ik hónapban tejfogyás és erőhianyatlástól lepetik meg, mellette kisdede jó egészség s kifejlésnek örvend, bátran étetheti, csak rend legyen itt mint a szoptatás körül. Vannak mások, kik még fogzás idejekor s azontúl sem bírnak el egyebet anyatejnél, míg némelyek jóval előbb étethetők. Mit lehesen itt s amott engedményezni vagy megtagadni, a mondottakból következik. Számtalan körülményekhez viszonyuló szabály felállítását e sorok által nem czélozván, de nem is tehetvén, minden fölmerülő kérdésnél a rendre utalás lehet az egyedül hasznos felelet; javithatlan rendes-rendetlenség ellen Isten orvost úgy sem teremtett. S a s s tr.

A borsodi orvos-gyógyszerészi egyesület.

Miskolcz, nyárhó közepén 1862.

Engedje, hogy mielőtt f. é. nyárelő 5-én tartott rendes havi ülésünkben előfordult tárgyalások közléséhez fognék: szerény egyleti ünnepélyünkről, ugynevezett ezüst Jubilaumról tegyek említést, melyet ez alkalommal ültünk meg. Virágfüzérekkel diszitett tanácskozási termünk egyik falán kitett négy legkorosabb tagtársaink jól sikerült fényképei elmésen jellemzik az óra jelentőségét, s alig volt helybeli vagy vidéki tagtárs, ki ezen az igaz üggyársi rokonszeretet dicsőítésére tartott ünnepélyen személyesen meg nem jelent volna.

Az ülés kezdetén Kun Tamás tr. elnök következő képen szólalt fel: T. egyesület! Mielőtt a tárgyalásokat megkezdnök, igen érdekes pontra akarom t. tagtársaimat figyelmeztetni, mely pont olyan a maga nemében, mint a tűzüveg pontja: a nap sugarainak tartva föléled, s éleszt, míg elrejtve nem marad egyéb egy haszontalan üvegdarabnál. Értem t. egyesület a kegyelet tűzüvegét, melynek ha az önzéstelen szeretetből eredő villamfolyam nem ad tüzet, s e tűznek folytonos táplálékot, nem marad egyéb az üres névél. A kegyelet mindig embereket illet, övé az erkölcsi kötelesség is a holt betűket megeleveníteni, s azoknak tüzet élesztgetni, s nem engedni soha, hogy kialudják. Ez áll egyes emberekre nézve úgy, mint egyesületek s társulatokra nézve.

A mi egyesületünk, t. tagtársaim, alakulása óta ezen elvben él, s ezen elvnek hí követője leend mindig, — mert hiszen csak is ez lehet biztos fennmaradhatásának s szilárdításának egyedüli alapja.

Jól tudja a mi egyesületünk, miszerint az orvosrendnek nyilvános pályája a közönség egy részétől eléggé, más részétől közmegelegedéssel, a harmadik részétől épen nincs becsülve. De ezt az orvosi rend szent hivatása érdekében túrnie kell. Van ez ellen t. egyesület egy hatalmas fegyver, s ez nem egyéb mint egymásnak kölcsönös becsülése, a testvériség egyenlőség s barátság szent kötelekének szepültlen megőrzése. Csak is ez a leghatalmasabb fegyver szerintem, mert a nagy közönség csak oly mérvben becsül bennünket, milyen mérvben látja közöttünk az egyesértést, összetartást és a kölcsönös kegyeletes becsülést. Ezt megtanulhatuk már orvosi életünk évkönyvéből.

Egyesületünk tagjai, ily szempontból indulván ki, egy értekezlet utján elhatározzák, miszerint a köztünk legkorosabb és orvosi pályájukon a 25 évet túlélt társaink ezüst ünnepélyét megtartandják. Azon legkorosabb tagtársaink, kik jelenleg kegyeletes megemlékezésünk tárgyai: Forty Károly tr. Baruch Ede, Szabó Endre tudor és Kiss Jakab üggyársak.

Igaz ugyan hogy keblünk őszinte óhaját fejenként s egyenkint is kifejezhetnök t. tagtársaink irányában. Ámde legilletékesebb szerepe lévén az együletünk titoknokának mint mindnyájunk tolmácsának, azon kedves végezni való Dr. Popper barátomat illeti. Annyival is inkább legilletékesebben tolmácsolhatja ő kebleink őszinte érzelmeit, mivel kegyeletes eljárásunk csak is így válik egyöntetűvé s mintegy

összeforrt sziveink valódi kifolyásává. S mielőtt titoknokunk ajkairól elhangzó üdvözlő szótát meghallanók, én mint a t. egyesülés által ügyeinek vezetésével ez idő szerint megbízott elnök, az egyesület nevében nyújtom jobbjomat az ünnepelt férfiaknak, t. társainknak, a testvériség, egyesülés s összetartás jeléül, pecsétjeül s zálogául. Eljenek!

Az elnök beszédét követő szívélyes éljenzések elhangzása után, az egyület titoknoka Popper József tr. tartá az egyület ünnepeltjeit üdvözlő beszédet ily értelemben:

T. egyesület! Vannak perczek életünkben, midőn a mindennapiasság terheiből és zavaraiából kibontakozva, a szellemek országába menekülünk, oly élvek után sovárogyva, milyeneket a pusztá anyagiság és aljas érdek göröngyeihez lebilincselte kedély érezni kénytelen.

Tisztelt elnökünk szavait értelmezni, és titoknoki tisztem szempontjából azokat érvényesíteni akarván, ösztönözve érzem magamat legelső kinyilatkoztatni, miszerint a jelen óra úgy együletünk történetében, mint minden egyes ttárs életében, a nefelejt költőiségétől áthatott nyugpontot képez, ünnepélyes szünperczet, hol az életharez és küzdelem nemtele-nebb mozzanatai háttérbe szorittatva, egyedül a kartársi becsülés és szeretettel párosult elismerés nyilvánul oly férfiak irányában, kik majdnem egy nemzedék korszakán keresztül legjobb erejüket, legnemesebb törekvéseiket, magasztos ügyünk és önfeláldozó hivatásunk kívánalmainak szentelve, megöszültek ugyan, de, Istennek hála, az ifjúság lankadatlan erejével a tövisdús pálya folytatására s dicsőítésére készen állanak!

Együletünk, t. tagtársak! nemcsak tudományos tevékenységnek, az orvostan nemzeti iránybani fejlesztésének van szentelve, hanem egyik főczélja, s úgy szólván rendeltetésének szebb része: az ügyrokonság szeretetét ébreszteni, s rendünk együttemessége öntudatát mívelve, önmagunkat nemesbíteni. A kartársat tisztelve, fájdalmaiban és örömeiben osztozva, nemcsak önmagunk lelkületét emeljük, hanem az összes orvosi rend becsületét s méltóságát magasztosítjuk!

És egyedül ez, t. egyesület! mi társulatunk életrevalóságát, nemesebb jellemét s reménydús jövőjét biztosíthatja, s valamint nem rég egy korán elhunyt buzgó ttárs (Margonyay Gábor tr.) emlékére, kegyeletteljesen és mélyen meghatva t. elnökünk ékesszólása által, bus színezetű, de hervadhatlan koszorút fűzünk, úgy együletünk ma, ezen ünnepélyes órában siet örömeizeteit, bár sokkal gyöngébb tolmács által, a fölött kinyilatkoztatni, hogy a kegyes sors megengedé egyesületünk négy lelkes tagját, korszerint: Baruch Ede, Kiss Jakab, Szabó Endre és Forty Károly tagtársak első, vagyis úgynevezett ezüst jubilaumát, egyszerűen ugyan, de a részvét legbensőbb jellegeivel megünnepelhetni.

Az orvossá felavattatás évsorát követvén, legelől van szerencsém Forty Károly szeretetet tagtársunkat üdvözölni. Született Budán 1809-iki télelő 17-én, és 1833-ki nyárelő 21-én élte 24-ik évében nyerte el orvostudori oklevelét a pesti egyetemről. Huszonkilencz esztendőn át eseménydús s szerencsés gyakorlatának fénypontjai valának: midőn mindjárt pályafutása kezdetén 183³/₄ s 183⁴/₅-ben az egyetem orvos-sebészi kórodáján mint tanársegéd működött; midőn továbbá 1837-ben Borsod vármagye főorvosi hivatalát ideiglenesen viselé, s végre midőn 1848-ban a végzetes események kitörésekor Borsod vármagye nemzetőrségét mint tábori orvos a csatatérre kísérte; 1849-ben az orosz sereg városunkbái bevonulása alkalmával egy tábor-kórházi osztályt vezényelvén, majdnem martaléka lett az akkor, a kórházakban dühöngött ragályos hagymáz-járványnak. — Ő tehát mostanság együletünk legidősb tagja; engedje a gondviselés, hogy valamint őt jelenleg körünkben törhetlen testi épségben s fáradhatlan szellemi működés közepette szemléljük, úgy majdan velünk ismét ünnepelő arany jubilaumát elérve, a szenvedők javára s családjá boldogítására még azon korszakot is sokáig túlélje!

Ünnepeltjeink másodika Baruch Ede, született 1804-ben morvaországi Trisch nevű helységben; orvossá avattatott Pesten 1833-ban. Sikerkoszoruzta orvos-sebészi működését megyénk sz.-péteri járásában legrégibb idő óta folytatja,

ritka népszerűséget s szeretetet aratván a nép minden rétegeiben, nemcsak magány orvosi állásában, de főleg mint járásorvos is, mely hivatalból múlt év vége felé lépett vissza. Isten éltesse sokáig!

Forduljunk ünnepelt tagtársaink harmadikához, köztiszt. Szabó Endre barátunkhoz. Született 1809-ki őszhó 7-én Skálnokon, Gömör-Kishontmegyében; sebésztudori, szemésmesteri s orvostudori okleveleivel 1835-ik évben jutalmaztatott meg a pesti egyetem által. Tanuló pályáját befutván, mielőtt gyakorlatát megkezdé, Németország fővárosait a tudomány akkori góczpontjait keresé föl kiképeztetése befejezésére, s hazánkba visszatérvén, Pesten 1835-ik év második felében a sz. Rókushoz címzett kórházban egy ideig mint elsődorvos kitünőleg működött. Azután 1836-diki tavasz hó közepe, tehát 26 év óta látjuk öt városunkban, a közszeretet birtokában, az orvosi gyakorlat göröngyös küzdterén fáradozni, betegeinek üdvöt hozva, az orvosi rend becsülete fölött ritka féltékenységgel örködve, a hű igaz ügyfelek egyik legnemesebb példányát előnkbe tüntetni, s így szívünk mélyéből kívánhatjuk: hogy a betegek és az ügyfelek vigasztalóját s támaszát, Szabó Endrét a legfiatalabb ttárs arany jubilaumáig a mennyek ura éltesse!

Utoljára, de szeretetünkben s tiszteletünkben korántsem mint utolsót, Kiss Jakab ttárs barátunkat illeti az ünnepélyes üdvözet. Született szomszéd Csaba helységben 1806-ban, orvosi czímmel korszoruztatott Pesten 1834-ben. Keresett gyakorlata első éveit T.-Füreden, a későbbiek maiglan Miskolcz városában töltötte, hol mint lelkiismeretes fáradhatlan (izr.) községi orvos, kivált szegényebb felebarátainktól határtalanul szerettetik s tiszteltetik, kinek köszönhetni, hogy az izr. község kórháza példásan felszereltetett, melyet húsz év óta a legfényesebb sikerrel vezérel. Éljen!

Vége t. egyesület bocsánatot kérek, ha érzelmeit ez ünnepélyes alkalommal nem oly ékesen tükrözém vissza, mint ezt a mai életem magasztossága megkívánta volna. De ha ékesség hiányzott is szavaim szöveményében, hadd pótolja azt a hűség s igazszívűség, melylyel szólottam.

Ezen beszédet is szívélyes éljenzések s kézszorítások követték, mire az egyesület ezentúli legidősbje, Forty Károly tudor saját és megtisztelt társai nevében, ekképen visszonzá az üdvözetet:

T. egyesület! Még egy éve sincs, hogy orvosi egyesületünk megalkult és már is örömmel tapasztaljuk, miként annak üdvös hatása, mind az orvosi tudománynak minden ágában előhaladásunkat, mind kartársaink között szívélyes barátság megszilárdulását idézte elő. Ennek tanúsági jeléül vesszük azon nagy becsű megtiszteltetést, melylyel együletünk, egy évszázad negyedén túl tanusított lelkiismeretes igyekezetünket megjutalmazni sziveskedett! Fogadja a t. egyesület e becses elismeréssel s üdvkivánattal párosult megtiszteltetésért hálás köszönetünket, és buzgó óhajtásunkat, hogy a mindenható tgye egyesületünket virágzóvá, s minden egyes tagját, együletünk nemes céljai előmozdításában boldogga! (Vége köv.) Popper József tr.

V e g y e s e k .

δ—ς. Mint több lapból értesülünk X. tudor (de nem orvostudor) a pesti egyetem bölcsészeti karánál a törvényszéki vegytanból magántanárul elfogadtatott. A tiszta vegytan, mint tisztán természettudomány, a bölcsészeti kar körébe tartozik ugyan, de nem az orvosi tárgyakra alkalmazott, s ezt maguk a bölcsészeti kar képviselői is elismerték, midőn néhány hónap előtt az egyetemi tanácsnál az újabb egyetemi tantervezet szóba jött, miért a fentebbi magántanári elfogadás csak meg lehetett okozhatott, még pedig annál inkább, minthogy ekkor semmi oly szabály nem létez, mely a törvényszéki vegytant, az államorvostan ezen nagy fontosságú szakát a többi idevágó tanok közül kiszakítva a bölcsészeti karhoz helyezné át; sőt ekkor mindenki tudja, hogy az államorvostan úgy egészben mint egyes részeiben az orvoskarhoz tartozik, minél fogva akár az összes államorvostan, akár pedig ennek egyes ágaiából, melynek a törvényszéki vegytan kiegészítő része,

valakit magántanárul csak az orvoskar fogadhat el. Mi ezen felszólalást az orvosi oklevél érdekében, melynek jogait videni ezen lapoknak kötelessége, szükségesnek tartjuk, miután bármely orvosi tárgyból az orvoskarnál magántanárságerát a kérvény csak úgy fogadtatik el, ha az illető orvostudor, mfg X. tudor nemesak hogy ekkor azzá nem lett, hanem mostanában még orvoshallgató. Mint az érdemetlen mellőzések ellenében küzdénünk kell, úgy szavunkat hallatni tartozunk akkor is, midőn valamely dolog elérésénél, mint a jelen esetben, a lényeges és nélkülözhetlen feltétel, csak mellékesnek tekintetik. Csak azok tarthatnak számot ugyanazon jogokra, kik egyenlő terheket viselnek.

+ Kreutzer Ferencz, orvostudor és lapunk munkatársa, Szolnokba városorvosul megválasztatván, körünkből eltávozott ugyan, de ígérteét birjuk, hogy eredeti értekezetek élén nevével lapjainkban ezután is találkozni fogunk.

+ A Hasenfeld M. ügytársunk által a sebész-növendéki segélyző egyület számára küldött 32 fr. 66 kr. és 1 ezüst tallér az illető pénztárnoknak szinte kézbesítettet.

+ Szerkesztőségünkhez beküldetett „Értekezés a fürdésről“ írta Pete Zsigmond, orvostudor. Lapunk közelebbi számainak egyikében szólan fogunk róla. Keménykötésű példányok a szerzőnél Dorottya-útcza 7. sz. a. 1 forintért kaphatók.

— Sz. k. Pozsony város Blumenthal külvárosában föllállítani engedélyezett új gyógyszerár személyes joga Gerhauser Sándor gyógyszerészre, mint a pályázók legérdemesbikére ruháztatott.

Himlőoltás. Borsodmegyében 7 oltó orvos által 5933, Bácsbodrog megyében pedig 10,268 egyén oltatott be jó sikerrel.

Ebdüh. Ivanko János, szabolcsmegyei n. halászi lakos egy dühös eb által megmaratván, viziszony kifejlődése következtében iszonyú kínok között meghalt.

Marhadög. A saloniki cs. k. főügynök értesítése szerint a Macedoniában és Bitoliában már szünőfélben volt marhadög ismét nagyobb hévvel ütött ki.

Lépfene. — Sértésdög. Pozsonymegyei Vágba községben 344 ló közül 3, és 695 db. szarvasmarha közül 50 darab hullott el lépfenében. — Pestmegyei Páty és Budakesz helységeken a sertésdög egészen megszünt; ugyane megyében fekvő Torbágy helységben ellenben kiütött.

Keleti marhavész. Mosonymegyei Magyar-Óvár helységben egy keleti marhavész eset mutatkozván, az ottani marhavásár megtartása betiltatott. Borsodmegyei fehéregyházi pusztán a keleti marhavész szintén kiütött és 242 darabnyi létszámból eddig 23 db. betegült meg, melyekből 14 db. elhullott, 2 agyon veretett és 7 darab gyógykezelés alatt maradt; kiütött továbbá e járvány Czegléd, Körös és Békás községeken.

Kelt Budán 1862. nyárhó 31-én. Grósz Lipót tr.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1862. augusztus 1-től egész 1862. augusztus 7-ig ápolt betegekről.

1862.	Felvétet.			Elbocsát.			Mehalt			Visszamaradt					
	beteg		Összeg	gyógyult		Összeg	beteg		Összeg	beteg		szülónó	gyermek	elmekör	Összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Auguszt. 1.	10	5	15	10	11	21	—	—	—	245	307	10	9	17	588
" 2.	16	10	26	13	7	20	1	1	2	246	306	12	11	17	592
" 3.	13	12	25	10	4	14	2	1	3	245	310	15	13	17	600
" 4.	12	4	16	9	3	12	—	2	2	247	308	16	14	17	602
" 5.	15	12	27	11	11	22	1	1	2	249	308	16	15	17	605
" 6.	11	11	22	14	11	25	—	—	—	250	308	14	13	17	602
" 7.	19	13	32	11	6	17	1	—	1	258	314	15	12	17	616

A létszám e héten növekedett; leggyakrabban észleltetett csúz, csorva, váltóláz; a halálozás a múlt hetinél kevesebb.

Mai számunkkal küldjük az orvos-gyógyszerészi műszó-gyűjtemény 1-ső ivét azok számára, kik 1861-ben ezen lapok előfizetői nem voltak.

HIRDETÉSEK.

(13) Megjelent (1-?)

AZ EMBER ÉLETTANA.

írta: **Balogh Kálmán** orvostudor.

I köt. 1-ső rész, mely 292 nyolczadrétű lapon, 54 a szöveg közé nyomott ábrával, magában foglalja a vért, vérkeringést, közbenső nedvkeringést, vérmirigyeket, a tápszereket és az emésztést.

Ki az első részt megveszi, az az egész munkára, mely karácsonyig teljesen megjelen, 5 forintjával előfizet. Az egész munka 50 nyomott ívre (800 nyolczadrét lap) fog terjedni, s ha egészen elkészült bolti ára 6 forint lesz. Rendeléseket elfogad a szerző (országút 41 sz. élettani intézet), Emich Gusztáv könyvnyomdája (barátok tére 7 sz.) és minden hiteles könyvvarus. Vidékre küldésnél a postai díjat a megrendelő fizeti.

Az I. kötet II. része már sajtó alatt van, magában foglalván a bélesei átszivárgást, a tüdői légzést, a bőr munkásságot, s a hang- és a szóképzést s még ezen hónap végén meg fog jelenni. A II. kötet az élettan többi részeit fogja tárgyalni.

A naponkint szaporodó kérdezősködések s megrendelések következtében a t. cz. közönség kényelmére s az ez által olcsóbbá kerülő szállítási díjak figyelembe vételével

maláta-kivonat

(Malzextract-Gesundheitsbier)

és erősítő mell-malátám

eladására nézve egész Magyarországra főraktárt állítottam

Török József gyógyszerész úrnál, PESTEN király-utca 8. sz.

Ára egy palack maláta kivonatnak 60 kr., erősítő mell-malátának nagyobb katulyában 1 frt, kisebb kat. 50 kr.

(7) (5-6)

Hoff János, maláta-gyárnok Berlinben.

DREHER IGNÁCZ

sebészi mű- és kötszerész Pesten

ajánlja nagy mű- és kötszertárát, melyben legfinomabb angol aczélból készült, újdonszerű és kitűnő jóságú mindennemű sebészi eszközök találhatók, u. m. sebészi zsebtárczák (Taschen-Etui): 1. szám 8 frt 70 kr; 2. sz. 12 frt 70 kr; 3. sz. 22 frt; 4. sz. 22 frt 75 kr; 5. sz. 27 frt 41 kr; 6. sz. 35 frt 90 kr; 7. sz. 57 o. é. frt; továbbá sebészi nagyobb készülékek, u. m. bonczolás, csonkítás, agylékelés, köpülőzés, valamint a szülészi, fogászi, szemészi műtetelekhez való szükségletek; nemkülönben mindenféle nagyságú dongalábgépek (Klumpfussmaschinen), mell-, has-, húgyhólyag- és vizes-csapoló műszerek. Mindezekből nagy mennyiségű választék van készen, minél fogva bármely nagyobb megrendelésnek is gyorsan eleget tehet.

Továbbá kaphatók nála ruggyantából (gummi elasticum) szálcások (bougies), húgycsapok, csecskupacsok, mindennemű s alakú sérvkötők (Bruchbänder), különféle felkötők, szopó, itató edények, légzetők, csőreszivattyúk és főskenedők.

Árubboltja Pesten, Hatvani utca, 11. szám, az orvosegyetem mellett. (8) (5-6)

A Párisban legújabbán divatba jött műszerek között egy gyógyvillamos készülék vonta leginkább magára a figyelmet.

Az „Academie des Sciences“-nál ép úgy mint a gyógyszerárakban és a műszerkészítőknél, sőt az ékárusok raktáiraiban is a mívelt és elegáns világ beszéd tárgya volt az új és elmés gyógykészülék, s visszhangra talált az orvosi sajtó valamennyi organumaiban. Szóval a **volta-villamos fémkefe** (volta-elektrische Metallbürste) — főraktár **Boulevard Bonne Nouvelle, 35** — Párisban a társalgás főtárgyát képezte.

Az akademia által díjazott és csaknem valamennyi állam által szabadalmazott gyógydörzsölő körútját Belgium, Anglia, Skandinavia és Amerikába már jó sikerrel megkezdte, s kétséget nem szenved, miszerint ezen kombinált, két gyógyhatányt magában rejtő műszert kis terjedelme, csinos alakja, kényelmes kezelhetése és mérsékelt ára, valamint a villamoság gyogyerejének az első rangú orvosi tekintélyek általi elismerése, a szenvedő emberiség közhasznú tulajdonává emelendik.

A fémkefe egyébiránt nemcsak hatályos gyógyeszköz a mai kor főbetegségei, úgymint csúz, zsábák, (Neuralgien), hűdések, görcsök s a nőnem némely bántalmái ellen, hanem kitűnő diaceticus szer egyszersmind a bőr épségének megvédésére és fentartására, s ennél fogva a legajánlhatóbb óvszer meghülések, vértorlódások és a gutaütési hajlam ellen.

Kötelességünknek tartjuk ezek következtében figyelmeztetni mindenekelőtt Magyarországot orvosait és gyógyszerészeit a **volta-villamos fémkefére**, szerencsénk lévén egyúttal velük tudatni, miszerint

PESTEN, Király-utca 8. sz. **Török József**

úrnak a „Sz. Lélekhez“ címzett gyógyszerárakban

egy ily, villammérővel (Galvanometer) összeköttetésben álló készülék, az orvosi és szenvedő közönség megtekintésére ki van állítva.

Ára egy villamos-kefének 10 frt o. é.; postán küldve az elpakolás és feladásért külön 50 kr. o. é. (5) (6-6)

Érdekes jelentés orvosok és gyógyszerészek számára!! az 1855-ki párisi iparműtárlaton elfogadott

BLANCARD párisi gyógyszerész

Vasiblagos labdacshairól.

(Jodeisen-Pillen.)

Blancard vasiblagos labdacshairak tudományos megismertetésére röviden a következőket jegyezzük meg: „Hogy a vasiblag, mint a leg-hathatóbb gyógyszerek egyike van elismerve, miután az mind a vas mind az iblany tulajdonságait magában foglalja, köztudomású. — De azon nehézség, melylyel a vegykészítményben szilárd állapotban előállítására jár, s azon vegytani tulajdonság, hogy a lég és nedveség befolyása által rögtön bomlásra szenved, mi a betegnek nemcsak a bevétnél mind izre mind szagra nézve kellemetlen, hanem légszerveire nézve veszélyes is, s ép azért a tisztelt orvos urak a kívánt sükert el nem érheték; ide járulván fanyar, kellemetlen íze is, nem csak akadályt gördített a gyógyászatban sikeres használata elé. Blancard újonnan fölfedezett készítmény módja szerint a labdacshairak teljesen tiszták, változatlanok, szag- és íz nélküliek, a legfinomabb toli balzsammal bevonva. Ketté vágatván a labdacshair, mindket elének felszine zöld, mi a vasiblag tiszta vegytani állapotban jelenlétére mutat; ellenkező esetben fekete, mint minden bármi módon utánzott vasiblagos labdacshairnál. Minden valódi üvegnek dugója a reactivot, az ezüstöt magát hordozza. Egy üveg egész adagban 100 szem, fél adagban 50 szem foglaltatik. Minden labdacshairban van egy gran ferrum jodatum és 1/3 gran finom porrá dörzsölt vas a felületén.

Mindazon orvos és gyógyszerész urak, kik Blancard labdacshairait akár nagyban akár kicsinyben megrendelni szándékoznak, valamint a nevezetesebb városokban lévő kórházak t. cz. orvosai, kik ezen szerrel kísérleteket kívánnak tenni: szíveskedjenek az

egyedüli főrahel yhez: **Török József**.

„Sz. Lélekhez“ címzett gyógyszerárakhoz Pesten (király-utca 8-ik sz.) fordulni, hol azok valódi minőségben kaphatók, s a kórházak számára a szükséges adag kísérlet végett ingyen fog kiszolgáltatni. (6) (6-6)

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt. félév 4 frt. 50 kr. evnegyed 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt. félév 5 frt. evnegyed 2 frt. 50 kr. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek. **Hirdetéseikért** soronként 14 ujkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden es. kir. postahivataltól, a szerkesztőnél újtér 10. sz. és Usterlamm K. könyvkereskedésében, újtér a kioszk átellenében.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Hatodik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Kún Tamás tr.: Gyomorrák. — Detsinyi Lipót tr.: Nehány érdekes vázlat az orvossebészeti gyakorlatból. I. Bujag. — Politzer Ádám egy. m. tanár: Védelem a fülzsírdugaszokra vonatkozólag. — Hazai könyvészet. — Lap-szemle: A mesterséges és a természetes cukros huyárról. — Apróbb szemelvények. — Gyógytani és gyógyszer-tani újdonságok.
Tárca: Hasenföld Manó tr.: Koritnicza. — Bókai J. tr.: Orvosi évi jelentés a p. sz. gyermekkórház 1861-ik évi működéséről. — Popper J. tr.: A borsodi orvosgyógyszerészeti egyesület (Vége). — Vegyesek. — Pályázatok. — Hirdetések.

GYOMORRÁK.

Kórrajz,

a borsodi orvos-gyógyszerészeti egyesület f. é. nyárhó 14-én tartott rendkívüli ülésében felolvasta:

Kun Tamás tudor.

Margonyai Gábor orvostudor, 53 éves, sárosmegeyi születésű, jelenleg 80 évet meghaladott atyától és középkorában hűdésben elhalt anyától származott. Testalkatára nézve erős, izmos, vérmérsületére nézve heves, lobbanékony természetű volt. Külemére nézve anyját örökölte. A védhímlő jótékonyágában részesült. Gyermekkorában semmi jelentékenyebb kórban sem szenvedett; felserdült korában állandó egészségnek örvendett. Férfiui korában izomszűz, és szinte ily természetű kisebb torokbaj gyakran bántalmazta. Kora 45-ik évében csipőizületi csúzban huzamos ideig szenvedett. — 1849—50-ik év óta gyakran vette észre, miszerint az ezelőtt nála sohasem tapasztalt hasbeli dugulás (rendetlen székelés) mutatkozni kezd, és hogy az minden évben erősebb lábra kap. Ugyancsak a fentebb említett évtől számítandó azon körülmény, hogy krákogni kezdett, a torkában megakadt nyákat (turhafélét) ekként ürítendő ki, mit ezelőtt, bár mindig erősen dohányzó ember volt, sohasem tön. Ezen alkalmatlan bajáról elhunyt barátom gyakran panaszkodott, mire nézve én őt gyakran figyelmeztettem, hogy hagyja föl a sűrű, kivált délelőtti dohányzással. De biz ő, annak, mint sokan mások is, rabja lévén, csak baja növekedésével gyéritette a dohányzást, de egészen sohasem hagyott föl vele. A hasbeli pangást boldogult barátom figyelemre sem méltatva, kedélyében évenként komorult elannyira, mikép 1857—58—59 körül ezelőtt tiszta piros színnel vegyült fehér arczbőr színezete sárgulni kezdett. Lobbanékony heves természete, úgy szólván epéssé vált, mert kicsi, jelentéktelen dolgok is túlingerelték. Ezek mind oly körülmények barátom életéből, melyek az ő kórtörténetében hiven följegyzendők, mert miként egyelőre is gondolhatni, ezek az ő elrejtett bajának fejlesztésére jelentékeny befolyással voltak. Megemlítendő e helyen az is, hogy ő borral

bővebben élt, de égetett itallal, tudtomra, sohasem. Betegeskedése nagyobb mérvben 1860-ik év utolján, de legészrevehetőbben 1861-ik évben, télfolytán kezdődött, a fent említett gyakoribb krákogással, kivált reggeli mosdás közben, mely alkalomkor néha hányásig erőltette. Ugyanezen évben tavaszonta egy falusi betegéhez vitetvén, részint meghülés, részint ezen betegnek szomorú sorsa feletti résztvevő aggodalma oly elhatározó lökést adott betegsége fejlődésének, miszerint tavaszhoz, tavaszutó hónapokban az ezelőtti krákogás helyett valóságos visszaböfögés (regurgitatio) jelentkezett. Evés közben nyulós nyákkal vegyült némi ételfélét, napközben pedig tiszta enyvyszerű nyákat vetett ki. Az ezelőtt deli férfiú sejtelve szerint nehezen kipótolható bajának gyökerén tündövedve ugyan, de családjá megnyugtatásaért nem akarván azt komolyan tartani, holmi palástolva csöndesítő szerrel élt. Velem 1861-ki nyárelő hóban közölte baját.

Megvizsgálván a beteget, következő állapotban találtam. Tárgyilagos kórjelek: nyelve sárgás-fehér tapadékkal bevonva, a torok takhártyájának mirigyei duzzadva; a mandolák nagyobbak és az egész takhártya a száj és toroküregeben a szokottnál vörösebb volt. Megvizsgálván a gyomor-rászt-tájékat, fájdalomról nem panaszkodott. A máj és lép térfogatát rendszerűnek találtam. A mellüreg szervei, többszöri pontos vizsgálat után sem tüntettek elő kóros változást. Vizelete sárgás-vöröses színű, halovány téglaporféle üledéket mutatott. Kémlelés után bebizonyult, hogy az hígysókat tartalmaz. Az egész börszinezet barna, sárgás, az ezelőtt dús izomzat igen megfogyva volt. Alanyi kórjelek: tompa fájdalomról a torokban, evésen kívül is gyakran előforduló nehezebb nyelésről, visszaböfögésről, tompa, de balkarja mozgatására nagyobbodó fájdalomról panaszkodott, a hatodik, hetedik nyak- és első, második hátesigolya tájékán a jobb oldalon. Ezekon kívül álmatlan éjszakáit és naponkénti szorult székelését boszankodva említé meg.

Boldogult barátommal közös tanácskozás útján a kórismét akként állapítók meg, hogy csorvás, hurutos, esúzos bajjal lévén dolgunk, oldva csöndesen ürítő,

s átmenve a baj másik szöveményére, a bőr működését elősegítő szerekhez kell folyamodni. Ily szerek használata mellett néhány nap minden siker nélkül telvén el, a mélyen rejlő kórról elmélkedni alkalmam volt. — Az első valószínűnek állított kórisme mellett nem maradhatván meg, barátomat rábirtam, hogy Popper ügytársunkat is kérjük föl tanácskozás végett.

Újabb vizsgálatot tévén, három hét eltelte után, következő állapotban találtuk a beteget: étvágya csökkent, szomja növekedett, gyakori felbőfögésről, szorúlt székelésről, sokszor jelentkező haskorgásról, álmatlanságról panaszkodott. Különösen fölemlíté, miszerint a már rég mutatkozó visszabőfögés nemcsak gyakoribb, de nyulós, enyves nyák helyett több ételnemű látszik benne. Fölemlíté azt is, miszerint napközben, evésen és iváson kívül is, gyakran hosszút kell nyelnie, mintegy ezáltal akarván elnyomni a torokban lévő kellemetlen érzést. A tárgyilagos kórjelek közül a következőket észleltük: arciszínezete, főleg a száj és orrszárnyak körül barna sárgásnak, sőt az egész köztakaró színét a sárgakórban szenvedőéhez közelítőnek találtuk. Gyomor-ráaszt-tájékan semmi különös puffadást és fájdalmat sem észleltünk, csupán a szívgyödörkében érzett némi fájdalmat, ha be s föl felé nyomva tapintottuk. A szájüreg és torok takhártyáját a rendesnél vörösebbnek, a takhártya mirigyzeit duzzadtaknak találtuk. Gégetükör segélyével meg kellett győződünk arról, hogy a száj és toroküreg takhártyájának ezen hurutus bántalma a garat és valószínűleg a bázsing takhártyájára is el van terjedve. A mellüreg szerveiben, mint első vizsgálatnál, úgy most sem fedezhettünk föl semmi bajt. Vizelete többnyire kevés és zavaros volt, vastag üledéket mutatott, mely húgysavas sókat tartalmazott. A hatodik, hetedik nyak és első, második hátesigolya tájékan jelenleg is kisebb-nagyobb mérvben érzette a fájdalmat. Ezen fájdalomhoz csatlakozott a 9–12 álborda tájékan, a jobb oldalon, mintegy tenyérnyi terjedékben mutatkozó tompa fájdalom, hát felé a bordák görbületénél. Láza esténként volt észrevehető, de csak oly napokon, mikor székelése megrekedt. A beteg napi rendszeres foglalkozását még mindig elvégezte, de kedélyében naponként komorabbá és ingerlékeny természetűvé tūrhetetlenebbé lön.

Ily kórjelek össztitése után valószínű kórisménket akként állapítók meg, mi ezen esetről nem kis föladat volt, hogy gyomorhuruttal van dolgunk, melynek a szájüregtől lefelé terjedő takhártya hurutos állapota csupán jelvényül szolgál. Sőt valószínű kórisménk még tovább is terjed, mert lehetlen volt nem gondolkunk a gyomornyit rákos elfajulására. Gyógytervünket akként intéztük, hogy betegünk könnyű emésztésű híg ételek, könnyebb húsfélék mellett a takhártyára ható szereket, salmiákot, mésvizet, seltervizet használt: sőt később megkíséreltük a légsavas ezüstéleget is. Jól tudván azt, hogy ezen baj okszerű kezelésében minden szernél többet ér a szabályozott étrend, főgondunk volt élelmezését folytonosan figyelés alatt tartani. Megjegyzendő, hogy minden szorúlt székelése mellett, a bélső nyitva tartására is ügyeltünk.

Beteg barátunk kívánságára ugyan, ki előtt a fenyegető veszély nagyságát lehetőleg titkoltuk, — mert hiszen ki nem tudja közülünk, hogy az orvos-beteg tízszerezen beteg, — a légsavas ezüstéleget való esetelést is megkíséreltük, mert a megboldogult örömet akarta hinni, hogy nekie a torokban van baja, de fájdalom mindez sikerhez nem vezetett. A 6–7. nyak és 1–2-ik hátesigolya környékén mutatkozó fájdalom ellen véres köpölyöket, mustárt és hólyaghúzó alkalmaztunk. A jobb oldali 9–10-ik álborda tájékan panasztolt fájdalom ellen nadályokat és enyhítő kenőcsöket, később hólyaghúzó is rendeltünk, de siker nélkül. Ezen eljárást okszerűnek tartja Cruveilhier is, és úgy vélekedik, hogy legezelszerűbb a 8–9-ik hátesigolya környékén alkalmazni, mivel az idegszálak kiágazásánál hatályosabban működnek, mint ott, a hol végződnek. Krukenberg szinte azt mondja: „si processus spinales eximiam sensibilitatem ostendant, etiam sanguisugae vel cucurbitulae prope eos applicentur“. Így telt el nyárhó az elszámlált kórjelek növekedésével, különösen a visszabőfögés napközben is gyakoribbá vált, evés közben pedig igen kellett vigyázni, hogy valami nagyobb falat ne jusson a nyelvcsőbe, mert sokszor kénytelen volt az evést félbehagyni a többször ismétlődő visszabőfögés miatt, mely alkalomkor kevés ételneműt és tömérdek nyulós, enyves, tojásfehérnyéhez hasonló folyadékot köpdösött ki.

Beteg barátunk sorsán aggódván reábirtuk őtet, hogy Kaczánder ügyfelünket is hívjuk meg tanácskozmányba. Az előzményeknek az általa is észleltekké való okszerű összeállítása után kórisménkben osztozott, és a baj további folyamát ő is figyelemmel kísérte. Hogy kórisménk annál biztosabb alappal bírjon, megkíséreltük a különbségi kórisme részletezését is, mi ily mélyen rejlő bajnál, ha az iskolai módszernek, a gyakorlati életnél, nem vagyunk is barátja, ezelszerű s megnyugtató és annyival inkább szükséges, mivel kénytelenek vagyunk bevallani, miszerint a gyomor rákos elfajulását a gyomor más betegségeitől megkülönböztetni nem könnyű, sőt sokszor csakis akkor válik lehetővé, mikor a kór huzamos lefolyása alatt a kórvegy a beteg külemén nyilván tükröződik, vagy a test más részein mutatkozó rákos bántalom arra jogsít bennünket, hogy a gyomor rákját is föltételezzük.

A gyomorrák kórismézésénél esziünkbe juthat a gyomorzsába, idült gyomorhurut, idült gyomorlob, gyomorfekegy és gyomorszűkülés (gastrostenosis).

Gyomorzásabával (cardialgia) nem cserélhetjük föl, mivel az többnyire sápkórral, hátgerincez-izgatottsággal, borzasztó rohamos, de szüneteket tartó fájdalmakkal külekezik. Az ételneműk kihányása vagy egészen hiányzik, vagy gyéren lép föl, vérhányást pedig sohasem észlelhetni. Idült gyomorhuruttal nem cserélhetni föl, mivel ennél az étel kihányása helyett inkább csak felbőfögést, néha vizenyős, nyálkás folyadékot tapasztalhatni. Ámde legyőzhetlen akadály ott áll elő, hogy a kezdődő gyomorhurutnak megismerése szinte a lehetlenséek közé tartozik, és mikor már azt észreveheti az orvos, mindig idült gyomorhuruttal van dolga,

s innen ismét az átmenet kezdetét a rákos elfajuláshoz vagy gyomorfekélyhez pontosan meghatározni szinte lehetetlen. Az idült gyomorlob kórjelei majdnem ugyanazok, melyeket az idült gyomorrhurutnál észlelünk. A gyomorszűkülésnek kórjelei, mely az izomrostok túltengésével jár, megegyeznek a gyomorrák kórjeleivel. Ily körülmények közt tehát gyomornyitrák valószínű kórisménk mellett maradtunk. Jóslatunkat, mint eleitől fogva, úgy most is a legkedvezőtlenebbnek nyilvánítottuk. Gyógytanilag nem tehattunk egyebet, mint okszerű étrendet állapítottunk meg, mert hiszen sikert ígérő egyenes gyógyszerelésről szó sem lehetett. A régi iskola által külön szerek gyanánt dicsért iblany, légsavas ezüstéleg, bürök, mireny, higany stb. csak ártalmára lehetnek a betegnek. Nem maradt tehát egyéb hátra, mint kórjelvényes javalatok után indulva, a beteg hátra lévő életét lehetőleg türhetővé tenni. Étrendje tápláló s könnyű emésztésű ételnemüekből állott, akként elosztva, hogy egyszerre keveset és gyakrabban egyék. Jó erős leves, híg tojás, tej, könnyebb húsfélék, dara, riskása voltak eledelei. Az egyes kórjelek ellen ecetsavas szunyalt, a folytonos székrekedés ellen csöréket, hol ezek sikeresen nem segítettek, szelid hashajtót alkalmaztunk. Megkísérlettük labdacspan a légsavas ezüstéleg adagolását is, de a beteg nem türte. Külsőleg eleinte mustártésztát, hólyaghuzót is tettünk föl, de mind ezen szerek legkisebb sikerrel sem vigasztaltak meg benünket, mert a baj naponta aggodalmasabbá lön. Az ételnemük kihányása mind evésközben, mind azonkívül gyakoribbá vált. A beteg izomzata szemlátomást fogyott és kedélye minden roham újultával komorabbá lön. Gondolhatni, hogy segíteni akaró orvosoknak helyzete beteg barátjuk irányában mily kínos volt, hol minden régibb vigasztalás alapnélkülinek bizonyulván be, az újabb vigasz-szót ámitásnak nevezte szenvedő barátunk. De ezt tünnünk kellett, és kellett vele szenvednünk.

Ily szenvedések közt folyt le nyárutó, őszi, őszi és őszi hava. Télelő közepén nagyszerű hányási roham állott elő ebédközben, kevés ételnemüt és egy itezényi kávéaljhoz hasonló bűzös vért vetve ki, melyben fehérszínűhöz hasonló fölhámi (epithelialis) lemezek sűrűn, és az edény alján végig húzódo genyes menetek voltak láthatók.

Beteg barátunk családja mindent meg akarván kísértetni, még több orvostársunk tanácsát is kikérendő, Szabó Endre s Forty Károly tr. barátaink hivattak meg tanácskozmányba. Az eddigi előzményekről értesülvén, a kórismét és gyógyeljárást magukévá tették. A jóslatra nézve ugyanazon véleményben voltak. Következő vagyis télhóban szinte nem tehetvén egyebet, mint jelvényes javalatok után enyhíteni a beteg állapotát, az eddigelé használt szereken kívül, a láz alább hagyó természete mutatkozván, megkísérlettük a kinal adagolását is szénsavas vaséleggel összekötve, de minden siker nélkül. A visszabőfögés, ételnemüekkel vegyest, a nehéz nyelés és a test sorvadása nöttön-nött, és naponként mindinkább meg kelle győződnünk arról, miszerint gyomorrákkal van dolgunk, mely ellen a gyógytudomány mitsem tehet.

Ily szomorú körülmények közt beteg barátunk családja s némely jóakarói még egy kísérletet akarván tenni, pesti orvostársunkat, Poor Imre tudor urat hívták meg tanácskozmányba, ki télhó elején közöttünk megjelent. A komoly tanácskozmányt az előzményeknek történelmi előadása előzvé meg, Poor tr. barátunk valószínű kórisménket nem rontá ugyan le dönthetlen érvekkel, de a bajt nem tartván annyira kifejlődöttnek lenni: *Gastrorrhagia ex hepate et liene hypertrophico, aut plane indurato* kórismét állított föl. — Mi többször figyelmeztetvén őtet, hogy a beteg sohasem szenvedett váltólázban, kórisméjéhez szilárdul ragaszkodott és a kinalnak huzamos ideig tartó következetes használatát indítványozá. Poor tudor barátunk a felgyógyuláshoz némi reményt nyujtván, véleményének tért kellett engednünk, bár másképp voltunk meggyőződve, s beteg barátunk iránti kegyeletből a téren megmaradva, folytonos figyelemmel kísértük. — Két hétig szedte betegünk a kinalt. Első napokban 10—12 szemert vón. Negyedik-ötödik nap félre kellett tennünk, mert a beteg kiállhatlan fejszűgást, süketséget kapott. Később ismét folytattuk kisebb adagokban, de minden siker nélkül. Tételő 25-kén újabb és erősebb vérhányási roham vette elő beteg barátunkat; másfél itezényi kávéaljhoz hasonló fekete bűzös vért hányván ki, melyben megromlott tojásfehérszínűhöz hasonló ev sűrűn látszott. Következő napokban beteg barátunk állapotának csakis enyhítése lön az egyedüli javalat. — Ereje naponként csökken s izomzatának kiaszott része is szemlátomást fogyott róla. Hányásszerű visszabőfögése gyakoriabbá lön és ehhez társakozott véletlenül egy éjjel, enyves genyvel vegyült nyáknak köhögés általi kiürítése, valószínű hórghuruti hang mellett. Megvizsgálván a beteget. tüdő-hórghurut képeben kóros lerakodmányt észleltünk, és ezen tünetnyek tartottak tavaszéle 7-ig, mígnem reggeli látogatásunkkor, nem is gyaníthatván, hogy beteg barátunk percezei a legrövidebb időre megszámitvák, — ez nap délutáni 5 óra táján borzasztó hányás vette elő, csokoládé színű, mintegy három itezényi bűzös anyagot hányván ki, melyben a genyes menetek ujjnyi szélességre voltak kijelölve, s éjjeli 11 órakor megszabadult a szenvedéstől.

Bonczélet. — 1862-ik évi tavaszéle 9-ik napján n. Margonyai Gábor hullája bonczolásánál Kun Tamás, Szabó Endre, Forty Károly, Kaczánder Áron, Popper József, Klein Jakab tudor, Horváth József sebészmeister, Szabó Gyula ötöd évi orvosnövendék urak jelenlétében következő jegyzőkönyv vétetett föl:

A) **Külvizsgálat.** — A hulla öt és fél láb hosszú. A haj és szakál színe vörhenyes. Az ábrázat alakja hosszúkas, arányos idomzatú. Az egész test nagy mértékben kiaszva. A köztakaró barna-sárgás fakó színű. Szemei beesve s csukva, szája szintűgy. Az orr, száj és fül nyiladékain semmi nedv kifolyás. A gyomorráosztájék kékes színezetű. Hátán, hasfalain s a czombokon halotti foltok láthatók. A hulla a rothadás első időszakában.

B) **Belvizsgálat.** — 1-ször. A koponyaüreg — miután a kórlefolyás alatt semmiféle az agy bán-

talmát jellegző kórtünet sem mutatkozott — nem nyitított föl.

2-szor. A mellüreg fölnyitván, a tüdők a mellső gáton keresztül is kékes szederjes pontokat tüntettek föl. Mindkét tüdő oldalvást sejtiszövetű rostos szálakkal a bordákhoz tapadva, mintegy tüdővízenyős külleműek; tapintásra feszültek, de ruganyosak voltak, kivéven a jobb tüdő felső karélyának csúcsát, melyben tapintásra kőkemény csomókat érezni. Ezen rész bemetszetvén, a váglapon kendermag és borsónyi nagyságú meszesedett gümöket találtunk. A tüdők léggel telt többi részéből a bevágásnál habos, zavaros, vörös-barnás színű híg folyékony savó nagy mennyiségben buzgott ki. A nagy véredényekben kevés higas folyékony vér. A szívburokban csekély mennyiségű savó; a szív rendesnél feltűnőleg kisebb; gyomrocsai üresek, izomzata petyhedt, az ujjak alatt elmállik; billentyűi sápadtak, rendes alkotásúak. A gőg és légeső takhártyája megvastagodva, szennyes szürke színezetű, vértelen. A garat és bárzsing takhártyája a gyomornyitfelé mindinkább halavány, szürkés színű, vértelen, mely szín a gyomornyithoz közel fakóvá vált és a takhártya megvastagodva volt.

3-szor. A hasüreg fölnyitván: a gyomor felduzzadva, s alapjának külszíne kékes, szederjes, és a csuk felé sötét, szinte fekete színű volt. A nyit tapintásra porczkeménységűnek találtatott. Egyenes vonalban fölmetszetvén, fél hüvelyknyi vastagságú, porczkemény, ellenálló rostos küllemű halavány fehér, szalonnás színű gyurmává elfajulva volt. Ennek egyes dudorai s fölemelkedései kékes szederjes szegélyűek valának. A két hüvelyknyi terjedékű megkeményedett állomány a kés alatt szinte rezegett. Összeillesztvén az egyenes vonalban hosszant kettémetszett váglapot, a gyomornyit üreges menete, nagyfokú szűkületet tüntetett előnkbe. A gyomor egész hosszában fölnyitván, belszíne szennyes, sötét palakó színű volt és körülbelül egy obonnyi ilyen színű folyadékot tartalmazott. A takhártya mindenütt túltengési állapotban, dudorokat mutatva, szürkés, nyúlós takonnyal bevonva, a megvastagodott helyek váglapjai négy vonalnyi vastagságúak és az egyes tüszők nagyobbodva voltak.

A csuk takhártyája a nyitához hasonló porczkeménységű állománynyá vastagodva találtatott.

A máj felülete barnás vörös színű, bal karélyának azon része, mely a gyomort fedte, palakószínű. Téríméje a rendszerűnél nagyobb, 11 hüvelyk hosszú, hét és fél hüvelyk széles és öt hüvelyk vastag. Bemetszetvén, vérdúsna találtatott. Állománya puhább, nyomásra az ujjak közt könnyen elmálló, s az epehólyag sötétbarna epével telve volt.

A lép a rendszerűnél nagyobb, állománya csokoládé színű péppé ellágyulva volt

A cseplesz és bélfodor mirigyei babnyi, borsónyi nagyságúak, porczkemények.

A cseplesz mirigyeiben egy helyen szalonnás küllemű, dió nagyságú porczkemény elfajulás találtatott. A nyombél felső részében, épen ott, hol a gyomorcsukkal érintkezik, két hüvelyk terjedékű, fél hüvelyk

vastag porczkemény, halavány fehér színű rákos elfajulás találtatott.

A belek üresek, takhártyái szennyes, szürke, itt-ott palakó színűek, tüszői nagyobbodva voltak.

A vesék vérdúsak: a bal a rendszerűnél nagyobb, héjálománya tapintásra keményebbnek találtatott.

Górcsői vizsgálat Balogh Kálmán tudortól.

A bélfodri mirigynél ép szövetnek nyomára sem akadtam. Rendetlen alakú, különböző, de jelentékeny nagyságú sejtek halmazává volt az átváltozva, s közöttük csak gyéren húzódtak vékony kötszöveti rostok tova. A sejtbenek finoman szemcsézett volt, számos enyvéd testecsekkel. A gömbölyded, durván szemcsézett magvak szinte az enyvéd átváltozás nyomait mutatták, mire a rostoktegekben is lehetett akadni.

Jelzés: rostsejtrék (carcinoma medullare).

A gyomornyitnál mirigyeknek semmi nyoma, melyek elveszte azonban a borszesz által is bekövetkezik. Az izomzat alakelemei élesen kivehetőek voltak, azonban úgy bennök, mint az őket körülfogó, a rendesnél sokkal dusabban mutatkozó kötszövetben az enyvéd átváltozás jelentékeny mértékben volt kifejlődve.

Jelzés: kötszöveti túlfejletség és enyvéd átváltozás; mi utalás kezdődő rostrákra.

A gyomorcsuknál a gyomorfal egyes rétegei megkülönböztethetőek nem voltak, mivelhogy az egész kötszöveti rostoktegekéből állott, melyek sokszorosan keresztezve egymást, minden közibük fogott s a gyomorfal rendes szövelemeihez tartozó részeket enyészetre hoztak. Az enyvéd átváltozás szinte nem hiányzott.

Jelzés: rostrák (scirrhus). (Folyt. köv.)

Néhány érdekes vázlat az orvos-sebész gyakorlatból.

Közli Detsányi Lipót tr. Pesten.

I. B u j a g (Syphiloid).

A gyógytan haladását azon időtől lehet származtatni, midőn az alap nélküli okoskodások teréről lelépve, a tények tárgyilagos, szabatos észleléséből tiszta felfogás és helyes ítélet után származó következtetések után indult. S ezen oknál fogva kétségkívül, hogy a betegségek felismerésére nézve azok kimondhatlan nagy előnyben vannak, kik elfogulatlan észszel, buvár lélekkel megáldva betegek ezerein öregbithetik tapasztalataik hosszú sorát. Csak ilyenektől lehet várni, hogy a kétes esetek felderítésére, a dolgok valódi állásának felfogására hathatósan közreműködjenek. S az ilyen tehetségek szükségét annál inkább érezzük, minthogy nem egyszer a tünetek annyira elrejtve, hogy kevésbé gyakorlott szem és ész azokat észre nem veszi, vagy érdemleg nem méltathatja. A következő köreket ide vonatkozó példát nyujt, minthogy nyilvánvalóan bizonyítja, mily világosság áradhat homályburkolt tárgyra, ha a körülmények helyes megítélése után a következtetés bátor és szilárd.

N. N. 64 éves, sebész, midőn ezelőtt 3 hónappal Bécsbe, ott hagymázban fekvő fiához sietne, észre sem vette, hogy holmijának elrakása s uti táskájának czepeleése alkalmával bal mutató ujján lévő, repedezett pecsétgyűrűje kezét sértegette. S még Bécsben is, midőn kedves betegének ágya mellett, mint

apa és mint orvos is éjeket virasztana, a nehezebb kedélyfájdalmak eltompították az ujján lévő sötét vörös, gombostű nagyságú pörsenésből eredő keserves érzést. Csak kilencz nap lefolyása után, midőn már szeretett gyermekétől a halált eltávolítani sikerült, tapasztalá: hogy az addig alig észrevett kis dagocska mindinkább mélyebb gyökeret ver, szélességében is kiterjed, és jobban fáj; mindezek dacára inkább saját gyermekének haza szállíttatására, mint még addig csekély kiterjedésű bajának legyőzésére gondolt volna, ha csak bécsi rokonai s ismerősei folytonosan nem nógatják vala, hogy saját egészsége végett kimerítő orvosi tanácsért folyamodjon. Schuh egyetemi tanár első vala, kinek ujját megmutatá. Ezen jeles szakférfi csekélynek mondotta ezen bajt, lényegét csak külhám és irhától fosztott, káros kül behatásból eredő sebnek nevezvén. Langy lágyító füröszteket rendelt. Bár ezen gyógymódnak alig volt sikere, miután azonban Dumreicher tanár kórodáján hasonló véleményt hallott, félig-meddig nyugtatva ment haza, otthon azonban, a bécsi tanácskozmányban ajánlott, s szorgalmasan alkalmazott gyógyeljárás dacára, óráról-órára nagyobb fájdalmat érzett, s ujját a rajta lévő dagnak színe, érzékenysége és kiterjedése miatt rozszabb indulatúnak tekintette. Végre, miután két üggyárs barátai által alkalmazott timsós oldat és légsavas ezüstéleggeli érintés sem vala képes javulást előidézni, azon szilárd szándékkal sietett Pestre, hogy műtétellel hagyja kiirtani az ujján eredett új képletet.

Múlt hó tizenkettedikén következő állapotban érkezett Pestre: a jól táplált, de sápadt tekintetű beteg bal ujjá első perczen támadt újképzet van, mely kerekded, mintegy 4—5'' átmérőjű, s a környező egészséges bőrből, mely virágkehelyként foglalja körül csigaszzerűen kidudorodottnak mutatkozott. Már minden érintés nélkül is, de annál inkább érintésre fájdalmas, mely fájdalom, bár nappal sem szűnik meg, őt leginkább éjjel gyötri, még pedig annyira, hogy a rajta lévő jeges borogatásnak sem enged. Többi ujján, markán, alsó és felső karján mi kóros sem vehető észre, kivéven, hogy ugyanazon oldalon a hónali mirigyek beszűrődve találatnak. Ezenkívül általános levertség, lázas mozgalom, s étvágyhiány, végre időnkinti hideg borzongásokról panaszkodott. A kórjelek ily rajával mutatá be magát itten egyik országszerte híres műtészünknek és érdemdús itteni sebészi osztályos főorvosunknak, ki a bajt — tárgyi és alanyi kórjeleiből megítélvén, velőszerű ráknak nevezte el, s az ohajtott műtételt, mint kóros vérű egyénben sikernélkülit először megtagadta, később pedig azt a szenvedő nagy kérésére másnap véghezvinni elhatározá.

Midőn a beteg 24 órával később beteges keze bal tenyerének karimáján vörös pettyeket mint az az idő alatt történt beszűrődésnek mindannyi kórjeleit észrevéve, reggeli 9 órára a sz. Rókushoz címzett kórodába sietett, a kérve-kért műtétel elhatározottat; de midőn a hangyhalvány elkábitás a hatvan néhány éves híg vérű (hydraemicus) öregnél mint veszélyes eljárás megtagadtatott — a Cancolin tesztalegy alkalmazása lett javulva. A beteg, orvos létére e gyógykezelés nagy fájdalomosságát ismerve, annak alkalmazását minden rábeszélés dacára sem engedvén meg. Balassa tanár tanácsaért annak kórodájába sietett.

A munkásság jutalmát alig lehet összehasonlítani a természet szerencsétető adományaival, munkásság és türelem mellett megtanulja az ember az alsó és a felsőbb mennyiségtan törvényeit, de oly tannál, mely sok tekintetben csak valószínűségeken alapszik, s melynél ezen valószínűségek legfőbb fokait minél sebesebben egy igaz fogalomná átalakítani szükséges, türelem és munkásság nagyon sokat, a gyors felfogás pedig legtöbbet ér. Ezen állításomnak igazságát soha jobban megtestesülve nem láttam, mint azon pillanatban, midőn a tisztelt tanár szokott vigasztaló barátságos arczczal a bajos kézre rá tekintett, s a betegnek és hallgatóinak rögtönében kijelentette, hogy a bal mutató ujjon az éjente fokozódó fájdalmak, nemkülönben a karon látható vörhenyes kütegeknél és a beszüremkedett mirigyeknél fogva a rákhoz nagyon is hasonló fekély nem egyéb mint *bujag*.

Ha a szeretett tanár ezen kórisméje által figyelő növen-

dékei meglepettek, mennyivel meglepőbb volt azon állítás a jelenlévő gyakorló orvosokra nézve, még pedig annál inkább, minél erősebben állította a beteg: hogy egész életében bujakóros baja nem volt, hogy nem emlékszik rá, miszerint hónapok óta bujakóros beteget gyógykezelt volna. Mindamellet a tisztelt tanár fentebbi véleményéből mitsem engedvén, a bujagnak nyilatkoztatott fekélyre, mely mirigybeszűrődésekkel volt szövődve, külsőképen kénsavas rézével oldatot, belsőképen pedig Zittmann-főzet néhány szakaszát ajánlotta.

Ily körülmények között a beteg egy részről két jeles orvosnak baja felől annyira szétágazó kórisméjét hallván; más részről pedig egyiktől sem várhatván műtésre való hajlamának kielégítését — minden rábeszélés dacára, a kapott javatlatok egyikének sem akarta magát alávetni, s elhatározta ismét Bécsbe menni, baja felől ott újonan tanácskozandó. Schuh tanár, ki ott másod ízben látta, a baj lényege és jelleme felől tartózkodva nyilatkozott, s azt üszöknek keresztelvén, belsőképen semmit, külsőképen pedig következőt rendelt: **Rp.** Boracis venetae, dr. 1. solve. in aq. dest. unc. 4. Ezen oldat 30 óráig a fájdalmak szaporodása mellett siker nélkül lett alkalmazva, miert a beteg kétségbeeseten Dietl jeles főorvost kereste föl, ki a dag egyik részecskéjének górcsói megvizsgálása után kijelentette, hogy csak ugyan igaz a Balassa tanár úr által tett jeles kórismeret, s hogy a baj bujag, miert őt azonnal Hebrához küldötte, ki is szokott üggyársi készséggel és kitünő szaki képességgel teljesített vizsgálat után kijelentette: hogy nemcsak a Balassa tanár jelzése döntetlen való, hogy a bujakóros anyag a repedezett gyűrű által oltatott be, hanem hogy számos ezer beteg között ez harmadik esete, hol gyakorló orvos ily módon és ily helyen bujakórilag megfertőztetett, s Dietlrel együtt szenvedő üggyársunknak higyantos bekenéseket ajánlott, helybeliképen pedig: Empl. mercur. de Figo.

Szembeszökő jó volt a siker, a bujag mult, a beszűrődött mirigy fogyott, a fájdalom enyhült, az éjszakák nyugodtabbak, s a beteg — ki velőszerű ráknak gondolt baja miatt kétségbeesetten még Pesten létekor végrendeletet csinált — tökéletes helyreállításának úgy néz elébe: hogy nemcsak családjának, de hivatásának is nem sokára visszaadva fog élhetni.

A tisztelt olvasó kérdezhetné, honnan van, hogy ezen leírt bujakóros esetet oly nehezen lehetett megismerni? Ime ezért: különbözött ez a közönséges bujakóros fekélytől először alakjára nézve, másodszer pedig eredésére és némiképp helyére nézve is. Mi külemét illeti, nem volt emeltebb keményded karimája, szalonnás feneke, mint a közönséges bujafekélyeknél, hanem egész felülete csigaalakú, domborodott volt, a domborodottság a mélyből elősarjadzó húskínésű tömegcsék által képezettvén; továbbá a külhám és az irha által abroncsszerűleg vétetett körül. Mi eredését illeti, betegünknek nem volt tudomása időről és alkalomról, midőn és hol bujakóros fertőzésnek ki lett volna téve.

A közlemény int bennünket, hogy a jelzésnél szerfelett elővigyázóknak kell lennünk, s egyébkint csekélynek látszó tüneteket elhanyagolnunk nem szabad. Azon eseteknél, melyeknél a dolgok felületes megtekintése mellett a bajt komolyabbnak és veszélythozóbbnak nyilatkoztatjuk, mint ez a valóságnak megfelel, a kuruzsolóknak tágas működési tért szolgáltatunk, minthogy a megfélemlített beteg, ha segélyt keres, nem tekintvén az egyént, arra bízza magát, ki sikert ígér. S nem megeshetik-e a közölthöz hasonló esetekben, hogy midőn az orvos halált jósol, népgyógyászok a beteget holmi kenőcsök, füstölgetések által helyre állítják.

Védelem a fülzsírdugaszokra vonatkozólag.

Tisztelt szerkesztő úr!

Böke úr az OHL. 30. sz. megjelent észrevételeire, melyeket u. e. lap 29. sz. közölt cikkemre alkalmazni jónak talált, következőket bátorkodom megjegyezni.

Cikkem egyik tétele következő:

Némely egyéneknél azonban oly bő az elválasztás, s a

fülzsír eltávolítása oly csekély arányban áll vele, hogy a küllhalljáratot ür általa előbb-utóbb egészen kitöltetik. Ez annál könnyebben történik ott, hol a küllhalljárat szűk, hol az egyén foglalatossága következtében por nagy mennyiségben jut a halljáratba, hol az állkapocs mozgásai — mint idősebb egyéneknél — nem eléggé erősek a váladékot kifelé mozdítani.

Ezen tétel értelme oly világosan van kifejezve, hogy mindenki annak első részében, t. i. a bő elválasztásban az elsődleges okot, a másodikban, t. i. a szűk halljáratban sat. az elősegítő körülményeket tekintendi.

Böke úr pedig a fönnebbi tétel értelmét következőleg igyekszik megczáfolni:

„Igy nyilatkozik P. m. tanár úr, s ha ezt jó hiszemben elolvassuk, azt hinnők: *hogy legio azok száma*, kik fülzsír halmozódásban szenvednek, pedig mindenki tudja, hogy noha sokan a tisztításra kevés gondot fordítanak, az oly gyakran még sem fordul elő.“

Saját véleményünk szerint azonban a „*némely egyének*“ kifejezés a „*legio számmal*“ semmikép nem azonosítható.

Továbbá B. úr írja:

„Azt is kellene föltennünk, hogy molnárok, kövezők és más porban foglalatostkodó osztályok ezen kór *legnagyobb számát* szolgáltatják, a tapasztalás pedig ezt is megczáfolja.“

Ez igaz volna, ha ottan, hol B. úr eddigi tapasztalatait gyűjté, a népesség nagyrészt molnárok és kövezőkből állana. Ha tehát azt állítottuk, hogy ott, hol az elválasztás bő, könnyebben gyűl meg a fülzsír oly egyéneknél, kik porban állanak, tapasztalatunkra hivatkozánk, s úgy hiszem, hogy a pozitív tapasztalat inkább jogosít valamely állításra, mint a tagadó föltevés.

B. úr következőleg folytatja észrevételeit:

„s ha idősebb egyéneknél csak azért fordul elő a fülzsírdugasz, mert az állkapocs mozgásai nem eléggé erősek, minden aggnál található volna; hol egyenlő az ok, ott a hatásnak is egyenlőnek kell lennie, a mindennapi észlelés pedig ezen tétel alaptalanságát bizonyítja.“

Az állkapocs hatálytalan mozgásai nem mint a gyülemek képző oka, hanem, mint cikkünk elejéből kitünik, mint elősegítő körülmény van általunk idézve, és pedig csak ott, hol az elválasztás bővebb, mire B. úr sietségében nem figyelt.

Hogy a fülzsírdugaszok létrejöttét csupán csak küllhalljáratokban keressük, tudunk szerint cikkünkben ép oly kevéssé tünik ki, mint B. úr által rovasunkra fogott azon állítás, miszerint a fülzsírdugaszokat mindig, mint a dobhártyáig terjedőket irtuk le, véleményünk szerint természetes, hogy mielőtt a dugasz a dobhártyát eléri, közöttük ürnek kell léteznie.

Hogy pedig a fülzsírdugaszok nem ritkán mélyebb bántalmakkal párosulvák, cikkünk egyik utolsó fejezetében világosan állítjuk, noha B. úr azt igyekszik Toynbee idézése által kimutatni, miszerint e körülmény figyelmünket teljesen elkerülte.

Hogy aggastyánoknál a porczos halljárat merevül, és nem mint B. úr állítja, lazul, teljesen meg vagyunk győződve, miután e meredtséget a bécsi aggastyánápoldákban több mint ezer egyéneken észleltük, mert a küllhalljárat nem egyedül lazuló kötszövetből, hanem legfőképen porciból áll, és ez az, mely merevül, miről mindenki meggyőződhet, ki a porczos halljáratot aggoknál és fiataloknál összehasonlítja.

Noha cikkünket tudományos észleletekre alapítottuk, szívesen fogadtunk volna mindazonáltal bármely bírálatot, mely tapasztalatainkat kiegészíteni, vagy azokat a tudomány és józan észlelés terén útba igazítani képes leendett; B. úr észrevételeivel szemközt azonban azon őszinte reményt kell kifejeznünk, hogy ezúttal a tapasztalás eredményeinek kedvéért igen élénk képzelményein túladand.

Fogadja szerkesztő ur tiszteletemet, melylyel maradok sat.
— Bécs, 1862. nyárhóban. Politzer Ádám tr.

a fülgyógyászat egyetemi m. tanára Bécsben.

HAZAI KÖNYVÉSZET.

Értekezés a fürdésről, írta Pete Zsigmond, orvossebész-tudor. Budán, a kir. magyar egyetem nyomdájából. 1862. Nagy 8 rét 56 lapon. Ára — keménykötésben — 1 forint.

A czimzett értekezés miután f. é. 1862-ki tavaszutó 17-és 31-én a budapesti orvosgyelet üléseiben felolvastatott volna, a „Pesti Napló“ tárczájában, nemkülönben a „Gyógyászat“ban is megjelent, így tehát országot világot látott mű. Most önállóan megjelenvén, ismét útra kell.

Midőn valamely munka értékének ismertetése czéloztatik, mindenelőtt szükséges, hogy az ítéssz a szerző szándokát, melyet elérni akar, szemelőtt tartsa, mert csak ily módon lehetséges, hogy a bírálat igazságos legyen.

Atolvasván a szóbanforgó füzet tartalmát, az olvasónak azon meggyőződésre kell jutnia, hogy a szerző oda törekedett, miszerint a fürdést népszerűen tárgyalva, a közönség előtt annak szükséges voltát kiemelje, nemkülönben, hogy a fürdés minél általánosabb elterjedésére serkentsen. Ezen igyekezet mindenestre dicséretre méltó, s méltánylást érdemel, mit azon óhajjal fejezünk ki: vajha minél számosabban lennének, kik a fürdés czélszerűségét felfogva, úgy tisztasági mint egészségi szempontból azt életrendi tényezőik közé felvennék.

Épen azért, mert a szerző iránya népies, s így a nagy közönséget tartja szemelőtt távol van tőlünk, hogy jelenleg a szigorú tudományos igények mérveit alkalmazzuk, hanem csak annyit jegyzünk meg, hogy a szerző Liebermeister legújabb, a hideg fürdőknek a test melegére való befolyását tárgyazó nagy fontosságú cikkét felhasználhatta volna, mint egyszersmind helyesen cselekszi, ha a bőr tevékenységét és jelentőségét annak szerkezeti sajátságaival egyetemben terjedelmesebben és tüzetesebben tárgyalja, mert ekként a közönségre, melynek művét szánta, annál meggyőzőbben hathatott volna. Egyébiránt a szerzők első munkáikkal úgy vannak, hogy irás közben egy némely dolgokra, melyek nagyobb fontosságát később belátják, nem fordítanak kellő figyelmet.

Végül el nem mulaszthatjuk, hogy a szerzőt a pályán, melyre lépett tántoríthatlan kitarásra fel ne szólítsuk. Iparkodjék, ne csak minél tökéletesebb munkálatok által a nagy közönség figyelmét a fürdésre vonni, hanem még azon is legyen, hogy önálló buvárlatok által a fürdészetet előbbre vigye, mely feltételeknek ha majdan megfelel, mindenki elismerésére bizton számolhat.

Az értekezés 4 részből áll: I-ben a fürdés története adatik elő; II-ban a fürdés általánosán tárgyalatik; III-ban a tiszta vízfürdő élettani és gyógytani szempontból tekintetik; a IV rész pedig a tiszta víz-fürdő változatainak némely kiváló alakjait foglalja magában. Tolnai Mihály.

L A P S Z E M L E.

(—i—h) **A mesterséges és a természetes cukros hugarról.**

Winogradoff kísérletei után a cukros hugarról (diabetes mellitus) a következőket közli:

1) Ha békák az őszi hónapokban curarával megmérgeztetnek, a mérgezés után 24 óra múlva cukros hugar következik be, mely 3 napig tart, s ezen idő alatt a békák nagyobb része magához tér, ha a mérgezés nem volt szerfelett nagy fokú.

2) A tengeri nyulaknál curara mérgezés után mesterséges légzés mellett a cukros hugar két óra múlva, sőt hamarabb is előáll. A kísérleti idő alatt (4—5 óra) a megmérgezett állat hőmérséke C. sz. 5°-kal csökkent.

3) A megmérgezett békáknál a cukros hugar a mozgás képesség elvesztése után 12 óra múlva jelenkezik, s megszűn, mihelyt a békák magukat felvéve képesekké lesznek újra mozogni.

4) Télelőben curara cukros hugar nem idézett elő, úgy szinte őszi és ősziutóban sem lehetett azt támasztani, ha békáknál előbb a máj kiirtott; a tengeri nyulaknál a májded-

nyek lekötésével végezett hasonló kísérletek ugyanazon eredményre vezettek. Így tehát curaranak nincs meg a szóbanforgó hatása, midőn a máj hiányzik, vagy ennek cukorképző működése veszte van.

5) A bélfodort és a békáknál az uszhártyát curara mérgezés után vizsgálván, a kicsiny edények soha se mutatkoztak kitágultaknak.

6) Az élelynek felvétele a vérbe a szervezetben levő cukor elégsére nagy befolyással van. Több béka gyomrába ugyanazon cukoroldatból annyi fecskendetvén be, hogy mindegyikükénél cukros hűgyár fejlődött ki, ez hamarabb maradt el azoknál, melyek tiszta élelyben voltak, mint melyek közönséges körlevegőben tartózkodtak, s ismét az utóbbiban levőkénél 12 órával előbb szünt az meg, mint a könnylégyben helyet foglaltaknál.

7) Tengeri nyulaknál a curara okozta cukros hűgyár után a májban se a cukorany, se pedig a cukor mennyisége nem szaporodik, hanem ellenkezőleg az utóbbi a húgyban rendkívül növekedik.

8) Valószínű, hogy a curara cukros hűgyárt azért okoz, mert általa az izmok tétlenségre kárthatatvák; a tétlen izmokban pedig a májképezte cukor és a cukorany el nem ég, mint ez munka közben történ. Ebből érthető meg a hőcsökkenés, melyet egyenlőmelegű állatoknál (Homeo-thermen) curara mérgezés után észlelhetni.

9) A rendes körülmények közt az izmokban levő csekély cukormennyiség a curara vétele után igen megnövekszik. Az izomcukor egészen úgy mint a máj- vagy húgycukor a fényirányulási síkot (Polarisationsebene) jobbra hajtja, s borlangerjedésbe mehet át.

10) Az izomcukor cukoranyból képződik, még pedig részint a máj, részint pedig az izmokban. Ha tengeri nyúl a májedények lekötése után 3 óra múlva kivégeztetik, az izmokban úgyszólván semmi cukrot sem lehet találni, néha azonban annak némi nyomára akadhatni. A tengeri nyulnál, mely a májedények lekötése után még 3 óra hosszant élt, a halálmeredtség igen gyorsan fejlődik ki.

11) Az izmok borlangkivonatát elpárologtatván, a maradék vízben feloldva a CuO-et élelyteleníti, de Cu₂O váladék nem képződik.

12) Ha cukros hűgyári vizelethez husdékot (kreatin) tartalmazó töményvizoldat adatik, az a CuO-et élelyteleníti ugyan, de a Cu₂O ki nem válik, minthogy oldatban marad, s ebből higitott SO₃ által színrebből álló váladék nem képződik.

13) A 12. alatt közölt lelet még szembetünőbb, ha cukros hűgyári vizelethez, például 3—4 köbcentimeterhez, néhány csepp husal (kreatinin) adatik, mely husal horganyhalvagból (Kreatininchlorzink) hevenyében készített PbO.HO által állítatott elő.

14) A 12, 13 szám alatt előadottak észlelhetők ha a cukros hűgyári vizelet (Winogradoffnál 8%-os tartalmazott) rendessel kevertetik.

15) A rendes vizelet cukortartalmú, s ezen felül oly anyag van benne, mely a CuO-ből képződő Cu₂O-et oldva tartja. A cukros hűgyári vizelet, idéztessék bár betegség vagy curara mérgezés által elő. az által tűn ki, hogy nincs benne azon anyag, mely a Trommerféle kémlésnél támadó Cu₂O-et feloldja.

Hasonlóképp működik a husal, mely a rendes vizeletben előjön, míg ellenben cukros hűgyárban szenvedőkénél a husal mennyisége igen meg van csökkenve, mely utóbbi tétel azonban még számos vizsgálaton alapuló megerősítést igényel. (A. f. p. A. u. Ph. u. f. kl. M. XXIV. 5. 6.).

(—s—c) Adatok a beszéd és az emlékezés központi szerveinek ismeretéhez.

Broca két elmebetegét észlelt, kiknek életében legfel-tünőbb körjelenség a beszélesi képesség hiányzása vagy leg-alább nagy mértékben való megnehezülése volt, noha e mell-lett az értelem, a nyelv és a többi beszédszervek, tökéle-tesen rendes állapotban levőknek mutatkoztak. Halál után meg-

történvén a bonczolás, baloldalon a 2 és 3 homloki agyteke-redés elroncsolva találtatott, még pedig egy ízben lágyulás, s másik esetben vérömleny által. Ezen lelet, megerősíteni lát-szik Bouillaud nézetét, ki szerint a beszézés központi szerve az agy homloklebenyében fekszenék.

Midőn Wagner R. Broca esetét közölte, saját tapasztala-tatából a következő esetet beszélte el: elmebetegem volt, kinek emlékezése teljesen hiányzott, míg értelme egészen ép volt, hosszú ideig fájdalmakról nem panaszkodott, mint szinte hűdést és rángásokat nem lehetett nála észrevenni. Csak ha-lála közelségekor kezdett feje fájni, midőn egyszersmind rán-gatózások is mutatkoztak, s végtére a jobb oldal és a zár-izmok hűdése következett be. Bonczolásnál a jobboldali agy-fél egészen épnek tűnt elő, míg a baloldali agyür hátsó szarva mérsékelten ki volt tágulva, hámfelülete megvastagult, to-vábbá kocsonyaszerű izzadmány által fedetett, mely még ezen felül a láttelepen mutatkozott, mely utóbbi ezen felül meg volt lapúlva; az Ammon szarv, az ék (cuneus) és az öv (cingulum) meglágyult. Wagner R. a közölt kóresetben Bergmann szóbeli közleményét, hogy az Ammon szarv az em-lékezés székhelye, igazoltnak látja; ezt azonban nem Gall ér-telmében kell venni, hanem aként, hogy az elmeműködések az agy egyes részeivel a legszorosabb viszonyban állanak. Végtére úgy Broca mint Wagner lelete által hatalmas csap-ást szenved azon nézet, mintha az egyik agyfél a másikat pótolhatná, mindegyik esetben ugyanis csak az egyik oldali lévén bántalmazva, a kifejlődött tünet mégis az illető mű-ködés teljes megszűnését jelölte.

(—i—h) A vörös véresejtek képződéséről.

Boettcher Arthur, dorpati tanár, vérjegeczenyvíz olda-tán keresztül élely és CO₂ áramot vezetvén, vörös és finom szemcsékből álló váladék képződését látta. Ama szemcsék górosó alatt megvizsgálatván, gömbölyded testecseknek mu-tatkoztak, s vörös véresejtekhez igen hasonlók voltak. Leg-alább számos górosóvész, ki a szóbanforgó képleteket látta, azokat véresejteknek nézte. Az egyes szemcsék nem mindany-nyian egyenlő nagyságuk, körülbelől azonban oly nagyok mint a színes véresejtek, melyekkel egyébkint még több tekin-tetben megegyeznek; mesterséges véresejteknek tarthatók, mi annyit tesz, hogy a magasabb szervezetű állatok véresejtei a vér-folyadékban a légzési folyamat által jönnek létre. Ezen tárgyról Boettcher közelebb tüzetesen fog értekezni. (A. f. p. A. u. Ph. u. f. kl. M. XXIV. 5. 6.).

Gyógytani és gyógyszerári ujdonságok.

+ *Vasiblacos zsírédegy (glycérolé de iodure de fer. Jo-duretum ferri glycerinatum)*. Vézu a vasiblacot (FeJ) először kákaóvajjal keverte össze, hogy ama szer változatlan mara-djon, később azonban a zsírédegyt vette igénybe, s vénye kö-vetkező: **Rp.** Jodi, grammata 35 (1 gramme 13,7 szemer); ferri alcoholisati, gramm. 70; glycerini, gramm. 400. A ké-szitmény smaragdözd, keserű és összehúzó izű, s az ib-lány jelenléte nem érezhető; a vasiblacos oly arányban van benne mint Dupasquier vizoldatában, melynek pótlására van szánya. (B. g. d. Th. m. e. ch. 1862. nyárhó 30-án).

+ *Vasiblacos zsírédegyzörp (sirop d' iodure de fer à la glycérine. Syrupus iodureti ferri glycerinati)*. Vézu a vasib-lacos zsírédegyt a következő zörp készítésére használja. **Rp.** Jodureti ferri glycerinati, gramm. 4; Syrupi gummati gramm. 200; aquae florum aurantiorum, gramm. 30.

Ugyancsak Vézu a vasiblacot labdacsalakjában kákaó-vajjal adja. (B. g. d. Th. m. e. Ch.).

+ *A podophyllum peltatum* a szirontafélék (ranunculaceae) családához tartozva az éjszakamerikai egyesült államok erdei-ben és a patakok hosszában nagy mennyiségben jön elő. Gyökerének hatása, mely gyógyszerként használtatik, a jalap-páéhoz leginkább hasonló, s úgy látszik, hogy a belek tak-hártyáját izgatja, minek következtében híg bélürülések tör-ténnek. A podophyllum ható anyaga a podophyllin, mely il-

lékony mint általában a szirontafélék ható része, s Burgon szerint a jalappa elé teendő mindenhol, hol székelési erőtetés és hasosikarás lévén jelen, a béltartalom gyors kiürítése igényeltetik; szinte jól használhatni a váltólázaknál, hogy pedig erős hatása gyengitessék higanyhalvaecsal (calomel) vagy pedig tiszta borkővel lehet keverni. Poralakjában adagonként 10—12 szemer nyújtható belőle. A podophyllinből adagonként 2—3 szemer elég, míg a podophyllum-kivonatból, mely az éjszakamerikai egyesült államokban szerfelett járatos 4—5 szemer kell. Kik a podophyllint készítik a szemöldökön genytüszös küteget kapnak. (Pharmaceutical Journal, 1862-ki tavaszéle).

+ *A fáj zanót (cytisis laburnum)*, mely kertjeinkben szép sárga virágfürtjeiért kedveltetik az állati szervezetre nevezetes befolyással van. Így Tollard és Vilmorin találták, hogy fiatal hajtásai és talán levelei is hashajtók és hánytatók. Később Chevallier és Lassaigne a magvakból zanólatat (cytisin) állítottak elő, melyből 8 szemer szédelgést, görcsös rángatózásokat és elsápadást okoz, ezen tünetek csak nagy mennyiségű borköves citromlé felvételének engedvén. Hitték, hogy a zanólat mint hánytató használható lesz, s hogy belőle 5 szemer annyit ér mint 3 szemer hánytató borkő. Legközelebbi időben pedig Scott Gray az idevonatkozó vizsgálatokat úgy vegyi, mint gyógyhatási tekintetben felvévén, a magvakban és a héjban három különböző hatóanyagot fedezett fel, melyek egyike a zanótsav (laburnumsav), másik ketteje pedig a közönbös fájdék (laburnin) és a zanótdék (cystinea). A laburnumsavból egy adagban 5—10 centigramme-ot, a cystineából 5 milligramme-től 20 centigramme-ig, a laburninból pedig 25—60 centigramme-ot adhatni. A héj vagy a magvaknak vízkivonata 5 milligramme-től 10 centigramme-ig menő adagokban nyujtassék. A vízkivonat igen változékony, míg a laburnumsav és a cystinea borlang-oldatai eléggé állandóak. A cytisis-készítmények Scott Gray szerint nem izgatók, s az étundor és hányás, melyel használásuk össze van kötve csak akkor mutatkozik, ha a laburnumsav, mely kiválólag az idegrendszerre hat, nagy mennyiségben jutott a szervezetbe, ha ellenben a nyujtott adagmennyiség mérsékelt, akkor az idegrendszer esékély izgékonyosságán kívül még az érlökések és a légvételek némi szaporaságot érezhetni, mire az érlökések lassulása, ellankadás és álomosság következik, nemkülönbö a húgy és az epe elválasztása nagyobbul. Scott Gray a cytisis laburnum készítményeit a hörglobi köhögés és a görcsös fuldoklási rohamoknál (asthma) jó sikerűnek találta, de legjobb hatásukat oly emésztetlenségénél észlelte, mely epés há-

nyás és váltogatva majd hasmenés, majd pedig székszorulásokkal volt egybekötve. Az utóbbi esetekben a fennkített adagmennyiségeket naponta háromszor nyujtotta, még pedig, mindannyiszor evés előtt, s ezen gyógyszerelést hat héten, két hónapon keresztül folytatta. Továbbá a cytisis még a máj működési bajai legtöbbszörénél, nemkülönbö a számarhurutnál is sikeresen működik, ily alkalmakkor azonban arra felettébb kell ügyelni, hogy kicsiny de gyakori adagokban nyujtassék. (Edinburgh Medical Journal. 1862.).

+ *A sisakvirággal (aconitin)* hatásra nézve a zsáspaal- és kikircsallal (colchicin) körülbelől megegyezvén Liégeois és Hottot vizsgálatai szerint a csipős bódító mérgek közé sorolható. A bélcső által a sisakvirággal sokkal gyorsabban szivatik fel mint akár a szoral, akár pedig a curara. Az idegrendszer központjára hat, még pedig először a nyult-, majd azután a gerinczagyra és végtére magára az agyra; mindelőtt a légzés, azután az érzésképeség és végtére az akaratos mozgások szünnév meg. Midőn hatását a központra külölte volna, a környi idegeket támadja meg, de azon különösséggel hogy a központfelé fekvő idegtörzsek a mozgás és az érzésre való befolyásukat később vesztik el, mint a környiebben fekvő ágak. A szív működése szinte megzavartatik, még pedig magára az izomállományra való közvetlen hatás folytán. (Journal de physiologie de l'homme et des animaux. 1862.).

+ Hogy a *szemkenőcsök*, melyek vajjal vagy zsírral készítve oly hamar romolnak, tarthatóbbak legyenek, Keffer ajánlja, hogy vivőszérül hímjóolaj nyolczad súlyrésznvi viaszszal keverve használtassék. Ily módon a kenőcsöket akár meddig el lehet tartani, mint erről Vée többszörösen meggyőződött, s ezen buvár szerint a hatás az által még növelhető, ha több viasz vétetik. (Répertoire de chimie. 1862.).

+ Hardy a *hangyhalvány (chloroform)* tisztaságát akéut kémléli, hogy beléje szikenyt (Na) dob, mely ha változatlanul marad a hangyhalvány vegytiszta, míg ellenben ha borlang vagy más hasonló anyagokkal van keverve, légek fejlődnek ki, melyek legtöbb esetben mocsárlég és szénélegből állanak. Ezen kémhatás rögtön és még hidegben bekövetkezik. (Journal d. Chimie Med. nyárelő).

+ Általában tudva van, hogy a *közönséges kikircskészítmények* hatása igen bizonytalan, miért Percy helyettük a colohicina alkalmazását vette igénybe, még pedig igen kiélegető sikerrel. Az adagolásnál azonban a szer mérges volta miatt szerfelett vigyázni kell. Biztos adagokul $\frac{1}{30}$ — $\frac{1}{45}$ szemer tekinthető. (American Medical Times. 16 sz.).

T Á R C Z A.

Koritnicza.

Hasenfeld Manó, tr.-től.

Az 1861-ki szljácsi fürdőidény után őszhő kezdetén mielőtt Párisba és a külföldi gyógyvizek látogatására indultam volna, belső vágyamnak eleget tenni siettem, hogy t. i. Magyarország többi gyógyvizeit közelebb és pedig helyben megismerjem, de az ősz beérkezte végett csak felső magyarországi gyógyvizek látogatására telt az idő, hozzáadva a két, határunkhoz közel eső lengyel gyógyhelyek látogatását, mint Szavnicza és Krynica.

Az érintett gyógyhelyek valának, Szklono, Vichnye, Koritnicza, Schmek, Lubló, Bártfa, Szavnicza és Krynica. Nem akarom mind ezek leírását ismételni, minthogy tisztelt barátom és üggyársam Tóth Sándor tr. ezekről, felső magyarországi útját leírva, kitünő jó rajzot adott, és csak Koritnicza nálunk és Szavniczáról Galiziában, akarok röviden értekezni. Mindkét gyógyhely honunkban nem eléggé ismeretes, csak azon különbséggel hogy az utóbbi legalább saját hónapban eléggé méltányoltatik, holott az első nem örülhet saját hazájában azon egyarányos sorsnak. Miben rejlik ennek oka? ezt most fürkészni nem akarom, miért? és ki oka annak hogy Magyarország hathatós gyógyvizeit általjában ninesenek

az érdemlett virágzású ponton? Egy hang azt súgja, mi magunk, — mert ha mi magunk nem becsüljük ezen természeti ajándékokat hogy kívánhatjuk ezt a külföldtől? Jó lengyel szomszédaink jobb példával járulnak haza kincseik méltányolásához, ők már követik azon ösvényt, melyen a francziák már régen forognak, minek keressük messze földön, távol hazánktól azt, mit itthon a természet oly bőven nyújt. E tekintetben teljes utánzásra méltók lengyel barátaink, és akkor meg lehetünk győződve, hogy ezen sok természeti anyag nem marad parlagon, hanem az általános szenvedő emberiség halomra rakott kincsévé válik.

Tisztelt üggyársaim megengedik tehát, ha bátorodom Koritniczát ismét figyelmüknek ajánlani és emlékezetükbe visszahívni, még pedig annál inkább mivel nem messze Szljács hatalmas gyógyvizeitől, sok, Koritnicza gyógyvizét használt beteg az utógyógykezelés kedvéért, a legkedvezőbb körülmények között Szljácsra rándulhat.

Koritnicza fekszik Liptómegeyében, Beszterczetől éjszakra, honnan a Stureczen át a Rózsahegy felé vezető úton körülbelől 4 mértföldnyire Oszada falu esik. Mielőtt az ember a faluba érkezik, és pedig jobbra a falutól, ettől délnek egy szép, nagy, lassu folyótól átvágott völgy kezdődik, mely Liptómegeyének déli határáig, egészen a Prassiva havasokig terjed, kü-

rülbelől egy mértföldnyire Oszadától e völgybe egy más mellékvölgy nyílik, az úgynevezett Medokisna Dolina, vagy is a savanyú vizek völgye.

Ezen kis mellékvölgyben, a Prassivának éjszaki részéhez közel 2840 lábnyira a tenger színe felett, azon források jönnek a földszínerre, melyek megérdemlik, hogy róluk bővebben értekezzünk, mert ezek azok, melyek Koritniczát gyógyhelyé, vizét gyógyvizzé teszik.

A források, száma hárman, Ferencz József, Zsófia és Albrecht név alatt ismeretesek, s ezelőtt néhány évvel még felső, középső és alsó forrásnak hívták.

Ezen gyógyvizek vegytani alkatrészeiről, élettani és gyógytani hatásairól, bővebben szólni e közlészem feladata.

Koritnicza, mint sok más hatalmas gyógyvizünk csak néhány év óta van vegyelemelve, de így is csak minőségileg, mit Koch pénzügyi tanácsnok úrnak, a lykavai kincstári úradalom egyik főhivatalnokának köszönhetvén, ki Koritniczát személyesen kedvelve, ernyedetlen buzgalommal pártolta, s elérte azt, hogy a kormány, kinek birtokában van Koritnicza, nagy nehezen valamit tett. Ő gondot fordított e helyet emelő intézkedésekre, egy vegytani elemzést indítványozott, mire az 1852-ik évi nyárhó 24-iki pénzügyministeri meghagyással a bécsi orvosi kar egyesülete e gyógyvizek elemzésével megbízott, és felkérte az illető kórállapotokat kijelölni, melyekben e gyógyvizek hathatóságok lehetnek, és gyógytanilag javasolva volnának, — de a magas kormány sajnálta a költséget, hogy egy vegyész bizott volna meg, ki a pontos minőségi és mennyiségi elemzést ott helyben megtette volna. Habár az orvosi egylet nyilatkozata oda ment ki hogy azt az állandó fürdőorvosnak észleleti és tapasztalati útján kapott adataival legjobban elérhetni, a magas kormány még maig sem gondoskodott állandó orvostól Koritniczán.

Az 1853-ik évi őszhóban a bécsi orvosi kar a koritniczai vizek elemzése végeredményét, t. i. szorítkozva csak a minőségi elemzésre, a pénzügyminiszteriumnak beadá.

A beküldött 1, 2, és 3 számmal megjegyzett üvegekbeni víz elemzésének eredménye következő.

Az 1-ső számú forrás vize (Ferencz-József) tiszta szagtalan, íze szurdaló, későbbben csipős kesernyés, sok szabad szénsavat tartalmazó, úgy hogy üvegekbe töltve a dugasz kivétele után gyenge durranás jön létre, és látni a szénsav-buborékok felfelé emelkedését. Minden üveg fenekén sárga rozsdaszínű csapadék.

A víz kémhatása a szénsav eltávolítása után ali vala. Aránysúlya a levegő 17° R. hőmérsékénél 1,0019.

16 obony víz lepárolgása R. sz. 100° szarításnál 1612 gramme = 22,106 szemer szilárd elemet mutatott, mi ezer rész vízre számítva 2,8783 rész szilárd elemet ad.

A víz minőségi elemzése mutatott:

Kénsavas mészéleg és kénsavas keseréleget igen nagy mértékben.

Szénsavas keserélet és szénsavas vasélecszet kis mértékben. Szénsavas cselenyélecszet (Manganoxydul), szikhalvagot, mészhalgagot és kénsavas szikéleget igen kis mértékben. Kovaföld és televény vonatnyák (Humus-extract) nyoma. Szabad szénsav nagy mértékben.

A csapadék minőségi elemzése:

Szénsavas mész kitünő összetételi része. Kénsavas mészéleg és vaséleg nagy mértékben. Szénsavas cselenyélecs és szénsavas keseréleg kis mértékben. Kovaföld és televény vonatnyák nyoma.

A 2-ik számú vagy Sophia forrásnak vize tiszta, szagtalan, szinte csipős kesernyés ízű, ezen üvegek fenekén is mutatkozott csapadék. E víznek kémhatása is a szabad szénsav eltávolítása után ali vala, aránysúlya ennek is 1,0019. 16 obony víz lepárolgása itt is 100° R. szarításnál 1,612 gramme. v. is 22,106 szemer szilárd elemet mutatott, és 1000 részre, 2,8783 rész szilárd elem esett.

A víz minőségi elemzése e szerint itt is szénsavas mészéleg a kitünő elem; kénsavas mészéleg és kénsavas keseréleg nagy mennyiségben; szénsavas keseréleg és szénsavas vasélecs; kis

mennyiségben. Szénsavas cselenyélecs, szikhalvag, mészenhalvag, és kénsavas szikéleg igen kis mennyiségben.

Kovaföld, televénykivonat nyoma. Igen sok szabad szénsav.

A csapadék elemei az első forrásával egy formák.

A 3-ik számú vagy Albrecht forrás természetani tulajdonságaiban és vegytani minőségi elemeiben a többiektől nem különbözik, mennyiségi tekintetben pedig csak csekély a különbség, miért is aránysúlyú R. sz. 17° mérsékénél meghatározva 1,0021.

16 obony víz lepárolgása R. sz. 100° szarításnál 1,684 gramme. v. is 23,099 szemer szilárd elemet adott, mi 1000 rész vízre számítva 3,007 rész szilárd elemet teszen.

Tehát mint látjuk ezen elemzés igen tökéletlen, s csak mennyiben a nagyobb mennyiségben előfordult elemekből itélteni lehet, mi ugyan nagyon viszonylagos becslés, a koritniczai gyógyvizek a földes-sós (salinisch) ásványvizek rovatába adhatók. Láttuk hogy mindhárom forrás, minőségi elemeikben egyformák és mennyiségi tekintetben sem igen különböznek egymástól, mit már az aránysúly csekély különbsége is mutat, de hogy ez világosabban kitünjék, a három forrásban található alhoz kötött szénsav tartalmát határozzák meg mennyiségileg, s találtatott:

1-ső sz. 16 obonyban	0,676 gram.	=9.27 szemer
2-ik " " " "	0,677 " "	=9.284 " "
3-ik " " " "	0,667 " "	=9.147 " "

A különbség tehát mivel csak a tizedesszámban található igen kicsiny.

A források szénsav tartalma mennyiségi különbségét nem tudjuk, a vas mennyisége is ismeretlen, mely igen csekély mennyiségben lehet benne, nem vagyok tehát egyik írónkkal egy véleményű, ki azt a földes-sós vasas vizek közé sorozza.

Mint e vízben ujjonnan felfedezett elemet, szénsavas cselenyélecszet látunk, s a már régebben csak általánosán, halvanysavasakként ismeretes sókat, mint szikhalvagot és mészhalgagot találunk mérhető mennyiségben.

A források hőmérsékét, magam 1861-ik évi őszhó 12-iki reggeli 8 órákor vizsgálván, R. sz. 0,5° levegőben, R. sz. 6°-nak találtam. (Folyt. köv.)

Orvosi évi jelentés

a pesti szegény-gyermekórház 1861-ik évi működéséről.

A pesti szegény-gyermekórházban 1861-ik évi január 1-től december 31-keig orvosolt gyermekek összes száma 4908; ezek között járólág (ambulatorisch) kezeltetett 4470, és az 1860-ról 1861-re megmaradt 23-mal összesen 461 beteg gyermek 24 dajkával együtt ápoltatott az intézet ágyaiban; még pedig 403 az ingyenes és 58 a fizetéses osztályon. Ezen az intézetben ellátott 461 egyénre összesen 9868 ápolási nap esik, és pedig 8147 azt ingyenes-, 962 az első fizetéses osztálybeli 27-, és 759 nap a második fizetéses osztálybeli 31 gyermekre. — Ápolási díj fejében 678 frt. 75 kr. o. é. fizettetett be az intézet pénztárába.

A betegek mellé felvett 24 dajkára és anyára külön 301 ápolási nap esik.

A 4470 járólágos közt volt nemre nézve: 2229 fiú és 2241 leány; korra nézve: 1598 egy éven aluli, 1555 1 év-től —3-ig, 749 3-tól—7-ig és 568 7-től a 14-ik évig; születési helyre nézve 3795 pesti, 301 budai és 374 az ország különféle részeiből s más tartományokból. A kórházban ápoltak közt következő megyékből és tartományokból valók is voltak, nevezetesen: Abauj, Arad, Bács, Baranya, Bars, Bihar, Borsod, Esztergam, Fehér, Győr, Heves, Hont, Komárom, Krassó, Liptó, Marmaros, Nógrád, Nyitra, Pest, Pozsony, Somogy, Szathmár, Szepes, Temes, Tolna, Trencsén, Veszprém, Zala, Zemplén megyékből, a Jász-Kúnság-, a Csajkások-kerülete-, továbbá Csehország-, Gallicia-, Karinthia-, Morva-, Osztrák-, Stájer-ország- és a württembergi királyságból.

Ezen 4470 beteg, az egyes hónapokra osztva, következő felvételi számokat képvisel:

{	Január	Február	Mártius	Aprilis	Május	Junius
	264	358	291	421	379	512
{	Julius	August.	Szeptemb.	Oktob.	Novemb.	Deczemb.
	549	485	366	334	259	252

A kórodailag orvosolt 461 gyermek 9868 ápolási napjai következőleg oszlanak el az egyes hónapokra:

{	Január	Február	Mártius	Aprilis	Május	Junius
	629	804	946	834	660	555
{	Julius	August.	Szeptemb.	Oktob.	Novemb.	Deczemb.
	798	886	907	860	999	990

A járólág és kórodailag orvosolt betegek kórneveit illetőleg következők fordultak elő:

Kórnevek:	járolagos betegek	kórodai betegek
Agy- és gerincz-agyi bántalom	70	8
Ideg-baj	116	17
Fül-baj	57	5
Szem-baj	367	92
Orr-baj	20	1
Légzési és vérkeringési szervek bajai	772	55
Száj- és garatüri kórok	217	6
Emésztési szervek betegségei	955	39
Húgy-ivar-szervek bajai	108	22
Bőr-baj { heveny ragályos kiütés	133	9
{ nem ragályos kiütés	296	31
{ bőrsérülések, fekélyek	140	15
Sejtszövet-, mirigy-, izom-baj	218	5
Izületi-baj	116	11
Csont-baj	79	19
Táp- és vér-senyvek	806	103
Összesen	4470	438
1860-ról ápolás alatt maradt		23
Összesen		461

Az intézetben ápolatott 461 beteg gyermek közül gyógyultan és javultan elbocsátott 383, meghalt (6 haldoklóan hozatván be) 50 és ápolás alatt maradt 1862-re 28.

Az 50 halott közül kimúlt: előhaladó hűdésben 1; hártýás garat- és gége-légcsőlobban 2; tüdőlobban 2 (ezek közt 1 kétoldali tüdőlobban, 1 májtúltengéssel); tüdőmellhártyalobban 1; szívbél- és szívburoklobban tüdőmellhártyalobbal és vesetályogokkal 1; vizrákban tüdőlobbal 2; béllobban 1; vérhasban 4; bőrűszökben 2 (ezek közt 1 tüdőmellhártyalobbal kanyaró után, 1 genyvérrrel); megégésben 2; sérülésben 1; vízkórban 4 (ezek közt 2 Bright-féle veselobbal); aszkóriban 5 (ezek közt 1 béllobbal, 1 bél- és tüdőlobbal, 1 bőrűszökkel); gümőkórban 23 (ezek közt 10 általános gümőkórban, 3 tüdőgümőkórban, 1 gümőkórban agykérlobbal, 1 hártýás gége-lobbal, 1 hashártýa-béllobbal, 1 bélűszökkel, 2 bőrűszökkel, 4 vízkórral).

A külbajokban szenvedőkön 22 nevezetesebb sebészi műtét vitetett véghez; ezek közt 4 hólyagmetszés, húgykőben szenvedő gyermekeken. Szemműtét 20 esetben történt.

Összehasonlítva ezen 1861-ki orvosi jelentést az 1860-kival, kitűnik, miszerint 1861-ben 463 járólágos beteg gyermekkel s 29 bennfekvővel több ápolatott, mint 1860-ban; noha járványok ez évben oly kiterjedten nem uralkodtak mint az előbbi évben. Az ápolási napok száma 1861-ben 714-el nagyobb volt, mint 1860-ban.

A fizetések osztály jövedelme ez évben 69 forinttal ment többre mint az előbbi évben.

A gyakorlati gyermekgyógyászati előadásokban az 1861/2 tanév alatt 34 orvos-sebész növendék, a gyermekápolásról előadásokban pedig 128 bába vett részt.

Bókal János tr.
a pesti szegény-gyermek-kórház
igazgató főorvosa.

A borsodi orvos-gyógyszerészi egyesület.

(Vége.)

Ezen, a tagtársak emlékezetében örök időkre bevésztet kegyeletes ünnepély befejezése után, az ülés napirendjére áttérve, legelő az 1862-ki tavaszutó kórjárata tüzetett ki tanácskozási tárgyal. Kiküldött Horváth ttárs szorgalommal s tárgyavatottsággal szerkesztett havi jelentéséből megemlítjük, miszerint tavaszutóban részint lobos hurutos bántalmak, főleg a légzési szervekben, részint csorvás epés természetű váltólázak voltak észlelhetők; mellékesen megjegyezvén, hogy nyak- és fültömírigydaganatok nem tartoztak a ritkaságok közé. Továbbá a megyei fegyenczek kórháza köréből, hol számos évek óta hivatalosan működik, nem hallgathatja el a sülykór uralgását, s hogy ezen fogházak istenostorát csakis úgy képes pusztításában megfékezni, ha legelső tüneményeire figyelve, az életmód viszonyait kedvezőleg megváltoztatván, sülyyelleni étkeket s szereket nyújt a fegyenczeknek. Ezen eljárásnak köszöni, hogy ezen hiányosan fölszerelt, s mostoha helyzetben veszteglő kórházban, még is a halálozás igen kedvező arányt mutat föl, t. i. 600 évenként kezelt beteg között a halottak száma 2—6 között hullámzik. Külön esetei között figyelmet ébresztett egy a nyakon támadt pokolvar szerencsés gyógykezelése (bemetszés, étetés, érvágás s csorva elleni szerek), egy kulcsesonttörés három hét alatti meggyógyulása a legegyszerűbb felkötés alkalmazása mellett, s több idült, roncsolásnak indult lábszárfekekéyek iblanyos zsírűdeny, hánytató borkőpor külső használása után létrejött gyógyulása. Grosz tr. hurutos tüdőlobokat s váltólázi eseteket kezelt aránylag túlnyomó mérvben. Szabó E. tr. az imént említett kóralakokon kívül még csúzos bántalmakat is észlelt; Bódogh tr. gyakorlatában a váltóláz túlsúlyra vergődve, hurutos bajok gyérebbe fordultak elő; Miskolci tagtárs Onod vidékén tüdőlob s váltóláz esetei mellett a kanyaró jó indulatú föllépéséről teszen említést; Szlepka tt. Hámor helységében mellhártýa-tüdőlobokat észlelt, továbbá nyak s fültömírigy lobos daganatai járványszerű terjeszkedését tapasztalá. Baruch ttárs a sz.-péteri járásban hurutos bántalmakat hurutár alakjában észlelé, váltóláz ott is igen gyakori volt. Popper tr. a kórjáratra nézve csatlakozik az előadottakhoz, külön eseteiből azonban nagy fokú hártýás gégelobot (Croup) 4 éves leánykánál említ föl, hol a kénsavas rézeleg magas adagai mindaddig eredménytelen hányást eszközöltek, míg a torok részeit, különösen a gégefödöt tömörített pokolkőoldatba (dr. 2 ad unc. 2.) mártott tépetes ecsettel erélyesen be nem dörzsölé, mire aztán a kénsavas rézeleg újlag beadva, hártýaszerű izzadmányok kivetését idézte elő, s a megfűléshez majdnem közel volt gyermek meg lón mentve. Továbbá alkalma volt e hóban három gyermeknél a test különböző üregeibe tévedett idegen tárgyakat eltávolítani, nevezetesen a bárzsingtolaszt (Schlundstosser) gyakorlatában legelőször, még pedig teljes sikerrel alkalmazhatni. Egy 2—3 éves gyermek bárzsingja felső részében, t. i. jól meg nem rágott, félig főtt húsfalat vacsorálás közben megakadván, 18 óra hosszáig se enni, se inni többé képes nem volt, a gyermek nehezen, fuldokolva szedte lélekzetét. Miután a garatürben az idegen testet nem találta, a tolaszt a bárzsing majdnem alsó harmadáig bevezeté és nyilsebességgel ismét visszahuzta. A műszer szivacsos gömbjén (melyet alkalmazása előtt kisebbités okéért körülnyirt), harapás maradványai voltak észlelhetők, a gyermek pedig egyszerre feléledt s vizért esdekelvén, egyik pohárkát a második után ürité. A második gyermek kukoriczaszemet dugott orra bal lyukába, honnan sikeretlen eltávolítási kísérletek folytán mélyebben az alsó orrvezetékbe csuszott; egy harmadik gyermek végre cseresznyemagot tömött baloldali külső hangvezetékébe. mely a vezeték közepébe megakadván, egy vidéki orvostárs eltávolításában siker nélkül fáradozott. Ezen két testecskét játszi könnyűséggel vette ki, a gombos kutasz szögletesen meggömbített vésős végével (Meisselende), melylyel a gömbölyded tárgyakat felülről hátra akként kerülte meg, hogy egyszerű emeltyűlökéssel a magot és szemet há-

tulról előre tolhatta ki.)* Kún tr. végre saját gyakorlatából is csúzos hurutos lobok mellett a csorvás, epés természetű váltólázak gyakoriságát következtetve, az 1862-ki tavasz hó kórjártára nézve határozatilag mondá ki, miszerint csúzos hurutos bántalmakon kívül főleg csorvás epés váltóláz vitte a főszerepet.

Az előterjesztett időjárási jegyzetekből tudomásul véte-
tett, hogy a legnagyobb hőmérői fok +23° R. észleltetett 25-én délben, a legalacsonyabb +8° R. pedig 6-án reggel; a középhőmérséklet foka volt +16° R. A légsúlymérő 27¹⁰ s 28⁵ között hullámozott. Valóságos esős nap volt 2, lanyha szemzés 4 napon észleltetett, szél ritkán, északnyugoti irányból jelentkezett, zivatar háromszor jegyeztetett föl. E hóban összesen derült nap volt 18, félborús 8, borult 5, általában tehát tavasztól hava, eltérve a legközelebb lefolyt években tapasztalt ezen havi időjáratról, kitünő száraz és állandóan meleg volt.

A betegek mozgalma f. é. tavaszutó havában következő arányt követett nyilvános közkórházunkban:

tavaszóról fennmaradt	38 férfi,	39 nő	77 összesen
tavaszutóban felvétetett	44 "	32 "	76 "
összes gyógyítottak sz.	82 "	71 "	153 "
felgyógyult	42 "	37 "	79 "
meghalt	9 "	4 "	13 "
nyárelőre fennmaradt	31 "	30 "	61 "

Több házi ügyek elintézése után az idő későre járván, a múltkori határozat folytatásán ezen ülés napirendjére kitűzetett malariala kérdés tárgyalása ismét a jövő ülésre napotlatott el, mely f. h. 7-én csakugyan meg is tartatott, miről azonban máskor, s ígérem nem sokára lesz szerencsém jelentést tenni.

Popper József tr.

V e g y e s e k.

Közegészségi ügyek. — Szabolcsmegyéből értesülünk, miszerint Nyiregyházán 21 cigány állítólag veszett sertés husát fogyasztottak el a nélkül, hogy eddig legkisebb bajuk tapasztaltatott volna. Az illető egyének folytonos orvosi felügyelet alatt állanak.

Keleti marhavész. Veszprémmegyei Lovászpátona helységben a szarvasmarhák között szájfájással párosult bélfolyásos nyavalya, a pápai járásban pedig a keleti marhavész ütött ki, miért is az ottani vásárok megtartása további intézkedésig betiltatott. — A mai napig beérkezett jelentések szerint a keleti marhavész Pest, Heves, Borsod, Komárom, Mosony, Esztergam és Veszprém megyék, nemkülönben a Jászkun kerület területén, a vész újabb kitörése napjától számítva 25 járványhelyen 24582 dbnyi összes létszámból eddig 9914 db szarvasmarhát lepott meg, melyből 2835 meggyógyult, 5210 elhullott, 2 agyonveretett és 1867 gyógykezelés alatt maradt; azonkívül még két gyanus marha vétetett bunkó alá, minélfogva az összes marhavészesség eddig 5214 darabra rug.

Lépfene. A pozsonymegyei Vagha helységben uralgó lépfene tökélyesen megszűnt; kiűtött ellenben ezen járvány a szabolcsmegyei tiszadobi gulya között. — Budán 1862. nyárutó 8-án.

Grósz Lipót tr.

+ Franciaországban az első szerencsés petefészkek metszési esetet Nélaton 1862-ki nyárelő hóban végezte. A beteg 26 éves, s a kimetszett petefészki tömlő nagy emberfejnyi volt. A hasfali seb már a betegség utáni 8-ik napon egész terjedelmében össze volt nőve, s a műtett állapota mi kívánni

*) Ki úgy mint en gyakorlatom első éveiben, orrlyuk és a hangvezetékbe tévedt idegen testek eltávolításánál, különféle csipezsekkel, kalánkákkal (Daviel), horgokkal sat. hasztalanul fáradozott, vagy nagy nehezen czélhoz jutott, az ha önmagától még a fentebbi műteti módra nem akadt, eljárásomat követve, meg fog lepetni, minő könnyűséggel s peroznyi időközben sikerül a kivétel ottan, hol mások óra hosszáig magukat és betegeiket kínozza, az utóbbiakat végre más kézre bízni kénytelenítetnek. Kórházamban egy nem-orvos, a felügyelő is, ha jelen nem vagyok, a meggőrbített kutatással ilyen esetekben azonnal kivesszi a magot stb.

valót sem hagyott maga után. A műtétel Baker Brown módja szerint történt.

+ Labalbary tudortól Delahaye Adrián könyvkereskedésében a következő munka jelent meg: „Des Kystes de l'ovaire ou de l'hydrovarie et de l'ovariotomie, d'après la méthode anglaise du docteur Baker-Brown.“

+ Az északamerikai szövetkezett államok táborában Brown és Alexander tudorok, mint kormányi bebalzsamozók működnek, a közembereket 25, a tiszteteket pedig 50 talléért készítvén el az örökéletre. Ekkor mintegy 2000 katonán gyakorlották művészetüket. Az általuk használt anyagok: folyékony üveg, valószínűleg kovasavas hamanyéleg (Wasserglas) és gipsz, melyek csakhamar kőkeménységűvé lesznek.

+ A légenysavas ezüstéleg (AgO. NO₅) belsőképi használása nagyon lábra kezd kapni. Wunderlich előhaladó hűdési esetekben adja, míg Larghi és Vercelli csontszunál. Empiris verhas alkalmával labdacok alakjában nyújtja; Duclous és Tours pedig ugyanazon kórnál csőre alakjában használják. A vornoj Simi végtére írja, hogy esetleg 4 gyermeknél, egyenkint két napon át, naponta 8—9 szemert adagolt belőle, anélkül hogy aggasztót üneteket vett volna észre, mint egyszersmind saját magán a szóbanforgó szerrel kísérleteket tevén, mérgezési jelenségek nem mutatkoztak.

+ **Idült bubor gyógyulása mireny által.** — Ramskill írja, hogy beteget kezel, ki idült buborban (pemphigus) szenvedett, mely hónapokon át minden szerelésnek ellenállott, míg végtére mirenyt adagolván, már az első vételre a hólyagok további képződése abba maradt; egy hét múlva pedig a beteg annyira jobban lett, hogy az egész bántalomból már cs volt látható. (Med. T. a. G. 1862.).

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1862. augusztus 8-tól egész 1862. augusztus 14-ig ápolt betegekről.

1862.	Felvétet.			Elbocsát.			Meghalt			Visszamaradt					
	beteg		Összeg	gyógyult		Összeg	beteg		Összeg	beteg		szülónő	gyermek	elmekór	Összeg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
Auguszt. 8.	18	14	32	9	8	17	2	—	2	265	319	16	13	16	529
" 9.	8	11	19	12	9	21	1	—	1	262	325	14	9	16	526
" 10.	17	8	25	18	8	26	—	2	2	259	322	15	10	17	623
" 11.	7	9	16	12	4	16	3	—	3	251	325	16	11	17	620
" 12.	16	9	25	15	16	31	—	—	—	251	318	17	12	16	614
" 13.	20	15	35	12	13	25	3	—	3	256	326	13	9	17	621
" 14.	14	12	26	11	12	23	3	1	4	257	327	10	8	18	620

A létszám e héten kevesbbedett, leggyakrabban ószleltetett esúz, csorva, váltóláz. A halottak száma a múlt hettnél nagyobb.

Pályázatok.

A pesti kir. állatgyógyintézetnél a kórodai tanszegédi állomás megürülvén, reá pályázat nyittatik. A kinevezés 4 évre történ, mely meg kettőre meghosszabbítható; 315 forint évi fizetés, szabad lakás és 2 öl tűzifa évi járulékkal van egybekötve. A folyamodóknak okleveles állatorvosok, a magyar nyelvben tökéletesen jártasok és nőleneknek kell lenni. A kérvények f. é. ószelő 15-éig a fennceimzett intézet igazgatóságánál nyujtandó be. Kelt Pesten 1862-ki nyárhó 12-én.

Pest szab. kir. város tanácsa részéről a megürült Pest belvárosi bábaállomásra pályázat nyittatik. Ezen állomással 150 ftnyi évi fizetés van összekötve. Pályázni kívánók felhivatnak hogy kérvényeiket keresztlevéllel, jelenlegi állapotjukat, erkölcsi magukviseletét, és eddig teljesített babai szolgálatukat igazoló okmányokkal nemkülönben a bábászati oklevéllel ellátva, legfeljebb f. évi nyárutó 31-ig ezen városi tanácsnál benyujtsák.

Kelt Pesten az 1862. évi nyárhó 22-én tartott tanácsulésból. Az erdélyi kir. fő kormánysszék nyárhó 24-ről közhírré teszi, hogy a n. szebeni országos tóbolyda, mely 200 elmebeteg fogadhat be, f. évi ószelőben reményhetőleg megnyittatván, addig is az igazgató-orvosi és gazdagondnoki állomások betöltésére pályázat nyittatik. Pályázni kívánók szakavatottsági bizonyítványokkal ellátott folyamodványait az évi ószelő 15-ig a fő kormánysszékhez terjesz-
szék fel.

Az irreghi kerület és mezőváros számára a Szerémségben orvostudor kerestetik, kinek a szerb vagy más valamely szláv nyelvet tudnia kell. Az irreghi kerület Irreghi mezővárosában (5000 lakos) 19 helység és 7 zárdában 21000 lakost számlál, s minthogy ennyi lakosnak egyetlen orvosa sincs, a szóbanforgó állomás igen jövedelmessé válhatik, Irreghi községe kész egy orvostudor lételeét évi fizetéssel biztosítani. Bővebb tudósítást ad: Grohgyák, irreghi gyógyszerész.

A kiewi cs. orosz egyetemnél az élettani tanszék üresedésbe jöven, az egyetemi tanács által a rendszabályok 78 §-nak értelmében a pályázat, úgy a bel- mint a külföldiek számára megnyitott. A pályázóknek 1862-ki télhó 1/12-ig az egyetemi tanácshoz az orvostudori oklevelen kívül még tudományos élettani dolgozataikat is be kell küldeniök, s 3 kísérletekkel egybekötött próba előadásnak kell magukat alávetniök, melyek eisejének tárgyát a pályázó választja, a másik kettőjét pedig az orvosikar tűzi ki, az első esetben három napi, az utóbbiban pedig négy órai előkészülési idő engedtetvén. Az előadást a külföldiek más mint orosz nyelven is tarthatják, ha az orvosi kar arról meg van győződve, hogy az illető az orosz nyelvet nem sokára meg fogja tanulni. — Ezen tanszékkel 1200 ez. rubel fizetés és 150 ez. rubel lakpénz van egybekötve, míg ha rendkívüli tanár neveztetnék ki, ez 860 ez. r. fizetést és 90 ez. r. lakpénzt kapna. Minden tanár nyugdíj 20 évi szolgálat után fizetése felét, míg 25 múlva egész fizetését kapja, s halála esetére az említett nyugdíj felében özvegye, felében pedig 21 évet még el nem ért gyermekei részesülnek.

A tordai cs. kir. sóaknai hivatalnál az orvosi állomás melylyel 210 forint évi fizetés, 42 forint lakpénz és sölleték van egybekötve megürült, s a pályázni kívánók körvényeiket négy hét lefolyása alatt a kolosvári bányász-, erdési és sóaknai igazgatóságnál nyújtásák be. — Kolosvárott 1862-ki nyárhó 25-én.

A jelen számunkkal küldjük szét az orvos-gyógyszerészi műszó-gyűjtemény 2-dik ivét azok számára, kik 1860-ban az OHL. előfizetői nem voltak, vagy kik azóta felszólaltak.

HIRDETÉSEK.

A naponkint szaporodó kérdezősködések s megrendelések következtében a t. cz. közönség kényelmére s az ez által olcsóbbá kerülő szállítási díjak figyelembe vételével

maláta-kivonat (Malzextract-Gesundheitsbier)

és erősítő mell-malátám

eladására nézve egész Magyarországra főraktárt állítottam

Török József gyógyszerész úrnál, PESTEN király-utca 8. sz.

Ára egy palack maláta kivonatnak 60 kr., erősítő mell-malátának nagyobb katulyában 1 frt, kisebb kat. 50 kr.

(7) (6-6) Hoff János, maláta-gyárnok Berlinben.

DREHER IGNÁCZ

sebészi mű- és kötszerész Pesten

ajánlja nagy mű- és kötszertárát, melyben legfinomabb angol aczélból készült, újdun alakú és kitűnő jóságú mindennemű sebészi eszközök találhatók, u. m. sebészi zsebtárczák (Taschen-Etui): 1. szám 8 frt 70 kr; 2. sz. 12 frt 70 kr; 3. sz. 22 frt; 4. sz. 22 frt 75 kr; 5. sz. 27 frt 41 kr; 6. sz. 35 frt 80 kr; 7. sz. 57 o. é. frt; továbbá sebészi nagyobb készülékek, u. m. bonczolás, csonkítás, agylékelés, köpülőzés, valamint a szülészi, fogászi, szemészi műtételekhez való szüksegletek; nemkülönb mindenféle nagyságú dongalábgepek (Klumpfussmaschinen), mell-, has-, húgyhólyag- és vizesv-csapoló műszerek. Mindezekből nagy mennyiségű választék van készen, minél fogva bármely nagyobb megrendelésnek is gyorsan eleget tehet.

Továbbá kaphatók nála ruggyantából (gummi elasticum) szálcások (bougies), húgycsapok, csecskupacsok, mindennemű s alakú sérvkötők (Bruchbänder), különféle felkötők, szopó, itató edények, légzetők, csőreszívattyúk és főskenedők.

Árúboltja Pesten, Hatvani utca, 11. szám, az orvosegyetem mellett. (8) (6-6)

Pesten, 1862. M ü l l e r E m i l könyvnyomdája Dorottya-utca 14 szám.

(13) Megjelent (2-?)

AZ EMBER ÉLETTANA,

írta: Balogh Kálmán orvostudor.

I köt. 1-ső rész, mely 292 nyolczadrétű lapon, 54 a szöveg közé nyomott ábrával, magában foglalja a vért, vérkeringést, közbenső nedvkeringést, vérmirigyeket, a tápszerket és az emésztést.

Ki az első részt megveszi, az az egész munkára, mely karácsonyig teljesen megjelen, 5 forintjával előfizet. Az egész munka 50 nyomott ivre (800 nyolczadrét lap) fog terjedni, s ha egészen elkészült bolti ára 6 forint lesz. Rendeléseket elfogad a szerző (országút 41 sz. élettani intézet), Emich Gusztáv könyvnyomdája (barátok tére 7 sz.) és minden hiteles könyvvarus. Vidékre küldésnél a postai díjat a megrendelő fizeti.

Az I. kötet II. része már sajtó alatt van, magában foglalván a bélsői átszivárgást, a tüdői légzést, a bőr munkásságot, s a hang- és a szóképzést s még ezen hónap végén meg fog jelenni. A II. kötet az élettan többi részeit fogja tárgyalni.

CAPSULES RAQUIN

(11) (Capsulae balsami copaivae). (4-4)

A francia csász. orvosi Akadémia véleményadásának kivonata: Ezen tokcsák kis térfogatban több copaiát tartalmaznak, mint az eddig ismert copaiva-tokcsák; a legérzékenyebb egyének is könnyen bevehetik, mert sem szaguk, sem ízük nincsen, a gyomrot nem rontják, s nem okoznak felbőfögest. Az által, hogy a copaiva-balszam csekély mennyiségű keserűföld segítségével oly alakba helyeztetett, hogy vékony hártýába beburkolható, ezen hártýa (mely alig nyom 2 szemert) a bevétel után könnyen leolvadván, a copaiva rögtön hatással van a szervezetre; Párisban a l'hopital du midi-kórházban több mint 100 betegnél kísértettek meg ezen tokcsák, s az eredmény minden várakozást felülmúlt. Az adag 15-20 db. naponta, melynek fele reggel éh-gyomorra, fele ebéd előtt egy órával vétetik be. — Két üveggeli bevétel legtöbb esetben elégséges volt, Raquin úr, ki csak a legtisztább copaiva-balszamt használhatja, miután ily tokcsák készítéséhez más nem alkalmas, ezen felfedezése által nagy szolgálatot tett a gyógyászatnak és e bizottmány ajánlata; Raquin úrnak ezért köszönetet szavazni.

Ezen tokcsák Párisban a felfedezőnél és Magyarországs az összes osztrák birodalom részére egyedül a főraktárban a gyógyszerészi s mű-vegytani vállalatban Pesten — nagyban, — kicsinyben pedig ifj. Dr. Wágner Daniel, a „nádorhoz“ czimzett gyógyszerterában, Pesten váczí út 60 sz. a. kaphatók.

Vesicatoire et Papier d'Albepayres.

A vesicatoire d'Albepayres fekete ragadó felével a bőrre illesztve 6-8 óra alatt húz hólyagot, míglen a közönséges hólyaghúzó csak 24 óra után kezd hatni. A hólyaghúzó eltávolítása után Albepayres papírját kell felrakni, mely egymaga tartós s szabályos, szag s fájdalom nélküli gyógyedésben tartja a sebet. — Már több mint 40 év óta ajánlatnak s használatnak Albepayres bőrhúzó szereit az első orvosi tekintélyek, mint tanárok, kórházi igazgatók s tudományos társulatok tagjai által; a francia egészségügy tanács parancsa következtében a francia hadseregnél alkalmaztatnak; ez, a mint az „Institut médical“ írja, azon ritka javítások egyike, melyet minden orvosnak ismernie szükséges. — Miután ezen szer egy utánczója egy évi börtönre ítéltetett, ügyelmeztek a t. cz. orvosközönség arra, hogy csak oly szernek adjon hitelt, melynek minden lapján „Albepayres“ neve van.

Kapható a felfedezőnél Párisban, s Magyarországs az összes osztrák birodalom részére egyedül a főraktárban

„a gyógyszerészi mű-vegytani vállalatban Pesten“ — nagyban, — kicsinyben pedig

ifj. Dr. WÁGNER DÁNIEL a „nádorhoz“ czimzett gyógyszerterában, Pesten váczí út 60 sz. a. (12) (4-4)

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt. félév 4 frt. 50 kr. évnegyed 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt. félév 5 frt. évnegyed 2 frt. 50 kr. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek. **Hirdetéseikért** soronként 14 nkr.

Megjelen minden vasárnap.
Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10. sz. és Osterlamm K. könyvkereskedésében, újtér a kioszk átellenében.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Hatodik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Kún Tamás tr.: Gyomorrák. Vége. — Nyilatkozat B. Margonyai tr. halálának okát illetőleg. — Kisebberedeti közlemények, I. Láng G. tr.: Idegentest a húgycsőben. — II. Kisági G.: Adalék a villámsujtottak kórtörténetéhez. — III. Mendl L. tr.: Bujakóros tüdőlob. — **Lapszemle:**
Tarza: Úti naplóból. II. — Hasenfeld M. tr.: Korytácza. Folyt. — Nyilvános köszönet. — Vegyesek. — Pályázat.

GYOMORRÁK.

Kórrajz,

a borsodi orvos-gyógyszerészi egylet f. é. nyárhó 14-én tartott rendkívüli ülésében felolvasta:

Kún Tamás tudor.
(Vége)

Kóroktan és utóbirálat.

A kóroktan iskolai módszer nyomán azért nem érintettem a kórisme után, mivel ezélszerűbbnek tartám az utóbirálat (epicrisis) együttesen szólani róla, annyival is inkább, mivel a gyomorrák kóroktanát gyógytudományunk jelenkori álláspontjánál leplezhetlen homály fedi, s a mit megemlíteni birunk is róla, az mind csak elővélet (hypothesis).

Némelyek azt tartják, hogy a gyomorrák mint honi kór (endemia) gyakran jön elő, különösen Lombardiában; mások azt hiszik, hogy a férfinen inkább van hajlamitva mint a nőnem, de ezen állítmány statisztikai adatokkal nines igazolva. A kóroktanra nézve sok jelentőséget tulajdonítanak némelyek a fűszeres ételeknek és szeszes italoknak; abban rejlik is némi valószínűség, de azért ez nines bebizonyítva.

Statisztikai adatok nyomán annyi világos, miszerint a gyomort épen úgy mint a májat leggyakrabban támadja meg rákos elfajulás. Valshe a rákról irt munkájában 9118 rákban elhalt kóresetet említ meg, melyeknek tíz év alatt Párisban tanúja volt. Ezek közt 2203 gyomorrákban halt el. Annyi is igaz, hogy a közép és agg életkor, 50—70 évig, leghajlandóbb a rákra, míg 30 életév előtt ritkaságok közzé tartozik a rákos elfajulás. Minden szigorú kutatás után is kénytelenek vagyunk ott megállapodni, miszerint a rákos elfajulás kóroktanát még mindig vastag homály fedi.

Utóbirálat a kóresetnek abban áll, hogy a kór kifejlődésének kezdetére, növekedésére, ismérére s gyógyítására tudományos szempontból szemlélődve visszatekintünk. Visszatekintünk pedig azért, mivel a kórboneczolat adatai után okulni akarunk jövőre; valjon előfordulandó hasonló esetben lehetséges volna-e gyógyulást eszközölni.

Első kérdés. Valjon elhunyt barátunknál micsoda betegség előzhette meg a gyomorrák kifejlődését? A mint a leírt kórismében nyilvánítottuk, gyomor és bélhurut volt ő nála az elemi baj, mely különös hajlam mellett, meghülésből vagy a gyomornak és beleknek alhasi pangás következtében koronkint előállott csípős, maró nedvétől eredvén, és ugyan innen nyervén folytonos táplálékát, észrevétlenül a beleknek és gyomornak idült hurutjává vált, miként ezt a kórboneczolat kétségen túl földeríté, a belek huzamában mindenütt talált kisebb és nagyobb mértékű, izzadmányos beszűrődés, a tüszők túltengése, a takhártya szenyesszürke palakőhöz hasonlító szine által. Ezen lappangva terjedő takhártyahurutnak bő táplálékot nyújtott az elhalt barátunknál már több mint tíz év óta szokványos nedvpangás és ezzel viszonyban álló székrekedés. Legvalószínűbb tehát, hogy ő nála, különös öröklött hajlam mellett, gyomorhurutból fejlődött legyen ki a gyomorrák, Rokitansky szerint olyaténképen, hogy a lobos kórfolyam alatt termődött izzadmányos beszűrődmény, a takhártya alatti sejtszövetben megvastagodott és halavány fehér, rostos, szalonnás külemű gyurmává állt össze, mely a takhártya és izomhártyarétegekkel egygyéolvadt. Virchow tana szerint ugyan, ki a sejteknek önálló életet tulajdonít, a sejtek kóros elfajulásából ered a rák, mennyiben azok a fejlődés folytonosságának törvénye szerint élettani fokra nem vergődhetvén, kóros és épen rákos képletekké fajultak el. A gyógytudomány nagyszerű haladása mellett szerintem az idő fogja megbírálni, valjon Rokitanski vagy Virchow nézete bir-e a megdönthetlenség és tárgyilagosság kellékeivel. Addig pedig bármely tant kövessé is a gyakorló orvos, gyógyeljárásában lényeges hibát nem követend el.

Kérdés másodszor az: Valjon a cseplesz és bélfodormirigyekben találtatott babnyi, borsónyi porczenyénységek fejlődtek-e ki mindenek előtt? Valjon a csepleszmirigyben találtatott rákos elfajulás megelőzte-e a gyomoresuknál és nyitnál levőt? Kétséget sem szenved, miszerint a cseplesz és bélfodori csomócskák legelső termékek voltak, és hogy a cseplesz mirigyei-

ben találtatott rákos elfajulás későbbi termény; valamint az sem szenvedhet kétséget, miszerint a gyomorcsuk és nyit még később jutott szenvedő állapotba, és hogy a kettő közt legifjabb termény a gyomornyité. Ezen kijelentett vélemény mellett szólnak a görcsői vizsgálatok és fürkészetek. A csepleszi ráknál (carcinoma medullare, rostsejtrák) épszövetnek Balogh nyomára sem talált, csak sejtek halmazát észlelte, s csak itt-ott húzódtak keresztül vékony kötszöveti rostkötegek. A gyomorcsuknál (rostrák, scirrhus) a gyomorfal egyes rétegei megkülönböztethetők nem voltak. A nyitnál (kezdődő rostrák, scirrhus) az izomréteg alakelemei még élesen kivehetők voltak, mi arra mutat, hogy itt legkésőbb kezdett kifejlődni a rák; miként Balogh görcsői fürkészet után mondja: itt kötszöveti túlfellettséget és enyvéd átváltozást talált, mi kezdődő rostrákra mutat.

A bonczjegyzőkönyv szembevető szerv-átváltozást említ a májban, lépben, tüdőben és a vesékben is. Minő viszonyban áll a rák az egyetemes szervezettel és micsoda változásokat idéz elő, s minő úton? e részben a tudósok véleménye nincs megállapodva. Annyiban megegyeznek, hogy részint erőművi hatás, részint lobos kórfolyam előidézése által történnek a változások. Hogy az első tétel való: tanúsítják a gyomornyit- és csuknak rákos elfajulásai, s más több ily üregeknek és nyiladékoknak hasonnemű bajai. Hogy a másodikkal szinte valónak kell lennie: tanúsítják a rákos elfajulás közelében előállott lobtermények, melyeket a bonczolásnál tapasztalhatni. — Hogy a májban és lépben mint szomszéd szervekben, a rákos elfajulás okozta vértelenség s innen előállott idült lobos kórfolyam terményét találtuk, a mint a bonczjegyzőkönyvben leírva volt, szerintem kétséget sem szenved. Valjon a vérvegy útján történt legyen-e ezen változás, vagy csak erőművileg előidézett pangás útján, elhatározni nem bátorkodom, mivel a rákban szenvedők vére, bár többször lön is már vizsgálat tárgya, abban semmi jellegzöt sem találtak; legállandóbb jelvény az, miszerint a rákban szenvedők vérében a rostonya szaporodik, a vértelencek pedig fogynak. Egyébiránt hogy a rákban szenvedő betegek vérében valami különyszerű (specificus) sajátságos létrész nem fedeznek-e föl idővel, erre nézve a vegytan eddigelé mitsem bír fölmutatni.

A jobb tüdőben talált vizenyő a vérkeringés rendtelenségéből magyarázható, mennyiben a tüdőben rejlő vérpangás alatt savós ömleny képződött a tüdősejtekben és a hörgőkben. A bal tüdő felső karélyában talált meszesedett gümők arra mutatnak, miszerint elhalt barátunk vérvegye, ha kisebb mérvben is, de mindenesetre gümös anyagot tartalmazott. És ez igen érdekes adat a rák és gümő közti azon viszonynak igazolására, miszerint a rákos képletek fejlődése mellett a gümők fejlődése meg szokott állapotodni.

A vesék túltengesi állapotja szinte vérbőséget tanúsít, mi az alhasi rendellenes vérkeringésből könnyen kimagyarázható.

Elhalt barátunknál mikor kezdődött legyen a legelső rákos elfajulás: azt meghatározni nem lehet.

Igen valószínű, miszerint a takkártya hurutja ő nála, miként a kórrajzban említve volt, már 1849—50-ben kezdődött és naponként észrevétlenül, nem is gyanítva harapódzott tovább és hogy 1860-ik évi ősszel már idült alakjában volt nála jelen, mikor a gyakori krákkogás valószínű visszaböfögéssé kezdett elfajulni. Hogy már ekkor is lehetett a rákos elfajulásnak kezdeménye a bélfodri és csepleszmirigyekben, részemről hajlandó vagyok hinni, mivel valamint a gyomor és bélhurutot korán és idején kórismézni igen nehéz, sokszor épen lehetlen; úgy a rákos elfajulás kórisméje még nehezebb és sokszor csak már kifejlődött alakjában lehetséges. — Henoch igen helyesen jegyzi meg, miszerint hónapok, sőt évek folynak le, míg a rákos elfajulás oly fejlődési fokozatot ér el, hogy biztosan kórismézhetni azt, épen úgy mint a gyomorfekély, szívbajok és a tüdő gümös bajai. Még a kifejelyesedett gyomorrák is, úgymond, a tapasztalatok tanúsítása szerint lappangva folyhat le. Pemberton alhasi kórokról írt munkájában illetéknépen nyilatkozik: „gyakran elbámultam rajta, miként a gyomorban jelentékeny elfajulmányokat találtam, a nélkül, hogy a szenvedő életében azok legcsekélyebb kártékony befolyását észlelhettem volna az egyetemes szervezetre. Láttam, úgymond a gyomorban és pedig a csuknál nagyszerű rostrákot. Egy helyen már nyílt rákká fajult, mely a gyomron és a máj balkarélyán utat tört magának. A tályog falzatai és a hashártya közt valószínű szerves összeforradás jött létre, úgy hogy ezen tályog valószínűleg a has külfalzatán tört volna át, ha a beteg életének a függér dagja (aneurysma aortae) nem vetett volna véget. Jóllehet sok időbe került, míg ezen rák oda fejlődhetett ki, mégis a test kevéssé volt megapadva, s a beteg életében legkisebb kóros jellel sem ébreszthette még csak gyanuját sem a gyomorráknak“. Hasonló két esetet lehet leírva találni Watson-nál is.

Harmadik kérdés az: miként történhetett, hogy elhalt barátunknál korábban nem lehetett kórismézni a rákos elfajulást? Korunk legjelesebb orvosai meggyőződése szerint igen nehéz és majdnem lehetlen a gyomorban és a has mirigyeiben rejlő rákos elfajulást megismerni. Andral szerint legbiztosabb és egyedül biztos jele a gyomorráknak az érezhető egyenetlen keményded daganat. A többi kórjel, p. o. az állandó gyomorzáha, a gyakran jelentékező hányinger, sőt hányás, és mit néhány évvel ezelőtt csalhatatlan jellek tartottak: valami fekete kávéaljhoz hasonló anyagnak kihányása, mindezek épen úgy előfordulhatnak gyomorfekélyedésnél is. Sőt úgymond, még a hányás is gyakran hiányzik a gyomorráknál, ha csupán a gyomor falait támadta meg a rák, a nyit pedig és csuk bántatlanul maradtak. Cruveilhier 68 éves nőt említ, ki öt hónapon keresztül kávéaljhoz hasonló anyagot hányt ki, s folytonos gyomortájéki fájdalom kinozta, borzasztóan ki volt aszva: kórisméje szerint gyomorrákkal volt dolga, és a hat hónap múlva bekövetkezett gyógyulás ellenkezőt tanúsított, vagyis azt, hogy egyszerű gyomorfekélynek kellett jelen lenni. Bamberger észlelt egy esetet, hol több évi gyomor-

fájdalom és gyakori véres hányás után minden arra mutatott, hogy a gyomorsuk szűkülése és a gyomor jelentékeny kitágulása van jelen. A beteg egyén mindent kihányt és már csontvázvá volt kiaszva, lábai vi-zenyős daganata mellett; és a beteg időmúlva üdülni kezdvén, néhány hónap alatt egészségét teljesen visszanyerte. A gyomor csekély kitágulásán kívül misem maradt vissza. Igen valószínű, miszerint itt a csuk szűkülése az átfuró fekélynek hegedése által okoztatott legyen, és a csuk nyiladéka szinte ez úton lön szabad járatuvá. Mindezekből kétségentül láthatni, hogy a gyomorrákot megismerni nem oly könnyű dolog, mint azt a némely könyvekben összehalmozott kórjelek után egyelőre gondolhatná az orvos.

Hogy elhalt barátunknál csak később lehetett valószínű kórismét kijelenteni a gyomorrákról, szerintem oka az, mivel mint már feljebb kimondám véleményemet, a rákos elfajulás legelőször a bélfodor és a cseplesz mirigyekben, később a gyomorsuknál és legutoljára kezdődött a nyitnál. És csakis ez lehetett valódi oka, hogy elhalt barátunknál később jöttek elő a fenyegető kórjelek, melyek után a valószínű kórisme felállításánál eljárni lehetett. Különbösen is legjellegesebb ügyfeleink állitmányja szerint a gyomornyit rákja igen lassan szokott kifejlődni, és legelső kórjele a nehéz nyelés s később szokott előjönni a visszaböfögés, mi utóljafelé valószínű hányássá fajul el.

Hogy mi ezek szerint állapotok meg valószínű kórisménket: tanúsítják e kórrajz elején elmondottak. 1861-ik év nyárelő havában közölte elhalt barátunk legelőször velem baját; már nyárhóban a gyakori visszaböfögés arra jogosított engemet Popper barátommal együtt, hogy a gyomornyitnak szűkülését kórismézzük. — Hogy elhalt barátunknál a csuk és csepleszmirigy rákos elfajulása már ekkor tetemesen előrehaladt legyen, Balogh ügyfelünk göröcsői vizsgálataiból nyilván kitünik.

Negyedik kérdésül és egyszersmind utóbirálatunk befejezéseül tehetjük: Valjon gyógytudományunk jelenlegi álláspontjához képest elhalt barátunk gyógyítása az okszerű gyógytan elvei szerint történt-e? Mi is meg vagyunk győződve, miszerint a gyomor rákos elfajulásánál három javalat lévén csak, u. m. az *étrend czélszerű szabályozása, lehető akadályozása a baj tovább fejlődésének, és az elkerülhetlenül szükséges enyhítő gyógymód*; az elsőt szemünk előtt sohasem tévesztők, a *masodikat megkíséreltük; a harmadikat éltfogytáig szükségesnek láttuk alkalmazni.*

A kórbonczolat eredménye, mint minden kórnek történeti hü előadása megnyugtatót bennünket, miszerint elhalt barátunk baján segíteni nem lehetett; hogy nekie élni tovább csak gyötrellem lett volna, elhunyni pedig örök nyugalom.

N y i l a t k o z a t .

Elhunyt barátunk kórtörténetének ezen hü előadása szolgáljon egyuttal, bár kissé elkésett, de tényeken alapuló válaszul ama sajnálatos hirlap-cikkekre, mely pár héttel a beteg kimulása előtt a „Pesti Napló“ 41—3607-ik száma „különlélek“ rovatának 12-ik cikkében megjelenvén, arra volt szánva, hogy pesti üggyárs *Poor Imre* tr. úr hírnevének új

fénykeretet kölcsönözzön, s elég gyöngédtelenül, az alólirot-tak orvosi becsülete s tevékenysége kicsinyeltessék. Igaz ugyan, hogy Poor tr. úr sietett hirlapilag s magán úton is, a hibát, egy álbarát túlbuzgóságának tulajdonitva azt, magáról elháritani; azonban tekintve hogy azon hirlapi cikk keletkezését egyedül Poor tr. úr jól meg nem fontolt itt vagy amott ejtett nyilatkozata okozhatta: a becsületünkön ejtett seb kétszeresen vált fájdalmassá. — Most midőn a tekintélyeket és kórisme lángeszűséget egyaránt irtalmatlanul sújtó kórboncztoni szemle a valót világosan földeríté előttünk, s az általunk hónapok előtt megállapított kórisme — *gyomorrák* — elvitázhatlanul bizonyult be, míg Poor tr. úr véleménye tökéletesen alapnélkülinek találtatott: távol van tőlünk diadalmasan az „*errare hominum est*“-féle közmondás értelményét visszatorolni, vagy nyilvános, nem szakmai lapokban kikürtölni. De mit el nem mulaszthatunk, mivel nemcsak magunknak, de valamennyi vidéken működő orvostársainknak tartozunk, az: hogy kinyilatkoztassuk fájdalmas megilletődésünket, sőt rosszulásunkat azon kiméletlen ügyfélietlen eljárás irányában, melyet a fővárosból lesürgönyöztetett tanári s nem tanári orvosi tekintélyektől (exceptis excipiendis) tapasztalunk akkor, ha betegünk ágyánál orvosi tanácskozmányban velök találkoztunk. Poor tr. úr nem az első a fővárosi orvostársak közül, kik midőn teljesen gyógyithatlan esethez Pestről lekérletnek hozzánk, a jóslat reménynyujtó alakítása által, vagy egyéb ildomtalan nyilatkozattal a rendes orvosok kezelését, képességét, szóval becsületét ferde színben tüntetik elő. — Voltak eseteink, hol egy hires tanár, valószínű agylagyulásban szenvedő betegnél, még nyolcz nappal kimulása előtt, a bátyja életéért remegő öcsét reménnyel kecsgettette; vagy hol egy fővárosi keresett orvos, Bright-féle vese-elfajulás s szervi szívbajon alapuló általános vízkórban szenvedőről pár héttel meghalálózása előtt azt merte állítani, hogy ha a beteg csak annyira üdülni föl, hogy Pestre jöhessen az ő kezelése alá, akkor még kigyógyíthatja! Mi aztán vidéken a következménye a fővárosi szerencsésebb viszonyok között működő orvostársak illetén föllépésének? Valóban nem más mint a közönység elkeseredése nemcsak az orvosi rend nagyjai s kicsinyei irányában, hanem a közbizodalomnak is általános megingattatása, a gyógytan üdvös hatása körül; — s ez az mi ellen önmagunk s más vidéki orvostársaink érdekében felszólalni erkölcsi kötelességünknek ismertük.

Miskolczon, augustus hó elején 1862.

Forty Károly tr., *Kaczánder Áron* tr., *Kán Tamás* tr.,
Popper József tr., *Szabó Endre* tr.

Kisebb eredeti közlemények.

I. Idegentest a húgycsőben.

Észleltetett Kovács S. E. r. kórházi főorvos osztályán.

Nyárhó 8-kán N. N. 20 éves fiatal ember Kovács S. E. főorvos úr osztályára jött, vizelési nehézségei végett tanácsot kérendő. A beteg egyszersmind említést tett a húgycsővében érezhető gombos testről, mely vizsgálatkor a csőnek első hajlása közelében igen világosan tapintható vala és ide s tova mozdítható; e képletet a beteg állitólóg csak e hó 7 óta vette észre húgycsővében, midőn azt ottan egyszerre rögtönében megjeleni észlelte; azelőtt pedig, a már legalább 16 évig tartó vizelési nehézségek daczára, se általa, se az őt vizsgáló orvosok által az fel nem fedeztetett. A képlet megjelenésével a vizelési nehézségek annyira fokozódtak, hogy a baját azelőtt nem igen sokba vevő beteg kényszerült orvosi segílyt keresni. Jelenleg húgycsőtakár van jelen. Kovács főorvos úrnak könnyű szerrel sikerült, hátulról mellfelé alkalmazott haladó nyomkodásokkal, a rejtett testet napvilágra hozni anélkül, hogy ez eljárás közben vagy utána a legkisebb vérzés is állott volna be. Az ily módon szerencsésen napvilágra hozott képlet egy nagyobb borsónak nagyságával bírt, fekete színű, síma, héjszerű felülete egy helyütt megszakadottnak mutatkozott, mintha ezen helyen a testnek egy kis része le lett volna törve, még pedig egyenetlen lappal. A test egyébiránt keménysége mellett feltünően könnyű, könnyebb ha-

sonló nagyságú borsószemnél. Kimutatandó e testnek természetét, megtettem a görcsői összehasonlító vizsgálatot. Összehasonlítandó volt e képletnek szövete bab, borsó, kukoricza és borsószemek szövetével, ha növényi szerkezete ki vala deríthető; bogyóra azoknak nagy puhasága és oldhatósága miatt tekintettel nem voltam.

Ezen közelebbi vizsgálatnál tehát kitűnt, hogy a testnek alig leválasztható fekete héja van, mely fehéresszürke kőnövet-szerű belet fed be; ezen bélből kis lemezke levágva, és tárgy-üvegre téve, már tiszta vízben felbomlik porszerű, itt-ott jegeczes alkatot mutató, néha kisebb nagyobb csomókba ragadt részecskékre; haméleg feloldja e szemcséknek némi részeit, hátrahagyván még mindig tekintélyes számú alakatlan szemcsés tömeget; egy csepp sósavnak ezen lugos oldathoz való hozzátevése a legszebb hűgysavas jegeczek alakjainak képződését eszközli. A képletnek fekete burka alatt tehát létezik hűgysav és tán annak sóiból álló kőnövet (concrementum), melyben semminemű szerves szerkezet fel nem található, vajjon ugyanily természetűek-e a testnek mélyebben fekvő részei. Közelebről meg nem vizsgálhattam, szét nem akarván rontani e ritkaságot. A felismerésre több jellemzőbbet nyújtott a fekete héjnak vizsgálata. Ennek eléggé finom átmetszetein t. i. különösen ecetsav hozzátevése után, sikerült két különböző képletet megkülönböztetni: 1-ször szoroson egymással álló kerek sejtszerű képleteket, melyek annyira át meg át vannak hatva sötét barna közelebről meg nem határozható de alkalmasint húgyfestenynyel párosult hűgysók és nyákból álló állománytól, hogy csak a metszet legfinomabb részein észlelhetők tisztán, — és 2-szor jóval nagyobb de nagyságukban mégis ingadozó körös vagy kerülékes alakokat, vagyis inkább rovátkolt gyűrűket, nemkülönbön hasonló alakú képleteket, melyek, központi szinte rovátkolt gyűrűvel ellátva, s az ezektől tova menő sugarak a környien fekvő barna, egynemű állományban elvesznek.

Hosszadalmasság kikerülése miatt mellőzöm a részletes összehasonlítást, röviden említvén, hogy csak a borsóban találatnak a fentebb említett képletek hasonképei. A borsó héján t. i. 3 réteget különböztethetünk meg. Ezen három réteg középsője igen különös orsóképi képleteknek egyszeri fekvetésből áll, az egyes orsókát úgy gondolhatjuk, mintha egy, csupa kis léczekből készült cső közepén összefűzetett volna; az egyik tágasabb vége a külső, a másik a belső maghéjrétteghez támaszkodik. Ha ez orsókát felülről nézvé, a görcsövet úgy állíthatjuk be, hogy csak a tágasabb vége lássék, az orsónak szűk része a mélyben határozatlanul körvonatozott gyűrűkint tűn fel, hozzáfutó küllőkkel. A görcső mélyebb beállításánál viszont az orsónak legszűkebb része jön tiszta látásba, mint sugarasan osztott gyűrű, mely körül az orsó többi tágasabb része homályos körös vagy kerülékes testként tűn fel, szinte sugaras osztással; ha még mélyebben állítjuk be a görcsőt ismét egy nagyobb közt látunk, ha bár nem oly tisztán mint az elsőbet. Ez után pedig következik az apró sejtekből álló, tömör külső, vagy a nagy laza összefüggésű magtalan sejtekből álló belső réteg. Oldalra fektetett orsókát mint minden készítménynél eleget láthatni.

Ha már most a kivett testen 2 alatt észlelt gyűrűket gondosan szemléljük, azt fogjuk találni hogy a rovátkolt gyűrűk legtöbbször úgy nagyságra mind alakra megegyező az orsószegegylyvel; a hol a kérdéses testnek metszetein pedig kisebb rovátkolt gyűrűk látsznak, ott azokat úgy kell létrejöttéknek gondolnunk, hogy a kés az orsót valahol legnagyobb és legkisebb kerülete közt vágta el, mi habár friss maghéjjon nem igen volna lehetséges, annál könnyebben történhet meg olyanánál, mely idegen folyadékok beszívargása és bennszáradása folytán egynemű állományu képletté vált. Minden kétséget eloszlatók a 2 alatt utójjára említett alakok.

Érdekes ezen sok évig húgygyal érintkezésben volt borsón hogy külsején semminemű lerakodmány nem képződött, azonkívül a tény, hogy 16 évig a vizsgálóknak figyelmét kikerülte. Hol volt ezen 16 év alatt? nehezen megfejtethető kérdés; talán valamely tárgult Morgagni-féle öbölben.

Láng Gusztáv tudor.

II. Adalék a villámsujtottak kórtörténetéhez.

Az „Orv. Hetilap“ 24-ik számában villámcsapási esetekről a lapszemlében közleményt olvasván, jónak látom ezen tárgy felvilágosításához való járulás végett egy esetet közleni, mely járásomban f. h. 10-kén N. N. község közelében történt, mit annál inkább teszszek, mert 37 éves közhivataloskodásom lefolyása alatt villám által sujtott emberi hullán, a mindjárt leirandóhoz hasonló roncsolást tapasztalni nem volt alkalmam.

A mintegy 50 éves gyalogoló földmivelőnek ruházata sokszorosan megvolt szaggatva, kalapjának fele — úgylátszik a villám fejét érintette először — czafatokra tépve, mellényének ércz gombjai mind leszedve, ingje gatyája nagyobb részét elégeve voltak.

Feje jobb felén a haj tenyéryi nagyságban lepörkölvé, a koponya takaróján 3" hosszú vérző éles seb, a koponya pedig szinte jókora tenyéryi nagyságban be horpadva látszott, s mint a bonczolásnál kitűnt. a jobboldali fal- s halántékcsont és a homlokcsontnak egy része 6 kisebb nagyobb darabra törve, még az agyhártyák is megszakitva voltak, — vér kiömülés nélkül; az agyvelőben roncsolás nem volt felfedezhető. A fejtől a villám, a mell- és hasüreg mellső felszínén számos czifra bőr égéseket hagyván vissza, lefutott a jobb czomb külfelszínére, s a szoroson kötött bocskort nemcsak darabokra szaggatta, hanem a boka felett 3 hüvelyknyire, a szár- és kapocs csontokat is ketté törte, úgy hogy lába ferden leesüngött.

Ezen halálesetet valóban szoros értelmében villámütésnek lehet mondani.

A villám által sujtott, de életben maradott egyéneknél többször láttam a test kül színén égéseket, vérző sebeket ellenben olyanoknál, kik rögtön meghaltak, míg csak egy esetben tapasztaltam egy elég észrevehető kékes foltocskát a májtájon; óhajtanám tudni, mit észleltek mások.

Strickernek azon állítását, hogy a meghaltak igen hamar rohadnak, nem találtam, mert a 24 óra után történt bonczolásánál, bár a hévmérő R. sz. 25°-ot mutatót, büzt sem vettem észre. — Kelt Siklóson, nyárelő 18-én 1862.

Kiságyi György járás-orvos.

III. Bujakóros tüdőlob.

A bujakórhoz csatlakozó szövődmények közül néhány tüdőlobos eset legnevezetesebb volt mindazok között, melyeket mint másodorvosnak a bécs-wiedeni kórház bujakór — és kúteg osztályán észlelni alkalmam volt. Ezen betegség aránylagos gyakorisága oly időben — 1861 nyarán — midőn az a belgyógyászati osztályon ritkán fordult elő, továbbá lefolyásának sajátsága azon gyanítványt ébresztették bennem, hogy itt a tüdőlob oki mozzanata talán a bujakór. Ösmerünk bujakóri csontdudorokat, Dittrich bujakóros mézgaszerű daganatait, a májban kétségen kívüli lobtermékeket, továbbá bujakóri mirigylobokat, Virchow szerint van bujakóri szivburok — és szivbellob is, végre előfordúl bujakórnál egyszerű és mér-gaszerű szivizomlob; ezekhez hasonlóknak tartom én az itt leirandó bujakóros tüdőlobot.

Ezen tüdőlob lefolyása, mint főlebb említettett, egészen sajátságos volt. Előjelül föllépett rosszullét, étvágyhiány, köhögés, azonban fájdalom és láz nélkül; később a köhögés a beteg oldalonn fekvésénél gyakoribb lett. A kopogatas tompa hangot adott az alsó, és csak egyszer a középső tüdőlebeny táján, a hallgatódzás hörgi légzést de súlyosbodás és félbenhagyás nélkül, továbbá mi felette nevezetes, a tüdőlob tartama a rendesenél sokkal hosszabb volt, a tompa kopogatási hang és a hörgi légzés 3—4 hétig tartott, míg az olvadási szakra nem szükségeltetett több idő, mint akármely más oki mozzanatból származó tüdőlobnál. Véres köpés ritka volt. A betegek a köhögés csillapítására Dowerport, mákonyalt (morphium) hánytató gyökérrel s ezekhez hasonlókat kaptak, azonban a második megbetegedésök előtt használt hamiblagot is folytatták, melyet, úgy mint az alkalmi meleg fürdőket, jól tűrték. Haláleset, mely különös kórboncztoni észleletekre alkalmat szolgáltatott volna, egy sem jött elő.

Mendl Lajos tr.

L A P S Z E M L E.

(—i—c) Kórodai nevezetességek a méhrák egy eseténél.

A „King's College Hospital“ Tanner felügyelése alatt álló osztályára 1860-ki nyárhóban mint járóbeteg A. P. 62 éves nő mutatta be magát. Karcsú, vékony volt, s rosszul nézett ki. A fájdalom és szegénység mély barázdákat véstek arczára. 10-szer volt terhes, s 9 gyermeke még élt. Utolsó gyermeke 1840-ki őszutó 21-én a teljes idő eltelte után született, s azóta nem volt teherben. Néha gyengélkedett, anélkül hogy valójában beteg lett volna. Emlékezése szerint örökleny bántalomra nem volt hajlama. Körülbelül 15 hónap előtt kezdte magát gyengének érezni, s a fennkített év kezdetén ivarszerveiből sajátos kifolyást tapasztalt, mely fájdalommal volt egybekötve. Azóta a háti részeken, nemkülönben a gyomortáj alsó részletén nagy fájdalom fejlődött ki; a kifolyás növekedett. Étvágya rossz volt; éjente rosszul aludt, s egészen kétségbe esettnek mutatta magát.

A méh a medencezürében jóval alantabb foglalt helyet, s helyében tökéletesen rögzítve volt. A méhszájadék ajkai elfekélyesedve kemények és gombaszerűeknek tünnek elő; s onnét csipős folyadék szivárgott elő. A vizsgálás fájdalmat és csekély verőmlést okozott. A gyógykezelésre nézve három feltételnek kellett eleget tenni, úgy mint 1) a bántalmazott szerv teljes nyugalomára, nemkülönben minden helybeli gyógyszer és helyi vizsgálás alkalmazásának elkerülésére kellett figyelmet fordítani; 2) az általános egészségi állapot táplálkozó étkezés által volt javítandó, s a vérzést lehetőleg gátolni kellett; 3) végtére a fájdalom ellen oly mértékben küzdeni, mennyiben ez a gyomor gyengítése nélkül lehetséges volt. Ezen elvek útján indulva gubacsav (acidum gallicum) fahéj-szesszel (tinctura cinnamomi) nyujtatott, melyhez még kénsav lett adva, ha a vérzés úgy kívánta. Ezen felül naponta mákonyal (morphin) adatott. Ha a helybeli kezelés alkalmasnak mutatkozott, akkor szagtalanítóul felcselenysavas hamanyéleg befecskendések használtattak volna. Ezen egyszerű eljárás mellett a beteg 1862-ki nyárhó 11-én annyira javult állapotban volt, hogy elfáradás nélkül két angol méröldet is megjárhat. Étvágya jó, s csak akkor érez erős fájdalmat, midőn naponta háromszor 1/2 szemer mákonyalt (morphin) bevenni elfeled. Széke minden második nap van, s éjente jól alszik, mindamellet satnya, s nagy baj általi szenvedés külemét hordja magán. A méh annyiban javult, hogy a vérzési hajlam, valamint a kifolyás csekélyebb. Különös, hogy a fekélyedés nem nagyobbodott, s két év óta egyéb tekintetben is mitsem változott.

Ezen eset nyilvánvalóan mutatja, hogy az orvos menyire enyhítheti a beteg fájdalmát, hosszabbíthatja életét, midőn a gyógyuláshoz nincs remény. A beteg mindjárt eleinte figyelmeztetve lön, hogy mit várhat, s így semmi lehetlent nem remélve, a nyert eredményért is kimondhatlan hálásnak mutatja magát. (The Lancet. 1862. II. köt. 4 sz.).

(—i—c) Adalék a zsirdagok kórtörténetéhez.

Broca 1862-ki tavaszhoz 14-én a párisi sebészeti társulatban a következő kóresetet közölte: 14 év előtt a Bicêtre-be 56 éves férfi vétetett fel, ki nem régiben meghalt. 1817-ben a csipőtájzon zsirdag támadott nála, mely 1823-ban eltávolítván 2500 gramme-ot nyomott. 5 hónappal később egész testen szétszórva számtalan apró daganatocskák keletkeztek, s felvétele idejében 2080 olyan daganatocskát lehetett észlelni; még pedig a fejen és a nyakon 480-at, a törzsön 965-öt, a felső végtagokon 370-et, míg az alsókon 265-öt. A test mellső részletében általában véve több találtatott, mint a hátsón. Némelyek közülök a bőralatti kötszövetben, míg a többiek magában a tulajdonképeni bőrben foglaltak helyet. A bőralattiak, mintegy negyvenen, babnagyságtól egészen a tyúktojás nagyságáig változtak, a közönséges zsirdagok összeállásával bírván. A bórdaganatok kendermagnyiak, majd nagyobbak voltak, s közülök mintegy 15 kocányosnak találtatott, némelyek pedig a bőralattiak felett foglaltak helyet. Nehéz nyelés fejlődött ki nála, mire néhány nap múlva meghalt.

Bonczoláskor kitűnt, hogy a gége takhártyája egészen fekélyes volt, s a szegykulcsesecsizmot és a fejüteret nagy zsírtömeg vette körül. A szegyecsizom beljében tályogféle véttetett észre, mely azonban szorgos vizsgálat után zsírszemcsékből állónak találtatott; hasonló szemcsehalmozok vették körül az egész géget. A halavány izmok össze voltak sorvadva, a cseplez azonban nem változott át zsírszerűen, hanem egészen áttetszékeny maradt. A szívi különösen pedig a kéthegyű billentyük mindkét felületén billentyűvastagságnyira zsírlerakódások. A nehéz nyelést a bárzsing izomállományában véghezment zsírszerű átváltozás okozta, hasonlókép zsírszerűen át volt változva a gyomorcsuk. A zsirdagatocskák a térfogatuknak mintegy felére összeestek, s némelyek közülök sárgások, míg mások rózsaszínűek voltak; göröcsővel vizsgálva kötszöveti rostkötegek hálózatából voltak összeszerkeződvé, melyek közeit zsírszemcsék töltötték ki. (British Medical Journal. 1862. nyárutó 2.)

(—s—c) Levegőváltozás lepra ellen.

Guyon a francia tudomány-akadémiában beszélte, hogy a forró égélj alatti tartózkodása idejében atyából anyából és 3 gyermekből álló családot ismert, melynek köréből a gümőkori lepra a legidősebb gyermeket, ki körülbelül 10—12 éves volt, kiragadta. Az élve maradt gyermekek testét vizsgálván, — a fiatalabbik még szopott, — mindketten azon betegségek jeleit mutatták, miért a szüléknek tanácsolta, hogy gyermekeikkel lehetőleg leghamarább Franciaországba utazzanak, minek következtében az egész család 1826-ban Franciaországba jött. A baj további fejlődése megszűnt, s jelenlétének egyetlen tünete volt az illető bőrrészek érzéketlensége, anélkül hogy ottan valami szövetváltozás mutatkozott volna. A gyermekek, kiknek egyike fi másika pedig nő volt az érett kórhoz jutván, Franciaországban megházasultak, s mindkettőjüknek úgy fiú mint nőgyermekük volt, kik mindannyian teljes egészségnék örvendettek. A baj a szüléknél önmagától fejlődött ki, minthogy hasonló bántalomban azoknak se apja (európai) se pedig anyja (kreol) nem szenvedett, kiknek franciaországba jövetelük után még két gyermekük lett, és se ezek egyikén se pedig később gyermekeiken lepra nem jelentkezett. Guyon ezen észlelete folytán állítja, hogy a leprára kifejlődése kezdetén a levegő változás legjobb hatású lehet, míg ha egyszer kifejlődött, köztudomás szerint további kiterjedését semmi levegő se hátráltatja. (B. g. d. Th. 1862. tavaszhoz 30.)

(—i—c) Orri pöfetek gyógykezelése két krómsavas hamanyéleggel.

Frédéricq a genti orvosegylet ülésében állította, hogy mintegy húsz orri pöfeteget két krómsavas hamanyéleggel (KO. 2CrO₂) sikeresen gyógykezelt. A nevezett só tömény vízdolatába kefécskét mártván, a pöfeteg elérhető részeit bekenete, emellet vigyázzván, hogy a szomszéd részek ne érintessenek. Ezen eljárást többször kell ismétlni, s közönségesen se fájdalmat, se pedig levertséget nem okoz, azonban három vagy négy nap múlva a pöfeteg lobfolyamat székhelyévé lesz, mely néha egészen az orrig elterjed; véle komolyabb jelenségek nem kötvék össze, s két napnál tovább nem szokott tartani; ha pedig megszűnt, a pöfeteg össze lévén esve, majd részben, majd egészen el tűnt. A lob keletkezésekor a bekenésekkel fel kell hagyni, melyek azonban az izgatás megszűntével újra előveendők. Nem ritkán megesik, hogy a szer egyszeri alkalmazása után a pöfeteg öt. hat nap multán teljesen elenyészett anélkül, hogy újra termődnék, még azon esetben is, ha bujakóri természetű volt. A Frédéricq által kezelt eseteknél a szóbanforgó baj nőknél fordult elő, kik többnyire az 50-ik éven túl voltak. A daganatok számra, térfogatra és alakra egymástól sokban különböztek, s egy kivételével, mely rostos volt, mindannyian nyálkaszerűek voltak. A rostosat gyökeresen kiirtani nem sikerült. (Annales de la Société de Méd. de Gent. Mars et Avril 1862.)

(—s—c) A porczhártyai foltok eltávolítása villamosság által.

Ha a porczhártyai foltok (maculae corneae) a közönséges szerekkel daczolnának, Philippeaux szerint a galvánvilla-

mosságtól a legjobb sikert várhatni, ha hogy valóságos heg-szövet nincs jelen, mint ez a leukománál előfordul. Albugónál a galvánvillamosság némi javulást eredményez, míg a többi porczhártyai foltok általa végkép elenyésznek. A — jelű sarkot (réz) felemelt szempilla mellett a porczhártyára (cornea) kell helyezni, minthogy a — jelű villamám a fehérszövet feloldja, míg ez az + jelű által megalvasztatik. Philippeaux Voltaoszlop egyetlen elemét használja, melynél úgy a Cu mint Zn-lemez 14 □ centim. s ezek egyik sarkukon vannak egymással összekötve, mindketten $\frac{2}{3}$ -ig vízzel tölt üvegben fekvén, hol a víz kevés SO_3 -val meg van savanyítva. Az így előidézett áram se nem felettébb erős, se pedig nem gyöngé. Minden alkalmazás 2—3 percig tart, s naponta ismételtetnie kell. Közönséges fejfájás, könnyfolyás és a köthártya belöveltsége által kísértetik, mely tünetek azonban mindannyian csakhamar eltűnnek. (Bull. d. Thér.).

(—h—n) Adalék a vörheny jelzéséhez.

Bouchut következő tünetet hoz fel, mely által a vörhenyt biztosan jelezhetni. Ha t. i. a vörhenyfoltokra az ujjal, körömmel, vagy más valamely hegyes eszközzel vonalat húzunk, az érintés helye a körülvevő vöröstérség közepette néhány másodperc múlva megfehéredik, s egy vagy két percen át fehér marad. Ily módon az egész jelzést „vörheny“ a bőrre felírhatni. Ennek oka a kicsiny edénykék túlzékonyságában kereshető, melyek érintéskor összehúzódván, a vért magukból kinyomják. A kanyaró, orbáncz és a többi hasonló betegségeknél érintésre támad ugyan fehér folt, mely azonban az érintő test eltávolítása után rögtön elenyész, minthogy a fehéredés, nem az edényizomzat összehúzódásának, mely itten

hűdve van, hanem egyszerűen külső vér elnyomásnak következménye. (Gaz. d. Hôp. 70. sz.)

(—i—h) A légzésszervi takhártya hámjának ismeretéhez.

Munk a légzésszervek takhártyájának hámját úgy egészséges mint kóros állapotban vizsgálván, Deichlerrel megegyezőleg úgy találta, hogy mindaz mit ekkorig a tüdőbarlangcsákban (Alveolen) hámsejteknek lenni gondoltak hámsejteknek nem egyebek. Továbbá észlelte, hogy a hörgők hámsejteinek szálcái a légzésszervi takhártya loboknál sokkal élénkebben rezegnek mint rendes állapotban; nemkülönben hogy ama bántalmak alkalmával a hámsejtek a loboszenvedés körébe nem vonják, hanem a genyképződés egyedül a hámréteg alatti kötszövetből indul ki, s csak hol a képződött geny a hámréteget fölemelvén, ezt végtére áttöri, ott történ másodlagosan a hámréteg táplálási zavara és kóros elváltozása. (D. Kl. 1862. 8. sz.).

(—i—c) Vény a görcsös köhögés ellen.

Wright a görcsös köhögés (tussis convulsiva), ellen a következő keveréket ajánlja: **Rp.** Vini stibiat, guttas 20; tincturae aconiti, guttas 4; ferro-kali tartarici, 4 milligramm. (1 milligr. $\frac{1}{72}$ szemer); aquae destil. simpl. gram. 30. Ezen adagot felnőtteknél nappal 3-szor, éjszaka pedig 2-szer nyújthatni. Ha a köhögés megszűnni nem akarna, a dárdanybor (vin. stib.) mennyisége fölemelhető, míg ha a gégetünetek túlnyomóak akkor a sisakvirágszeszből (tra. acon.) kell többet adni, s ha végtére sovány, halavány gyermek a szenvedő, olyankor a vassóból adandó nagyobb mennyiség. (The Lancet).

T Á R C Z A.

Úti naplóból.

II.

London, nyárelőben 1862.

ky. Csodálatos valóban azon selfcontrol és önnön elhatározási erő, melylyel az angolszász faj bír. Ezt már nőknél és szegény, zsenge korú, — a mi fogalmaink szerint tehát nevelésben még alig részesült gyermekeknél is csaknem kivétel nélkül tapasztalhatni. Tanuja voltm ennek sok kórházban s mindenféle műtétéleknél, s a múlt hét folytán ismételve a Samaritan-Hospital-ban. — Az angol nő, jelleme és nevelésénél fogva — bár feszesnek nem mondhatni — rendszeren tartózkodó és szemérmes, még némely oly külsőségre nézve is, melyek másutt semmibe sem vétetnek, de miknek csak megnevezése is itt botrányt okoz, és pedig nem csak a mívelt, de a míveletlen osztálynál is. Ha azonban a nő egyszer orvosi segítséghez folyamodik, akkor ezen nevelés és szokás szülte akadályok korlátai mind megszűntek, s ő vonakodás nélkül tesz mindent és szánja el magát mindenre, mit az orvos baja kipuhatólása s gyógyítására nézve szükségesnek tart. Oly jelenetek, milyeneknek az ember a párisi kórházakban gyakran lehet tanuja, hol az ellenszegülő beteget a kórházból ki kell utasítani, nehogy az ellenszegülés általánossá váljék, s valószínű forradalommal ne fadjuljon el, az angol kórházakban állítólag soha sem jönnek elő.

S ilyenek a gyermekek is. A Samaritan kórházban egy kis szobában, a falakhoz állított asztaloknál egy időben két, három orvos rendel, hol gyermeknek, hol nőnek; a szoba közepén lévő ablakkal szemben, egy függönyökkel körülkerített helyen azonkívül még méhtükör s méhkutaszszali vizsgálatok és kisebb műtétélek hajtatnak végre, a nélkül hogy a csend félbeszakittatnék, vagy csak egy hangos szót is lehetne valakitől hallani. Az angol általán halkán szokott beszélni, s a rövidség, melylyel a betegek bajait elpanaszolják, s kérdéseiket az orvoshoz intézik, a figyelem, melylyel tanácsát fogadják — de az orvosok emberséges bánásmódja is — nem kis élvezetet nyújtanak annak, kinek hosszadalmas panaszokkal s ferde feleletekkel volt alkalma találkozni. — Az alig

járni tudó kis emberek a legremekebb találékonysággal vetik magukat a vizsgálatnak alá, s bár a fájdalmat nem nyomhatják is el mindenkor, a küzdelemnek jeleit mindamellet láthatni feszült arcvonásaikon, s abba hagyják a sirást mihelyt a kín akaraterajök fokával csak kissé is egyensúlyba jó. Hogy mennyi befolyása van erre a kezükben gyakran látható pennynek, azt nem határozhatom ugyan meg, de nem igen képzelhetni, hogy csupán a penny-ből kisugárzó öröm hozhassa elő ezen anaesthetikai hatást idegeikre.

A Samaritan Hospital beteg nők és gyermekek számára jótékony adakozások által alapított intézet, mint általán valamennyi londoni, sőt mondhatni angolországi kórház. Az állam, a városok és közhatalóságok e tekintetben nagyon keveset tesznek, s az utóbbiak legfőleg nemileg pártolják és segítik a magán emberek és testületek által alakított kórházakat. — Gyermekek azonban csak járólagon orvosoltatnak a Samaritan kórházban; a fekvő betegek ivarszervi bajokban szenvedő nők, különösen olyanok, kiknél az egészség helyreállítására műtéttel vagy legalább rendszeres helybeli kezelés kívántatnak meg. — A járó beteg az orvos nevével jelölt nyomtatványt kap kezébe már az előszobában, melyen a közönséges kort, lakást sat. illető rovatok ki vannak töltve, s melyre az orvos röviden a körelőzményi főadatokat, s idővel a kórismét is följegyzi. Ugyane nyomtatványra írják az orvosi rendeleteket is. A gyógyszerék, itt úgy mint minden kórháznál, a kórodai gyógyszerész által azonnal és pedig díjmentesen adatnak ki. A beteg ez iratot minden alkalommal előmutatja, mi az orvos működését tetemesen segíti és sok időt kimél meg. Ugyanazon orvos némely kórházaknál csak egyszer, másoknál kétszer háromszor rendel egy hétben, s az általa fölvevett betegek ismét ő hozzá térnek vissza. Az intézetbeli orvosi felügyelet időközben rendszeren a házi orvosra — House-surgeon — van bízva. Kisebb, kivált női kórházaknál, a főápolónő viszi a kormányt, s hívja szükség esetén az orvost.

Az ily rendelési utalványok közönségesen két hónapra szólanak, és szükség esetén a kórház managerjei — kormányzó — által az orvos ajánlatára megújíttatnak.

A Samaritan Hospital, mint Londonban általán a kisebb

számos kórintézetek, közönséges három ablaknyi széles lakház, nemcsak külsejére nézve, de belsejében is. A házak mélységénél fogva sok benne a szoba, s ezek semmivel se nagyobbak, mint magán házaknál, azaz kicsinyek, három, négy, legfeljebb öt ágygyal. Minden szobában kandalló van, melyben nyár idején is gyakran tüzelnek, miután Angolországban a tél ugyan igen enyhe s alig fagy, hűvös és ködös napok azonban a nyár derekán sem hiányzanak. A lég hőmérséklet ezen állásának, a kandalló tüzeinek, a kis szobáknak és kis kórházaknak köszönhetik nagyrészt az üde levegőt, s ennek folytán a sebek gyors gyógyulását, a műtétel jó sikerét s a kórházi ragályok ritkaságát, átalán a kedvező, s a continens kórintézeténél sokkal kedvezőbb statisztikai kimutatásokat. — Nagyobb műtételek után úgy a Samaritan mint sok más kórházakban a beteget külön ápolóval fektetik egy szobába addig, míg az veszélyen túl nincs.

A Samaritan Hospital nem orvosi iskola, miután 150 ágygyal nem rendelkezik, s e szerint tanítványokat sem fogadhat, bár orvosai néha egyes tárgyak fölött előadásokat tartanak. Tudva lévő dolog tudniillik, hogy Angolországban valamint egyetem a mi értelmünkben nem létezik, úgy minden kórház orvosi iskolává lehet, s az is, ha a fentnevezett számú ágyakkal bir. Az orvosokat s illetőleg tanárokat az intézet pártolói nevezik ki, pártoló pedig mindenki lehet, ki az intézet számára bizonyos mennyiségű összeget kötelez, s azt befizeti. Az intézet kormányzása egy igazgató tanácsra van bízva, vagyona saját treasurer, ügyei egy secretary által vezetettek.

A tanári kar rendes és „Assistant“ orvosokból áll. Ez utóbbiaknak néha 10—20 évig is kell várakozniok, míg valamely rendes orvos leköszönése vagy halála esetére helyét elfoglalhatják. Köztük néha a legkitünőbb képességekkel találkozunk, így Mr. Paget, Londonnak talán legértelmeseb sebésze, csak pár évvel ezelőtt lett a Bartholomews-Hospital rendes orvosává. — A járó betegek rendszeren általuk kezeltetnek, — de nem kizárólag —, a bennfekvőket a rendes orvosi akadályoztatása vagy távolléte esetére látják el. Rendes évi fizetést a kórházi orvosok s illetőleg tanárok közönségesen nem kapnak, vagy igen keveset, kórházi s tanári működésök díjja a tekintélyes állás, mely legtöbb esetben magányakorlatot is biztosít, s a tandíjak, melyek nemcsak proforma fizettetnek mint nálunk, de 3—4 fontra is ráruznak egy-egy tárgyból a félév alatt.

A Samaritan Hospital r. sebésze Mr. Spencer Wells, Londonnak egyik legkitünőbb műtője és nőgyógyásza. Ő és Mr. Baker Brown (London Surgical Home, Nottingham, Stanley terrace) monopolisálják Londonban az ovariometriát; mindkettő az eddigi adatok szerint igen nagy sikerrel. Physician, azaz belgyógyász — de kik műtételeket is visznek véghez — van több, nevezetesen dr. Greenhalgh, szülészet és nőgyógyász tanára a Bartholomews intézetben, dr. Routh és dr. Savage, kik az irodalom terén ismeretesek, s tudományuk és buzgalmuk, valamint az idegen, látogató ügyfelek iránti szívesességök által egyaránt kitünők.

Az angolt közönségesen hidegnek, rátartónak szokták képzelni. Ezt én, orvos ügyfeleinknél legalább, nem tapasztaltam. Előzékenységgel és szívesen fogadják ők még azt is, kinek ajánlata nincs, körülvezetik az intézetben, bemutatják a gyűjteményeket, melyekkel ott minden kórház és iskola bir, s gonddal vannak arra, hogy a műtételeket jól láthassuk. Az angol átalán, az orvos különösen „works very hard“ azaz tevékeny ember s minden lépésének határozott célja van, s e tevékenységhez kis korától fogva szokott. Ez minden gyakorlati népnek jelleme, ez biztosít számára haladást s győzedelmet még olyanok felett is nem ritkán, kik sokkal tündöklőbb lelki adományokkal birnak. Ily tevékeny embertől nem várhatni, hogy ok és cél nélkül szeresse pazarolni idejét, csak azért, mert nekünk más dolgunk nincs. Kivételek vannak mindenütt, de van a vendégszeretet, jóakarát és szíveségnek külön módja is különféle nemzeteknél és embereknél, s az angol vendégszeretet ellen úgy hiszem a continentalis népeknek nincsen okuk panaszkodni. — Itt a hontalan biztosan köthet

ki, legyen az király vagy pór. — Értsük meg egymást, s legyünk szabad elvűek; tanuljuk meg nem csak egymás nyelvét, de a szokásokat, erényeket s hibákat is, s mindezeknek szoros egymással összefüggését; ne vegyük a mértéket mindig saját magunkról, de ismerjük el más hatalmakat is, s azt fogjuk találni, hogy mi izlésünk szerint nincs, azért még nem rossz, hogy a francia símaságon, a német kedélyességen, a magyar vendégszereteten kívül vannak még más, komolyabb képű erények is, melyek szükség idején annál becsesebb tulajdonoknak bizonyulnak.

Koritnicza.

Hasenfeld Manó, tr.-tól.

(Folyt.)

Élettani hatásai.

Mint a vegybontás mutatja három elem tünik szemünkbe, mely nagyobb mértékben van jelen, és ez a *kénsavas keserűség*, a *szénsavas méz* és a *szabad szénsav*. Hatásai természetesen leginkább ezen elemek által vannak előidézve; ismerjük főhatását a bélhuzamra. A bélhuzamot nagyobb tevékenységre gerjeszti és a bélsár kiürítését előmozdítja, melyet egészen megfejtünk nem lehet, mert a kénsavas MgO mennyisége távol van a keserű vizeket bélyegző mennyiségtől; nem lévén tehát töményoldatban, nem is alkalmazhatjuk Liebig elméletét, ki azt mondja, hogy a keserű v. Glaubersó hatásait a vérből fokozottabb kiömlésből lehetne megmagyarázni. Liebig mondja, valamint sószegény oldatból száritott hólyagon keresztül tömény sóoldatba a víz átmegegyen, és az egyensúlyt helyre állítja, úgy a bél falain keresztül a vérsavó vízének is a bélsóban lévő tömény sóoldatba kellene átmenni, a sártömeget lágyítani és kiürítésre határozni. Különben Wagner, Buchheim és Aubert Liebig e teoriáját nem eléggé világosnak, sőt helytelennek magyarázzák. Hogy mi magunknak számot adhasunk, szem előtt tartjuk a lugos sós vizek hatásait átalában.

Tudjuk, hogy a nagyobb mennyiségben csodasót tartalmazó ásványvizek, mint p. o. Marienbad hatása bizonyos és pedig annál bizonyosabb, minél nagyobb mértékben fordul elő az oldó só. Kis mértékben átalában ugyan nincs hasajtó hatása, de mindamelllett képes a bél tevékenységét nagyobb mértékben megindítani, a bélben lévő sártömekeket a testből eltávolítani és új dugulásokat ellen működni. Ezen lassú működés a koritniczai víz tulajdona, de ép ezen lassu, azonban bizonyos és tartós hatásában rejlik gyógytani részének nagy becsé, mivel az ezen víz használására alkalmas betegségek nagy része eleintén csak akadályozott béltevékenységen alapszik.

Kétségtelen, hogy a többi azt összetevő elemek, továbbá a víz mint víz és hőmérséke hatásában részt vesznek, a vér valószínűleg higabbá lesz és gyorsabban kering, az elválasztások mint epe és húgyelválasztás öregbednek, továbbá a vér lugossága (Alcalescenz) által az anyagforgalom előmozdítatik, s a vérben lévő sók elválasztatnak. Tudjuk, hogy Koritnicza, a szénsav nagyobb mennyiségbeni tartalmánál fogva, annak hatásait is magáénak mondhatja, — azon üdítő, nyugtató, új tevékenységre izgató, a gyomoridegekre való oly kedvező hatása, egybekötve a méz, savhárító, minekutánna ékpes a gyomorsavat megkötni, nemkülönben kiszáritó, csont és a többi szövet erősítő hatásával, sok betegségben való használata javulja.

Távol vagyunk még azon időtől, hogy a sós vizek hatását, mint az ásványvizek hatásait átalában pontosan is kitünően elemeik után magyarázhatnánk meg, de ha nem is tudunk teljes magyarázatot adni a sós vizek hatásairól, a legnagyobb őszinteséggel és biztossággal azoknak ellen kell szólanunk, kik a hasszervek vérkeringési akadályait következményeivel egyetemben bizonyos vérvegy, t. i. visszéri vérvegynek tulajdonítják, kik még azon eszméktől vannak eltelve, hogy a visszéri megsürűdött vér a dugulásokat, tömüléseket és keményedéseket okoz, s hogy a sós vizek használatával mu-

tatkozó aranyéri vérzések által a vér megtisztul és megszabadul az őt izgató kártékony elemektől?

Ily ferde véleményeken alapulva, nagy szigorral fontossággal és buzgalommal tanulmányozták a székletételeket és azon fekete a bélsóban sokáig visszamaradt sármennyiségben vagy az ásványvizek használatánál létre jött vegytani változásokban, mint a bélsárral kevert kénsvavas összeköttetésekben látták a kórvagyot, mely a víz hatása által a kórvegyi vérből eltávolított.

A hasi szervek vérkeringési akadályaiiban nem hiányos összetételű vért keresünk, mint a régié, mert azok vérkeringési bántalmakon alapszanak és a vérvegyület változása mint minden többi tünetények csak következményei.

(Vége következik)

Nyilvános köszönet.

azon fehérvári lelkes hölgyeknek, kik a magyar orvos-növénydek segélyegyletének javára 100 aranyat és 100 forintot alapítványképen az egylethez beküldöttek.

Mélyen tisztelt honleányok! Háromszoros indok kényszerít bennünket arra, hogy nagysádtoknak — egyletünk iránt tanusított jótékonyágáért — a nyílt téren kívül, magán uton is legmélyebb köszönetünket nyilvánítsuk. — E háromszoros indok: a nem remélt segélyezés, a tetemes összeg s a boldogító tudat: igyekvésünk nem leend gyümölcstelen. A haza annyiszor igénybe vette nagysádtok jószívűségét, miszerint alig remélhetők, hogy a kimerített forrás azok számára is buzogjon, kiknek tudománya hölgyek előtt száraz, valár valami, mely csak keresgélve járul az élet és halál nagy kérdésének megoldásához. Mi férfaktól vártunk segélyezést; férfaktól, kiknek egyedüli feladata a hazai tudományosságot előmozdítani; nőktől csak a nevelést, az irodalom, a szépművészetek pártolását igényelvén. Ha számítottunk is nagysádtok segélyezésére, mint igaz honleányokra számíthatánk is, legfeljebb csak annyit reméltünk, mint remélhet minden, ki figyelemmel kíséré nagysádtok áldozat-készségét hazánk minden tekintetbeni felvirágoztatására. Nagysádtok nem fil-lérekkel járulának szerény, de üdvös eredményre számító egyletünk támogatására: Nagysádtok azt tevék, mit csak a ranykorban magyar nő tehet. Nagysádtok kitarásra buzditának bennünket nemes tényök által, fölmutatva reményünk ködbe borult világát, mely a mellett, hogy nem engedi lelkünket elcsüggedni — édes mosolylyal tekint reánk — mintha mondaná: „szép eszmétek megtestesülését honleányitoknak köszönhetilek; boldogok vagytok, kik ily hazában születtetek! Nagysádtok segélyezése által gazdagabbá lön egyletünk — mi szegények levénk szavakban; nem bírjuk a méltó köszönetet elrebegni . . . egy fohászuk van csak a köszönet helyett: adjon Isten ily jó honleányoknak boldog hazát. Nagysádtok hálás tisztelői.

Pest, május 20. 1862. Az orvos-növendékek segélyegyletének választmánya nevében:

Tatay Adolf, Szeremley Mihály,
jegyző, m. p. elnök.

Alapítók névsora: Ambrozó Mari, Fűster Irma 1, Babanko Nina, Böske 1, Bátka Mácsi 1, Beksics Janka 1, Beleznay Gabriella 1, Bernáth Julcsa 1, Broszmann Mari, Etel 1, Brukola Lenka, Irma, Paula, Emma 4, Detrich Vilma* (* Az alapítvány »órangyala«) 2, Eltér Gizela, Eliz 1, Farkas Aranka 1, Fekete Gizela 1, Fekete Nina 1, Felmayer Mari, Mili 1, Flitsch Mari 1, Gebhard Marcsa 1, Grau Nina 1, Grossinger Luiza 1, Guittmann Otti 2, Győri Mili 1, Hanekker Janka, Tóni 2, Havranek Mari, Vetti, Nina 1, Hofmann Marcsa 1, Horváth Böske 1, Hörli Ida 1, Hübner Lenka 1, Imrech Ilka 1, Jahn Tera 1, Kaptsovits Ozeccilia 1, König Linka 1, Ladányi Irma 1, Ladányi Böske, Mari, Janka, Linka, Tera, 2, Lang-ék 1, Láng Lini, Tekla 1, Langhamer Luiza, Gizela es Fábianics Luiza 3, Limbek Mari 1, Limpler Fanny 1, Lindemann Anna 1, Löw Mari 1, Lukács Róza, Aranka 2, Lukács Etel 1, Mader Czeza 1, Malesevit Böske 1, Megyasszay Zsófia 1, Metz Marcsa 1, Miskey Vilma 1, Molnár Juliska 1, Námessy Katicza, Linka, Vilma 3, Nedolász Lászka 2, Oberecht Böske, Linka 3, Obercht Lenka 2, Oliva Ida 1, Pénczes Mari 1, Pénczes Nina 1, Petrás Judit 1, Pirkli Mili 1, Radulovits Mari, Nina 1, Reh Minka, Mariska 1, Roszberger Nina 1, Scherer Hermin, Emma 1, Schlama-

dinger Czeza, Fanny 1, Schlamadinger Marcsa 1, Schóber Marcsa, Etel es Vurm Ilka 1, Schönwizner Karolin 1, Schultz Lászka 1, Szabadi Nina 1, Szász Tera 1, Szász Nett, Irma, Pepi 1, Theiler Irma 1, Tóth Czeza 2, Töltényi Janka 1, Turiak Etel 1, Udvardy Fanny, Marcsa 1, Valch Böske 1, Veber Hermin, Jozefa, Rozina 2, Venis Mari, Betti 1, Világi-éki, Vizner Luiza, Mari, Rozi, Janka 2, Vogl Irma 2, Zuber Betta 1 arany. — Haader Berta 5, Zlinszky Ludovika 5, Amón Gizela, Vilma 3, Engl Emmi 3, Klosz Lini 3, Kontz Emil 3, Kovács Nett 3, Pap Marcsa 3, Pfann Malesi 3, Rosznagl Nina 3, Schnetzer Janka 3, Brenner Luiza 2, Csendes Angela 2, Csikos Irma 2, Fiatsko Janka 2, Grubern Katicza 2, Grundböck Marcsa, Mali, Nina 2, Kaiser Mari 2, Kirchmayer Lóri 2, Kitlberger Luiza 2, Knöbel Vilma 2, Kultsár Mari, Julcsa 2, Kuncz Zsófia 2, Ladányi Fanny, Mari 2, Molnár Jolánka 2, Pazaurek Linka 2, Pintér Otti, Carolin 2, Rader Gizela, Malvin 2, Schóber Emma 2, Schóder Nett 2, Spranitz Róza 2, Szabadi Emil 2, Varga Berta 2, Vetzel Karolin, Marcsa 2, Vogl Rozi 2, Axentovits Lubicza 1, Csányi Tera 1, Eisenbarth Pepi 1, Holner Szdi 1, Hortolányi Tera 1, Horváth Klementin 1, Jahn Fanny 1, Kétli Mari 1, Kövessy Janka 1, Laufenauer Marcsa 1, Mácsik Marcsa 1, Markus Iza 1, Mod Janka 1, Tuboly Julcsa 1, Zelke Marcsa 1 forint: összesen 100 arany és 100 forint.

Fogadják az igen tisztelt alapítók egyenként és különösen is az egylet forró köszönetét adományáikért. — Pest, 1862.

Tatay Adolf, jegyző. Szeremley Mihály, elnök.

Vegyesek.

+ Megjelent és szerkesztőségünkhöz beküldetett. „Az elsődleges bujafekélyek kór- és gyógytana“. Irta és kiadja Tóth N. János tudor. A munka ára 1 ft. 60 kr. A tiszta jövedelem egy része az orvos másika pedig a sebész-növendékek segélyegyletének van szánva. Jövő számunkban ismertetni fogjuk.

□ Szerkesztőségünk egyik tagja a napokban este tízenegy óra tájban egy hasonszeri zseb-gyógyszertárat talált. Az illető tulajdonos e tárgyat Kocsis Alajos tudortól a gyermekórházban átvetheti.

+ Scheiber Mór, lapunk munkatársa a jászvásári (jassy-i kórház orvosává és kórbonecznokává meghivatván, rendeltetése helyére már elutazott. Szives ígétét bírjuk, hogy szakavatott tollából kikerült cikkekkel lapunk hasábjain minél többször fogunk találkozni.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1862. augusztus 15-től egész 1862. augusztus 21-ig ápolt betegekről.

1862.	Felvétet.			Elbocsát.			Mehalt			Visszamaradt					
	beteg		Összeg	gyógyult		Összeg	beteg		Összeg	beteg		szülőnő	gyermek	elnök	Özveg
	férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő		férfi	nő				
August. 15.	14	12	26	14	12	26	5	1	6	254	326	10	7	14	614
" 16.	11	9	20	14	5	19	4	—	4	246	324	13	11	17	611
" 17.	12	6	18	10	9	19	1	1	2	247	320	13	11	17	608
" 18.	12	9	21	7	—	7	2	1	3	250	328	13	11	17	619
" 19.	20	11	31	23	26	49	—	1	1	247	317	10	9	17	600
" 20.	11	7	18	15	10	25	3	3	6	240	311	10	9	17	587
" 21.	10	9	19	9	8	17	—	—	—	241	311	11	9	17	589

A létszám e héten kevesbedett, leggyakrabban észleltetett csorva, hasmenés. A halottak száma mult hetinél nagyobb.

Pályázat.

Zenta mezővárosban, a nagyméltóságú magyar kir. Helytartótanács f. évi nyárelő 24-én 25082-ik szám alatt kelt kegyes intézménye folytán egy első főorvosi, 1000 frt ausztr. értékű évi fizetéssel ellátott állomás föllállítása megengedtetvén, az erre pályázni kívánó okleveles orvostudorok fölhivatnak, miszerint kellően fölszerelt kérvényeiket foló évi őszelő 11-ig a fönnirt város tanácsához nyujtsák be.

Kelt Zentán, 1862, nyárutó 8. A városi tanács által.

Jelen számmal küldetük szét az orvosgyógyszerészi szógyűjtemény címlapja, előszava és a Z betüből még hátra levő egy levél, s ekként a szóbanforgó munka egészen elkészülve teljesen előfizetőink kezében van. Azok számára pedig, kik 1860-ban előfizetőink nem voltak a szótár 2 ivének második felét küldjük szét.

Előfizetési ár: helyben egész év 9 frt. félév 4 frt. 50 kr. évenyeged 2 frt. 25 kr. vidéken egész év 10 frt. félév 5 frt. évenyeged 2 frt. 50 kr. A közlemények és fizetések bérmentesítendőek. Hirdetéseikért soronkint 14 ujkr.

Megjelen minden vasárnap. Megrendelhető minden cs. kir. postahivatalnál, a szerkesztőnél újtér 10. sz. és Osterlamm K. könyvkereskedésében, újtér a kioszk átellenében.

ORVOSI HETILAP.

Honi s külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Hatodik évfolyam.

Tulajdonos és felelős szerkesztő: **Markusovszky Lajos** tr. Főmunkatárs: **Balogh Kálmán** tr.

Tartalom: Balogh K. tr.: Kórszöveti tanulmányok. V. A színes vérsejtek fejlődése. — Popper J. tr.: A malaria vita a borsodi gyógyszerészi egyeletben. — Böke Gy. tr.: Viszonzás Politzer Á. bécsi egyet. m. tanár úr fulzsírdugaszokra vonatkozó védelmére. — Hazai könyvészet. Szolnoki F.: Az elsődleges bujafekélyek kór- és gyógytana. Irta Tóth tr. La p szemle: Hasmetszés, 600 gramme súlyú bélkő kihuzása. — A méhüvelyből levegő kiürítés. — Gyógytani és gyógyszertári újdonosságok.
Tárza: Stockinger T. tanár, és Tormay K. tr.: Indokolt különvélemény az orvosi egyetem hová építését illetőleg. — Tisztázzuk a fogalmakat. — Vegyesek. — Pályázatok. — Szerkesztői levelezés.

KÓRSZÖVETI TANULMÁNYOK.

V. A színes vérsejtek fejlődéséről.

Balogh Kálmán tudortól.

Tóth N. János tr., barátom a következő kórtörténetet közölte vélem:

W. T. 40 éves, férjezett, dresdai születésű nő, ki jelenleg Pesten kórajzással foglalkozik, mintegy 20 év előtt baloldali bokaizületében fájdalmat érzett, mely azon tájnak hosszabb ideig való zsarolása után fokozódott. Orvosi tanácsért folyamodott, minthogy azonban érezhető daganat a fájdalom helyen nem találtatott baja úgy Dresdában mint Lipszében egyszerű rándulásnak nyilvánított. Körülbelül 4 év előtt az időszakonként megjelenő fájdalmak mellett a külboka alatt púpozat vonta magára figyelmét, mely folytonosan növekedvén, 3 év lefolyása közben tyúktojásnyi nagyságot ért el, mi a beteg aggodalmát kiválólag emelte, s ezért újra szakértőket vett igénybe, kik azonban baja felett határozottan nem nyilatkoztak, hanem a szenvedő tag kimelését ajánlották, nemkülönben hideg borogatásokat rendeltek, mit a beteg követett ugyan, de siker nélkül. A daganat ezután két egyenlőtlen részre oszolt, melyek rovátka által voltak egymástól elválasztva; a nagyobb mellső és felső, a kisebb pedig hátsó és alsó volt, púpjai puhák és ruganyosoknak találtattak, s a rajta fekvő bőr, melyet az előtt szabadon idestova lehetett tolni, teljesen reá feszült, s néha igen élénken piroslott. Az utolsó évben pedig térfogata szerfelett gyorsan gyarapodott, miért 1861 évi nyárho 27-én a pesti sebészi kórodára jött, hol fel is vétetett, baja rossz kimenetelű, igen vérdús kórképződésnek nyilvánítván, melynek kiirtása javaltnak találtatott. A kiirtás először késsel kísértetett meg, de ez nem sikerült, részint a kórképződés mállekonyasága, részint a bő vérzés miatt, részint pedig azért, mert a bokaizületi csontok közé többfelé mélyen be volt növe. Végül galvánétesznek kellett alkalmaztatnia. A kórodák zártával a beteg magánlakára költözött, hol az elroncsolt részek mindannyian leváltak, s minthogy a galvánétesz szükségképen az ugracsont csontthártyáját is érte, ottan $\frac{3}{4}$ " hosszú 5" széles és 1" vastag csontdarab elhalt, mely ugyanazon év őszhava közepén eltávolítottatott. A műtétel után keletkezett elég nagy fokú lob azon időig tökéletesen elmúlt, s a történt anyagvesztés sarjadzás utján annyira helyre lett pótolva, hogy méltán a legszebb jövőt lehetett remélni. A seb napról napra kisebbedett, s midőn télelő 18-ika felé lenesenagyságot ért el, az orvosi látogatás feleslegessé vált. 1862-ki télhó közepén a sebhelyet, mely már akkor behegedt, szentes fehér izzadmány lépte el, s néhány nap múlva szederjes színű,

lencse-teriméjű emelkedés mutatkozott a heg alsó szélén, a láb külső karimája felett. Az így támadt emelkedés túltó elejéig mogyorószem nagyságot ért el, s minthogy kutaszolás közben köröskörül szabadnak találtatott, nem lehetett mást fel venni, minthogy a bőnyéből indult ki Cooperféle ollóval alapjánál kivágtatván, az így képződött sebhely tímóporral való behintés után tépettel beköttetett. A levágot sarjadzás helyébe csakhamar új nőtt, minélfogva a levágást tavaszelő elején és közepén ismételni kellett. Végül megjegyzendő, hogy a beteg, ki kórodában létele alatt helyzete felett aggodott, s sovány volt, tavaszelő havában jól nézett ki, s úgy erőben mint kövérségben gyarapodott.

A télutó és tavaszelő hónapokban lemetszett képződeményeket göresői vizsgálás végett Tóth N. János barátom nékem átadván, a következőket találtam:

az összeállítás májszerű; a kül felszín sötét barnavörös, itt ott rendetlenül tovahuzódó csikokkal; a metszési felület vörösfehér, némely helyen pedig egészen vörös, mi márványszerű küleket kölcsönzött neki, s csak gyér mennyiségben sárgás folyadékot lehetett kinyomni, melyben kevés számmal összezsugorodott hosszas, majd inkább kerekbe menő szintelen sejteket, nemkülönben színes vérsejteket lehetett találni. A metszési felületet kés élével vakarván, a nyert készítményekben részint petéded, részint gömbölyded sejtek voltak, melyek mindannyian az aprók közé tartoztak. Az 1-ső ábra 540 szerezés mellett olyan

1-ső ábra.

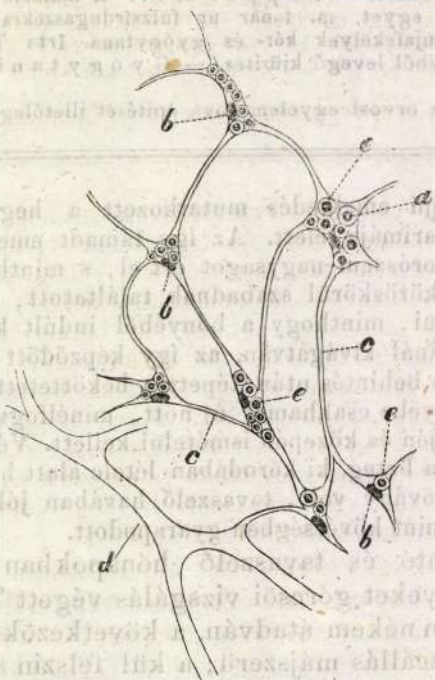
sejteket mutat. A nagyobbak mindannyian petédedek voltak, míg a kisebbek kivétel nélkül gömbölyűeknek találtattak. A sejtek bennéke mindannyinál sötét és durván szemcsézett.

A nagyobb petéded alakukban egy vagy két kisebb, gömbölyded magzatsejt (Tochterzelle) foglalt helyet, s ezeken kívül a petéded sejt ürében mag nem volt található. A gömbölyded magzatsejtek szinte durván szemcsés bennékekkel és kicsiny fénylő maggal a szabadon levő, apró, gömbölyded sejtekhez mindenben hasonlóak voltak, mely utóbbiaktól a nagyobb petéded sejtekig úgy alaki, mint nagysági tekintetben a legkülönbözőbb átmeneti idomokat lehetett találni, s megjegyzendő, hogy az olyan petéded sejtekben, melyek az ilyenmü legnagyobbak közelébe estek, de

magzatsejtek bennük még meg nem jelentek, magvaknak nyomára sem lehetett akadni, mit összevetvén a fentebbi lelettel, hogy a nemzősejtekben (Mutterzelle) a mag szinte hiányzott, következethető, miszerint a meglevő esetben a magzatsejt képződést a nemzősejt magvának elenyészte előzte meg. A petealakú sejteknek a gömbölydedekből való kifejlődése felett a mondottak után kételkedni nem lehet.

Bármily irányban készített igen finom átmetszeti készítményeken szinte 540 szerezes nagyítás mellett tágközü, világos csövekből álló hálózattrendszert (2-ik ábra) lehetett találni, mely azon helyeken, hol három, négy vagy több összejött, igen ki volt tágulva,

2-ik ábra.

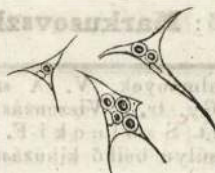

s ezen tágulatok kisebb nagyobb térekként (a) mutatkoztak, melyek magvakkal (b) voltak ellátva, s az őket összekötő csövek (c) közül a legvastagabbak átmérője mintegy 0,0009 millimetert tett, míg a legvékonyabbak alig érték el ama vastagság kilencedét. Az a képzetektől nemcsak oly csövek mentek tova, melyek más hasonló nemüekhez tartottak, hanem még olyanok is, melyek vastagabb, 0,0040—0,0072 millimeter átmérőjű, szinte világos, egészen egynemű falú csövekkel (d) nyitlak össze, melyek hajszáledényeknél nem voltak egyebek, mint ezt a bennök több helyen felhalmozott színes vérsejtek után következtetni kellett. Az a téreknak, melyeket fénylő magvaik és egymással összekötő nyujtványaiknál fogva kötszöveti sejteknek tartottam, és tartok, még oly nyujtványai is voltak, melyek tőlük elmenve hajszáledények vagy más sejtek felé tartottak anélkül, hogy azoknak akár egyikével akár másikkal összenyitlak volna, hanem ehelyett hegyesen végződtek. A kötszöveti sejteket nagyságuk szerint majd egy majd pedig több színes vérsejt töltötte ki, melyek közül a legkisebbek 0,0012, míg a legnagyobbak 0,0038 millimetryi átmérőjűek voltak, s a sejtmagvakat a falhoz félre nyomták. A sejteket egymással, valamint azokat a hajszáledényekkel összekötő csatornáknak csak azon részletében

találtattak színes vérsejtek, melyek a sejteknek vagy a hajszáledényeknek közvetlen szomszédságában voltak, míg derekuk ürköre sokkal csekélyebb volt, mintsemhogy a jóval nagyobb átmérőjű vérsejteknek odáig való hatolása lehetséges lett volna.

Hogy pedig az a képzetek, melyeket leirtam, nem egyszerű, a szövetben levő hézagok, hanem hogy valószínűságon önálló fallal ellátvák, mutatja a 3-ik ábra, mely ismét 540 szerezes nagyítás mellett nyujtványos sejteket mutat, melyek tü általi elkülönös folytán lettek előállítva, s alakjukra, nyujtványaik, magvaikra, nemkülönben színes vérsejtekből álló tartalmukra nézve a 2-ik ábra a sejteivel minden tekintetben megegyeztek.

3-ik ábra.

A sejtközöket az 1-ső ábránál látható, s már körülményesen leirt sejtek teljesen kitöltötték, közöttük szerkezet nélkül nyulós és sűrű, egynemű anyagnál nem levén egyéb, s ez is csak felettébb csekély mennyiségben. Kötszövetet egyedül a csövek szomszédságában lehetett látni, még pedig igen gyéren képviselve. A hajszáliaknál nagyobb edények nem találtattak sehol.

A vizsgálatra nézve meg kell jegyezniünk, hogy ez részint heveny készítményeken, a lemetszés után rögtönében, részint pedig Moleschott erős eczetsavas folyadékában mintegy 24 óráig való ázás után közvetlenül, vagy előrement tészta keménységig történt szárítás után történt, mely utóbbi eljárás akkor véttetett igénybe, ha finom átmetszetek szükségeltettek, melyek egyébkint heveny tárgyakból is készíttetek. Történt azonban a vizsgálás akár heveny, akár pedig a leirt müleges módon készült tárgyakon, a szemlélési eredmény teljesen összevágó volt, miért jelzsem ekként hangzott:

Rostsejtrák edények és vérsejtek nagy mértékű új képződésével, mi megfelel a „fungus haematodes“ név alatt leirni szokott képzetek jellegének.

(Folyt. köv.)

A malaria-vita a borsodi orvos-gyógyszerészi együletben.

Közli Popper József, egyl. titkár.

Miután a váltóláz tavasz hóban tapasztalt rögtöni s kora beköszöntésének oktana körüli tanácskozást az egylet már két ízben elnapoltatni kénytelenítettett, ezen kérdés mai tárgyalására nyárhó 7-én az egylet elnöke által fölhivatván, Popper tr. következőképen nyilatkozott:

A váltóláz oktani fő mozzanatait, hogy a légkör sajátságos megváltozásában kell keresniünk, arról kétkedni alig lehet; ha tehát az illetén megváltoztatott légkört, rövidség, de korántsem nagyobb világosság kedvéért, malus aer, malaria-nak hívjuk, azt mondhatnók, hogy tavasz hó második felében malaria nagyobb mérvben fejlődén ki, ez okozta a számos váltólázi eset bekövetkezését. De hogy ezen, a tudományosság kívánalmaival össze nem férő pusztá mondattal mitsem magyarázunk, mindaddig elvitázhatlan tényként áll, míg egy szerencsés véletlen vagy vegytanilag, vagy göröcsőileg fel nem fedezendi, hogy miféle elemi alkatrészek képezik az úgynevezett malariat. Figyelmünket tehát inkább oda irányozván, hogy szemügyre vegyük azon mozzanatokot s általános hatá-

nyokat, nemkülönben bizonyos helyi viszonyokat, melyek a légkör sajátságos megváltoztatásánál szerepet játszhattak, azt úgy szólván föltételezték, legelől ki kell emelnem: miszerint a legközelebb elmúlt téli időszakban igen bőséges légesapadékok részint hóesés, részint esőzés útján történvén, még tavaszelő végefelé a földrétegek belseje s felülete vízben túlságosan bővelkedtek; tudjuk továbbá, hogy a múlt évi növényzet roppant mennyiségű maradványai a bekövetkezett téli hideg által félbeszakasztott vegyi szétbontásuk befejezésének tavaszkor nézének elébe, s ezen vegyi szétbontást tavasz hó derekán rögtön, majdnem minden átmeneti fokozat nélkül beköszöntött meleg időjárat nagyban segítette, s így a légkört a növényzet szétbontásánál kifejlődő légekkel mindenesetre sajátságos megmáshatta. A föld rétegeiből eredő kigőzölgéseknek tehát tavasz hóban nagyobb mérvben kellett történniök, mi a váltólázak fejlődését némileg magyarázza, ez kevéssé talán az által is támogatván, hogy leginkább a földmívelő osztály, mely az érintett hatálynak főleg tavaszkor ki van téve, támadtatott meg a váltóláztól. A légkör megváltoztatásához járulhatott még az összes növényzetnek az idén tapasztalt kora föléledése. Alig emlékezhetünk vissza egy évre, hol már tavasz hó második felében oly dúd lombzatot a fákon, oly buján zöldelő mezőket s földeket szemléltünk volna¹⁾; képzelhető tehát, hogy ezen roppant kiszámíthatatlan levélár, mely a növényélettani törvények szerint szünet nélkül légelemeket gőzöl ki, szinte tényező volt, hogy a légkör képessé lett váltólázakat gerjeszteni. Végre tudván mennyire a meleg a villamosság átváltoztatására befoly, misem valószínűbb, mint hogy a légkör villamossága, a mi földrészünk távolodása által a naptesttől sajátságosul s olyképen másíthatott meg, hogy váltóláz szélesebb mérvben támadjon. Vessük mindezen, úgy szólván, nagy világi viszonyok mérlegébe, még azon körülményt is, hogy a kora tavasz beköszöntésével az életmód, ruházat stb. gyökeresen megváltoztatik a téli időszakhoz képest, s így innen is megmagyarázható, miért esett ez idén már nyárhó 2-ik felében annyi egyén úgynevezett meghülés következtében váltólázba. — Hogy helyi viszonyaink is olyanok, melyek a váltólázi gerjek fejlesztésének kedvezők, köztudomású dolog. Itt a Szinva s Pecze nevezetű patakok büzös kigőzölgése, itt a város tökéletlen csatornázata, az utcák s piacok (p. a buzavásár, szeles stb.) sárözöne (kivált tavaszkor), a város agyagtalajos környezete, s a Sajó folyam, meg a csabai országút közötti örökké posványos laposság. Nem annyira homályos tehát előttünk, miért fejlettek az idén oly korán s oly sűrűen a váltólázi esetek, midőn járványi és táji viszonyok annyira kedvezők voltak a kérdéses kór ébresztésére.

És itten a kérdést esekély részemről kimerítettnek tekintém, ha napjainkban, hazánk fővárosában, a váltóláz kórkötana körül bizonyos nézetek s állítványok nem jöttek volna napvilágra, melyekhez hozzá szólni annyival inkább tartozunk, minthogy indítványozó Kaczánder tr. ttárs barátunk, ezen orvosi napi kérdés szellőztetését is előidézni czelőző indítványával.

Mi az úgynevezett malaria-senyvet illeti, tagadni nem lehet, hogy oly egyéneknél, kik számos váltólázi rohamokat állottak ki, vagy gyakori váltólázi esetekben részesültek, hogy mondom sajátságos tünetmenyek által jellemezhető senyves állapot fejlődik ki, melyet malaria vagy váltólázi senyvnek (cachexia intermittens, malarica) lehetne nevezni. Azonban az orvosi észtan törvényeivel csak annyi egyeztethető meg, hogy azon ismeretlen X., mit malariának keresztelünk, csak váltólázakat képes előidézni, s hogy azon rombolások, miket hosszabb váltóláz után az alhasi zsigerekben létre jönni tapasztalunk, csak következményei az ismételve visszatért váltólázi rohamoknak. Tizenhat évi gyakorlatomban egy kóralkakkal sem találkoztam oly gyakran, mint váltólázzal, s még is meg kell vallanom, hogy a malariasenyv tünetmenyi öszlete

¹⁾ Egy megyénkbeli tekintélyes gyümölcsész s szőlőgazda észlelése szerint a szőlőtőkék ez idén tizenkét nappal hamarabb fakadtak, mint 1811-ben, századunk leghevesebb borévében.

ottan, hol a váltólázi rohamok soká magokra nem valának hagyatva, nem fejlődött ki soha. Mondják ugyan, hogy a Tisza alvidékén, a forró égalji földrészekben majdnem minden egyénnél, minden esetre gyakran, előre nem ment váltólázi rohamok nélkül, a máj és lép túlfejlettsége s a vértömeg visszeres megmáshatása következnek, mi lényege az úgynevezett malariasenyvnek; de hogy ez vidékünkéről, mely szinte a kitünő malaria-területek egyike, nem áll, ezt határozottan bizonyíthatom.

Ugyszinte ellenkezik 16 évi gyakorlatom tapasztalmányával, a váltóláz kórkötánát, bizonyos börbántalmakkal, nevezetesen izzaggal, genytüszóvel, kelevénykórral, vagy épen pokolvarral közelebb összeköttetési viszonyba hozni.

Hogy izzagos betegeknel a lép gyakran nagyobodva találtatik, az ép oly igaz, mint az ellenkező tény, hogy t. i. igen-igen számos izzag fordul elő, hol a lép legrendesebb mekkoraságú, természetesen ottan, hol az izzagos betegek váltólázban nem szenvedtek soha. Abban, hogy nálunk vagy még nevezetesebb váltólázás vidékeken, hol a lakosság kicsinye, nagyja a váltóláztól megtámadtatik, az izzag, mely szinte a leggyakoribb börbajok egyike, nagyobodott lépszervvel kerül észlelés alá, én semmi különös kórtani eseményt nem találok. Ez legfeljebb alárendelt becsesél biró tényre utal, hogy egyének, kik túltengő lépben szenvednek, izzagtól lepettek meg. Genytüszós, kelevénykóros betegeknel hasonlóképen soha sem volt alkalman tapasztalni, hogy ezen bajok a váltóláz kórfolyamatával valamely rokonságban vannak, valamint sikeres gyógyításuknál sohasem kényszerültem azon gyógymódhoz folyamodni, mely a váltóláz biztos ellen-szerűül szolgál.

De ha magára hagynók is azon különös új tantételt, mely az izzag s a többi érintett börbajok s a váltóláz között létező rejtélyes viszonylatot állit föl, folyományképen a javasolt váltóláz elleni szerek alkalmazására izzag stb. eseteiben legfeljebb elmosolyognánk — hiszen ezen bántalmak idővel vagy maguktól elenyésznek, vagy ha soká is gyötrik szegény betegeknek, helybeli kezelés nélkül, az sem életbe vágó dolog — ámde komolyan s meggyőződéssem egész erejével kell kikelnem ezen veszedelmes tan felállítása ellen akkor, midőn pokolvarról van szó! Valamint a bujafekély, a rüh, a himlő stb. elvitázhatlan ragályanyagnak köszönik eredetüket, tovafejlesztéseket, úgy a pokolvarnak is állathullából eredő ragály a kútfeje. A mennyi pokolvaras esetet megfigyelhettem, s azok száma a százhoz közeledik, kilencz tizedrészen mindenkor reá akadhattam a forrásra (döggei foglalkozás²⁾), vagy az elhullott állatokból származó részek — gyapjú, szőr, faggyú stb. veli — érintkezés), melyből a pokolvar fertőzés útján támadhatott; s ha elő is fordult oly eset, hol a ragály kútfejére akadni nem lehetett (magasabb rangú egyének, gyermekeknel), sokkal észszerűbbnek tartottam azt föltenni, hogy ismeretlen módon (baromlegyek, szunyogok csipései által, mely állatok szájszervei — appendices buccales — nagyon alkalmasak arra, hogy valamely állathulla mérgével megtelve, a födetlen börrészeket csipés útján megfertőztessék) jött a beteg a ragályanyaggal érintkezésbe, mintsem hogy annyi kézzelfogható tapasztalmányokat magamtól elutasítva, légvárakban honosuló kórkötanhoz folyamodjam.

Azon tan mondám, mely a pokolvar malaria-féle gyanitványokra épiti s malaria elleni szerekkel akarja gyógyítani, a legveszedelmesebb tanok egyike. Követői t. i. könnyen elcsábíthatatnak magokat, hogy pokolvar eseteiben kinal adagolására támaszkodva s annak hatásában bizva, a mütői helybeli kezelést elhanyagolják, vagy legfeljeb egy pár felületes keresztmetszéssel lelkiismeretüket megnyugtattva, a gyökeres

²⁾ Számos adatokkal bírok, melyek azt gyanítják velem, hogy a bonczolás közben ejtett sebész következtében támadt félemletes lobok s fekélyedések a pokolvarral egyféle természetűek. Beteg-ápolóim közül többen vigyázatlanul bánván a bonczolási hullakkal, midőn ujjakat megfertőztették, a bekövetkezett körülírt csakhamar evesedésbe átment lögócok külső azonossága a pokolvarral föltette feltűnő volt. A pokolvar ellen követett kezelést itten is a legfényesebb siker követte mindenkor.

mély körmetszés útján kiirtást elmulasztják. A pokolvar végre mindenkor helybeli baj, az általános életveszélyeztető megtámadása az összes szervezetnek csak későbbben fejlődik, midőn már a helybeli roncsolás nagy fokot ért, és vagy értőmülés (Embolia) vagy genyevvér felszívódása következtében a legnemesebb szervek támadtatnak meg.

Óvakodjunk tehát a mi korszakunkban is még a szolamok dicsőítését előmozdítani, mely tudományunkban már annyiszor zátonyra vezetett. Emlékezzünk mennyi badar, haszonvehetlen elővételeket szült annak idejében, az életerő, a „nisus conservatrix“-féle elv a „psora“ stb. elmélet és mindenféle titokszerűséget visszautasítva mondjuk ki nyíltan:

1-ör hogy malaria alatt ismeretlen X-et értünk, mely csupán váltólázat vagy lázrohamokkal párosult nehéz hágy-mázos bajokat képes ébreszteni;

2-ör hogy az ugynevezett váltólázi senyv következménye azon szervi változásoknak (lép, máj), melyeket csak a gyakori váltólázi rohamok idéznek elő;

3-ör hogy az izzag, genytüsző, kelevény s főleg a pokolvar semmi viszonylatban vagy összeköttetésben nem áll a váltóláz kóroktanával.

Kaczánder tr. : T. egyesület! Arra nézve, hogy mi okozhatta vidékünkön a váltóláz rögtöni járványos föllépését, csak részben csatlakozhatom előttem szóló Popper tagtárs nézetéhez, mert a nedves föld rétegeiben a téli fagy által megakasztott növényrothadás a tavasz melege és nedvessége által újra, még pedig terjedelmes mérvben annál is inkább megindulván, minthogy a felszántott vagy szétmállott föld a levegő élenyének mélyébe szabadabb utat enged, kigőzölgéseket eredményezhet, melyek a váltóláz teremtő tényezői lehetnek ugyan, de egyedüli, még pedig lényeges okaiként aligha szerepelnek. Ha a helyi viszonyokon alapuló ama tényezők eredményeznék lényegesen a váltólázak kifejlődését, a váltólázi járványnak minden évben mutatkozni kellene, mi pedig nem úgy van. Mindamelllett tény, hogy a posványos vidékeknek rohadó állati és növényi anyagok légei által fertőzött levegője a váltóláz kifejlődésére jelentékeny befolyással látszik lenni. Hazánk lapályos, ingoványos vidékein, nemkülönben más dél felé fekvő mocsáros országokban az idegen, megérkezése után a váltólázat csakhamar megkapja, miből ki nem lábad, míg meg nem honosul; sőt az ama helyeken tartózkodó orvosok bizonyítják, hogy sokan anélkül, hogy a váltólázi rohamok kifejlődtek volna, senyvben szenvednek, mit a posgerjtől hisznek származni; nálunk azonban, noha vidékünk a váltólázak keletkezésének felettébb kedvező, hasonlót nem észlelhetni. A malaria, mely csak utóhatásából felismerhető dolgot jelentő fogalomnál nem egyébb, a posványos vidékeken vajmi közönségesen, ha nem is a váltóláz kifejlődése előtt, de mindenesetre néhány roham után, már possenyvet (cachexia malarica) eredményez, míg környékünkön csak a váltólázi rohamok sorozatának gyakori visszatérése hoz oly tüneteket létre, melyekből possenyvre lehet következtetni. A mondottaknál fogva hajlandó vagyok felvenni, hogy a váltólázi senyv és a possenyv eredésre, nemkülönben az alkalmazni szokott gyógyhatások irányában való nyilvánulásokra nézve több tekintetben különbségek, míg az eredményezett bonczi változások majdnem ugyanazok. Miért nem volna lehetséges, hogy a nálunk tavaszkor felépett váltólázak a levegői villamosság változatai következtében keletkeztek. Hazánkban mindenfelé, vidékünkön pedig különösen a meleg és a hideg, nemkülönben a nedvesség és a szárazság közti változások rögtöniek és nagy mérvűek, mindez pedig a levegő villamossági viszonyait szerfelett módosítja. Oly változások ezen évben jókor és a szokottnál erősebb mértékben jöttek létre. Nézetem mellett és a posgerjeknek a váltólázak keletkezésénél való szereplése ellen szól továbbá azon körülmény, hogy váltólázak a tenger felett 1200—1400° magasságban fekvő egészen száraz tájakon is kifejlődnek, hol posványoknak nyomaira sem akadhatnak. Hogyan hathat a villamosság, mint váltóláz gerjesztő? Mint az idegek, különösen pedig ezek központjainak inger szere. Bernard Claudius és mások kísérletei után tudjuk, hogy midőn az edények az idegközpontok hatása alól, az illető idegek át-

metszése után kivételnek, a hőmérsék emelkedik, míg ellenben ez csökken az edényidegek sértetlen volta mellett, vagy pedig ha maguk az utóbbiak villamosság által ingereltetnek. Ezen példa által csak azon utat kívántam kijelölni, melyen át a körlevegői villamosság a szervezetre befolyhat. Ha tehát a levegői villamosságnak a váltólázak előállásánál való közrehatása föltevény is, mindenesetre nem kevésbé jogosult mint a posgerji befolyás.

Miután a váltóláz keletkezése körüli nézeteimet előadtam volna, helyén valónak találok fürkésznit, miszerint mennyiben fogadható el azon nézet, hogy a pokolvar, zsirtüszeg, izzag és a kelevény, mint szinte a váltólázi rohamok is, az úgynevezett lázsenyvből veszik eredetüket, mely ismét mindenekelőtt a máj és lép túlfejltségében nyilvánul.

Megeshetik, hogy az olyan vidékeken is, hol váltóláz uralg, a pokolvar szinte nagy mértékben ki van terjedve, ebből azonban ezen két betegség azonos forrására nem következtethetünk; mert valjon nem lehet-e egymásmellett két kórhatány, s így van ez a jelen esetben. A pokolvar másképp nem támad, mint állati anyagok általi fertőzés következtében, s eleinte tisztán helybeli baj, lázat csak rövidebb, hosszabb ideig való tartama után eredményezvén, gyógyulási esetekben pedig a hasszervek ama változatai nem mutatkoznak, melyek a szerencsésen gyógyított váltólázi rohamok után visszamaradni szoktak. Itt egyszersmind helyén valónak látom megemlíteni, hogy a pokolvárnál tisztán helybeli erőlyes gyógykezelés a teljes siker eléréséhez sokszor teljesen elégséges, míg váltóláznál helybeli eljárás, ha megkísérletnek, aligha célhoz vezetne. Végül ide vonatkozólag emlékeztetbe hozom Canstatt évkönyveinek 1861-ki folyama 2. könyvéből, hogy a kirgisek pusztáin letelepedett és leginkább marhatelepszéssel foglalkozó népnél a pokolvar leggyakoribb betegség, míg a váltóláz csak gyéren mutatkozik.

A kelevényes emberek, kiket kezeltem, mindannyian vérmes, erős alkotású egyének voltak, s a lázgerjes senyvben szenvedőkéhez hasonló színe egyiküknek sem volt. Jelenleg N. N. egyén teszi észlelésem tárgyát, kit tisztelt tagtársak igen jól ismernek, s ki váltólázban sem azelőtt nem szenvedett, se pedig most nem szenved, nemkülönben a hasi zsigerekre nézve semmi változás ki nem mutatható, hanem nagy mérvben változtatva a test majd egyik, majd másik részén kelevények fejlődnek ki nála.

Tisztelt tagtársak! számtalanszor találhatni vidékünkön iszákos, orraikon virágzó zsirtüszégeket hordó embereket, kiknél a gerjsenyvnek még csak nyoma sincs jelen. Két nőtestvért ismerek, kik legelterjedtebb zsirtüszegben szenvednek anélkül, hogy a gerjsenyvnek csak egy tünete is, milyen többek közt a máj és a lép túlfejltsége, található volna.

Az izzag igen elterjedt kórfeleség még a csecsemőknél is. S mióta Poor tudor vázolt feltevénye felmerült, számtalan feji, arci, vagy füli izzagban szenvedő csecsemőt a leg gondosabban megvizsgáltam anélkül, hogy gerjláz által okozni szokott szervi változásokat akár magukon az apró betegek, akár pedig a szüléken észrevehettek volna.

Tapasztalataim és fürkészeitem folyamánaként azon meggyőződésre jutottam, hogy a zsirtüszeg, izzag, pokolvar és kelevény a váltólázzal még csak rokonságban sincsenek, s csak sajnálni lehet, hogy hazánk kebelében, tudományos fejlődésünk hajnalán, oly nézet keletkezett, és hatolt át országunk határain, mely nem a szabatosan megfigyelt és szigoruan megítélt tényekből folyó következményként tekinthető, hanem inkább meglévő dolgoknak téves fölfogásából vette eredetét. Vajha ne történnék többé soha, hogy olyan, kit a haladás zászlójának lobogtatására hittek hivatottnak, gondolatmenete és következtetései által a dogmatiko-ontologiai korszakba való visszaesés kürtjét fujja. Fájdalmas minden csalódás, de mi lehet fájdalmasabb, midőn zsenge tudományosságunk művelésétől valakit ferde irányban eltérni látunk.

Szabó E. tr. szerint a váltóláz kóroktanát, bár mennyit okoskodjunk róla, mély homály fedi. Annyi bizonyos, hogy váltólázak ottan fejlődnek leginkább, hol a növényzet buja, s

ha hozzá járulnak oly körülmények, melyek ezen növényzet rohadását nagyban elősegítik. Mindakét feltét nálunk f. év tavaszhoz második felében ritka mérvben volt jelen, s így az eredeti kérdés megfejtésére nézve egészen Popper ttárs nézetét pártolja. — Malariasenyvben, nem a malaria közvetlen eredményét, hanem a váltóláz következményét látja, s malariasenyvet váltóláz nélkül nem tapasztalt soha. Pokolvarra nézve, annak összefüggését a váltólázzal kerekén tagadja, sőt el nem hallgathatja, hogy épen a száraz, meleg idő, mely marhavész, lépfene s hasonló dögvésznek kedvez, a váltólázakat elnyomja s viszont³⁾; szóval minden arra mutat, hogy a váltóláz inkább növényzeti, a pokolvar ellenben állati ragálynak köszöni eredését. Genytűsző, izzag vagy kelevény (kivéve nehéz lázak után következő lábbadozási korszakban) senyves embereknél ritkán, hanem mint Kaczánder ttárs helyesen megjegyzi, vérdús, pezsgő egészséggel bíró egyéneknél fordul elő.

Bódogh tr. az eredeti kérdéshez nem szólhat, a menyiben ez az első tavaszhoz, hogy a város vidékén lakik, s megvalja, hogy e kérdés felvilágosítására nagyon kíváncsiat látta volna azt, hogy rovatos kimutatások terjesztettek volna elő, melyek számos évek óta hiven szerkesztve kimutatnák először az évenkénti s havonkénti időjáratot, s párhuzamosan másodszor a váltólázba esett egyének évi s havi statistikáját. — Mi a malariasenyvet s ennek viszonyát az izzaghoz, pokolvarhoz stb. illeti, úgy hiszi hogy ezen tárgy vitatása által az eredeti indítványtól eltérés követtetett el, s bár ő sem pártolhatja Poor tr. ur ebbeli nézeteit, mégis elismerésre tartja méltónak a szorgalmat s igyekezetet, melyet a kórtan új oldalai felfedezésében tanusít, s gyanítványait, melyek gazdag kórházi s magány gyakorlaton alapulni látszanak, a ttársak további fürkészesébe ajánlja.

Kun Tamás tr. a váltóláz idejének fellépését hasonlóképen a levegő pozsgerj általi megfertőzésének tulajdonítja, s túlsúlyt fektet helyi vagy tájbeli viszonyainkra, melyek a pozsgerj fejlesztésére oly igen kedvezők. Poor tr. ur nézeteit ő sem pártolhatja, váltólázi senyvet előrement váltóláz nélkül nem észlelt soha; a kérdéses kútegeket pedig mint megannyi önálló helybeli borbajokat tekinti, különösen a pokolvar számos tapasztalmányai alapján másképen nem, mint ragály útján keletkezik.

Miután a többi tagtársak a tárgyhöz szólani többé nem kívántak, s a kifejtett nézeteket magokévé vallották, határozatképen mondatott ki, miszerint:

a váltóláz f. é. tavaszhoz második felében tapasztalt rögtöni járványszerű fellépését oly kedvező levegői, földi viszonyok összehangzatos behatásának tulajdoníthatni, mely váltóláznak amugy is kedvező területünkön egyébkor is csak későbbben szokta ezen bajt előidézni. A malaria viszonyaira nézve pedig közös volt a megállapítás, miszerint a malariasenyv előrement váltóláz nélkül nálunk nem ismertetik, hogy izzag, genytűsző, kelevény, mindenekelőtt pedig a pokolvar önálló, legkülönbözőbb okokból származó helybeli bajok lévén, a malaria-féle hatánnyal semmi kóroktani viszonyban nem létezik.

Viszonzás Politzer Á. bécsi egyet. m. tanár úr a fülzsírdugaszokra vonatkozó védelmére.

Mint hogy sohasem szándékom valakinek tudományos észleleteit és tényleges tapasztalatait kétségbe vonni, mint hogy „észrevételeimnél“ is csak tárgyilagosan viseltem magamat, kötelességemnek tekintem ezuttal még néhány szóval e becses lapok sorait igénybe venni; mert egy tudományos lap hasábjait élénk képzelmenyimmel betölteni és azokkal a m. tanár úr cikkére észrevételeket tenni véteknem tartanám.

³⁾ Ezen talpraesett állítás igazolására részemről is meg kell jegyezni, hogy 1857-től 59-ig, midőn a folytonos száraz nyári időszakok voltak, s a marhavész, lépfene megvényekben soha egészen elnyomva nem volt, a legszámosabb pokolvar eseteivel találkozottam, és ezen időszak volt épen az, midőn a váltóláz igen szórványosan fordult elő. P.

Nem tudom élénk képzelmenynek vette-e P. m. tanár úr, ha már magam tapasztalatait semmibe is veszi, Trötschre hivatkozásomat és védelmében meg sem érinti, hogy tagadó fölvevéseim közt az mégis igaz, hogy a fülzsírmirigyek, melyeket göröcső alatt először Kölliker a veritékmirigyekhez hasonlóknak talált, nemcsak a külhangvezeték porczos hanem annak csontos részében is léteznek, hogy ezeknek e helyen történő fülzsírrelválásztása a fülzsírdugaszok egyik fő okának tekinthető volna; pedig ezen tény P. ur saját szavai szerint tudományos észleletekre alapított, cikkében letett tapasztalatait kiegészítheti és a tudomány és józan észlelés terén útba igazítani képes.

Továbbá ha P. m. tanár úr a bécsi aggastyánápoldákban levő több mint ezer egyéneket talált, hogy a porczos hangvezeték meredt, mutassa ki számokkal, hogy ezen „meredés“ elősegítő ok, és miatta hányan bírnak fülzsírdugaszokkal; mert mindenki ha már P. ur kívánsága szerint is a cikk kezdetében mondott „néhány egyéneknél azonban oly bő az elválásztás stb.“ tételt, a két hasábbal tovább előforduló ekkép szóló feltételéhez:

„A fülzsírgyülemek nem ritkán előjönnek aggastyánoknál, kikenél a halljárat porczos része meredtebb és az állkapocs mozgásai nem oly hatályosak lévén a fülzsír észrevétlenül meggyül mig az egész halljáratot ki nem tölti.“ oda is gondolja, mégis a hangvezeték meredését a fülzsírdugaszok okozójának tekinteni fogja. Én pedig a reám fogott élénk képzelmenyeim daczára még P. ur védelme után sem képzelhetem, hogy miként segítheti elő a hangvezeték meredése a fülzsírdugaszok keletkezését; azonkívül a hangvezeték P. urtól tapasztalt ezen meredésében kétékedem már azon józan észlelés következtében is, hogy miután a porczos külhangvezetékkel egy összefüggő egészet képező fülkagylót, továbbá az orrporczokat aggastyánoknál megmerevülni sem mások sem magam nem tapasztaltam, a porczos külhangvezeték is bizonyosan ezen szabályt követendi; észrevételeimben pedig különben ezen meredés mint fülzsírdugaszok elősegítő oka helyett Trötsch tekintélyére támaszkodva P. m. tanár ur cikkét kiegészíteni óhajtottam, midőn a következő élettani tényt felhozám. A porczos külhangvezeték felső és hátsó része megnötnél feszes kötszövet általános lazulása által az említett feszítés is megszűnván, az nem ritkán a külhangvezeték ürbe ránczformán lenyulik, és ha az ürt részben vagy egészen elzárja, a fülzsír eltávolítását gátolja, a fülzsírdugaszok létrejöttét elősegítheti, sőt olykor magában is képes süketséget okozni.

Mentségül, hogy észrevételeim a melyekkel P. m. tanár ur cikkében letett tapasztalatait útba igazítani óhajtottam, nem mind élénk képzelmeny, ismét Trötsch tekintélyére hivatkozom és ismétlem, hogy aggastyánoknál az állkapocs mozgásai nem hogy nem eléggé erősek sőt, a zápfogak kihullásával az izület inkább hátra- és fölfelé szorulván, a hangvezeték szűkítését eszközölheti, így az aggastyánoknál előforduló fülzsírhalmozódást inkább ez által mint P. urtól felállított állkapocs erőtlenség által létrehozhatja.

Különbség van továbbá a között a mit P. m. tanár ur cikkében és védelmében a fülzsírdugaszok keletkezéséről mond; védelmében ekképp nyilatkozik „hogy a fülzsírdugaszok létrejöttét csupán csak külhatányokban keressük, tudunk szerint cikkünkben ép oly kevéssé tűnik ki stb.“ ezt figyelmeztetésünk útján valószínűleg cikkének következő tételéből „a fülzsírdugaszok kórjósolata meghatározásánál azok eltávolítása előtt a beteg irányában óvatosnak kell lennünk, mert nem ritkán a fülzsírgyülemek a dobüreg vagy tömkeleg bajaival párosulva jönnek elő stb.“ hiszi következtethetőnek; logikai következetesség és nem élénk képzelmeny által pedig mindenki tudja, hogy valamivel párosulva lenni nem annyit tesz, mint valami által okoztatva lenni; ennek következtében P. m. tanár ur tudományos észleletekre alapított cikkét, Toynbee tekintélyét felhozva, kiegészíteni törekedtem, kinek tankönyvében szintoly világosan mint észrevételeimben olvasható, hogy a külhangvezetékbeni fülzsírhalmozódásnál két

okot kell megkülönböztetni, először a fülzsirmirigyek bántalma elsődleges; másodsor a változás a mélyebben fekvő üregekből származván másodlagos stb.

En nem kutatom, P. m. tanár úr eddigi tapasztalatait ott tette-e, hol a népesség nagyrészt molnárok és kövezőkből áll vagy másutt, mi végre a dologhoz nem tartozik, de ha a fülzsirdugaszokat bő fülzsirelválasztásnál azon egyéneknél engedi könnyebben meggyülni, kik porban állanak, logikailag az olvasót azon néposztályra figyelmezteti, melyek, mint a molnárok és kövezők, porban foglalatostkodnak, annál is inkább minthogy cikkében sehol sem olvasható, hogy a molnárok és kövezők más hallszervezettel bírnak, és az olvasó csak föl nem teheti P. m. tanár úr figyelmeztetése nélkül, hogy ezeknél a fülzsir bő elválasztása soha elő nem fordul, mert ha ez így van, 100 molnár és 100 más porban nem dolgozó egyént összehasonlítva azon következtetésre kell jönnünk, hogy ezek közül bizonyosan a molnárok szolgáltatják ezen kór legnagyobb számát; ebben mi legyen az élénk képzelmény, az olvasó megítélésére engedem.

A mit végre észrevételeimben szükségesnek találtam a fülzsirdugaszok alakjáról mondani, P. m. tanár úr védelme daczára is cikkének kiegészítésére szolgál; mert a cikkben sehol sem olvasható, hogy a fülzsirdugaszok, még mielőtt az abban leírt kupalakot elérik, aggasztó kórjeleket okozhatnak, és miután P. ur védelmében saját tapasztalataimban kétkedik, észrevételeimben mondottakat támogatni akarom Toynbee tankönyvében található következő tétellel „in other cases there is only a small quantity (fülzsir) which adheres to the outer surface of the membrana, and gives arise to great irritation and irregular action of the tensor tympani muscels.”

Ezek után észrevételeinkhez mint a tudomány és józan észlelés eredményeihez szigoruan tartunk, melyek minden esetre P. m. tanár úr cikkét kiegészíthetik, és megvalljuk őszintén, hogy élénk képzelményünk ezentúl is azon törekvésünk leendő, szorgos munkásság útján okadatolt tapasztalásokat szerezhetni.

Böke Gyula tr.

HAZAI KÖNYVÉSZET.

Az elsődleges bujafekélyek kór- és gyógytana. Irta és kiadja Tóth N. János tudor. Pesten, Lampel Róbertnél. Budán a kir. m. egyetemi nyomdából 1862. Kís 8-ad rétt. XIV, 186 l. Ára 1 forint 60 krajczár.

A bujakóri betegségek mindinkább kiterjedvén, az emberi társaság valódi mételetét képezik. Nem olyan bántalmak azok, melyeket kikerülni nem lehetne, hanem úgy tekinthetők, melyeket az ember, önmagán uralkodni nem tudva, átokként tart körében. Üdvösebb volna, ha az ember nagyobb erkölcsi erővel, mint milyen jelenleg nála nyilvánul, elzárna maga elől az utat, melyen haladva csak a test és a lélek elsatnyulására juthatni. De minthogy az emberek szenvedélyük pillanatnyi kielégítéseért a legszebb jövőt képesek maguktól eldobni, arra gondolni is alig lehet, hogy valamikor elhatározási erejük oly nagy legyen, miszerint a szenvedély mámorában gondolkodni tudjanak, s többre becsüljék a jó erkölcs nehéz útját a sokkal könnyebben véghezvihető kicsapongások dévajságainál. Az ember ilyenén erkölcsi állapota mellett az orvos hivatásához tartozik, miszerint ha már egyszer bekövetkezett dolog, melytől azt a nevelés és jellem megóvni nem képesek, oda igyekeznek, hogy a szenvedőn a rombolás minél inkább korlátoztassék, nemkülönben a bántalmazottal érintkezésben lévő egyének, valamint a tőle származható nemzedék minél kevésbé sujtassanak általa. Jelenkori orvosaink kimondhatlan nagy és szép érdeme, hogy a bujakórok tanulmányozását kiváló nagy szorgalmmal fürkészetük tárgyává tették, s a nyert eredmény a tőlük követelt, imént vázolt várakozásoknak fényesen megfelelni látszik. Legnagyobb orvosbúvárainkat látjuk a bujakór mivoltának és sajátságainak felderítése körül fáradozni, s valóban mondhatjuk, hogy e nagy baj lehetőleg ártalmatlanná tételénél jelentékeny erőfeszítéssel és eredménytelen munkássággal találkozunk. Ezeknek megfelelőleg

külföldön úgy a lap mint a könyvirodalomban a bujakóra rendkívüli nagy élénkség uralkodik, s valóban köszönettel tartozunk Tóth N. János tudornak, hogy mindazt, mi az elsődleges bujafekélyek kór- és gyógytana vonatkozólag egészen a jelenkorig szétszórva közöltetett, egymásmellé állítva, magyar nyelven közhasználatra boesátja, mely tekintetből munkája annál becsesebb, hogy nem szorítkozik a tárgyak egyszerű elsorolására, hanem a felhozottakat bírálat alá véve, saját tapasztalataiból szerzett meggyőződés folytán a bujafekélyek kétféleségének tényét hirdeti, mi által egyszersmind megmutatja, hogy az iskola porához való ragaszkodástól menten, függetlenül azt cselekszi, mit minden önállóan gondolkodni tudónak tennie kell, t. i. csak az igazságot keresi, s a szerzőnek művében nyilatkozó eme szép tulajdona biztosítékul szolgálhat arra nézve, miszerint ezentúl is a józan haladás pályáján haladva, irodalmunk becsületére látandjuk őt működni. Őszintén hisszük, hogy a szerző előttünk fekvő könyvével valódi szükségét pótolta, nem lévén nemzetünk nyelvén a kor igényeinek megfelelő olyatón munka, mely nemcsak a tanulóra nézve nélkülözhetlen olvasmány, hanem azon nagy számú orvosoknak is szükséges, kiknek nincs alkalmuk számtalan külföldi lapokat és könyveket olvasni; lapjaink figyelemmel kísérték ugyan a bujakórról tan fejlődését, a lapközlések azonban a rendszeres, egybefüggő munkákat sohase pótolhatják; amazok jó tulajdona, hogy a tárgyak fejlesztése és vívmányok terjesztése körében gyorsabban működhetnek közre; míg ellenben az utóbbiak az amott csak szétszórva lévő dolgoknak, ezeket együttesen felállítva, kiterjedtebb tükrét adhatják.

Fogadja a szerző szives üdvözetünket a könyvírás néhez pályáján, s iparkodjék a szükséges orvosi ismeretek terjesztésén a megkezdett buzgósággal működni.

Mi a kiállításat illeti, ez igen sok kívánni valót hagy maga után, de ez az egyetemi nyomdához tartozik. Az árát illetőleg pedig minden megjegyzéstől óvakodunk a múlt számunk vegyesek rovatában történt közlés folytán. — Pesten 1862-ki nyárató 25-én. Szolnoki Ferencz.

L A P S Z E M L E.

(—1—c) Hasmetszés, 600 gramme súlyú bélkő kihuzása.

Sachez de Toca tudor a következő esetet beszéli el: Donna Maria Noriega 45 éves, az alhasi tájon már négy év óta fájdalmat érezt, mely egészen a lágyéktájig kiterjedett. A fájdalom kezdete után nem sokára diónyi, érintésre fájdalmas daganat mutatkozott, mely felett azonban a bőr nem volt megváltozva. Általános rosszullét és lázas állapot, nemkülönben étvágytalanság, hányás és egyéb gyomor-bántalmi tünetek között két év telt el, mely idő alatt a daganat hullámozóvá vált, s felmetszés után nagy mennyiségű geny zsírszövet maradványaival összekeverve ömlött ki belőle. A metszési nyilat beléje dugott tópetnyaláb által nyitva tartatván, az emelkedettség kisebbedett, a láz és a gyomor-bántalmi tünetek elenyésztek, s az ivarvérzés mely két év óta nem mutatkozott, újra bekövetkezett. Ezen javulás azonban minden igyekezet daczára csak rövid ideig tartott. A nyilat sipolylyá változott, melyen keresztül többé kevésbé sűrű bélsárvány jött elé. Ekkorában azon gondolat támadt, hogy petefészki tömlő van jelen, mely a belekkel közlekedik. 1861-ki év őszutó havában a daganat az alhasi táj jobb oldali felét elfoglalva teljesen érett magzat fejnagyságáig növekedett; a rendelleni töltésalakú keményszélű bélnyiladék pedig a fehérvonalnak ugyancsak jobb oldalán, az egyenes izom belszélénél a köldöktől aláfelé két harántujnyira esett, s csak vékony kutaszt lehetett rajta keresztül vinni. A kutasz bevezetettvén, kemény testben megakadva érczörejre hallatott, miből következtetni kellett, hogy bélkő van jelen. Eleinte a nyilatnak szivacs általi tágitása kísértetett meg, mi azonban célhoz nem vezetvén, a műtétel elhatároztatott. Téli 7-én gombos végű kusztórával, mely a sipolyba vitetett, kereszt metszés történt, melynek függélyes ága a fehér vonallal pár-

huzamlag haladott, míg a másik az egyenes hasizmot egész vastagságában harántul ketté választotta; ezen sebzésnél egyszermind a felhási ütér is kettémetszetett, mely azonban le lett kötve. A követ egyszerűen fogasszal kivonni nem lehetett, minthogy a béleső falához erősen oda volt tapadva, miért is előbb köröm által le kellett választatnia. 600 gramme-ot nyomott, míg haránt átmérője 8 a hosszanti pedig 18 centimetert tett ki. Vilánsavas és szénsavas méz- s zsiranyagok központilag elhelyezett rétegeiből állott; egész közepében, mintegy magként, megkeményedett bélsár találtatott. Figyelmes vizsgálás után kitűnt, hogy a metszés a hashártyai odanövés helyét sehol túl nem haladta. A seb felső és alsó szögletébe tépetnyalábok vezettettek. Második nap az alsó szögletből vérzés állott elő, s harmadik nap a beteg kifejlődött hashártyalob következtében meghalt. Bonczolás nem történt.

A közölthöz hasonló esetek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak, mint ezt a bélkövek történetében, melyet Cloquet J. 1855-ben a francia akadémiában benyújtott, olvashatni. A bélkövek kétfélek: majd ásvány anyagokból állanak, melyek kemény mag körül rakódnak le, majd pedig szörögomolyoknál nem egyebek, s az utóbbiakhoz hasonló képzeteket néha Ireland és Bretagne-ban oly egyéneknél találhatni, kik zabbal élnek, midőn a lenyelt polyvasérték belükben valamely test körül összekuszálódván, végtére mézréteg által borítottatnak, s így jelentékeny nagyságú kőképzetek jönnek létre. Ha a bélkövek tályogképződést idéznek elő, a bekövetkező genyedés folytán néha egyenesen kilöketnek, míg máskor igen könnyen kihuzhatók, legtöbbször azonban oly nagyok, hogy a természet képezte nyilatlon át elő nem vonhatók, s ilyenkor a kés általi tágitás látszik javulva lenni, minthogy azonban előre nem tudhatni, hogy a hashártyai összenövés meddig terjed, minélfogva a metszésnél a mütő nincs biztosítva, vajjon nem áll elő életveszélyes vérzés a hashártya ürébe, legzélszerűbb állhatatosan a szivacs általi kitágitásnál maradni. Vigyázni kell végtére, hogy az eltávolítás felettébb erőszakolt ne legyen, mert úgy a nagy erőszakra közvetlenül, mint a reakövetkező lob következtében megeshetik, hogy az összenövés helye szétválk. (El Siglo medico. 1862. 57 lap.)

(—s—c) A méhhüvelyből levegő kiűrités.

Harley G. tudornak nő betege volt, kinek hüvelyéből levegő löketett ki, mely nem szaglott ugyan, hanem kellemetlen érzéssel volt összekötve. A szóbanforgó tünet mintegy 18 hónappal ezelőtt ivarvérzés alkalmával vétetett először észre, s azóta minden ivarvérzés idejében mindinkább fokozódó mértékben mutatkozott, míg végtére oly gyorsan ismétlődött, hogy kevés percz alatt több kiűrités történt. A hüvely a végbéllal nem közlekedett. Harley a méhbe csökutaszt vezetett, melynek oda érő vége nyitva volt, míg a másik, kassal ellátva levő, víz alatt tartatott, s ily helyzetben a vízben buborékok nem képződtek, melyek rögtön mutatkoztak, ha a kaucuk cső nyílt vége a méhhüvelybe ért, s vagy két ilyen kísérlet után látni lehetett, hogy a víz a kaucuk csőbe felszívott, ez pedig nyilvánvalóan mutatta a módot, mely szerint a később kiűritendő levegő a hüvelybe felvétetik. A méhhüvely a levegő felvételt és kiűritést görcsös összehúzódásai által eszközölte, mely műveleteknél a hasizomzat is közre működött. A levegő felvétel és kiűrités előidézése nem állott a beteg hatalmában, de önkényleg folytathatta azokat, ha már egyszer előállottak.

Braxton Hicks tr. levegőnek a méhhüvelybe való jutását könnyűnek hiszi, ha annak falzata petyhedt, a méh nehéz és az egyén hátra fekszik, mert ilyenkor a méh a keresztcsontra esvén, levegő szivatik fel, míg egyenesen álló helyzetben a méh alá felé süllyedvén, a felszívott levegőt kihajtja. Ily formán vélekedik Druitt tr., ki oly körülmények között levő hölgyet említett fel. Ennél az ivarkéjérsése is hiányzott, s midőn hideg timsós fürdőket használt volna, az előbb laza hüvely feszesebbé lett, s egyszermind a légkiűrités is abba maradt.

Graily Hewitt tr. Harley esetéhez hasonlót észlelt,

hol valószínűleg a túlfelettségben levő, megkeményedett méhnyak tágitólag működvén, a hüvely szivó hatását előmozdította. (The Lancet. Nyárutó. 1862).

(—s—c) Ozon a kórházi levegő tisztítására.

Delahouse, midőn a párisi kórodák rossz levegőjéről szó volt, azon tényből kiindulva, hogy az ozonmennyiség növekedése és eltűnésével némely betegségek szoros viszonyban állanak, különösen pedig, hogy a cholera idejében az ozon a levegőből oda vesz, arra indított, hogy a szóbanforgó szert a kórházi levegő tisztítására mindenfelett ajálja, minthogy a kérdéses czélt felettébb előmozdithatja, a szervi anyagoknak élenyítés általi gyors elpusztítása következtében. Az ozon előállítására legegyszerűbben Roux módja szerint megy véghez. Érenyhuzal (platindrót) szűkhajlatokban csigaszerűen összekertetvén, töltésr helyeztetik reá, s egy Bunsenféle villam-clem által meg lesz tüzesítve. Az ozon rögtön képződését a sajátságos szag és a lakmusz papir mutatják, mi egyszermind figyelmeztetőül is szolgálhat, ha netán tulságosan nagy ozonmennyiség képződne. Roux egyszerű készüléke bármely kórházban könnyen előállítható, s az által különösen a légzés-szervekre annyira alkalmatlan halványfüstöléseket mellőzhetni. (Gaz. d. hôp. 1862. 35. sz.)

(—i—c) A vörös berzseny kenőcs a bűzös fekélyek szagtalanításánál.

Demartis T. P. tudor a vörös berzsenyt (campêche-fa) fertőzés elleni sajátságaiért a bűzös fekélyeknél ajálja, ezen czélra annak vízkivonatából kenőcsöt készítetvén: Rp. Extracti haematoxyli, axungiae porci, partes aequales. Ha ezen kenőccsel rákossebeket bekent, az evképződés jelentékenyül kisebbedett, míg a rossz szag teljesen eltűnt, midőn azonban a szóbanforgó kenőcs alkalmazásával csak néhány órára is felhagyott, a bő geny elválasztás és a fertelmes bűz újra visszatért. A vörös berzseny Demartis szerint az üszkösödéseknél különösen pedig a kórházi fenénél varázserővel hat, továbbá megvan győződve a felől, hogy még az orbáncznak is gátat vet, mely a mütételek jó sikerét nem egyszer oly károsatosan megrontja.

A vörös berzseny kivonatát, mely teljesen csak forró vízben oldékony, igen jól keverhetni ergotinnal, vashalvaggal s úgy por mint oldat alakjában használható. (J. d. M. et Ch. XXXIII köt. 324 lap.)

(—i—c) Lapoczsont-törés.

Múlt évi tavaszhozban a „Royal Free Hospital“ járó betegei között Hill kezelése alatt egy hathónapos gyermek állott, kinél a lapoczsont el volt törve. A törés a lapocz tövisen keresztül alólról lefelé egyenes irányban a csont egész hosszára ki volt terjedve, s úgy a külső mint a belső szél hátra állott, minélfogva szinte azon irányban homorulat észleltetett. A baj lépcsőről való leesés után közvetlenül keletkezett. Seb nem látszott, a szóbanforgó csont felső szöglete azonban a bőrt előfelé toltta. A vállizületi mozgások szabadon történhettek, a vállcsúcs nem volt el törve, míg a deltaizom egészen mellfelé fordult. A hónal alá tömött vánkos tétetvén a vállra pólya alkalmaztatott. (The Lancet. 1862. Nyárutó).

(—i—e) A cseplez tömlőcsei petefészkek-tömlőt színtelve.

Newmann tudor észlelte: 34 éves nő körülbelől 11 év előtt hasdaganatban kezdett szenvedni, mi petefészki tömlőtől származónak tartatott, miért 1861-ben a jobb oldali csipő-táján bemetszés történt, minek következtében geny és tömlőcök (hydatides) ömlöttek onnét elő. A seb begyógyulván, a has újra megdagadt, s a beteg 1862-ki tavaszutóban meghalt. Bonczoláskor a cseplez tömlőcök halmazának tömege felett kifeszülve találtatott, melyek véle egyébkint összefüggöttek. Tömlőcök kisebb halmazai voltak még a máj jobb oldali lebenyének felületébe beágyalva, honnét haránt irányban jobb felé egészen a gerincoszlopig, bal felé pedig a hasonoldali csipőárokig ugyanoly halmazok szakadatlan lánczolata volt észlelhető. (The Lancet. Nyárutó 1862).

(—h—n) A fejkorpag gyógyításáról.

Hardy a fejkorpag (pityriasis) gyógykezelésénél következőleg jár el. A haj lenyírása után lágyító mosásokat vagy olajbekenéseket vesz igénybe, hogy a bőr szárazsága eltávolíttassék, majd azután szappanvíz mosásokat használ. Végtére különösen jó sikert ért el, ha kénfürdőket, s kenőcsöt alkalmazott, melynek vénye: **Rp.** Florum sulfuris, partem unam; axungiae porci, p. 100. nem kevésbé jó hatással van a légenysav kenőcs, melynek legszelidebb alakja a következő vény szerint készül: **Rp.** Acidi nitrici concentrati, partem 1; axungiae porci, p. 100. Ezen kenőcs reggel és este a beteg helyre kenetvén, a pikkelyek csakhamar végkép eltűnnek. Az előadott külszerelés mellett belsőleg még ként rendel, s az étrend szigorú, különösen az izgató és fűszeres eledelket kerülvén. (Gaz. d. hôp. 1862. 21.)

(—h—n) A belindekal mint látatágító.

Jobert de Lamballe a maszlagos nadragulya készítményei helyett látatágítóul egy idő óta a belindekal (daturin) egyszerű oldatát használja, melynek előnyei a következők: 1) a belindekal háromszorta hatékonyabb mint a maszlagal (atropin) vagy pedig ennek sói. 2) A belindekal a szempillák alá való jutásakor a látást nem háborítja. 3) A belindekal hatása sokkal állandóbb, mint a maszlagos nadragulya készítményeké. (Annales d. Oculistique és Répert. de Pharm. 1862. nyárelő.)

(—h—n) Az orrnátha elűzéséről.

Jandy igen ajálja, hogy náthánál a nyakszirttáj szagos vizekkel, milyen a lavandulavíz dörzsöltessék be, mi által a baj további terjedésének gát vettetik. Egyszersmind szerinte a nátha ellen jó óvszerül szolgál, ha olyatén bedörzsölés hetenkint 2—3 véghez vitetik. (Presse belge.)

Gyógytani és gyógyszerári ujdonságok.

+ Vények beföcskendésekre az ideges siketség ellen.

Triquet nem találván helyesnek Kramer azon állítását, mintha a borégeny-gőzökből álló sugarak az ideges siketség ellen elégségesek lennének, vizsgálatai után azon eredményre jutott, hogy a szerelésnek a siketség oka szerint igen különbözőnek kell lennie.

Vannak siketségek, melyek rángatódások, agyrázkódások után sat. következnak, s ezért gyógyíthatlanok; vannak továbbá önmaguktól meggyógyuló siketségek, mely esetben észszerűen rendezett gyógyeljárás igen sokat tehet. Az utóbbiak közé tartozik a váltólázak-, bélhuzami zavarok- és a férgek jelenlététől, nemkülönben csúztól és bujasenyvtől függő siketség. A váltólázzal megjelenő siketség a lényeges baj megszüntével elenyész anélkül, hogy veszélyes műveletekre, hová például a villamosság használata tartoznék, szükség volna.

Triquet részint saját, részint pedig Itard és Kramer, nemkülönben a párisi kórodákon nyert tapasztalatok után azon eredményre jutott, hogy az ideges siketség legtöbb esetben a középső hallszervek bántalmaiból veszi eredetét, melyeken bizonyos mértékben az Eustach-kürtökön keresztül a dobürbe történő föcskendések által lehet segíteni.

A hamélenylég (liquor kali caustici) beföcskendése. — Azon esetekben, midőn fölvehetni, hogy a kürtök vagy a dobür takhártyáján — főképen pedig hagymáz után előálló siketségénél — szemesés lob van jelen, d'Espine Márk javalata szerint Triquet a dobürbe hamélenyléget föcskend. A hamélenylég töménységének olyannak kell lennie, hogy a nyelvre téve, itten győnge csiklandozást okozzon, s ezen oldatból kicsiny szivaszba (pipette) vagy tizenöt cseppet felvévén, abból a már előre az Eustach-kürtbe helyezett csőn keresztül a tüdők, vagy kautsuk fuvó segítségével az első napokban 4—5, később pedig 8—10 cseppet a dobürbe kell hajtani. Triquet a belövelést akkor szakítja félbe, midőn a fülben szerceges támad,

s a műtétel sikerültére következtetni lehet, ha a beteg ugyan-csak ottan meleget és bizsergést érez. Ezen csekély fájdalom, vagy inkább kellemetlen érzés közönségesen csakhamar megszűn, míg máskor egészen estig eltart, s ha esetleg igen élénk volna, helyesen cselekszünk, ha csak az egyik oldalon föcskendünk be. Ha a szerceges vagy surlódási zöreje az Eustach-kürtökben mindjárt eleinte fellép, Triquet körülbelől 18 napon keresztül száraz levegő beföcskendésénél nem tesz egyebet, melynek néhány csepp borégeny vagy hangyhalvány hozzáadása által csipősséget is szokott kölcsönözni, ha ezt szükségesnek találja. Hogy az eredmény kielégítő legyen, Triquet 7—8 beföcskendést közönségesen elegendőnek talált, mely számmennyiséget azonban minden érezhető veszély nélkül szaporítani is lehet.

Borégeny- (aether sulfuricum) és hangyhalványgőzök (chloroform) beföcskendése. — Az imént láttuk, hogy a borégeny- és hangyhalványgőzök a hamélenylég-beföcskendések sikerének előmozdítására használtattak, de magukban is alkalmazhatók mindenhol, ha hallásideg tiszta hűdése a siketség oka. Triquet ama gőzöket igen czélszerűnek találta, ha a siketség fülcsengés- és fülzugástól kísértetett. Az alkalmazási eljárás következő. A kutaszcso az Eustach-kürtbe van vezetve, s beléje csappal elzárt kauszuk gömb illik, melybe 1—5 gramme borégeny vagy hangyhalvány van öntve, ezen anyagok pedig már a kéz melege által szállékonnyak lévén, ha a csap megnyitattik, a gömbre az ujjak által történő csekély nyomás elégséges, hogy a gőzök egészen a dobüriig hatoljanak. Mi az adag mennyiséget illeti, ez eleinte kisebb, míg később, többszöri ismétlés után nagyobb.

Szoral (strychnin) beföcskendése. — Ha a borégeny vagy hangyhalvány czélhoz nem vezetett, azon esetben a szoralt, az ebvézsmagot, vagy a zsásपालat kell megkísérteni. Makacsul ellenálló eseteknél mindaz javalva van, mi nem árt. Triquet idevágó vényei következők: **Rp.** Strychnini, milligrammata 20 (1 milligr. $\frac{1}{72}$ szemer); aetheris sulfurici, grammata 16 (1 gram. 13 szemer); aquae destill. simpl., gramm. 16. Agita. **Rp.** Strychnini, milligram. 30; acidi acetici, guttas 7; aquae destillatae simplicis, grammata 16. Mindakét oldat egészen tiszta és átlátszó, s úgy az egyikből mint a másikkól egyszerűre mindegyik kürtbe 3—4 csepp elégséges; ha ezen adagmennyiség alkalmaztatik, az első vény szerinti folyadékból mindakét kürtbe $\frac{1}{18}$, a másodikkól pedig $\frac{1}{6}$ szemer szoral föcskendetik. Ezen szerelési mód 12 eset között legalább egyszer felettébb nagy sikerű volt. Triquet az ebvézsmagnak borlangodatát is megkísérlette, azonban siker nélkül.

Zsásपाल (veratrin) beföcskendése. **Rp.** Aquae destillatae simpl., partes 20; veratrin, partem unam; acidi acetici, partem unam. Ezen oldat magában soha se használtatott, hanem mindig 4, 5 vagy 6-szoros térfogat vízmennyiséggel hígított fel. Igen izgatólag hat. **Rp.** Alcoholis, partes 12; veratrin, partem 1. Ezen oldatot 2—24-szer annyi térfogatvízzel kell felhígítani. A zsásपाल igen izgató szer lévén, a beföcskendéseket jól föl hígított oldatokkal kell kezdeni. A Triquet által az Eustach-kürtbe föcskendett leggyöngébb oldat két cseppjében $\frac{1}{144}$ szemer zsásपाल van; ezen adag mellett a dobürben csak csekély izgatottság támad. A használt legerősebb oldat három cseppje $\frac{1}{12}$ szemer zsásपालat tartalmazott, s akkor szerfelett szaggató fájdalom következett, minek csillapítása végett tiszta víz beföcskendése történt; csak az oldat heteik beföcskendése után lehetett olyszerű javulást észrevenni, mely a szer használatát jogosulttá tette. (J. d. M. et d. Ch. pr. nyárhó 1862.)

+ A hangyhalvány, mint a keserű szerek ízének elverője. — Grave a hangyhalvány új tulajdonságát fedezte fel, mi nem más mint hogy a szóbanforgó anyag a keserű szerek ízét elvenni képes. Ha aloë-, vagy tarnicsfestvénnyel, vagy pedig ha vízben finom szétosztott kénsavas kinallal kevertetik, a keserű íz rögtön eltűn. Ezen leletekhez Lamon még a következőket adja: ha a hangyhalvány asa foetida gyantával kevertetik, ennek büze rögtön elenyész. (B. g. d. Th. m. et ch. nyárutó 1862.)

T Á R C Z A.

Indokolt külön vélemény,

mely Stockinger Tamás tudor, kir. egyetemi tanár, és Tormay Károly pestvárosi tisztí főorvos, közkórházi igazgató által egy országos közkórházzal egybekötött orvos-sebészi kóroda, az aldunáson a kir. sóház, sőtér és állami dohány raktár táján eszközendő központi építése tárgyában, — a f. évi nyárhó 19-én tartott bizottmányi ülésben, több a Nmgu magy. kir. Helytartótanács által f. évi 33661. sz. a. kibocsátott magas intézmény értelmében, különféle tudományos tanintézeteket nevezetesen az orvos-sebészi kóroda központi építését illetőleg kívánt véleményadások tárgyalása alkalmával adatott.

Felsőges apostoli királyunk 1858-dik évben kibocsátott l. m. határozatában kegyesen oda nyilvánítá magas akaratát, miszerint új kórodáink építési tervezete elébe terjesztessék, ez épületek emelésére Pesten a legalkalmasabb hely kiszemeltessék, s a költségvetések azonnal oly pontosan elkészítessenek, hogy azok utólagos változtatása vagy kiegészítése ne szükségeltessék.

Ezen l. m. ohajtás arra kötelezett minket, hogy ily fontos ügyben mint minőnek az orvosi és sebészi kórodák központi építését ismerjük, semmit el ne mulasszunk, s tekintetbe véve, hogy az új építménynek az évek hosszú sorára s távol jövőre kell az igényeket kielégíteni, tartozunk mindent legjobb belátásunk szerint megfontolni, s minden tényezőt, melyek az eddig ajánlott építési területek mellett vagy ellen fölhozhatók, bíráltni, hogy legfelsőbb helyen helyi viszonyaink pontosan ismertethessenek.

Eléggé tudva van, hogy a jelenleg a belváros hatvani-s ujvilág utcza sarkán létező orvosi kar épülete semmikép sem felel meg az igényeknek, sőt ha a tudomány egy század óta legkisebb haladást sem tüntetett volna, már a tanulók száma s az utcza forgalom az akkori időkhez mérve annyira változott, hogy az épület helyiségeinek térviszonyai a jelen korban ki nem elégíthetőknek mutatkoznak. A kórodák elkülönítése a tanulóknak ezek látogatását nehezíti, s azért épen nem tanácsos.

Ha már az emberek s házi állatok lakai építésénél főleg három, a közegészségre legnagyobb befolyást gyakorló tényezőkre, tudniillik: a lég, a föld, és a víz minőségére fordítatik a figyelem; — minél inkább tekintetbe veendőek e tényezők egy oly közintézet építésénél, mely a tudomány minden igényeinek megfelelő tanintézettel összekapcsolandó. Ily intézetnél annál lelkiismeretesebben vizsgálandók s fontolandók minden körülmények, mert ezek elhanyagolása esetében nemcsak az egészség, hanem az emberek élete is veszélyeztetik.

A lég általában, alkatrészeit illetőleg Pestvárosában majdnem mindenütt egyforma, de ez nem áll a város külön részeinek kigőzölgésére nézve, melyek a lég alkatrészeit is megváltoztatják, a halálozás viszonyait föltételezik, s fölmerülő járványokban oly jelentékeny szerepet visznek, s mit mondjunk még a légkör poralakú vegyületéről?

A közegészség második tényezője a föld minősége.

Nálunk, hol nyáron rendszeren nagy hőség uralkodik, a föld szárazsága az egészség fő feltételét képezi, mert nedves föld a poskórok seregeit szülné s terjesztené.

A harmadik tényezőt a víz jó minősége képezi, mely ismét annak tisztasága s átlátszóságától, nemkülönben a helytálló alkatrészek nagy mennyiségének, vagy szerves anyagoknak, főleg a légköny s vilansav hiányától függ.

Pest nagyobb részt völgyületben fekszik, melynek legmélyebb vonala félkört képez, ez a vasúti indóháznál veszi kezdetét, míg a vár. sz. Rokus kórház mögött közepét, és a soroksári utcza déli torkolatánál végét éri. Ezt 1838-ik év tavaszeli havában a pusztító elem nagy területe bizonyítja, midőn a víz a félkörben legmagasabban állt.

A város e részét kelet felől a Rákos lejtősége szegélyzi, míg nyugot felé, a Terézváros nagyobb része, az egész Lipóts Belváros alatt gyakran a fölületig érő hatalmas agyag ágy vonul el. Ez agyagágy Buda dolomit hegyeiből indulván, a Duna ágya fenekében halad, a Margit sziget szélső csúcsát a deszkásokkal szemközt átmetszi, s a pesti part alatt elhúzódván a Hajós utczába lép, átmetszi a Király utczákat, és a Nagydíófa utcza hosszában átvonulván, a Kerepesi út alatt az ősz utczába lép, onnan megkerülvén a nemzeti Museumot, a Szénatér s Mészáros utcza alatt halad, s ennek végénél ismét a Duna fenekébe mélyed. Hol a Duna képezi e félkör alapját, ott a terület magas és száraz.

A magaslatok második pontját a Ludoviceum képezi, hasonló nemű agyagágygyal, mely valószínűleg Promontortól idáig és még az Illés utcza alatt a kálváriáig nyúlik és a fűvészkert felső részét átmetszi. Ez agyagágy tehát a föld, a lég- és a víz jóminőségét egyaránt föltételezi; itt a föld többnyire száraz, a kigőzölgés jelentéktelen, a lég tiszta a kútvíz jó, vas s szerves anyagoktól szabad, és ha a belváros több kútveizeiben légköny található, ennek oka nem annyira a föld, mint a helyi viszonyokban, tudniillik a házak s főleg az árnyékszékek rossz építés módjában, melynek folytán a légköny a kútvízzel vegyül, rejlik.

Minden ez agyagágytól keletre fekvő kutak a vilansav jelentékeny mennyiségét tartalmazzák. Ez irányba esnek Pestnek minden vasfürdői, — ez posvány föld. A jó ivóvíz hiányán kívül e tájon a lég is rossz, itt van fészke minden járványainknak, itt a betegülés és halálozás viszonyai legkedvezőtlenebbek, melynek oka egyedül a kártékony földviszonylatokban, tudniillik a leirt völgyület legnagyobb mélységében keresendő.

Az anyag, melylyel a város posványos helyei, főleg a Rókuskórház körül és a régi Rákos árok mint a völgyület legmélyebb része, legújabb időben pedig a szénatér és a légszeszgyár körül terjedő 18—20 lábnyi mélységű mocsáros helyei eddig kitöltettek, az egészségre nézve legártalmasabb anyag, tudniillik házi szemét. Ez által a mocsárral szerves, sőt állati anyagok is vegyítettvén, a rothadás folyama az egész környék egészségét az évek hosszú során át veszélyezteti.

Nem szükséges fejtegetnünk, mily káros befolyást gyakorol ily feltöltési mód a környék kútveizeire is, e kúttak vizének rossz minőségét vegybontás nélkül, csupán az izelés is eléggé tanúsítja. Azonban az eddigi vizsgálatok és vegybontásokból is kitűnik, hogy e kúttak legköny, vilansavat, s általában oly anyagokat tartalmaznak, melyek az emberek és állatok egészségének nemcsak nem üdvösek, hanem határozottan ártalmasak.

A főntebb leirt völgyület majdnem minden kutaiban vaséleceset találunk, azonkívül nagy mennyiségű mészföldet, és fájdalom nem kevésben szerves anyagokat és légkönyt is. A légszeszgyár táján világosan érezzük a legkönyes vizet, mely régebbi időkben a kerepesi út és a város legnagyobb részében csatornáinkba (egy folyó öltre alig egy vonal eséssel) bocsátatott s onnan átszivárogván, a közelfekvő területet áthatá s több kutat haszonvehetlenné tett.

Ez volna tehát Pest földviszonylatainak rövid körrajza, — melynek előrebocsátását annál szükségesebbnek tartók, mert külön véleményünkben, a tárgy nagy fontossága tekintetéből minden eddig fölmerült terveket, s a mellettök vagy ellenök küzdő indokokat kiemelni óhajtjuk.

Félszázad óta többször meghányatott azon terv és fölmerült azon eszme, hogy az orvos-sebészi kóroda a Rókus kórházba áthelyeztessék s abba beolvasszassék. Ez eszme a község ellentállásán mindannyiszor hajótörést szenvedett, minthogy a kórház jótékony alapítványok alapján aggyá-moldával vala egybekötve.

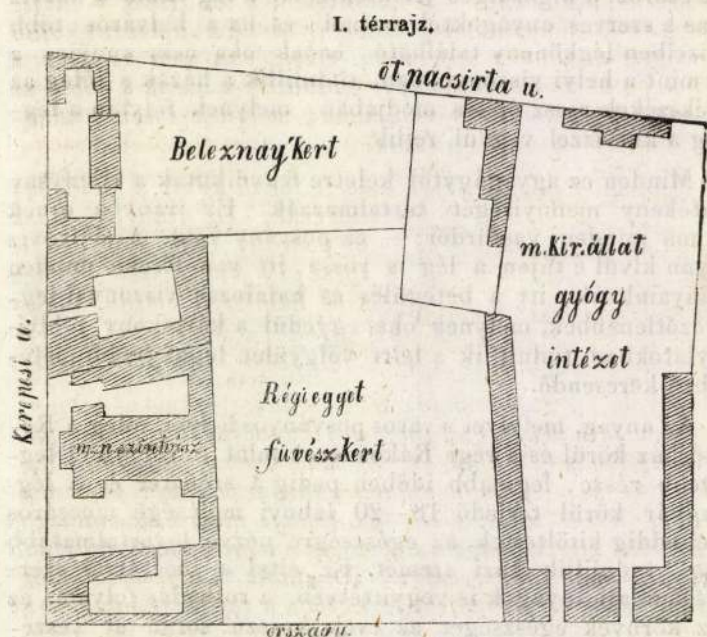
A második terv szerint az orvos-sebészi kórodák a Rókus kórházzal a lehető legközelebbi összefüggésbe volnának hozandók. Hogy egészségi tekintetben a Rókus kórház körüli vidék tágas körben a legegészségtelenebb, már fontosabb kielégítőleg fejtegettük.

A harmadik terv, mely szerint a kórodák s az egész orvosi kar a régi fűvészkert területére volna áthelyezendő, hasonlóan gyakran fölmerült, és pedig több alakban, úgy:

a) hogy a kert maga a kórodák központi építésére használtassék; — továbbá

b) hogy a kórodákon kívül az állatgyógyintézet is ide helyeztessék és a Beleznaykert, továbbá az e kert és az állatgyógyintézet közt az öt pacsirta utcában fekvő ház megszerzésével, itt országos kórház is fölállítassék, mely célra tehát az állatgyógyintézet bekebelezése és a Beleznaykert s közte fekvő ház megvétele volna szükséges.

Ez építési telek megszerzése mellett akár csupán a kórodák, akár egy országos 300—400 beteg fölvetelére alkalmas országos kórház fölállítására következő indokok hozhatók föl. (I. az I. a. térképet).

1-ször a belváros közelsége, mert e táj a város központjának tekinthető, hova a tanárok és tanulók könnyen eljuthatnak, és az egész városból a betegek is könnyű móddal szállíthatatnak. Innen a rövid Czukor utcán át kevés idő alatt az egyetemi templomba s a többi magasabb tanintézetekhez eljuthatni;

2-or a fekvés, mely a magasan fekvő ország út fölületének igen kedvező, itt posványok s mocsárok nem léteznének, sőt ellenben e telek mint kert mindenkor jól mivellettetett és ha a fűvészkert alapja az országútnál néhány lábnyival alantabb fekszik is, e mélyedés az épület alapjának ásásánál kiemelendő föld által könnyen feltölthető leendő. S minthogy e feltöltés ártalmatlan anyaggal leendő eszközölve, nem pedig házi szeméttel vagy utcái gazzal, — a környék egészségét is biztosítandja;

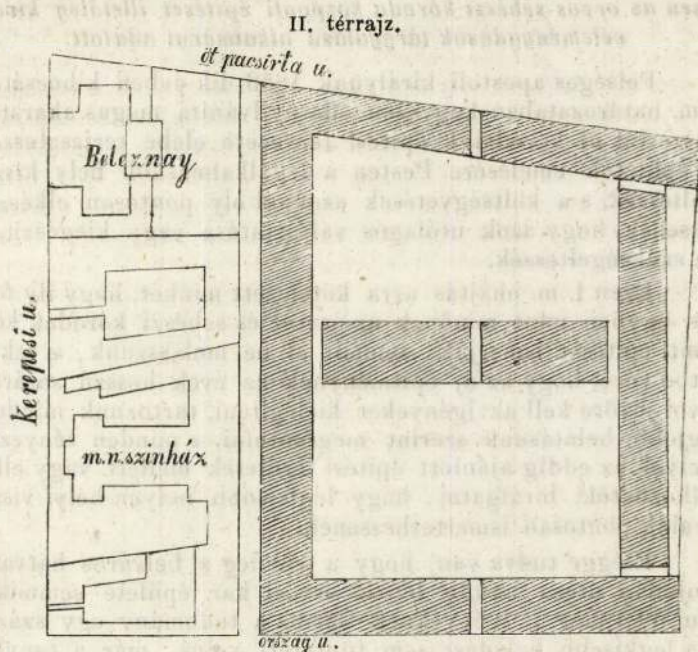
3-szor a fűvészkert közelében létező kutak vize aránylag jó s iható, mert kevés helyálló részeket tartalmaz. Ezt a kertben még most is, ámbár használaton kívül létező kút is bizonyítja. A tőszomszéd állatgyógyintézet ivóvizei rövid idő előtt minőségi vegybontásnak alá vettvén, kitűnt, hogy sem vas, sem szerves alkatrészek nyomát sem tartalmazzák;

4-er. Hogy a jelenlegi terület térfoglalata a még könnyen megszerezhető mellékrészletekkel igen jelentékeny, és mind nagysága, mind pedig fekvése s könnyű alkalmazhatása tekintetéből ajánlható;

5-ör az országútban létező gyermekkórház és a Rókus kórház is egyaránt közel esnék, minthogy a terv szerint a kó-

rodának egyik bejárása az öt pacsirta utcára nyílna, s így ezen intézetekből a betegek szállítása sem járna nagy nehézséggel. A betegek fölvétele is jelentékenyül könnyebbülne, ha a városi kerületi orvosok oda utasítottatnának, hogy az orvosi és sebészi kórodákba alkalmas betegeket ne a köz-kórházba, hanem közvetlenül az egyetemi kórodákba küldjék, mi által a betegek a Rókus kórházból átvitele fölöslegessé válnék.

A mi az építési tervet illeti, (I. a II. térrajzot) a fűvészkert és Beleznaykert egy ujonnan nyitandó utca által oly módon volna átmetszendő, hogy ez az országútról, délnyugotról északkeletnek az országúti magtár, a nemzeti színház és mellette lévő vendéglő hátában elvonulva a Beleznaykertet át-

metszené és az öt pacsirta utcában torkolna. — Az itt jelölt épületek ily formán a fűvészkert felől 4 öl szélességet nyernének, az utca 8 ölnyi széles volna, s így az országúti homlokzatra maradna még 37 folyó öl, ugyan annyi az öt pacsirta utcára, és az ujonnan nyitandó utcában 96 ölet tenne a homlokzat, — az egész tehát hosszúdad négyszöget képezne három utcárai homlokzattal, körülbelül 170 folyó öllel, és az épület a széles országútról feltűnő látványt nyújtana. — Ha pedig utca nyitása nem látszanék célszerűnek, akkor a nemzeti színház s öt pacsirta utca felé udvar volna hagyandó.

A Beleznaykert részletei és az e mellett létező háztelek az öt pacsirta utcában meg volna szerzendő, az állatgyógyintézet átengedése pedig Ő Felsége kegyelmétől függne.

Az új épület e szerint hosszúdad négy szöget képezvén, két fákkal beültetendő udvarral, az országútról egy fő- és az öt pacsirta utcában a betegek közlekedésére egy másik bejárással bírva, s így még elegendő tér maradna egy magas földszinti helyiségekkel s a fölött még két emelettel bíró épület emelésére, mely kórodák, muzeumok, tantermek és minden egyéb szükséges helyiségeknek elegendő tért adna. A nagy térfogat pedig annál szükségesebb, mert ily kórodákban az egyes beteg-ágyakat, főleg a szülési osztályon mindig számosan körülállják.

A terv ellen pedig szól:

1-ör. Az országúton uralgó nyugtalanság és zaj, mint-hogy a közlekedés itt igen élénk;

2-or a nemzeti színház közelsége, melynek tűzveszélyessége a kórodákra is fenyegeti;

3-or a szükséges szomszédtelkek megszerzésének nehézsége és az állatgyógyintézet átengedésének nem nagy reménye;

4-er. Azon körülmény, hogy a legujabb időben az állatgyógyintézettel határos Sándor utcában keletkező nagyszerű építkezések, nagy kórház szomszédsága kerületvén, megszüntetnének;

5-ör hogy több kórintézet kis területeni összehalmozása nem látszik tanácsosnak, hol már egymástól csekély távolságban a szegény-gyermek és a Rókus kórház létezik.

A negyedik terv, mely szerint a Rókus kórház mint ilyen fölszlatandó s más intézetbe keblezendő lenne, czélszerűen s az alapítók szándékainak megfelelőleg akkor lett volna kivihető, midőn az új városi agg-gyámolda az erdő-soron épült, oly formán ha a Rókus kórház ismét ag-gyámoldává, mi eredetileg volt, átváltoztatván, új, czélszerűbben mint jelenleg a fölszerelt Rókus kórház építettett volna, de nem a leirt völgyület kiöntési s járvány területén, hanem valamely a Dunához lehető közel fekvő telken.

Ily központi építmény emelésére nézve már 1848-ban és később ismételve tétetett czélszerű indítvány az orvos-sebészeti kar részéről, tudniillik, hogy a tervezett épület az új-épületen kívül a duna mellett létező számos, részint községi, részint állami üres telkek egyikén emeltessek. Ezen különben egészségügyi tekintetben igen alkalmas táj választása ellen következő körülmények szólnak:

- a) Itt az állam több nagyobb szerű építményeket bír;
- b) ide leendő áthelyezve a harminczad épülete s itt pontosuland össze a kereskedelmi forgalom;
- c) innen a kórházi miasmák az egész várost áthatnák, minthogy nálunk főleg az észak nyugoti szelek uralkodván a kifejlő ártalmas légnevet a város egész hossza fölött elterjesztenék. (Folyt. köv.)

Tisztázzuk a fogalmakat.

Lapunk 32. száma „Vegyések“ rovatának első cikkére a „Gyógyászat“ 34. számában „Szíves viszonzásul az Orvosi Hetilapnak“ című cikk jelent meg, melynek írója miután alóljegyzett, mint ama megjegyzés íróját, mindenekelőtt „naiv bárgyúság“-gal megáldottnak, azután pedig „jelentékeny vastagságú ignorantiát“ mutatónak nevezte volna, az amott foglalt állításokat taglalgatja, nemkülönben végül találgat is, anélkül, hogy elég tárgyilagosan járna el.

Hogy viszonzásunknak alapja legyen, mindenekelőtt nem közönségünk, hanem a cikkíró tájékozása végett szükséges, hogy a törvényszéki vegytan teendőit, s annak helyes előadásához szükséges kellékeket emlékezetbe hozzuk.

A törvényszéki vegytan nem egyszerű elemzési vegytan törvényszéki esetekre alkalmazva, mint ezt a cikkíró hiszi, s talán X. tudor is magántanársági tervrajzában előadni jónak vélte. A mérgeknek felkeresési módja, azok természetani és vegytani tulajdonságainak kimutatása, mivégül a törvényszék vegyész ismereteket igénybe vesz, a törvényszéki vegytannak részei ugyan, de ezenkívül még más is tartozik oda, minthogy a szóban forgó tan nem egyéb, mint a mérgek által az állati szervezetben előidézhető tünetek és bonczi változatok, nemkülönben azok vegyi és természetani tulajdonságainak és felkeresési módjának ismerete. A törvényszéki vegytan tanítójának tudnia kell, hogy nem elégséges ez vagy amaz mérget az egyik vagy másik testrészen csalhatatlanul kimutatnia, hanem többek közt azt is meg kell mondania, valjon még az életben jutott-e az illető helyre, vagy pedig halál után vitetett-e oda; hogy pedig ez csak a bonczani változások és a haldoklás idejében, vagy ezelőtt netán észlelhető tünetek után lehetséges, mindenki átfogja látni, ki csatlakozni nem akar; az ide kívántató ismeretek pedig bizonyára nem a vegytani műtermekben szerezhetők meg. Azután jöhetnek elő esetek, melyek a törvényszéki vegytan körébe tartoznak ugyan, melyeknél azonban vegyi elemzéssel mire sem mehetni. Vegyük fel például a légenysav-mérgezést. A cikkíró nagyon lekötelez, ha közlené, hogyan lehet ama savat kimutatni, midőn a gyomorba felvétetvén, a fehérnyanyagokkal egyesült, míg ellenben a bonczi változatok annyira jellegzők, hogy a kérdéses anyagnak a táptömlőbe való jutására nézve kétség nem marad fel. A növényalakkal ügyesen végrehajtott mérgezésnél nincs a szervezetben annyi mérgegyanyag, hogy a vegyész csak valamit is előállíthasson, míg halálozáskor nem egyszer oly jel-

legző tünetek merülhetnek fel, melyek egyéb mellékkörülmények mellett becses felvilágosítást nyújthatnak.

Hogy a törvényszék mérgezési eseteknél a mérgegyanyag előállítására oly egyének ismereteit veszi igénybe, kik a vegyészeti kézműveletekben jártasok, igen helyesen cselekszik, mint azonban a törvényszék a mérgezés törvényszéki orvosi megítélésénél nem elégszik meg, mert nem elégedhetik meg a vegykémlő azon nyilatkozatával, hogy a kérdéses mérget találtam vagy nem találtam, úgy a törvényszéki vegytan egyetemi tanítójától nemcsak azt kell követelni, hogy a vegyelemzést értse, hanem még azt is, miszerint szintoly jeles kórboncznok és kórodász is legyen. Nem kell összezavarni a törvéyszéki vegyész állását a törvényszéki vegytan tanárával, az előbbi felett ott áll a törvényszéki orvos, vagy a törvényszéki orvosi testület, kiknek a vegykémlés menetét szinte alaposan kell ismerniök, hogy a vegyész leletét az adott eset megítélésénél felhasználhassák. A törvényszéki vegytan tanára ellenben nemcsak a vegyelemzési módokat adja elő, hanem a meglevő eset megítéléséhez is értenie kell. Ha tehát X. tudor magántanársági tervrajzában úgy vélekedett, hogy azon anyagok vegyelemzési módját szándékozik előadni, melyek törvényszéki eseteknél előfordulhatnak, akkor valójában csak az elemző vegytan egy részével akar foglalkozni, melyet a mondottaknál fogva a törvényszéki cím nem illet, ha pedig ez a tárgy lényegének változtatásával eszik, a tisztán elemző vegytan töredékénél egyéb nem marad fel, mi azután a bölcsészeti karnál is előadható. Hogy pedig X. tr. a törvényszéki vegytant ily csonka felfogás szerint adhatja csak elő, onnét következők, mivel ekkor az orvosi tárgyak közül a boncztan és élettan nyári félévi csekély részleténél egyebet nem hallgatván, se a szükséges élettani és kórbonczani, se pedig a megkívántató kórodai ismeretekkel nem bírhat, s e tekintetben azok, kik közül hallgatóit remélheti, milyenek a negyedik és ötödik évi orvosnövendékek, mindenestre előtte állanak.

Hogy X. tr. magántanári tervrajzából lényeges dolgok elősorolását kifejtette, s hogy ezen hiányok a bölcsészeti tanári kar figyelmét kikerülték, fel nem tűnhet, minthogy az elsőtől várni nem lehet, hogy azon tárgyról helyes fogalma legyen, melyet még ezután kell tanulmányoznia; a másodiktól pedig nem kívánható, hogy azon dolog megítélésénél érdemleg járjon el, mely köréhez aligha tartozhatik. A bölcsészeti kar csak annyit tehetett, mint tett is, hogy a szóbanforgó magántanársági kérvény tárgyalásánál kinyilatkoztassa, hogy az ügyet magához tartozónak véli-e vagy sem. A nyilatkozat igen volt, melynek helyessége felett azonban itéletet mondani tőlünk távol van, ez másokat illetvén, s mi megelégszünk az- zal, hogy a tényálladék mibenlétét kifejtettük.

S most még két dolgot nem mellőzhetünk hallgatással, az egyik Alfred Swaine Taylor megemlézése, a másik pedig a cikkíró zárszava.

Alfred Swaine Taylor orvostudor egy hibát követett el, miután több százszor ügyességének és lángelműségének fényes jeleit adta volna, s a cikkíró nem átalja azon egyetlen hibáért törvényszéki vegyészeti képességét és képzettségét kétségbe vonni. A Guy-kórház ócsárolt törvényszéki, orvostani és vegytani tanárának „On poisons in relation to medical jurisprudence“ című munkája angolul hét kiadást ért, s németre jelenleg fordítottatik, részben már meg is jelenvén. Uram! Ha ön valaha életében az orvostörvényszéki vegytanban azon magasságig emelkedik, hol jelenleg A. S. Taylor, Angolország legtekintélyesebb törvényszéki vegyésze áll, akkor önt szép hazánk oly büszkén mondhatja dicső fiának, mint büszke Anglia, hogy A. S. Taylor az ő gyermeke. Ha védjük magunkat, ne ócsároljunk másokat.

Végül pedig szóról-szóra írja:

„Felbírom fogni e fájdalom nagyságát, mert tudom, hogy egy szép terv romba dőlte nem könnyen mulékony sebeket hagy vissza a szívből; azonban vigasztalódjék a cikkíró, az orvosi szak oly tágas, oly sok oldalú tér, melyen akad még tárgy a magántanárságra akármennyi, melyekre választottai inkább hivatvák, mint a törvényszéki vegytanra.“

Fellettár Emil úr, mert ön van a „Gyógyászat“ cikke

alá írva, ön veszélyes elvet hirdet, minthogy zárszavából az tűn ki, mintha a magántanárság monopolium lenne, melyet ha valaki egyszer elfoglalt, oda másnak menni nem szabad, mi azonban, és velünk mások is, úgy vagyunk értesülve, hogy bármely tárgyból annyi magántanár lehet, a hány arra való képességét bebizonyította. Azért ön nem gátolhatja, hogy a törvényszéki vegytanból még akárhány magántanár legyen. A magántanárság célja szabad tanítási verseny által a tudományok haladását emelni, nem pedig egyes kiválasztottak által elnyomni. Meg lehet afelől győződve, hogy ha a cikkírónak, vagy más valakinek céljában volna törvényszéki vegytani magántanárságot folyamadni, ezt minden akadály nélkül megtenné, még pedig sikerrel, ha a megkivántató feltételeknek kellően megfelelné. δ—c.

V e g y e s e k.

+ Patrubány Gerő tudor az orvostanári kar általi elfogadás és ajánlás következtében, a kir. magyar helytartóság által, a pesti kir. egyetemnél, a védhímlő-oltás magántanáruul neveztetett ki.

+ Folyó évi sz. Jakabhó 2-án 10243 szám alatt kelt k. udvari rendelet szerint Ó császári kir. apostoli Felsége folyó évi sz. Ivánhó 21-én kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott: hogy Müller Bernát pesti gyógyszerész a „Meváltóhoz“ a giesseni egyetemről nyert bölesészettudori oklevelet elfogadhassa és a bölesészettudori címet nyilvánosan használhassa.

+ Cutter Ephraim orvostudor, Amerikából, kinek zászpárról írt értekezését lapunk körülményesen közölte, a héten rövid ideig körünkben időzván, többek között a közkórházat és gyermekkorodát is meglátogatta.

— Dr. Tormay tiszti főorvosnak Pestvárosában f. évi július havi meteorológiai, egészségügyi s statistikai észleleteiből a következőket közöljük:

Az időjárási viszonyok e hóban szorosan nyáriak valának; a hőmérő legmagasabb állása +25.80, legalantabb +12.80, közép 18.20 R. fokban észleltetett. A légáramlat túlnyomólag északi irányú vala. Eső 11 napon esett, mennyisége 4.78 pár. vonalra rugott.

A közegészségi állapot nem volt oly kedvező, mint az előbbi hónapokban, a betegmozgalom is jelentékenyebb mint június hóban. — Az uralkodó kór nem több változott és túlnyomólag csorvás-hurutos maradt. — Aránylag szaporodtak az emésztőszervek bántalmai, bőrbetegségek s általános kórok, az elsők közt a gyomor- s bélhurutok, az utóbbiak közt pedig a hagymáz; — fogysást tüntettek az ivarszervi bántalmak, nevezetesen a bujakór. — A szegény beteg-gyakorlatban a vár. ker. főorvosok által 1824, a gyermekkorházban járólaga 329, ugyanott fekvőleg 71, a Rókus kórházban 1212, az izraelita kórházban 86, a kereskedelmiben 28 stb. — összesen a kórházakban 1596, tehát a fent kimutattakat hozzávéve, összesen 3749 beteg gyógykezeltetett. — 1000 beteg közül szenvedett: agyvértorlódásban 1, szemkórban 33, légzőszervi hurutban 45, tüdőlobban 9, tüdőgümösödésben 44, gyomor- s bélhurutban 73, bujakórban 125, himlőben 5, csúz- s köszvényben 54, hagymázban 14, váltólázban 42 sat.

A halottak száma e hóban — a cs. k. katonaság kivételével 486 volt, tehát 9-el kevesebb mint a múlt hóban; s pedig 261 férfi- s 225 nőnemű. — Az életkort tekintve meghalt 1 éves korig 200, 1—10-ig 87, 10—20-ig 15, 20—30-ig 36, 30—40-ig 35, 40—60-ig 66, 60—80-ig 40, 90-ig 7. — A halál okát tekintve: halva született 20, született gyöngeségben 23, agykórban 15, himlőben 7, hagymázban 17, hasmenésben 37, vízkórban 9, tüdőlobban 4, béllobban 27, tüdőgümösödésben 91, rángásokban 64 stb. halt el.

Népesség szaporodása. E hóban született összesen 550 gyermek, t. i. 272 fi és 278 leány; ezek közt volt törvényes 368, törvénytelen 182; az utóbbiak tehát 33.09 % arányban. — Házasult 112 pár, ezek közt 9 izraelita.

A szarvasmarhák közt néhány fejőstehénnél a keleti marhavész tört ki.

A keleti marhavész állásáról mai napig beérkezett jelentések szerint Pest, Heves, Borsod, Abauj, Komárom, Mosony, Veszprém és Esztergom megyék úgyszintén a Jászkun-kerületnek 37 járványhelyein levő 34125 darabnyi marhalétszámból eddig megbetegült 11978 darab, melyből 4242 meggyógyult; 7129 elhullott; 12 agyonveretett és 595 darab gyógykezelés alatt maradt; azonkívül még két darab gyanus marha vettetett bunkó alá, minélfogva az összes marhaveszteség, a vésznek ujjolag történt kiütési napjától számítván 7141 darabra rug. Megszűnt a vész Békésmegye egész területén, hol annál fogva a zárlat is megszüntetett; továbbá hevesmegyei Mizse pusztán, mely utóbbi megyében általában a vésznek szelidebb lefolyása tapasztaltatott; ellenben kiütött e járvány jászkun-kerületi Fényszaru helységben; végre ugyan ezen kerületi Ladány-Bene pusztán a vész két juhalkát is meglepett. — Budán, 1862. aug. 22-én. Grosz Lipót tr.

Heti kimutatás

a pestvárosi közkórházban 1862. augusztus 22-től egész 1862. augusztus 28-ig ápolt betegekről.

1862.	Felvétet.		Elbocsát.			Meghalt			Visszamaradt						
	beteg		gyógyult			beteg			beteg		szülőnő	gyermek	elmekór	Összeg	
	férfi	nő	férfi	nő	Összeg	férfi	nő	Összeg	férfi	nő					
August. 22.	18	8	26	20	7	27	1	2	3	238	308	12	10	17	685
" 23.	16	12	28	7	2	9	—	1	1	247	317	12	10	17	603
" 24.	13	14	27	17	11	28	5	1	6	240	323	9	7	17	696
" 25.	9	8	17	13	3	16	2	—	2	235	331	7	5	17	695
" 26.	20	13	33	7	11	18	2	1	3	246	334	6	4	17	607
" 27.	27	8	35	7	2	9	3	2	5	261	336	8	6	17	528
" 28.	7	14	21	13	5	18	1	2	3	264	338	10	8	18	528

A létszám e héten növekedett; gyakrabban észleltetett váltóláz csúz, ritkábban hagymáz. A halálozás a múlt hetinél nagyobb.

P á l y á z a t o k.

Zenta mezővárosban a nagyméltóságú magyar királyi Helytartótanács f. évi nyárelő 24-én 25082-ik szám alatt kelt kegyes intézménye folytán egy első főorvosi, 1000 fnt ausztr. értékű évi fizetéssel ellátott állomás főállítása megengedtetvén, az erre pályázni kívánó okleveles orvostudorok fölhívatnak, miszerint kellően felszerelt kérvényeiket folyó évi őszelő 11-ig a fönnirt város tanácsához nyujtsák be.

Kelt Zentán, 1862. nyárutó 8. A városi tanács által.

Bács-Bodroghmegye Hódság mezővárosában az ottani orvosi állomásra f. év őszelő 15-éig bezárólag pályázat nyittatik. A díjak: 315 fnt. évi fizetés, 50 fnt. lakáspénz, 24 p. m. buza és 6 öl fa. A folyamodványokat a fennevezett megye első alispáni hivatalához kell czímezni. A magyar és német nyelv tudása okvetlenül szükséges.

Kelt Zomborban 1862-ki nyárutó 4-én.

Szerkesztői levelezés.

K. T. tudornak Miskolczon. Kérdése folytán üzenjük, hogy előfizetése csak jan—júliusra történt.

Csiki M. járásorvosnak Bethlenben. Önnek az „Orvosi Hetilap“ mindig rendesen elküldetett. A hiba nem a mirészünkön van. A kért számokat a 27-iktől kezdve egészen a 34-ig újból elküldöttük.

B. J. úrnak Kolosvártt. Kivánságát teljesítettük.

A. A. tudornak Nagy Károlyban. Igéretét mind- eddig nem teljesítette.

L. J. úrnak Mező Berényben. Ön mindekkorig nem írta, hogy a 3 aranyat miféle pályázatra szánta, noha évégett felszólítottuk.

L. Ö. úrnak Egerben. A lapot azért nem kapta, mert az előfizetés későn jutott kezünkhöz. A felszólalásokért, ha a levél nincs bepecsételve, küldőndij nem jár. A szerkesztőség csak bérmentesített leveleket fogad el, mint ez a lap homlokán olvasható.